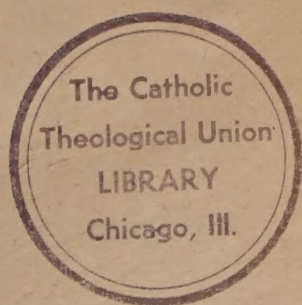

The Catholic
Theological Union
LIBRARY
Chicago, Ill.

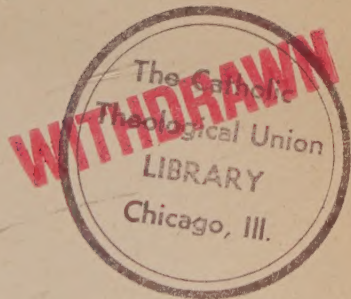
PONTIFICIUM INSTITUTUM UTRIUSQUE IURIS

ACACIUS COUSSA

HIEROMONACHUS BASILIANUS ALEPPENSIS

IURIS CANONICI PROFESSOR

E PRAELECTIONIBUS
IN LIBRUM SECUNDUM
CODICIS IURIS CANONICI
DE PERSONIS
DE CLERICIS IN SPECIE

TYPIS MONASTERII EXARCHICI CRYPTOFERRATENSIS
MDCCCCLIII

Nihil obstat quominus imprimatur

Cryptaeferratae, die 30 Aprilis 1953.

Hierom. DANIEL BARBIELLINI AMIDEI, *Censor deputatus.*

IMPRIMATUR :

*Ex Monasterio Exarchico S. M. Cryptaeferratae,
die 2 Maii, festo S. Athanasii, Pontificis et Doctoris, a. 1953*

✠ ISIDORUS *Archim. Ordinarius*

SALVE GLORIA HONESTA
SACERDOTUM VENERABILIMUM!
SALVE, ECCLESIAE
INCONCUSSA TURRIS!
SALVE, SPONSA INNUPTA!

(Hymnus *Akathistos*, XXIII)

AUDITORIBUS

Optatis vestris libenti animo obsecundans, praelectionum, quas ad vos habebam, schemata, et fontium textus, quibus in dilucidandis canonibus CIC «De Personis» utebar, hoc volumine edidi. Quod volentes, recordari facile poteritis eorum quae in scholis audiebatis circa eorundem canonum et vim et executionem.

Omen meum est ut, opitulante Deo, canonum «De Personis» studium vos iuvet ne unquam e memoria excidat vocationis vestrae dignitas, et fidelis constansque serviendi Ecclesiae animus unquam deficiat.

Romae, die 23 Aprilis, festo S. Georgii Martyris, anno 1953.

A.

FONTES

- Fontes CIC: GASPARRI P., *Codicis iuris canonici fontes*, 9 voll., Romae 1926-1939.
- ACTA APOSTOLICAE SEDIS
- RESPONSNA COMMISSIONIS INTERPRETATIONIS AUTHENTICAЕ:
- BRUNO Card. J.: *Codicis Iuris Canonici interpretationes authenticæ seu responsa*, Typis Polyglottis Vaticanis, vol. I a. 1935, vol. II. a. 1950.

INDICATIO LIBRORUM

quorum titulus, decursu operis, non integre citatur.

- A CORONATA, M., *Institutiones iuris canonici*, vol. I, Ed. Marietti, Taurini 1939.
- BELARDO, M., *De iuribus S.R.E. Ecclesiae Cardinalium in titulis*, Typ. Pol. Vat., 1939.
- BRUNO, C., *De causis maioribus, et praecipue de causis Episcoporum, historico-iuridica disquisitio*, Romae 1941.
- CAVAGNIS, F., *Institutiones iuris publici ecclesiastici*, Romae 1906.
- CHELODI I. — CIPROTTI, P., *Ius canonicum de personis*, ed. 3^a, Vicentiae 1942.
- CIPROTTI, P., *De territoriali Ecclesiae divisione quatenus attinet ad civilem potestatem*, in *Apollinaris* XI (1938) 189-200.
- COUSTANT, P., *Epistolae Romanorum Pontificum*, vol. I, Parisiis 1721.
- D'ANNIBALE, J., *Summula theologiae moralis*, pars I, Romae 1908.
- DE JORIO, A., *S. C. del S. Ufficio*, in *Enciclopedia Cattolica*, vol. IV, coll. 313-315.
- DOIMI, S., *De instituto Visitoris Episcopi* (e dissertatione quae servatur apud « Institutum Utriusque Iuris »), Romae 1945.
- FELICI, G., *La Venerabile Camera Apostolica*, Typ. Pol. Vat. 1940.
- FORCELLINI. AEG., *Lexicon totius Latinitatis*, Patavii 1940.
- GOYENECHÉ, S., *Iuris canonici summa principia*, Romae 1935.
- HEOU TZE-CHENG, A., *De quasi paroeciae erectione*, Romae 1944.
- KURTSCHIED, B., *Historia iuris canonici*, Romae 1941.
- LY-YUH-WEN, *Vicarius Delegatus in territorio Missionis*, Romae, Typ. Polygl. « Cor Mariae », 1944.

- MAROTO, PH., *Institutiones iuris canonici*, t. II, Romae 1919.
- OESTERLE G., *Iurisdictio Cappellani maioris castrensis in Italia estne ordinaria aut delegata?*, in *Pastor Bonus* 1942, pp. 452-461.
- *Saeculo quarto exeunte a condita S. S. C. S. Officii*, in *l. c.*, pp. 270-276; 304-313.
- *De sanctionibus in can. 323 § 1*, in *Commentarium pro Religiosis*, 25 (1944-46) 231-239.
- RICHTER-FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici*, t. II, Lipsiae 1881.
- SARTORI C., *Enchiridion canonicum*, ed. 7^a, Romae 1945.
- STAFFA D., *De Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali competentia*, in *Apollinaris XI* (1938) 358-376.
- VIDAL P., *Il Nuovo Codice*, in *La Civiltà Cattolica* 3 (1947) 440ss.
- WERNZ F., *Ius decretalium*, vol. II, Prati 1911.
- WERNZ F. X. — VIDAL P., *De personis*, t. II, Romae 1928.

SEQUENTIA PRAETEREA COMMENDANTUR OPERA:

Commentatores universi iuris « De Personis » :

- VERMEERSCH A. — CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici* t. I, 7^a ed., Mechliniae 1949.
- CAPPELLO, F. M., *Summa iuris canonici*, voll. I-II, ed. 4^a, Romae 1945.
- BLAT, A., *Commentarium textus Codicis iuris canonici*, lib. II, ed. altera, Romae 1921.
- OJETTI, B., *Commentarius in Codicem iuris canonici*, lib. II. Romae 1930.
- ROMANI, S., *Institutiones iuris canonici*, vol. I, Romae 1941.
- TOSO, A., *Ad Codicem iuris canonici... commentaria minora*, t. II et III^a, Romae 1923.
- OESTERLE, G., *Praelectiones iuris canonici*, t. I, Romae 1931 (manuscripti instar).
- HILLING, N., *Das Personenrecht des Codex iuris canonici*, Paderbornae 1924.
- EICHMANN, E. — NORSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts*, vol. I, ed. 6^a, Paderbornae 1949.
- AUGUSTINE, P. CH., *A Commentary on the new Code of Canon Law*, voll. II-III, London 1924-1931.
- VROMANT, G., *Ius missionariorum*, t. II: *De Personis*, Lovanii 1929.
- MICHIELS, G., *Principia generalia de personis in Ecclesia*, Lublin 1932.
- NAZ, R., *Traité de droit canonique*, t. I, Paris 1948.

Inter commentarios speciales seu monographias de unoquoque instituto iuris clericorum, hi praeter alios commendantur:

De Concilio Provinciali :

MURPHY, F. X., *Legislative Powers of the Provincial Council*, Washington 1947.

De S. R. E. Cardinalibus :

VIVES, Fr. I. C., *De iurisdictione in spiritualibus et temporalibus quam habent S.R.E. Cardinales in suis titulis et diaconiis*, Romae 1906 (pro manuscripto).

LUCIUS LECTOR, *Le conclave*, Paris 1894.

MELATA, B., *De Cardinali Protectore*, Romae 1902.

MARTIN, V., *Les Cardinaux et la Curie*, Paris 1930.

De Curia Romana :

CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana*, 2 voll., Romae 1911-1912.

OJETTI, B., *De Romana Curia: commentarium in Const. Apost. «Sapienti Consilio»*, Romae 1910.

DE RE, N. *La Curia Romana, cenni storico-giuridici*, Roma 1941.

MARTIN, V., *Les Congrégations Romaines*, Paris 1930.

De iure Metropolitaram :

POPEK, A. S., *The Rights and obligations of Metropolitans*, Washington 1947.

De Patriarchis, primatibus et Metropolitis in Oriente, cfr. fontes et bibliographiam initio nostri operis: *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, Romae 1948.

De universo iure Episcoporum :

BEVILACQUA, A., *De Episcopi seu Ordinarii ex novo Codice canonico curibus ac obligationibus*, Romae 1921.

VIVES Card. I. C., *De dignitate et officio episcoporum et praelatorum*, Romae 1905.

LUCIDI, A. — SCHNEIDER, I., *De visitatione sacrorum liminum*, 3 voll., 3 ed., Romae 1883.

CAPPELLO, F. M., *De visitatione SS. Liminum et Dioeceseon ac de Relatione S. Sedi exhibenda*, 2 voll., Romae 1912-1913.

BOUIX, D., *Tractatus de Episcopo*, voll. 2, Parisiis 1859.

EAGLETON, G., *The dioecesan quinquennial faculties*, Washington 1948.

De Synodo Dioecesana :

PISTOCCHI, M., *De Synodo Dioecesana*, Taurini 1922.

DONNELLY, F. B., *The Dioecesan Synod*, Washington 1932.

De Curia Dioecesana :

D'ANGELO, S., *La Curia diocesana a norma del Codice di diritto canonico*, voll. 2, Giarre 1922.

FOURNIER, E., *Les origines du Vicaire Général*, Paris 1922.

— *Le Vicaire Général*, Paris 1923.

De Canonicis :

CALAMITA, F. P., *I Capitoli canonicali nel Codice di diritto canonico*, Napoli 1923.

De parochiis :

FANFANI, L., *De iure parochorum ad normam Codicis iuris canonici*, Taurini-Romae 1924.

HAGEN, A., *Pfarrei und Pfarrer nach dem Codex i. c.*, Rottenburg 1935.

AYAPE, E., *Ius parochi religiosi*, Bogotá 1943.

KELLY, B. N., *The functions reserved to Pastors*, Washington 1947.

O' ROURKE, I., *Parish Registers*, Washington 1934.

RAIA, S., *De Parochiis, de Vicariis paroecialibus, de ecclesiarum Rectoribus*, Romae 1921.

De Vicariis paroecialibus :

RAIA, S. Cfr. opus supra citatum.

SCHAEFER, T., *Die Kirchenämter nach dem Codex i. c.*, vol. II, *Pfarrer und Pfarrvikare*, Münster i. W. 1922.

WAGNER, U. S., *Parochial Substitute Vicars and Supplying Priests*, Washington 1947.

De ecclesiarum Rectoribus :

AGIUS, L., *Manuale de ecclesiarum rectoribus ad normam Codicis i. c.*, Taurini 1931.

DE PERSONIS
DE CLERICIS IN SPECIE

DE PERSONIS

PARS I DE CLERICIS

SECTIO II DE CLERICIS IN SPECIE

1. **Praemittenda.** — I. *Divisio.* Secundus Codicis liber *De personis* in tres dispescitur partes, ratione dignitatis subiecti de quo singulae partes agunt, dispositas. Prima *De clericis*, utpote qui iure divino sunt in Ecclesia (c. 107), divinis ministeriis mancipati — per primam saltem tonsuram (c. 108 § 1) — et soli obtinere et exercere possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis (c. 118); secunda, *De religiosis* per professionem religiosam divino cultui dicatis, qui clerici esse possunt vel tantum laici; tertia, *De laicis*, baptisate, in Ecclesia, personae constitutis (c. 87), et ad cultum divinum non destinatis.

Pars prima (*De clericis*) duas complectitur sectiones: primam *generalem* (*De clericis in genere*, cc. 108-214) quae, scholasticorum more, particulari, alteri (*De clericis in specie*, cc. 215-486) praemittitur.

Huic alteri sectioni tres praemittuntur, sine speciali rubrica, canones (215-217) de divisione territoriali in Ecclesia, cum clerici generatim iurisdictionem obtineant in certo territorio exercendam.

Secunda pars (*De religiosis*) abstrahit a territorio, cum religiosi Superioris potestas sit immediate in personas.

II. *Utilitas* tractationis manifesta est cum agatur de iuribus, privilegiis et obligationibus clericorum, qui officium (Episcopi, parochi etc.) aliquod in Ecclesia obtinent: praesentium canonum praescripta ignorari, sine dedecore, a clericis vix possunt.

1. Ex ratione { Clericus
Hierarchiae { Laici

Ex ratione { Relig
medicorum vel { Non-Relig
pium

III. *Methodus*. Singula canonum verba exponuntur; iuris normae exemplis et casibus illustrantur et applicantur; et, quoties earundum fert indoles, principium praebetur generale quod iuvet ad alicuius capitis vel articuli normarum retentionem.

Eae dumtaxat dantur breviter ex historia notitiae quae necessariae sunt ad intellectum Institutorum et canonum.

2. Divisio territorialis (cc. 215-217) — I. *Quo iure fundetur*. R. ecclesiastico dumtaxat, Apostolorum exemplo innixo.

Ius, uti patet, distinguitur divinum (naturale vel positivum) et canonicum (apostolicum vel mere humanum). De iure naturali non fit sermo, cum Ecclesia sit societas supernaturalis; nec de iure divino positivo, cum nullibi in revelatione praescribatur hierarchiam exercere debere ecclesiasticam iurisdictionem *territorio* circumscriptam; imo, nullibi statuitur *modus* quo *singulis* Episcopis portiones gregis Christi regendae committerentur.

Divisio territorii ecclesiastici in dioeceses dici potest «saltem generice iure divino niti» (1) quatenus c. 329 § 1 docemur «Episcopos ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praefici»; usu autem ecclesiastico notum est nomine «peculiaris ecclesiae» venire ordinario dioecesim. «Quamvis — docet Wernz (2) — *officium* Episcoporum *in genere* (h. e. Collegii Episcoporum) vere nitatur *institutione divina* usque ad finem saeculorum necessario duratura, tamen *officium* Episcopi, qui particulari dioecesi praeficitur, *iure mere humano* institutum est atque etiam *innovationi* vel *suppressioni* per competentem auctoritatem ecclesiasticam subiicitur». Citatus c. 329 § 1, ne excludat iurisdictionem episcopalem quae abstrahat a territorio (Episcopus castrensis v. g.), dicit «*peculiaribus ecclesiis*», et non *certis territoriis* seu dioecesibus. Siquidem ad ecclesiam peculiarem constituendam sufficiunt Episcopus et populus. Iure divino praescribitur ut Episcopi, sub auctoritate Romani Pontificis, obtineant et exercent iurisdictionem ordinariam propriam in aliquam gregis Christi portionem.

«*exemplo Apostolorum innixa*»: Apostoli enim suis discipulis

(1) V. CORONATA, *Institutiones i. c.*, I, n. 304.

(2) Op. cit., II, n. 733.

certam commiserunt ecclesiam regendam, territorio — licet valde extenso — circumscriptam. Ita Titus (3) in insula Creta, Timotheus (4) in Asia proconsulari. « Apostoli, (5) initio Ecclesiae, in genere sibi reservabant supremum i. e. episcopale regimen ecclesiarum, dum in singulis instituebant presbyteros et diaconos. Crescentibus numero ecclesiarum et cura pastoralis officii, probatis discipulis et cooperatoribus Evangelii etiam plenitudinem sacerdotii contulerunt cum facultatibus quibus illi ad fundandas et ordinandas ecclesias indigebant. *Ex illis alios, praesertim circa finem vitae, determinatis ecclesiis praefecisse videntur.* Ita, teste Hegesippo, Simeon in ecclesia Hierosolymitana successor fuit S. Iacobi; Evodius, teste Eusebio, successor S. Petri Antiochiae; S. Marcus primus episcopus Alexandriae, Linus successor S. Petri in ecclesia romana; Dionysius Areopagita, teste Dionysio Corinthio, primus episcopus Atheniensium... ».

« Hanc praxim S. Ioannes Apostolus circa finem saeculi primi, teste Clemente Alexandrino (Quis dives salvetur 42, 2), servavit in Asia Minori ».

Territorialis divisio convenientissima dicenda est, imo moraliter necessaria, ut, difficultatibus remotis, faciliiori modo, ordinate et pacifice iudisdictionem Praelati exercere possint in bonum Ecclesiae.

II. *Cui competat.* A) Divisio maior (in provincias, dioeceses, abbatias vel praelaturas nullius, vicariatus apostolicos et praefecturas apostolicas) et B) minor (in paroecias, quasi-paroecias et vicariatus foraneos).

Iure Codicis, divisio ipsius dioecesis, Episcopo; divisio territorii in dioeceses et provincias, itemque, harum omnium immutatio finium ac suppressio, supremae potestati reservatur.

A) *Divisio maior.* C. 215 § 1. « Unius supremae ecclesiasticae potestatis est provincias ecclesiasticas, dioeceses, abbatias vel praelaturas nullius, vicariatus apostolicos, praefecturas apostolicas erigere, aliter circumscribere, dividere, unire, suppressimere ».

(3) Tit. I, 5, 6.

(4) I Timoth. I, 3.

(5) Ita KURTSCHIED, *Historia iuris canonici* (ed. an. 1941), n. 9, p. 28.

« *Unius* » causam maiorem indicat, h. e. expediendam seu agendam a suprema potestate, ceteris omnibus exclusis, sive sint personae physicae sive morales collegiales. Etenim Patriarchae et Primates nullam, iure communi, obtinent iurisdictionem (c. 271); idcirco patriarchatus et primatus mentio non fit; Metropolita, ad dioeceses suffraganeas quod attinet, iuribus tantum gaudet et officiis adstringitur, quae in Codice recensentur (c. 274), nec est loci Ordinarius quoad universam provinciam. Concilia plenaria et provincialia necessaria ad haec negotia expedienda potestate carent (c. 290).

« *supremae* » h. e. Romanus Pontifex, Concilium Oecumenicum (uterque, potestate propria). Curia Romana (potestate vicaria a Papa participata, v. c. 248). Hodie tamen Concilia Oecumenica haec negotia non agunt.

« *ecclesiasticae potestatis* » ut excludatur civilis auctoritas: agitur de re ad potestatem iurisdictionis fori externi pertinente. (6)

« *provincias* ». Provincia describitur: territorium iuris communis, cui praeest Metropolita seu Archiepiscopus, complectens saltem duas dioeceses. Erecta provincia, hierarchia ecclesiastica iurisdictionis, in loco, iam est constituta: metropolitana dioecesis et saltem una suffraganea.

Provinciae ecclesiasticae habentur ordinario et per se in territorio quod dicitur « *iuris communis* », h. e. ubi viget hoc ius, in oppositione ad *loca Missionum*, quae speciali iure reguntur. Dico « *ordinario et per se* » quia provinciae erectio non semper efficit ut territorium cesset esse locus Missionis (v. c. 252 § 3);

« *dioeceses* ». Dioecesis describitur: territorium iuris communis quod obtinet Episcopus in titulum, illudque, idcirco, potestate ordinaria propria regit.

Dicitur: *in titulum*, quia Episcopus canonice nomen sortitur a territorio quod regit (v. g. Episcopus ianuensis) per se, in perpetuum. *Potestate ordinaria propria*: ut excludantur omnes qui idem territorium (h. e. dioecesim) regere possunt potestate vicaria, uti

(6) Quod attinet ad concordata, v. CIPROTTI P., *De territoriali Ecclesiae divisione quatenus attinet ad civilem potestatem*, in *Apollinaris*, XI, n. 2, pp. 189-200.

administrator apostolicus, vicarius capitularis, vicarius generalis, vel — uti planum est — potestate delegata (v. g. delegati episcopales);

« Abbatias vel praelaturas *nullius* ». Hae definiuntur: territorium iuris communis (7) in dioecesim non erectum, sed, ratione plerumque historica, separatum a ceteris territoriis erectis, quod regit praelatus nomine proprio. Si praelatus est Abbas monasterii sui iuris, dicitur *abbatia*; secus, *praelatura*. « *Ratione plerumque historica* »: cum praesertim Abbates iurisdictionem usu et consuetudine in circumvicinum populum obtinuerint. Praelatus in iure est clericus cum ordinaria potestate iurisdictionis in foro externo (c. 110); non refert *quantam*, sed *qualem* potestatem (ordinariam nempe, etsi vicariam, in foro externo) habeat.

Abbas et Praelatus *nullius*, veniunt nomine Episcopi, nisi ex natura rei vel sermonis contextu aliud constet; et abbatia vel praelatura *nullius* venit nomine dioecesis (c. 215, § 2), quia abbatia et praelatura sunt ordinario in territorio iuris communis, et Abbas et praelatus territorium *proprium* cum iuribus et obligationibus Episcoporum residentialium regunt (c. 323).

« vicariatus apostolicos, praefecturas apostolicas »: h. e. territorium in locis Missionum, cui praeest Vicarius vel Praefectus Apostolicus nomine Romani Pontificis. Potestas Vicarii et Praefecti est ordinaria (ipso iure est adnexa officio. V. c. 197 § 1), vicaria (vices Romani Pontificis gerunt et amoveri possunt ad eiusdem Romani Pontificis beneplacitum). Differentia inter vicariatum et praefecturam est externa, accidentalis, maius incrementum indicans in vicariatu prae praefectura, quae se habet ad illum sicut puer ad iuvenem.

Dioecesis, abbatia et praelatura *nullius*, cum ordinario sint in territorio iuris communis, recensentur ante vicariatum et praefecturam apostolicam;

« erigere » h. e. condere seu personam iuridicam constituere cui sint iura et officia;

« aliter circumscribere »: fines mutare;

« dividere »: ex uno, duo saltem efficere;

(7) Abbatiae *nullius* dantur per exceptionem, in locis Missionum (v. cit. c. 252, § 3). V. etiam infra, n. 197.

« unire »: ex duobus saltem, unum constituere, si de unione *extinctiva* agatur, secus (unio *aeque vel minus principalis* c. 1419 nn. 2,3), dioeceses, licet uniantur, servant propriam iuridicam personam.

« suppressere »: seu facere ut cesset, de iure, persona iuridica seu moralis.

B) *Divisio minor*. a) *Paroeciae*. c. 216 § 1: « Territorium cuiuslibet dioecesis dividatur in distinctas partes territoriales; unicuique autem parti sua peculiaris ecclesia (8) cum populo determinato est assignanda, suusque peculiaris rector, tanquam proprius eiusdem pastor, est praeficiendus pro necessaria animarum cura ».

« dividatur »: praeceptum est.

b) *Quasi-paroeciae*. § 2. « Pari modo vicariatus apostolicus et praefectura apostolica, ubi commodo fieri possit, dividantur ». Clausulam: « ubi comode fieri possit » suggerunt Missionis adiuncta.

« § 3. Partes dioecesis de quibus in § 1, sunt *paroeciae*; partes vicariatus apostolici ac praefecturae apostolicae, si peculiaris rector eisdem fuerit assignatus, appellantur *quasi-paroeciae* ».

action in
territory of
on the same

De *quasi-paroecia*, sequens Instructio et Decretum ante oculos habenda sunt:

Instructio S. C. de Propaganda Fide, 25 iulii 1920 (9) habet:

1. Ea est sacrorum canonum mens ut cuiusvis seu vicariatus apostolici seu praefecturae territorium in distinctas partes dividatur, quarum singulae determinatum populum, cum propria ecclesia et peculiari pastore, habeant (c. 216 § 2). Quare Vicarii Praefectique Apostolici eo tendere debent ut Missionem sibi conceditam ad hanc suscipiendam aptae constitutionis formam adducant, et, ubi iudicaverint ad eam divisionem procedi posse, id perficere non omittant.

2. Non praepropere tamen et inconsiderate urgenda est divisio, praesertim si ea quae necessaria sunt, praevideantur defutura (c. 1415 § 3). Prae oculis in primis habeant Vicarii et Praefecti Apostolici, in erigendis quasi-paroeciis, utilitatem animarum et

(8) Necessitate exigente, non ita absolute prohibitum videtur in *una ecclesia* esse sedem duarum paroeciarum (C. C., 17 mar. 1917 in *AAS*, IX, 343; 12 iunii 1917 et 9 febr. 1918 in *AAS*, X, 285). V., infra, n. 345 b.

(9) *AAS*, XII, 331-333.

quibus incrementis res catholica in suis regionibus adoleverit. Res hinc serio examinetur, audita, ad normam c. 302, Consiliariorum, sententia, vel etiam praecipuorum Missionariorum in congressu adunatorum, prout in c. 303 statuitur.

3. Neque tamen necesse est aut suadendum ut tempus exspectetur quo totum vicariatus vel praefecturae territorium in quasi-paroecias dispertiri possit; pedetentim enim et per partes utiliter etiam proceditur, ita ut una pars in quasi-paroecias dividatur, alterius partis divisione in opportunius tempus dilata. *Doesn't have to divide entire territory*

4. Erectio quasi-paroeciae fiat per decretum Ordinarii, quo clare describantur territorii limites. Ubi vero practice hoc obtineri non possit, sufficit declarasse quae sit ecclesia principalis quasi-paroeciae, nec non residentia quasi-parochi. *Decretum not for validity of moral person - this comes from Code, Cfr no. 6.*

5. Huius decreti bina exemplaria conficiantur, quorum unum in archivo vicariatus vel praefecturae apostolicae, alterum in novae erectae quasi-paroeciae actis adservetur.

6. Constituta quasi-paroecia, ipso facto oriuntur iura et obligationes quasi-parochi, quae a Codice iuris canonici sancuntur (vide praesertim cc. 451 § 2, 1; 454 § 4; 456; 461; 1356; 306; 462 et seq.).

7. In erectis quasi-paroeciis pro matriomoniorum celebratione attendatur oportet canonibus 1096 et 1095; in locis vero ubi ipsae constitutae non sunt, Missionarii censendi sunt cooperatores Vicarii vel Praefecti Apostolici, atque proinde cum licentia generali ab Ordinario concessa valide et licite adsistunt matrimoniis.

Missionaries are considered Vicar Cooperators where no Quasi-Parishes.

8. Similiter ex quasi-paroeciae erectione sequitur ut omnes ecclesiae, capellae vel oratoria, infra fines territorii quasi-paroeciae sita, subsidiaria habeantur et in eius ditione et dependentia maneant donec quasi-paroecialitatem consequantur vel a quasi-parochi cura exempta fuerint, ad normam c. 464.

9. Optimum demum consilium erit, divisione territorii in quasi-paroecias peracta, dispertiri quoque vicariatum vel praefecturam

in aliquos districtus qui plures quasi-paroecias comprehendant, prout iam in aliquibus vicariatibus laudabiliter factum est, ut ita etiam vicariatus foranei adumbrentur atque aptius regimini et administrationi missionis provideatur (c. 217, 445 et seq.).

Eiusdem S. C. decretum de definiendis limitibus paroeciarum in diocesibus S. Congregationi de P. F. subiectis:

« ... 1. Cum dioeceses huic Sacro Consilio subiectae tamquam missiones haberi debeant, permitti potest ut in eisdem aliqua pars territorii indivisa maneat, idest sine designatione limitum paroecialium.

2. Quae vero territorii partes limitatae iam sunt vel limitari in posterum contingat ad normam c. 216, eae nomine paroeciae veniunt; at eisdem applicantur ea quoque quae de quasi-paroeciis peculiariter statuta sunt.

3. Facultas specialis autem Episcopis missionum fit nominandi regulares ad paroecias cum idonei ad talia beneficia sacerdotes e clero saeculari deficient ». (10)

c) *Exceptio*: paroecia « personalis » c. 216 § 4: « Non possunt sine speciali apostolico indulto constitui paroeciae pro diversitate sermonis, seu nationis fidelium in eadem civitate vel territorio degentium, nec paroeciae mere familiares aut personales; ad constitutas autem quod attinet, nihil innovandum, inconsulta Apostolica Sede ».

Exceptio convenientissimae territoriali divisioni in eo consistit quod parochus subditos designatos habet ex qualitate mere *personali* (puta natione, idiomate, gente, condicione etc. Cfr. etiam parochos castrenses). Non igitur ratione domicilii, vel quasi domicilii (c. 94). An sufficiat ratio exhibita ad constituendam seu erigendam paroeciam personalem una Sedes Apostolica videt, cuius est concedere indultum.

(10) Nomen « quasi-paroecia » prima vice reperitur in Synodo Sutchuansi (an. 1803). Ante Codicem in documentis non legitur. Aliae divisiones (*stationes* etc.) nomine quasi-paroeciae non veniunt, illisque sollemnia iuris, quod attinet ad divisionem, dismembrationem etc., non applicantur (V. ANTON. HEOU TZE-CHENG, *De quasi-paroeciae erectione*, Romae, 1944).

Quaevis ergo divisio quae territorialis non sit, sine speciali apostolico indulto, fieri valide non potest. Hinc neque paroecia personalis ratione ritus. Fideles enim ritus orientalis Ordinariis latini ritus non subduntur nisi deficiente, in loco, Ordinario proprii ritus. (11) Hac de causa, videtur canon non agere de divisione ratione ritus.

Ex C.I.A., diei 20 maii 1923, constat « in regionibus mixtae linguae, quae politice unicum Statum efformant, sed diversis utuntur linguis, ut aiunt, officialibus, requiri, vi c. 216 § 4, indultum apostolicum ad erigendam paroeciam exclusive destinata fidelibus determinati sermonis seu linguae, etiamsi haec determinata lingua sit una ex linguis officialibus eiusdem Nationis, et paroecia erigenda suam distinctam habeat partem territorialem in dioecesi ».

d) *Vicariatus foranei*. c. 217 § 1. « Episcopus territorium suum in regiones seu districtus, pluribus paroeciis constantes, distribuat, qui veniunt nomine *vicariatus foranei, decanatus, archipresbyteratus* », etc.

« pluribus » i. e. duabus saltem;

« § 2. Si haec distributio, ratione circumstantiarum, videatur impossibilis aut inopportuna, Episcopus consulat Sanctam Sedem, nisi ab eadem iam fuerit provisum ».

Alias divisiones in dioecesi Codex non agnoscit.

Rationes quae suadent divisionem in provincias et dioeceses obtinent quoque quod attinet ad ipsius dioecesis divisionem: cooperatores Episcoporum potestatem obtinent territorio circumscriptam, ut facilius suos fideles cognoscere, et in eos, in pace, iurisdictionem exercere valeant.

III. Ecclesiasticae circumscriptiones invicem conferuntur.

a) *Territorium iuris communis et loca Missionum*. In primo communiter habetur potestas propria: qui regit est verus et proprie dictus titularis territorii (Metropolita, Episcopus, parochus); in aliis habetur dumtaxat potestas vicaria: universa enim Missionum cura Sedi Apostolicae unice reservatur (c. 1350 § 2).

b) *Dioecesis et abbatia vel praelatura nullius*. In eo conveniunt quod earum Praelati regunt territorium proprium i. e. quod ha-

*Intellere
differtur
tamen "prope-
power", he
says "Vicaris
but distinct
proprium."*

(11) LEO XIII (const. *Orientalium dignitas*, 30 nov. 1894, n. 9.

bent in titulum; discrepant quia Abbas et Praelatus *nullius* non sunt Episcopi residentiales et territorium quod regunt non est in dioecesim erectum.

c) *Vicariatus et praefectura apostolica*. A praecedentibus differunt quia territorium in dioecesim non est erectum, et qui ei praesunt, *loci Episcopi* non sunt, cum vicariatum vel praefecturam non habeant in titulum. Ideo, nec regunt territorium potestate propria sed vicaria.

d) *Administratio apostolica*. Administrator Apostolicus regit potestate ordinaria *vicaria* dioecesim. Potest ad tempus vel permanentiter constitui. Differt:

ab Episcopo residentiali et Praelato *nullius*, quia hi territorium regunt *nomine proprio*;

a Praelato *nullius*, quia huius territorium non est in dioecesim erectum;

a Vicario vel Praefecto apostolico, quia hi regunt territorium in locis Missionum et gerunt vices Sedis Apostolicae.

Omnes praedicti Praelati conveniunt in eo quod sunt Ordinarii loci (c. 198). Convenit Administrator Apostolicus cum Vicario et Praefecto Apostolico quatenus omnium potestas est vicaria.

IV Notitiae historicae. Antiquitus negotia dioecesium, provinciarum, aliaque ex hodiernis causis maioribus, a Conciliis (provincialibus quoque) expediebantur. Concilium Nicaenum (a. 325) divisionem agnovit antiqua consuetudine inductam, in patriarchatus (alexandrinum, antiochenum) et provincias. Item, de aliis patriarchatibus (constantinopolitano et hierosolymitano), alia Concilia Oecumenica.

Concilia tamen particularia ius quod, attenta institutione divina, uni supremae potestati competit, consuetudine exercuerunt, erigendo dioeceses, provincias etc. Quod iuris exercitium Ecclesia, iure antiquo, agnovit. Saeculo undecimo, erectio aliaque dioecesium negotia uni Romano Pontifici reservata sunt. Quod ius hodie quoque una suprema potestas directe exercet.

3. Tractationis divisio Universi canones *de clericis in specie* duobus titulis, septimo et octavo, continentur. Huius divisionis ratio habetur in c. 108 § 3, ubi legimus: «Ex divina institutione sacra hierarchia ratione iurisdictionis, pontificatu supremo et episcopatu subordinato constat ».

TITULUS VII

De suprema potestate deque iis qui eiusdem sunt ecclesiastico iure participes

(cc. 218-328).

4. Rubbricae explicatio.

«De suprema potestate», hoc est de Romano Pontifice et de Concilio Oecumenico. Quod Romanus Pontifex iure divino obtinet supremam et plenam potestatem in Ecclesia docet c. 218, de quo statim; Concilium autem Oecumenicum divinae institutionis dici debet quatenus repraesentat universum collegium Episcoporum; hoc autem, ex divina institutione, collegio Apostolorum succedit. Concilium ergo Oecumenicum repraesentat Ecclesiam docentem et regentem; ideoque iure divino pollet suprema potestate in universam Ecclesiam (c. 228 § 1). Tempus autem convocationis, convocandi, excepto Episcoporum collegio, et alia sunt meri iuris ecclesiastici.

Curia Romana coalescit e Congregationibus, Tribunalibus et Officiis (c. 242), per quae Romanus Pontifex negotia Ecclesiae universae expedire solet (c. 7), quaeque, nisi ex rei natura vel sermonis contextu aliud apareat, nomine Apostolicae Sedis vel S. Sedis venit, et utitur potestate vicaria.

«deque iis qui eiusdem». Sunt personae physicae vel collegia (S. Collegium Curia Romana, Concilia plenaria et provincialia).

«ecclesiastico iure». Ut nempe excludatur ius divinum in horum graduum institutione (Patriarchae, Primates etc). Clausula haec non habetur in tit. VIII, cum planum sit eos, qui episcopalem potestatem participant, iure ecclesiastico, eandem participare. Vicarii, Praefecti et Administratores Apostolici sub titulo VII veniunt ideo quia territorium regunt nomine S. Sedis et non sunt Episcopi loci. Item Praelati inferiores, quia territorio praesunt in dioecesim non erecto cum potestate a suprema potestate participata (v. infra, nn. 197, 198). De his omnibus Praelatis, utpote qui non sunt de collegio Episcoporum, agitur sub praesenti titulo VII et non sub sequenti.

«participes». Participata potestas non necessario est vicaria vel delegata, Siquidem, potestas participata, legitima consuetudine

vel lege obtenta, potest esse *propria* uti est in Patriarchis Orientis, Primatibus (iure particulari), Conciliis plenariis et provincialibus, in parcho etc.; vel *vicaria* uti in Administratoribus Apostolicis, in Vicario Generali, etc.

CAPUT I

De Romano Pontifice

I. Quis sit et qua potestate fruatur.

5. Iuris divini est sive primatus iurisdictionis sive eius perpetuitas in Ecclesia. Primatus autem de iure et de facto coniunctus (1) est cum episcopatu romano.

6. Huic primae quaestioni respondet c. 218 § 1. « Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent ».

« Beati Petri in primatu successor ». De B. Petri primatu v. Matth. XVI, 17 sq. Ioan XXI, 15 sq. B. Petro legitime succedit ille qui legitime episcopatum obtinet romanum.

« supremam »: supra quam alia non est;

« plenam »: cui nihil deest, seu quae magis non suscipit;

« potestatem iurisdictionis »: non ordinis, seu ministerii qua a ceteris Episcopis, ad validitatem (2) actus eiusmet potestatis quod attinet, Romanus P. non distinguitur, sed de potestate gubernii et regiminis fidelium in ordine ad finem Ecclesiae seu ad vitam aeternam;

« in universam Ecclesiam »: limites non agnoscit territoriales, sed ad totum orbem extenditur;

« tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae »: obiectum iurisdictionis haec verba

*definitione de
Apostolica
T. p. ca. 218
et.*

(1) Quo iure nectatur primatus iurisdictionis cum episcopatu romano definitum non est. Alii dicunt iure divino, alii iure ecclesiastico-apostolico. Quaestionem hanc Concilium Vaticanum definire noluit. Consule theologicos tractatus.

(2) Complures functiones sacras, utpote Romano Pontifici reservatas, alii episcopi perficere non possunt. *Bishop & Pope same powers of Bishops, but the use of their Bishops is subject to his Jurisdiction.*

indicant, videlicet quae sint credenda, quae licite vel illicite agantur, quae servandae sint regulae ut finem Ecclesiae fideles consequi valeant.

§ 2. « Haec potestas est vere episcopalis, ordinaria et immediata tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles, a quavis humana auctoritate independens ».

« vere episcopalis »: h. e. non solum inspectionis, directionis ac vigilantiae, sed vera et proprie dicta auctoritas fideles pascendi, regendi et gubernandi. Ideo, est potestas leges ferendi, iudicandi atque exsequendi;

« ordinaria »: non solum adhaeret officio primatus, sed et exerceri potest habituali modo, licet extraordinaria adiuncta desint;

« immediata »: sine media tertia persona (puta Episcopo) exercere eam potest Romanus Pontifex in omnes pastores et fideles, eo modo quo singuli Episcopi potestatem exercere possunt in subditos;

« in omnes et singulas ecclesias »; etiamsi ab Apostolis sint fundatae et peculiari dignitate ornatae: nulla excipitur;

« a quavis humana auctoritate independens »: sive civili, quia Ecclesia est societas perfecta; sive ecclesiastica, quia potestas Papae est *suprema et plena*. (3)

7. Potestas iurisdictionis in Ecclesia continet cum potestatem magisterii tum potestatem regiminis. Haec autem est legifera, iudicialis et executiva. Iudicialis est contentiosa vel criminalis (c. 1552); *Executiva est gubernativa* (*regimen praecipue personarum*), *administrativa* (*regimen bonorum*) et *coactiva* (*in invitos; si in aggressores, vocatur coercitiva; si in transgressores, punitiva*).

Praeterea est in Ecclesia potestas circa cultum divinum, Sacramenta, et officia ecclesiastica.

8. Uno verbo: Potest Papa quidquid potest Ecclesia.

De singulis breviter:

9. POTESTAS MAGISTERII est potestas auctoritative docendi fideles. Innititur verbis Christi Dñi: « Euntes docete omnes gentes etc. » (Matth. XXVIII, 19).

(3) Vide, infra, n. 19.

Munus fidei catholicae predicandae commissum praecipue est Romano Pontifici, pro universa Ecclesia; Episcopis, pro suis dioecesisibus (c. 1327 § 1). Romanus Pontifex si ex cathedra doceat est infallibilis magister universae Ecclesiae (c. 1323 § 2).

Ad potestatem magisterii pertinet:

1. causarum fidei definitio; symbolorum et professionis fidei formularum constitutio; damnatio librorum; directio Missionum; erectio Universitatum studiorum, etc.;

2. interpretatio iuris naturalis (est potestas *vicaria* sive *ministerialis*) sive privati sive socialis seu publici (usura, vita domestica, ius belli, vota matrimonium ratum et non consummatum, iusiurandum, etc.).

10. POTESTAS LEGISLATIVA. Haec dirigitur ad danda praecepta de se perpetua, omnibus fidelibus vel quibusdam coetibus eorum, ut eos dirigant in finem Ecclesiae. Eadem potestas necessario includit ius et obligationem vigilandi super ecclesias, pastores et fideles, et ius ut Pontifex edoceatur de statu Ecclesiae per totum orbem diffusae; ideoque, ut libere communicet cum omnibus sacris pastoribus et ovibus. Lex enim est ordinatio rationis in bonum commune. Quomodo autem posset supremus Legislator praeceptum ferre in bonum commune, nisi de statu Ecclesiae, cui legem dare vult, plene et secundum veritatem instrueretur?

Potestas legislativa secumfert potestatem leges urgendi, interpretandi (c. 17), abrogandi (c. 22), ab iis dispensandi (c. 80); privilegia concedendi (c. 62).

Abrogatio legis, est eiusdem totalis cessatio; *Abrogatio* habetur legis si, legi praeexistenti lex sequens opponatur ex toto vel ex parte; *Derogatio legis* est partialis eiusdem cessatio. Alia res est *dispensatio*. Haec enim describitur: legis relaxatio in casu particulari; et alia *privilegium* videlicet lex privata favorabilis praeter vel contra ius.

Praerogativa infallibilitatis fert quidem ut Pontifex in legibus *universalibus* (non in legibus, praeceptis et iudiciis particularibus) circa disciplinam nihil statuatur fidei vel bonis moribus contrarium, non autem ut semper supremum prudentiae gradum attingat.

11. Cum potestate legislativa nectitur quod Pontifex sit *fons iuris*.

Fontes iuris dispescuntur *in fontes existendi* (ex quibus ius dumtaxat promanat) *et fontes cognoscendi* quae sunt loca, in quibus leges inveniuntur (v. g. Concilia, collectiones).

Romanus Pontifex est fons iuris existendi;

a) *quoad Concilia Oecumenica*. Nullum enim Concilium Oecumenicum in Ecclesia vim obtinet, nisi a Romano Pontifice ut tale admittatur. Ita Concilia quae ab initio vel ex toto vel ex parte (i. e. ad elementum aliquod quod attinet) oecumenica non erant, in iis quae Pontificis Romani consensum obtinuerunt oecumenica evasere (v. g. Conc. Constantinopolitanum I); (4)

b) *cetera Concilia* (plenaria et provincialia), nisi recognoscantur a Sede Apostolica (c. 291 § 1), promulgari non possunt; hinc nec vim exserunt (c. 8, § 1);

c) *quoad consuetudinem universalem*. Consuetudo enim in Ecclesia vim legis unice obtinet a consensu, saltem legali (c. 25), legislatoris;

d) *quoad libros liturgicos* (in iis, quae praeceptive proponuntur, h. e. praescripta quae veram obligationem inducunt); hi enim libri, ex vigente disciplina, approbari debent ab Ap. Sede (c. 1257);

e) *quoad Episcopos*. Hi iurisdictionem obtinent a Deo mediate i. e. per Romanum Pontificem. Insuper certum est provisionem canonicam officii Episcopis a Romano Pontifice dari; eorum universam potestatem potestati Pontificis subiici; ab eoque posse coarctari, et de facto, iure communi, constringitur. At, constitutiones synodales (c. 362) et leges ab Episcopis datae, a Pontifice neque recognosci debent (c. 335).

12. *Potestas iudicialis* supponit potestatem legislativam et in eo est, ut *ius conditum et certum factis applicet*. Ad hanc potestatem spectant illae causae iudiciales quae maiores audiunt (cc. 220, 1557), quasque videt Romanus Pontifex iam in prima instantia.

13. *Potestas exsecutiva* est in auxilium efficax potestatis iudicialis, quae sine illa nec intelligi potest. Utraque potestas, iudicia-

(4) Per subsequentem Papae Damasi confirmationem, quoad ea quae fidem respiciunt, inter oecumenica fuit adnumeratum hoc Concilium.

lis scil. et executiva, bene dicitur *crura legis*, eo quod sine ipsis lex efficaci modo urgeri non potest.

14. *Potestas ministerialis* respicit Sacramenta et cultum divinum. Ad Sacramenta quod attinet, haec potestas curat ritus, caeremonias, rectam administrationem, constitutionem irregularitatum et impedimentorum ad sacram ordinationem, vel ad contrahendum matrimonium. Quod attinet autem ad cultum divinum, eiusdem potestatis est ordinare sacram Liturgiam, instituere dies festos, canonizare beatos, etc.

15. *Gubernativam* exercet Papa potestatem circa officia et beneficia ecclesiastica, ea erigendo, conferendo, sibi reservando (c. 1435), etc. et circa Concilia (ea recognoscendo vel confirmando), Capitula, Ordines etc.

16. *Administrativam* exercet Romanus Pontifex potestatem circa bona Ecclesiae temporalia, quorum Papa est supremus administrator ac dispensator (c. 1518). Proprietas autem omnium bonorum non est penes Pontificem, sed penes personam quae eadem bona legitime acquisivit. Canones aliquando exigunt interventum Romani Pontificis in administratione (extraordinaria) bonorum (v. g. in alienatione).

Ad huius potestatis exercitium pertinet ius imponendi vectigalia.

17. Insuper Papae competit potestas particularis;

a) *patriarchalis* in universam Occidentalem Ecclesiam, uti Patriarcha;

b) *primatialis* in universam italicam nationem (Italia et insulae adiacentes), uti Primas;

c) *metropolitana* (archiepiscopalis): in provinciam romanam; (5)

d) *episcopalis*: in Urbem, ut verus et proprius Episcopus. Hanc potestatem exercet Papa per Cardinalem Urbis Vicarium.

Nota — Divisio haec respicit *exercitium* potestatis quam iam habet Papa; et nihil eiusmet potestati his titulis (Patriarchae, Pri-

(5) Haec provincia complectitur 43 dioeceses inter Capuanam et Pisanam.

matiss etc.) additur. Universam supremam et plenam potestatem, legitima electione, iure divino, ipse obtinet. Ceteri, e contra, Patriarchae, Primates et Metropolitae, potestatem patriarchalem, primatiale vel archiepiscopalem obtinuerunt consuetudine probata, et hodie (Primates et metropolitae) obtinent iure communi vel particulari; semper tamen iure *mere ecclesiastico* (6).

18. Quaevis potestas ecclesiastica Papae (sive universalis sive particularis) est:

- a) *spiritualis* et supernaturalis (finis Ecclesiae talis est);
- b) *directa*, etsi exerceatur in res Ecclesiae mere temporales;
- c) vel *indirecta*, si exerceatur circa res temporales quae directe et ordinarie Auctoritati civili subsunt.

19. *Limites*. Suprema et plena Papae potestas:

a) admittit *internos* limites, videlicet ius divinum (naturale vel positivum), et quos ipsius potestatis natura, obiectum et finis ferunt, ita ut valide Papa agere non possit quidquam contra ius divinum, vel praeter collatam ei potestatem. Ad liceitatem quod attinet, Papa uti debet sua potestate prudenter et in aedificationem.

b) Limites externos quosvis abiicit. Etenim « *a quavis humana auctoritate est independens* » (c. 218 § 2). Ideo, *capitulationes* sustineri non poterant cum tenderent ad mutandam formam regiminis in Ecclesia, Papam obligando ad consensum Cardinalium obtinendum (praesertim in novis Cardinalibus creandis). Vi efficaci carebant capitulationes, cum Papa legitime electus, uti mox dictum est, acceptata electione, iure divino obtineat potestatem. Valide, igitur, semper agere poterat contra capitulationes, seque ab ipsarum obligatione solvere, et nemo in Pontificem valet coactiva uti potestate.

Pius X (7) capitulationes fieri vetuit et, si de facto intervenirent, etiam iuramento adiecto, eas nullas et irritas declaravit. Capi-

(6) Potestas mere temporalis seu civilis, eaque suprema et plena, competit Papae in Statum civitatis vaticanae sicut ceteri Status (v. Pacta lateranensia, II m. februario 1929). Hanc potestatem acquisivit Papa historico et naturali titulo; eaque dirigitur ad hoc ut liberum exercitium potestatis Papae spiritualis et supremae in universam Ecclesiam in lucem ponatur et protegatur.

(7) *Vacante*, 25 dec. 1904, n. 83. Cfr. Pii XII cit. Const. *Vacantis* n. 96.

tulationes sunt quidam articuli sive capitula communi consensu statuta, ad quorum observantiam Cardinales sese adstringebant, si ad pontificatum assumerentur (8). Frequentes evasere Capitulationes saltem ex tempore Innocentii VI (a. 1352-1362) usque ad Innocentium XII (a. 1691-1700); inde autem ab Innocentio XIII (a. 1721-1724) ab Aula merito recesserunt. Gregorius X (1271-1276), Clemens V (1305-1314), Innocentius VI (1352-1362) et Paulus II (1464-1471) reprobarunt capitulationes easque nullius roboris fuisse et esse declararunt.

II. Quae Romano Pontifici reservantur.

20. Romano Pontifici reservantur *causae maiores*. Ait enim c. 220: « Gravioris momenti negotia quae uni Romano Pontifici reservantur sive natura sua, sive positiva lege, *causae maiores* appellantur ». (9)

« Gravioris momenti negotia »:

sive a) propter ipsorum naturam, uti sunt negotia quorum expeditio invocatur infallibilitatem (10) vel supremam in Ecclesia potestatem (11).

sive b) propter magnam rei difficultatem, ut, v. g., cura Missionum apud infideles (c. 1350 § 2);

sive c) ratione dignitatis personae, ut in causis eorum qui supremum tenent populorum principatum, Patrum Cardinalium, Episcoporum aliorumve (c. 1557 § 1).

« uni Romano Pontifici reservantur » tanquam illi qui personali infallibilitate et supremae iurisdictionis potestate, ex divina institutione, gaudet.

Huic exclusivae potestati non nocet quod Romanus Pontifex plurima huiusmodi negotia agit ope Curiae Romanae (ita v. g. curam Missionum apud acatholicos agit per SS. CC. de Prop. Fide

(8) Ibid.

(9) P. CAIETANI BRUNO S. S. opus, cui titulus: *De causis maioribus, et praecipue de causis Episcoporum, historico-iuridica disquisitio*, Romae 1941, p. 11-26.

(10) Ita, v. g., constitutio symbolorum fidei, definitio dogmatum, canonizatio sanctorum, definitio num concilium aliquod sit oecumenicum.

(11) Ita, v. g., leges universales ferre, erigere dioeceses, earum fines mutare vel easdem suppressere.

et pro Ecclesia Orientali, cc. 1350 § 2, 252 et 257; erectionem dioecesium... per S. C. Consistorialem, c. 248 § 2), vel aliis personis hanc potestatem quovis modo delegat.

Nec officit si quaedam ex praedictis negotiis (v. g. negotia dioecesium vel Episcoporum) nonnunquam egerunt inferiores Romano Pontifici. Inspecta enim divina constitutione Ecclesiae, unius est Romani Pontificis eadem negotia agere: praeter eum, nullus Episcopus in Episcopum, ex iure divino, obtinet auctoritatem. Inferiores igitur Romano Pontifici (v. g. concilia particularia, Patriarchae), nonnisi ex legitima consuetudine aliqua negotia, natura sua, maiora, expedire potuerunt.

« sive natura sua »: huiusmodi sunt negotia quae, ut supra diximus, infallibilitatis praerogativam vel supremam potestatis exercitium supponunt.

« sive positiva lege »: Haec, non interveniente reservatione, Episcopi possunt agere. Ideo, sunt causae maiores per accidens seu reservationes. Ita, v. g., constitutio impedimentorum ad matrimonium (c. 1040), approbatio librorum liturgicorum (c. 1257).

21. Ab his omnibus bene distinguendi sunt ceteri Sedis Apostolicae in expediendis pluribus negotiis interventus (v. g. cc. 492, 534): negotia, in casu, alii agunt post impletum aliquod iuris praescriptum.

22. « causae maiores appellantur ». Etsi explicitus dictionis « causae maiores » usus saeculo V antiquior non videatur, de facto tamen tota christiana antiquitas morem agnovit causas difficiles et graviores ad R. Pontificis iudicium deferendi. Deerat quidem taxativa determinatio huiusmodi causarum. Sed generaliter dicendum est Apostolicae Sedis auctoritatem in illis invocata fuisse causis quae vel fidem respiciunt, vel Concilia, vel Episcopos.

23. « Causae maiores » decursu temporis aliam atque aliam obtinuerunt significationem. Ita, v. g., Innocentius I qui primus a. 404 de « causis maioribus » expresse loquitur, exigere videtur ut, post iudicium episcopale informativum, Summo Pontifici reservetur iu-

dicium definitivum in eiusmodi causis (12). E contra S. Leo M. (a. 440-461) « causam maiorem » eam vocat (13) quae, nedum competentiam aliorum absolute auferat, ita tamen difficultate laborat ut consilium tantum a S. Sede peti debeat. Hodierna autem — ut patet — notio « causarum maiorum », prouti in canone traditur, illam includit Romano Pontifici reservationem quae absolute efficit nullum omnem cuiusvis generis interventum a Romano Pontifice alienum.

III. Fons supremae potestatis Romani Pontificis.

24. Fons est ipsum ius divinum. Ita, c. 108 § 3: « Ex divina institutione sacra hierarchia, ratione iurisdictionis, constat pontificatu supremo et episcopatu subordinato ». C. 109: « Qui in ecclesiasticam hierarchiam cooptantur... constituuntur... in supremo pontificatu, ipsomet iure divino, adimpleta conditione legitimae electionis, eiusdemque acceptationis... ». Item, et c. 219: « Romanus Pontifex, legitime electus, statim ab acceptata electione, obtinet, iure divino, plenam supremae iurisdictionis potestatem ». Etenim nullibi in Revelatione dicitur supremam Pontificis potestatem a Christo accepisse Ecclesiam (h. e. clericos et fideles vel collegium Cardinalium), quae eandem legitime electo Pontifici tradat. Manet ergo, ut potestatem a Deo immediate Papa obtineat.

IV. Quomodo Romanus Pontifex hanc potestatem obtineat.

25. Romanus Pontifex, facta sufficienti personae designatione canonica (electione), accedente eiusdem acceptatione, ipso iure divino, plenam supremae iurisdictionis potestatem obtinet (ita cit. c. 219). Quam potestatem ante coronationem, consecrationem vel captam possessionem Basilicae Lateranensis (14) exercere etiam potest: humani enim iuris est quod haec omnia potestatis exercitio praecedere debeant.

(12) « Si maiores causae in medium fuerint devolutae, ad Sedem Apostolicam, sicut synodus (Sardicensis, ut videtur, in cc. 3, 4, 7) statuit, et beata consuetudo exigit, post iudicium episcopale referatur » (CONSTANT, *Epist. Rom. Pontif.*, I, col. 749).

(13) MIGNE, *Patr. Lat.*, t. LIV, col. 619.

(14) Cfr. *Vacantis Apostolicae Sedis*, Pii XII, 8 dec. 1945, n. 101, ubi excommunicatio infligitur in eos qui acta Pontificis ante coronationem emanata impugnare audent.

Notandum est canonicum modum sufficientem designandi personam, temporum decursu, mutari posse; persona autem debet esse semper rite et sufficienter designata.

V. In quosnam potestatem Romanus Pontifex obtineat.

26. Dicitur in c. 218 § 2: «tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles» (15).

Potestas Pontificis certa quoque est in omnes baptizatos non catholicos, quippe qui personae sunt in Ecclesia, etsi, ad iura quod attinet, obstat obex impediens vinculum ecclesiasticae communio-
nis (c. 87). *Fideles*, in Codice, catholici; ceteri baptizati, acatholici, dicuntur. Imo, aliquo modo, *in omnes homines* exercere potest Pontifex iurisdictionem ad propagandam et tutandam fidem catholicam.

VI. Quomodo designetur Romanus Pontifex.

27. Modum designandi successores Beati Petri Christus Dominus auctoritati in Ecclesia sua reliquit. Dico: *auctoritati in Ecclesia* quia Ecclesia est societas perfecta et *inaequalis* h. e. non omnes socii pari iure sunt praediti pro eiusdem societatis regimine (16). Inter Romanos Pontifices qui de hoc Instituto iuris curam habuerunt praecipue commemorandi sunt Pius IV (1559-1566), Gregorius XV (1621-1623), Clemens XII (1730-1740). Pius X (1903-1914) et Pius XII f. r.

28. QUINAM VALIDE ET LICITE ELIGATUR. Inspecto iure divino et ecclesiastico irritante, *valide designari* potest mas, usu rationis ad acceptandam et exercendam iurisdictionem pollens, *membrum Ecclesiae*, etsi sit laicus, servatis iuris canonici praescriptis validitatem electionis respicientibus. Licite autem, *honestus, scientia adaequata potitus et dignior*, omnibus perpensis. De aetate nihil praescribitur (17). *From his willing to be ordained consecrated. Pius XII in talk to Lay Apostolate group in Oct., 1957*

(15) V., supra, nn. 6 ss.

(16) CAVAGNIS, *Inst. iuris publ. eccl.* (Ed. an. 1906), I, n. 49.

(17) Nulla lex est quae praecipiat Pontificem debere eligi inter Cardinales (Urbanus VI an. 1378-1389 ultimus fuit Papa electus quin esset Cardinalis) vel italicum esse (Adrianus VI an. 1522-1523, batavus, ultimus non italicus electus in Papam). {✓}

29. QUINAM SINT ELECTORES. Iamdiu in Ecclesia ius eligendi Romanum Pontificem *unice et privative* (18) *ad Cardinales spectat, in Consistorio creatos* (19), *canonice non depositos, neque dignitatem cardinalitiam abdicantes* (20).

« *unice et privative* », ut excludantur:

a) ceteri omnes cuiusvis ecclesiasticae dignitatis, et omnis laica potestas cuiuslibet gradus et ordinis (21);

b) ipsum Concilium Oecumenicum, quod nec posset deputare quasdam personas quae eligerent vel partem saltem haberent in electione Pontificis (22), « cuius (Concilii) acta quae quomodocumque privativum ius S. Cardinalium Collegii auso temerario labefactare viderentur, ipso iure irrita » declarantur (23). Resoluto enim Pontificis iure, Concilium Oecumenicum ipso facto intermititur (c. 229);

c) *Veto seu Exclusiva*. Haec in eo erat ut ante electionem completam, *semel*, unus Cardinalis a singulis guberniis excluderetur, ut minus gratus, et nitebatur in tolerantia et prudentia Cardinalium qui ideo nulla tenebantur lege vel probata consuetudine ad eam servandam (24). « Id tentare ut aditus ad Supremum Pontificatum alicui Cardinali praecludatur si aliquoties accidit, Apostolicae tamen Sedi probatum est nunquam. Quin etiam Romani Pontifices, in iis quae de habendo Conclavi constituerunt, nihil paene maiore contentione studiove conati sunt, quam ut externae cuiusvis potestatis interventum a sacro Cardinalium Senatu ad Pontificem eligendum vocato propulsarent » (25).

Pius X, in const. *Commissum Nobis*, civile *Veto* sive *Exclusivam* (26), etiam sub forma simplicis desiderii, reprobavit; et sub poena excommunicationis l. s. speciali modo reservatae futuro Pontifici omnes et singulos S. R. E. Cardinales, pariterque Secretarium

(18) Const. c. n. 32.

(19) Ibid., n. 35.

(20) Ibid., n. 36.

(21) Ibid., n. 33.

(22) Ibid., n. 32.

(23) Ibid., n. 33.

(24) WERNZ-VIDAL, *De personis* (Ed. an. 1928), n. 420.

(25) PIUS X, *Commissum Nobis*, 20 ian. 1904.

† (26) Reprobatio *Exclusivae* confirmatur a Pio XII in cit. Const., n. 94.

S. Collegii Cardinalium aliosque omnes in Conclavi partem habentes, prohibuit, « ne, quovis praetextu, a quavis civili potestate munus recipiant *Veto* seu *Exclusivam*, etiam sub forma simplicis desiderii, proponendi, ipsumve hoc *Veto*, qualibet ratione sibi cognitum, patefaciant sive universo Cardinalium Collegio simul congregato, sive singulis purpuratis Patribus, sive scripto, sive ore, sive directe ac proxime, sive oblique ac per alios. Quam prohibitionem extendit ad memoratos omnes interventus, intercessionem aliosque modos quoslibet, quibus laicae potestates cuiuslibet gradus et ordinis voluerint sese in Pontificis electionem immiscere ».

Etiam ante Pium X, « ex disciplina ultimo tempore in praxi vigente, si quis Cardinalis sese constituisset nuntium vel agentem alicuius gubernii ad interponendam *exclusivam*, profecto, a gravi scandalo, culpa, censura excusari non poterat » (27).

Prima vestigia aliqualis *Exclusivae* sub Pio IV (1559-1565) apparent per Imperatorem Carolum V et Philippum II et III, reges Hispaniae. Dein paulatim orta est formalis et proprie dicta *Exclusiva* gubernii Austriae, Galliae et Hispaniae. Post a. 1870 haec « civilis potestatis immixtio, nostra aetate, multo videatur magis omnirationis et aequitatis fundamento destituta » (28).

« *spectat ad Cardinales in Consistorio creatos* »: quia si non sint in Consistorio creati, ut e. g. reservati in pectore, nequeunt in electione partem habere (29);

« *sacro presbyteratus ordine auctos* ». C. 232 § 1 exigit ut quilibet Cardinalis sit saltem in presbyteratus ordine constitutus;

« *canonice non depositos* ». Nam omnes aliae poenae et iuris ecclesiastici impedimenta, bono publico id suadente, suspenduntur, ad effectum tantum electionis seu activae seu passivae. Eadem

(27) WERNZ-VIDAL, *De personis*, n. 420. LEO XIII, per const. *Praedecessores Nostri*, die 24 maii 1882, derogavit Constitutionibus *Ubi periculum* Gregorii X, *Ne Romani* Clementis V et *In eligendis* Pii IV, « pro ea parte quae civilibus aut politicis magistratibus civitatis, in qua Romani Pontificis electio sit celebranda, vel etiam Praelatis, Rectoribus, Officialibus Urbis, Principum Oratoribus, aliis quibusve potestatem tribuunt, ut praescriptiones pro electione praefata latas observari faciant ».

(28) PIUS X, *Commissum Nobis*, 20 ian. 1904.

(29) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 30.

poenae, citra praedictum negotium, in suo robore permanent (30);

« *neque dignitatem cardinalitiam abdicantes* ». Neque enim depositi neque abdicantes possunt in dignitatem restitui ne quidem « ad vocem » nisi a futuro Romano Pontifice » (31).

30. QUANDO FIERI DEBEAT ELECTIO. Post « quindecim tantummodo solidos dies, facta tamen potestate S. Cardinalium Collegio ingressum in Conclave etiam per alios duos tresve dies proferendi, ea tamen lege ut decem et octo ad summum diebus elapsis, quibus exsequiae defuncti Pontificis celebrantur, Cardinales, quotquot praesentes aderunt, statim Conclave ingredi et ad electionis negotium procedere teneantur » (32). Ratio est « ut Cardinalibus, qui longius absunt, fiat Urbem tempore adeundi facultas ». Item, qui post decem et octo dies supervenerint, *re adhuc integra*, i. e. antequam eidem Ecclesiae sit de Pastore provisum, admittuntur in eodem electionis negotio, in illo statu, in quo ipsum invenerint (33).

31. UBI FIERI DEBEAT ELECTIO. Electio Summi Pontificis fieri debet in Conclavi, et eo clauso, sublata tamen nullitate electionis a Gregorio XV (vel alio quovis decreto pontificio) hac de re statuta (34). Gregorius X, ut vitaretur incommodum nimis longae vacationis Sedis Apostolicae propter protractum negotium electionis, in Concilio Lugdunensi II (a. 1274), c. 2, electionem Romani Pontificis iussit fieri in Conclavi, cum parsimonia cibi et potus. Clemens VI in const. *Licet*, 6 dec. 1351, parsimoniam illam ad benigniores terminos reduxit.

32. COADUNATIO CARDINALIUM. In cit. constitutione (35), Pius XII omnibus Cardinalibus in virtute sanctae oboedientiae praecipit et mandat, ut postquam per Cardinalem Decanum, vel, ipso impedito, per alium Cardinalem de vacatione Sedis Apostolicae certiores facti, atque ad novi Pontificis electionem advocati fuerint, nisi legitimo

(30) *Vacantis*, n. 34.

(31) *Ibid.*, n. 36.

(32) *Ibid.*, n. 37.

(33) *Ibid.*, n. 38.

(34) *Ibid.*, n. 57.

(35) *Vacantis*, n. 39.

impedimento a S. Cardinalium Collegio recognoscendo detineantur, indictionis litteris obtemperare, et ad locum eisdem designatum pro perficienda Pontificis electione statim se conferre debeant.

33. ILLEGITIME A CONCLAVI ABSENS. « Si quis vero forte Conclave intrare noluerit, vel ingressus, absque manifesta infirmitatis causa, iuramento medicorum et a maiore parte Cardinalium adprobata, exiverit, tunc, ipso minime requisito, nec in eiusdem electionis negotio ulterius admittendo, per alios ad eligendum Summum Pontificem libere procedatur. Si vero, infirmitate superveniente, aliquem eorum e Conclavi exire contingat, ipsa etiam infirmitate durante, poterit, eius suffragio non requisito, ad electionem procedi; sed si ad Conclave, post sanitatem sibi redditam, seu ante, redire voluerit, rursus admittatur » (36).

34. Quaestio est inter Auctores, utrum electio sit nulla si maior pars Cardinalium non conveniat (37). Ante oculos habere oportet normam c. 160: Romani Pontificis electio *unice* regitur Constitutione Pii X *Vacante Sede Ap.*, 25 dec. 1904; quam Constitutionem Pius XII reformavit sua saepe citata Constitutione. Principium igitur de validitate necne electionis *unice* ex dicta Constitutione desumi debet, nec licet aliunde nullitates inferre. Iamvero, in praefata Constitutione nullibi nullitas memorata reperitur.

35. QUANAM FORMA FIERI DEBEAT ELECTIO. Negotium electionis, uno tantum ex sequentibus tribus modis peragendum est:

a) Primus, qui *quasi per inspirationem* vocatur, « quando scilicet omnes Cardinales, quasi afflati Spiritu Sancto, aliquem unanimiter et viva voce libere ac sponte Summum Pontificem proclamant ». Haec electio ut valeat impleri debent sequentes condiciones: 1) in Conclavi, et eo clauso; 2) communiter et nemine ex Cardinalibus in Conclavi praesentibus dissentiente; 3) nullo praecedente de persona speciali tractatu; 4) per verbum « eligo » voce vel scripto, si voce non possit proferri (38).

(36) Ibid., n. 40.

(37) V. MAROTO, *Institutiones iuris canonici*, vol. II (Ed. an. 1919), n. 782 D.

(38) *Vacantis*, n. 66.

b) « *Secundus est per compromissum*, quando scilicet Cardinales ad electionem per hanc formam seu viam procedere volentes, committerent in scriptis aliquibus (3, 5 vel 7, non minus nec plus) ex Patribus eligendi potestatem, ut omnium vice, Ecclesiae Catholicae provideant de Pastore » (39).

Compromissarii consensum exprimere debent scripto « ut verbis humanis et reverentialibus inter se, sine praeiudicio, uti possint » (40).

c) « *Tertius et ordinarius modus seu forma electionis est quae vocatur per scrutinium* ». Ille tantummodo (41) Romanus Pontifex habendus est, in quem duae saltem ex tribus partibus Cardinalium uno plus (42), in Conclavi praesentium, per secreta schedularum suffragia convenerint ». Scrutinia repetuntur donec quis praescriptum suffragiorum numerum consequatur.

Pius X (43) « *accessum* » abrogavit. « *Accessio seu accessus* » constitutione praecipue Gregorii XV (1621-1623) *Aeterni* § 10 seqq. statutus, in eo erat ut « *scrutinio publicato, si electio per consensum duarum partium in eo facta non fuerit, statim antequam ad alios actus deveniretur, Cardinales possent, semel in quolibet scrutinio, accedere alicui ex illis, qui in eodem scrutinio saltem unum suffragium validum obtinuissent, dummodo is non esset, qui ab ipsomet Cardinali fuerit in scrutinio nominatus* ». Ratio autem abrogationis fuit, quia « *forma accessus non parum esset ad exsequendum difficilis, praesertim quoad ea, quae schedularum inspectionem, aperitionem et collationem spectabant* » (44).

Immo, ut et huic incommodo occurreret, et optatae electionis accelerationi nullimode officere cupiens, praescripsit, ut loco acces-

(39) Ibid., n. 67.

(40) Ibid.

(41) Ibid., n. 68.

(42) Ibid., Unum suffragium addi praescripsit Pius XII « *ut quaelibet prae-caveatur occasio dubitandi ne in duabus tertiis partibus suffragiorum suffragium ipsius electi numerari queat, cum nemo unquam sive scrutinii sive compromissi via procedatur, seipsum eligere, seu suffragium sibi dare ullatenus possit: electi tamen persona, si in Conclavi sit, debeat in numerum Cardinalium computari* ».

(43) *Vacante*, n. 57.

(44) *Vacante*, n. 88.

sus, semel tam mane quam vespere, post completum... scrutinium, si quidem in eo secuta non sit electio, Cardinales statim ad novum scrutinium peragendum procedere debent in quo rursus suffragia sua ferant, iis, quae in primo scrutinio lata sunt, minime computatis (45).

36. CONVENTUS CARDINALIUM. « Cardinales omnes et singuli, valetudine non impediti, cum tertio pulsata per loca solita Conclavis campanula fuit, ad scrutinium convenire debent; cui legi si quis non obtemperaverit, l. s. excommunicationis poenam incurrat » (46).

37. Quaestiones.

A) Num valeat electio *metu gravi, iniusto ab extrinseco*, in ordine ad electionem etiam determinatae personae, per vim Cardinalibus incusso, peracta. Auctores non concordant. Quaestioni respondendum est habita ante oculos constitutione Pii X *Vacante*, confirmata a Pio XII, non canone 103 § 2, vel c. 169 § 1, 1 CIC, idque propter c. 160. In laudata autem Pii XII constitutione, n. 97 (47), quaestio attingitur, quin constituatur actus, de quo in casu, nullitas. En verba: « ... S. R. E. Cardinales vehementer hortamur ut in eligendo Pontifice, nulla propensione animi vel aversione ducti, nullius inclinati gratia aut obsequio, non intercessionem in saeculo potentium, non vi vel metu vel aura populari moti, ... in eum vota sua conferant quem... ». Ratio non additae declarationis nullitatis, certe fuit « ut praetextus amputetur impugnandi valorem electionis ».

B) *Electio simoniaca* notoria vel saltem iudicialiter probata ante Pium X irrita erat ex constitutione *Cum tam divino* Iulii II, die 14 ian. 1506. Pius X, simoniae crimine reprobato atque damnato, huiusque criminis reos Cardinales poena excommunicationis l. s. innodatos (48), abstulit electionis irrationem « ut praetextus amputetur impugnandi valorem electionis Romani Pontificis » (49).

(45) *Vacantis*, n. 88.

(46) *Ibid.*, n. 41.

(47) Cfr. *Vacantis* = Const. *Vacante* Pii X, n. 84.

(48) *Vacante*, n. 79 = *Vacantis*, n. 92.

(49) *Ibid.*

38. CONSENSUS ELECTI EXQUISITIO, NOMEN ET ANNUNCIATIO PERACTAE ELECTIONIS POPULO.

« Post electionem canonice factam, ab ultimo Cardinali Diacono accitis in aulam Conclavis S. Collegii Secretario, Praefecto Apostolicarum Caeremoniarum atque duobus Caeremoniarum Magistris, consensus electi per Cardinalem Decanum nomine totius S. Collegii... requiritur (50). Electus respondere debet an electionem acceptet vel non, intra terminum, quatenus opus sit, prudenti arbitrio Cardinalium per maiorem votorum numerum determinandum » (51). « Deinde populo expectanti novus Pontifex a Priore Diaconorum publicatur » (52).

39. SECRETUM SERVANDUM praecipitur ob reverentiam erga tantum negotium.

a) « Specialiter autem, sub eiusdem excommunicationis poena, Cardinales prohibemus, ne suis Familiaribus seu Conclavistis vel aliis quibusvis ea pandant quae scrutinium directe vel indirecte respiciant, itemque quae in Cardinalium Congregationibus, sive ante Conclave sive ipso durante habitis, acta vel decreta sint » (53).

b) « Insuper praecipimus, graviter onerata ipsorum conscientia, S. R. E. Cardinalibus ut secretum huiusmodi servetur etiam post peractam novi Pontificis electionem, neque ullo modo ipsum violari liceat, nisi ab eodem Pontifice peculiaris ad hoc facultas aut expressa dispensatio concessa fuerit. Quod praeceptum extendi volumus ad alios omnes, qui in Conclavi partem habuerunt, si quid forte, bona vel mala fide, de iis, quae in Conclavi gesta sint, cognoverint » (54).

c) « Ut secreto servando strictius consulatur, omnino prohibetur ne in Conclave introducantur, sub quocumque praetextu, instrumenta quae dicunt telegraphica, telephonica, microphonica, radiophonica, photographica, cinematographica et alia huiusmodi » (55).

(50) *Vacantis*, n. 100.

(51) *Ibid.*, n. 101.

(52) *Ibid.*, n. 103.

(53) *Ibid.*, n. 62.

(54) *Ibid.*, n. 63.

(55) *Ibid.*, n. 64.

40. *TRACTATUS seu pactiones de Pontifice eligendo.* Pactiones in eo erant quod quidam Cardinales, adhuc vivente Pontifice eoque inconsulto, conventus inibant, quibus decernerent de futuro Pontifice.

Iam a s. Symmacho (a. 498-514) et Paulo IV (1555-1559) severissimis poenis prohibita sunt; easdem Pius X (56) item sub excommunicationis poena prohibuit: «ne quis, etiamsi Cardinalatus honore fulgeat, vivente Romano Pontifice et eo inconsulto, tractare de ipsius Successoris electione, aut aliquod suffragium polliceri, vel hac de causa privatis conventiculis factis aliquid deliberare et decernere praesumat» (57). Pactiones, conventiones, promissiones aliaeque quaecumque obligationes quibus astringi possint Cardinales ad suffragium alicui vel aliquibus dandum vel non dandum, etiam iuramento firmatae, irritae declarantur; et contra facientes excommunicatione l. s. idem Pontifex punit (58). Haec omnia, cum possint irreverentiam erga viventem Pontificem sapere, et factiones fovere, sapienter prohibentur. Sede Apostolica autem vacante, tractatus pro electione non prohibentur (59).

41. *NUM VALEAT DESIGNATIO SUCCESSORIS AB IPSO ROMANO PONTIFICE VIVENTE FACTA, RESOLUTO HUIUSMET IURE.*

Auctores in tres abeunt sententias. Alii negant, alii affirmant, alii, meliore forte iure, distinguunt. Hi dicunt: in ordinariis Ecclesiae adiunctis nequit Pontifex suum successorem designare; bene vero potest in casu verae et extraordinariae necessitatis vel utilitatis Ecclesiae (e. g. in periculo schismatis, in impossibilitate coadunationis Cardinalium, et similibus), cui alio modo, non possit obviari.

Theoretice, ratio non apparet cur Romanus Pontifex suum successorem designare nequeat. Iuris divini enim non agnoscitur prohibitio. Intrinseca autem impossibilitas probari non potest. Ad praxim tamen quod attinet, *non expedit* ut Romanus Pontifex successorem designet. Etenim inde a primis Ecclesiae saeculis canones ve-

(56) Const. *Vacante*, n. 80.

(57) PII XII *Vacantis*, n. 93.

(58) *Ibid.*, n. 95.

(59) *Ibid.*, n. 95.

tabant quominus Episcopi proprium successorem designarent. Valde decet ut normam hanc et ipse Pontifex servet. Haec tamen ratio urgere non videtur in casu supra allegato.

habet appoint successor. Constat Felicem IV (526-530) designavisse suum successorem archidiaconum Bonifacium II (530-532).

42. AXIOMA « *Papa dubius, Papa nullus* » si recte intelligatur, quatenus nempe dubium positivum et insolubile versetur circa electionem canonicam, verum est et admittendum. Tunc enim, cum persona electi non sit sufficienter designata, iurisdictionem iure divino nondum persona obtinuit; hinc, examini a Collegio Cardinalium (60) subiicienda est electio ut appareat an valeat. Patet, in casu, iudicium de dubia electione non esse iudicium de Papa. At, semel peracta canonica electione, et electi consensu praestito, illico est verus Papa, atque actu plenam et supremam iurisdictionem supra totum orbem acquirit et exercere potest (61); ideoque, si postea exoriantur difficultates circa eiusmet electionem, dubius Papa evadere non potest.

43. Notae historicae de electione Romani Pontificis.

Primis tribus saeculis, Romanus Pontifex eodem modo eligebatur ac ceteri Episcopi, a clero scilicet et populo romano, adscitis, ut videtur, etiam vicinioribus Episcopis.

Cessantibus, initio saeculi iv, persecutionibus, sed in electione Summi Pontificis crebris evenientibus discordiis, Imperatores christiani eorumque in Italia successores reges germanici, magis ac magis in hoc negotium se ingesserunt. S. Symmachus autem Papa, a. 499, independentiam Ecclesiae vindicavit, prohibens praeterea ne, vivente Papa, de eius successore pertractaretur, neve ipse Papa quocumque modo eius successorem designaret.

Tempore dominationis byzantinae in Italia, Imperatores Constantinopolitani acrius sibi vindicaverunt ius confirmandi electum

(60) Non a Concilio Oecumenico, quod nec convocari (c. 222) nec, convocatum, continuari (c. 229) posset. Ceterum, interpretatio Const. *Vacantis*, quae dumtaxat regitur electio Romani Pontificis (c. 160), ad S. Collegium Cardinalium spectat (v. cit. const., n. 4).

(61) *Vacantis*, n. 101.

ad Summum Pontificatum eique taxam hac occasione imponendi. Saeculo VII tamen ad finem vertente, taxae (a. 678), deinde ipsi confirmationis iuri (a. 684) renuntiaverunt. Electio autem solito modo fiebat: proceribus cleri et populi praesentantibus, ceteri ex populo adstantes applausu consensum manifestabant. Eligebatur persona initio inter diaconos vel presbyteros plerumque; serius, inter Episcopos quoque.

Cum, medio saeculo VIII, Summi Pontifices, a dominatione byzantina liberati, aliquod territorium proprium independenter regere ceperunt, aliud periculum, *Factionum* scilicet *Urbis*, ingerentiae imperiali mox successit. Ad hoc periculum arcendum, Stephanus IV, a. 769, uni clero electionem Romani Pontificis reservavit et statuit ad illam S. Sedem eligi non posse nisi Cardinalem presbyterum vel diaconum.

Inde a saeculo IX, usus invaluit Imperatoribus dynastiae Carolingicae electionem S. Pontificis notificandi. Hoc ius ita sibi acerrime vindicaverunt deinde imperatores germanici ut practice ipsum ius nominandi Romanos Pontifices usurparent. A qua servitute, Romani Pontifices mediis omnibus quaesierunt sese liberare.

Nicolaus II, in primo concilio Lateranensi (a. 1123), solis Cardinalibus Episcopis ius eligendi Papam tribuit, de consensu tamen ceterorum Cardinalium, cleri et populi romani.

Paulo post, hoc ius recognitum fuit omnibus sine distinctione Cardinalibus, excluso tamen clero et populo.

Alexander III, in tertio concilio Lateranensi, a. 1179, statuit, ut valeat electio, requiri et sufficere duas ex tribus partibus suffragiorum Cardinalium praesentium.

Ad vitandas perturbationes, quae diuturnam Sanctae Sedis vacationem comitabantur, Gregorius X, in secundo concilio Lugdunensi, a. 1274, electionem iussit fieri in conclavi cum aspera cibi et potus parsimonia.

Iulius II invalidas declaravit omnes electiones simoniacas, exclusa quacumque sanatione in posterum.

Paulus IV prohibuit, sub gravissimis poenis, ne de successore Pontificis tractaretur, ipso vivente Papa, nullamque declaravit, die 15 febr. 1559, constitutione *Cum ex apostolatus*, electionem illius qui ante electionem in haeresim vel schisma lapsus esset.

A plurimis postea Romanis Pontificibus latae sunt constitutio-

nes de electione Romani Pontificis, inter quos eminent: Gregorius XV (a. 1621, 1622), Urbanus VIII (a. 1626) et Clemens XIII (a. 1732).

Post captam, a. 1870, a gubernio italico Romam, Pius IX quatuor edictis providit electioni sui successoris. Ita etiam fecit Leo XIII, constitutione *Praedecessores nostri* diei 24 maii 1882. Pius X tandem omnia anteriorum Pontificum praescripta collegit novisque temporum adiunctis aptavit in constitutione *Vacante Sede Apostolica* diei 25 dec. 1904, quam constitutionem denuo reformavit Pius XII recenti constitutione *Vacantis Apostolicae Sedis* diei 8 dec. 1945. Haec, ad normam c. 160, una regit provisionem Sedis Apostolicae.

VII. Signa honorifica Romani Pontificis.

44. Pontifex baculo pastorali non utitur, sed *pede recto* quod in summitate crucem habet. Utitur mitra, pallio et tiara.

VIII. Tituli.

45. ROMANO PONTIFICI SEQUENTES COMPETUNT TITULI: a) *Papa*; b) *Episcopus Ecclesiae Catholicae*, vel simpliciter *Episcopus*; c) *Servus servorum Dei*; d) *Vicarius Iesu Christi*; e) *Dominus vel Domnus Papa vel Apostolicus*; f) *Pontifex Maximus vel Summus Pontifex*; g) *Universalis Episcopus et Patriarcha*, cuius sedes, per antonomasiam vocatur *Apostolica*, quia sedes est Petri, principis Apostolorum.

IX. Signa reverentiae.

46. SIGNA sunt commemoratio in divinis officiis et osculatio pedis sive sandaliorum.

X. Acta Romani Pontificis.

47. IURIDICE haec sunt: 1) *Leges*, generales (et de se perpetuae). In fontibus, generales leges *Constitutiones* appellantur; *Decretalis* (epistula) potius est decisio in casu particulari, quae tamen saepe vim universalem obtinuit; 2) *Rescripta* (administrativa) sunt responsa scripto data quae privatorum negotia respiciunt; 3) *Decreta* (administrativa) sunt ordinationes sive praescriptiones ecclesiasticae quae promanant ex potestate iurisdictionis administrativa seu

gubernativae; 4) *Sententiae* disceptationes iudiciales dirimunt (62); 5) *Litterae encyclicae* continent expositiones doctrinales aut exhortationes; 6) *Epistulae*, ad privatas personas diriguntur.

NB. - *Motus proprius* censetur nemine suadente datus.

XI. Quomodo cesset potestas suprema.

48. CESSAT, praeterquam morte, renuntiatione (63), de qua cavet c. 221 addens: « ad eiusdem renuntiationis validitatem non est necessaria Cardinalium aliorumque acceptatio », ne quis putet ipsum non posse renuntiare muneri quod cooperante — electione — Collegio Cardinalium obtinuerat.

« aliorumve » hi esse possent quicumque in Ecclesia hierarchae. Renuntiatio fieri potest ad salutem animae et ob necessitatem, utilitatemve Ecclesiae.

Coelestinus V (1294) et Bonifacius VIII (1294-1303) declarant Romanum Pontificem posse libere muneri renuntiare. De facto, constat resignavisse Pontifices Coelestinum V et Gregorium XII (1406-1409).

Romani Pontificis potestas, sede vacante, ad neminem transit (64).

CAPUT II

De Concilio Oecumenico ceterisque Conciliis et de Collationibus episcopalibus.

49. PRAENOTANDA: I. Agimus in hoc capite cum de Concilio Oecumenico tum de Conciliis plenariis et provincialibus ut repetitiones vitentur: non pauca enim sunt elementa omnibus praedictis Conciliis communia.

(62) Ad cetera de Romani Pontificis actis (formam, stylum etc.) quod attinet, consuli possunt auctores.

(63) Potestas Romani Pontificis cessat quoque: a) *amentia certa et insanabili*. Casus autem — quod sciam — nullus cognoscitur. Non posset enim ponere actus humanos; b) *haeresi notoria et divulgata* — uti persona, res *possibilis* — quoniam non esset amplius Ecclesiae corporis membrum; hinc non posset esse caput. Quo in casu, iurisdictionem *ipso facto* amitteret.

Schisma autem non est possibile, quia ubi Petrus ibi Ecclesia.

(64) *Vacantis*, n. 1.

Codex recte Concilium Oecumenicum a ceteris separavit (v. supra, n. 4).

II. De Conciliis agentes, ante oculos habere debemus *ea esse collegia iurisdictionis episcopalis exercendae* (ad deliberandum et decernendum de rebus ecclesiasticis). Dicitur:

« *collegia* », ut distinguantur ab Hierarchis singillatim iurisdictionem exercentibus. Christus Dominus enim non iussit ut iurdictio collegialiter exerceretur. At, in secunda parte saec. II (1) Episcopi per diversa loca solebant in Conventibus seu Conciliis negotia difficiliora pertractare ad imitationem Apostolorum, qui (Acta XV) « quoddam genericum et indeterminatum vestigium » (2) posuerunt ad invehendam praxim et disciplinam Conventuum ecclesiasticorum. Concilia proinde sunt conventus Episcoporum h. e. coadunationes collegiales, a competententi auctoritate ecclesiastica rite ac legitime ad normam iuris celebratae, ad perpendenda et expedienda seu definienda negotia et causas ecclesiasticas.

« *iurisdictionis* », ut a collegiis distinguantur ad conferendam ordinis potestatem (puta ad consecrandum Episcopum) coadunatis, et a ceteris collegiis, in quibus iurdictio *collegialiter* non exercetur, uti collationes (seu *conferentiae*) episcopales, in quibus resolutiones vim sortiuntur, ad singulas quod attinet dioeceses, a voluntate sui cuiusque Ordinarii. Ideo per se, *Concilium adire nequeunt qui potestate iurisdictionis non potiuntur*.

Potestas quam exercent Concilia est *ordinaria*, etsi datis tantummodo quibusdam condicionibus, et non habituali modo, eam exerceant;

« *episcopalis* », quia regimen Ecclesiae iure divino ad Romanum Pontificem spectat et ad Episcopos dependenter ab eodem Romano Pontifice (c. 108 § 3). Origo et fundamentum iuris interessendi Conciliis aliud atque aliud esse potest. Inspecto citato canone, Conciliis interesse, in genere, debent qui de Collegio sunt Episcoporum: his enim competit in Ecclesia potestas regiminis. Ideoque omnes

(1) KURTSCHIED, op. cit., p. 44.

(2) MAROTO, op. cit., II, 753, p. 57: « ... plerique Apostoli non adfuerunt, cum nonnisi Petrus, Iacobus, Paulus et Barnabas interessent; e converso adstant etiam seniores vel presbyteri hierosolymitani, quin etiam omnis multitudo; decretum autem quod factum est, tribuitur pariter Apostolis et senioribus ».

qui Episcopi residentiales non sunt, vel, etsi sint Episcopi consecrati, potestate tamen episcopali carent, non vi citati canonis (108 § 3) vocantur, sed ex dispositione iuris. Ita v. g. Superiores maiores Religionis clericalis exemptae vocantur ex privilegio, praeter alias rationes, quia potestate iurisdictionis in utroque foro pollent (c. 501). Abbates vel Praelati *nullius*, licet non sint ex iis qui ad Collegium Episcoporum pertinent — non enim sunt Episcopi residentiales — vocantur ad Concilia, quia, ex dispositione iuris, ad potestatem ecclesiasticam, ad iura et officia quod attinet aequiparantur Episcopis residentialibus. Item, Cardinales, qui Episcopi residentiales non sunt, vocantur ad Concilia, quia efformant Senatum Romani Pontificis (c. 230), et ita porro. Ordo igitur episcopalis efficit personam habilem ad obtinendam iurisdictionem episcopalem; at, non est unica ratio propter quam persona ad dictam iurisdictionem obtinendam et exercendam habilis fiat: omnis enim *clericus* huius rei capax est.

Qui potiuntur suffragio *deliberativo* in Conciliis, sunt veri iudices et conlegislatores, non meri consiliarii, ad res fidei et morum quod spectat; ideo subscribunt « *definiens subscripsi* ».

« *exercendae* », nam Concilia, origine inspecta, coadunabantur ad *condendos canones*, ad definiendas quaestiones circa fidem, ad expedienda negotia regiminis seu administrativa (v. g. dioecesium) vel ad componendas controversias. Lapsu tamen temporis, quaedam mutationes inductae sunt: 1) quaestiones fidei nunc non definiuntur nisi in Conciliis Oecumenicis; extra haec, Sedi Apostolicae reservantur; 2) potestatem iudicalem non solent Episcopi exercere in Conciliis, cum Concilia (plenaria vel provincialia) ante promulgationem debeant a Sede Apostolica saltem recognosci; 3) dioecesium negotia (c. 215 § 1) a Conciliis particularibus expediri non possunt. Hodie in Conciliis *praecipue leges feruntur*, quae utpote per se perpetuae, maxime fini Conciliorum conveniunt.

Immutationes praedictae in causa sunt cur Concilia praesenti tempore non frequenter in Ecclesia celebrentur. Quoad Concilia plenaria enim, nullum tempus praefinitum est in Codice, cum — praeter allatam rationem — non detur gradus hierarchiae infra Romanum Pontificem, cui competat potestas in plures provincias, quique obligatione teneatur, tempore determinato, eadem convocare. Ideoque, convocari non possunt, nisi obtenta venia a Romano Pon-

tifice. C. 283 e contra tempus determinat pro Conciliis provincialibus, quae a Metropolitana convocari debent.

III. Concilium Oecumenicum a ceteris differt ratione originis potestatis (v. supra, n. 4) et, uti planum est, ratione extensionis.

IV. Potestas Concilii non est *summa potestatum* singulorum: nullus enim in aliena dioecesi imperare potest. Consuetudine, a primis Ecclesiae saeculis, Concilia localia exercuerunt in universum territorium potestatem. Hanc consuetudinem Ecclesia (iam in primis Oecumenicis (3) Conciliis) agnovit. Inde, ab ipso iure — hodie expresso in Codice (c. 290) — singuli Patres in Conciliis plenariis vel provincialibus obtinent potestatem in *universam* regionem. Collegio tamen, seu ipsi Concilio, competit potestas supra singulos Episcopos, idque vi iuris communis. Propterea Episcopi non possent a decretis Conciliorum dispensare nisi haec potestas eisdem facta fuisset a c. 291 § 2.

V. In Concilio Oecumenico, *singulis* Patribus competit quidem ipso iure universalis potestas, non tamen — uti planum est — infallibilitas, cum haec propria sit Pontificis et ipsius Concilii uti est Collegium.

I

De Concilio Oecumenico

50. **Notio.** Concilium Oecumenicum seu generale est si in eo Episcopi cum aliis Praelatis hoc iure fruentibus totius Ecclesiae *moraliter* sumptae legitime coadunentur.

51. **Necessitas.** « Concilia Oecumenica non sunt *absolute necessaria* ad regimen Ecclesiae, quia Romanus Pontifex habet potestatem plenam, supremam et universalem ad regendam Ecclesiam et omnibus huius necessitatibus occurrendum. Sunt tamen *valde utilia*, et in quibusdam difficilioribus adiunctis, e. g., ad compo-

(3) Nicaen. I, can. 5.

nenda dissidia cum potestate civili, ad haereses et schismata extirpanda, ad reformationem promovendam *moraliter* necessaria » (4). Res iudicio Pontificis relinquitur.

52. Convocatio. C. 222 § 1. « Dari nequit Oecumenicum Concilium quod a Romano Pontifice non fuerit convocatum ».

Cum Concilium Oecumenicum universam repraesentet Ecclesiam, nequit *dogmatice* concipi aliquod eiusmodi Concilium a Romano Pontifice *reprobatum*. *Reprobatum* (non « *non convocatum* »), quia convocatio, sicut et ipsa celebratio, sanari insequenti tempore potest, non vero reprobatio. Quo in casu, declaratio non attingit convocationem et celebrationem — factum enim infectum fieri non potest —, sed duntaxat vim atque auctoritatem. Posito quod aliquod ex primis Oecumenicis Conciliis, ab Imperatore (5) fuerit coadunatum, id nullimode supremae plenaeque Romani Pontificis potestati officit. Nam aliud est ius, aliud *exercitium* iuris. Ex eo quod ius aliquod Romani Pontificis alii exercuerint, ius ipsum minime minuitur, cum sit inalienabile. Quod autem ipsum ius convocandi Concilium uni Romano Pontifici privative competat, patet: ipsi enim soli cura de universa Ecclesia competit, et in eam universam ipse unus habet potestatem. Uni (6), igitur, Romano Pontifici (eique soli) competit ius convocandi Concilium Oecumenicum, seu omnibus Episcopis praecipiendi ut ei intersint. Patet hoc ius Pontificem posse per se vel per alium exercere. At, nullum est praeceptum ut statis temporibus habeatur aut certa negotia ei reserventur. In decreto convocationis locus celebrationis Concilii indicatur.

53. Praesidium et Moderamen. C. 222 § 2. « Eiusdem Romani Pontificis est Oecumenico Concilio per se vel per alios praeesse, res in eo tractandas ordinemque servandum constituere ac designare, Concilium ipsum transferre, suspendere, dissolvere, eiusque decreta confirmare ». Paragraphus haec potestatem respicit qua

(4) MAROTO, op. cit., II, n. 794.

(5) Cfr. KURTSCHKE, op. cit., pp. 146 sqq.

(6) Modus *negativus* loquendi canonis (« dari nequit... quod a R. P. non fuerit convocatum ») redolere vitedur historicas discussiones circa convocationem quorundam ex primis Conciliis.

Pontifex regit et moderatur ipsum Concilium. Suspendio et dissolutio nectuntur cum convocationis iure et officio.

54. Confirmatio. Spesialem attentionem meretur *confirmatio*. Haec describitur. « *additio roboris alicui actui iam per se valido* » seu « *iuris iam quaesiti per Superiorem facta corroboratio* » (7). Distinguitur a *sanatione vel convalidatione*, quae actum nullum supponunt. Confirmatio ex vi quam actui tribuit, vel ex modo quo datur, divisionem sortitur.

Ex vi distinguitur: a) *confirmatio in forma communi*, si actum relinquit cum vi quam a iure habet, aliqualem extrinsecam dumtaxat eidem adaugens auctoritatem; b) *confirmatio in forma specifica*, si actui *novam* conferat vim, quae ipsum reddit pontificiam legem.

Ex modo: a) *antecedens*, si praecedat Concilium, et debet in specie dari ope definitarum instructionum ac resolutionum, « quas si Concilium acceptet, eo ipso definitiones conciliares confirmatae intelliguntur »; (8) b) *concomitans*, si ipse Romanus P. praesit, ut v. g. in Lateranensi IV, Vaticano; c) *consequens*, si, peracto Concilio, detur; d) *explicita*, si expressis verbis; e) *implicita*, si *factis concludentibus* detur, v. g. si Concilii acta vel eius canones referantur. Aliquando tamen hoc modo aliqui tantum canones confirmati sunt, ceteris in statu quo erant relictis.

Quod Concilia Oecumenica Romani Pontificis confirmatione indigeant, inde a primis saeculis apud omnes receptum est. (9) Exemplum habetur in II Concilio oecumenico (10) (a. 381, Constantino-poli celebrato), cuius canones Pontifices Summi non agnoverunt, et praesertim canonem tertium editum contra iura quaesita Patriarcharum Alexandrini, Antiocheni et Hierosolymitani in favorem Constantinopolitani. Praecedentia quae hoc canone Patriarchae Constantinopolitano tribuitur agnita est saeculo IX in Concilio Constantinopolitano IV, et saec. XV in Concilio Florentino. Imo, uni-

(7) WERNZ-VIDAL, *De personis*, n. 463.

(8) MAROTO, op. cit., II, n. 799.

(9) KURTSCHIED, *Historia iuris can.* (Ed. Romae, 1941), p. 147: « Certo sine Romani Pontificis auctoritate nullum Concilium consideratum est Oecumenicum ».

(10) V. ibid., p. 148, 2º.

versum hoc Concilium oecumenicum II, accedente Romani Pontificis confirmatione, oecumenicum evasit. (11)

55. Convocandi. C. 223 § 1. « Vocantur ad Concilium in eoque ius habent suffragii deliberativi: 1° S. R. E. Cardinales, etsi non Episcopi; 2° Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, Episcopi residentiales, etiam nondum consecrati; 3° Abbates vel Praelati *nullius*; 4° Abbas Primas, Abbates Superiores Congregationum monasticarum, ac supremi Moderatores religionum clericalium exemptarum; non autem aliarum religionum, nisi aliud convocationis decretum ferat ».

« vocantur » non « vocandi » ne videatur praeceptum dari ipsi Pontifici, cui ius convocandi competit;

« S. R. E. Cardinales », qua tales, seu qui non sunt Episcopi residentiales, vocantur ex privilegio iuris communis;

« Patriarchae », absque distinctione inter titulares et residentiales. Iure communi carent iurisdictione patriarchali; iure particulari eadem potiri possunt (c. 271).

« Primates ». Titulus est honoris. Primati competit iure communi potestas uti Episcopo residentiali vel Metropolitae; etsi eidem competere possit quaedam primatialis potestas iure particulari (c. 271);

« Archiepiscopi »: cum omnis Metropolita sit Archiepiscopus. Codex recenset solum Archiepiscopos. Hi, uti tales, possunt esse mere honorifici;

« Episcopi residentiales ». Iure ordinario et proprio vocantur quia sunt de collegio quod Apostolorum collegio succedit (c. 329);

« etiam nondum consecrati », ideo quia non est quaestio de potestate ordinis, sed de iurisdictione exercenda;

« Abbates vel Praelati nullius », quamvis Episcopi non sint, vocantur quia potiuntur potestate sicuti Episcopi (c. 323), et proprium territorium, ordinarie, iuris communis, regunt; ideoque in iure veniunt nomine Episcopi (c. 215 § 2);

« Abbas Primas », de quo in can. 488, n. 8, praeest pluribus Congregationibus monasticis (Benedictini confoederati).

(11) Confirmatio imperialis tantummodo ad executionem decretorum, auxilio brachii saecularis urgendam, spectabat.

« Abbates superiores Congregationum Monasticarum », sunt qui praesunt pluribus monasteriis *sui iuris* congregatis;

« supremi Moderatores religionum clericalium exemptarum », eo quod in utroque foro iurisdictionem obtinent (c. 501 § 1); Superiores aliarum religionum, cum careant iurisdictione in utroque foro, non vocantur;

« nisi aliud convocationis decretum ferat », quatenus convocatio, si ita placeat convocanti Papae, ferre potest ut supremi Moderatores religionum, quae clericales aut exemptae non sint, etsi iurisdictione careant, vocentur.

Fere omnes qui in praesenti n. 4 § 1 numerantur, etsi Episcopi non sint, potiore et absoluto iure fruuntur quam Episcopi mere titulares (cfr. § 2), quia illis competit in utroque foro iurisdictionis potestas (c. 501), non vero Episcopis titularibus. Dico « fere », quia « supremi Moderatores... aliarum religionum » (h. e. earum quae non sunt clericales exemptae) non gaudent iure communi potestate iurisdictionis in foro externo; si vocantur, id fit propter religionem quam repraesentant et bonum influxum quem in populum christianum exercent.

56. « Etiam Episcopi titulares, vocati ad Concilium, suffragium obtinent deliberativum, nisi aliud in convocatione expresse caveatur » (c. cit., § 2).

« vocati ad Concilium »: non sunt inter *vocandos* (cfr. § 1) sed *possunt* vocari; et, si vocentur, gaudent suffragio deliberativo. Conceditur suffragium deliberativum Episcopis titularibus propter episcopalem dignitatem.

57. Adnota neminem vocari ex iis qui potestate vicaria, a suprema potestate participata potiuntur: nec Vicarii et Praefecti Apostolici nec Administratores Apostolici permanentiter constituti. Hi enim omnes gerunt, in suo quisque territorio, vices Romani Pontificis, cui uni competit Concilio Oecumenico praeesse, eumque aperire etc. Cum autem Vicarii Apostolici ordinarie sint caractere episcopali aucti, Concilio interesse forte poterunt ad normam § 2.

58. § 3. « Theologi ac sacrorum canonum periti, ad Concilium forte invitati, suffragium non habent, nisi consultivum ».

« forte »: nullo titulo *debent* vocari;

« invitati »: non sunt conlegislatores nec coniudices sed audiuntur circa quaestiones theologicas et canonicas.

59. PRINCIPES CIVILES, vera et fere plena potestate instructi, ad Concilium invitabantur, eique intererant. (12) Iidem frequenter et actis subscripserunt. Ad Concilium tamen Vaticanum (a. 1869) convocati non fuerunt, sed rogati a Papa ne eum impedirent « et ut Patribus libenter faverent opemque ferrent et studiosissime cooperarentur, quae in maiorem Dei gloriam, eiusdemque Concilii bonum cedere queant ». (13)

60. BAPTIZATI ACATHOLICI. Si hi, clerici praesertim, ad Concilium vocentur, id fit ut circa difficultates quas habent edoceantur et, erroribus reiectis, ad Ecclesiam convertantur. Pius IX eosdem ad Concilium Vaticanum invitavit. ✓

61. Procurator. C. 224 § 1. « Si quis ex vocatis ad Concilium ad normam c. 223 § 1, eidem, iusto impedimento detentus, interesse non possit, mittat procuratorem et impedimentum probet ». Ut quis possit mittere procuratorem debet suffragio deliberativo potiri, et legitime impediri quominus per se Concilio interesse possit. Praeses Concilii vel Patres (in provinciali) vident de legitimitate causae absentiae, et decernunt de admissione vel minus procuratoris. Etenim convocatio inducit, praesertim in iis qui suffragio deliberativo gaudent, obligationem interessendi. Probatio impedimenti fit plerumque per procuratorem missum.

§ 2. « Procurator, si fuerit unus e concilii Patribus, duplici suffragio non gaudet; si non fuerit, publicis tantum sessionibus interesse potest, sed sine suffragio; expleto autem Concilio, huius acta subscribendi ius habet ». Procurator personam absentis legitime sustinet.

« duplici suffragio non gaudet », quia secus posset, duplici suo suffragio, facere ut suffragia maioritatem attingant. Adnota aliam in Concilio Oecumenico esse procuratoris condicionem ac in Con-

(12) Praesentia enim eorum et vota, quae promere poterant circa ea disciplinae capita quae peculiari modo potestatem civilem afficiebant, conferre poterant ad promovendam et manifestandam concordiam utriusque potestatis.

(13) Pius IX, *Aeterni Patris*, 29 iun. 1868. (*Fontes CIC*, III, 551. n. 8).

cilio plenario et provinciali. In c. 287 § 2 enim legimus: «habet votum dumtaxat consultivum».

62. Discessus e Concilio.C. 225. «Nemini eorum qui Concilio interesse debent, licet ante discedere, quam Concilium sit rite absolutum, nisi a Concilii praeside cognita ac probata discessionis causa et impetrata abundi licentia». Bene notanda est differentia inter iuris praescriptum de discessu a Conciliis Oecumenico et plenario et praescriptum de discessu a Concilio provinciali. In Conciliis Oecumenico et plenario, ipse praeses (Pontifex vel eius Legatus), quin aliorum Patrum consensu ligetur, discessum permittit (c. 225); non autem in provinciali, in quo praeses id permittere nequit nisi de consensu Patrum (c. 289). Ratio est quia praeses, etsi non potiat merito honore, sed vere metropolitanam iurisdictionem exerceat (c. 276), non tamen est superior ipsius Concilii, uti est Papa eiusque Legatus. Id valet quoque de *certo ordine* servando in Conciliis, de *transaltione Concilii* etc. (cc. 222 § 2, 288).

63. QUASTIONES EXAMINANDAE. C. 226. «Propositis a Romano Pontifice quaestionibus Patres possunt alias addere, a Concilii tamen praeside antea probatas». «Universa discusiso et definitio fiant necesse est cum plena libertate, non dolo et fraude, vi metuque sint extortae, secus nullius sunt auctoritatis». (14)

«alias addere». Patres sunt enim veri iudices et conlegislatores.

64. Confirmatio.C. 227. «Concilii decreta vim definitivam obligandi non habent, nisi a Romano Pontifice fuerint confirmata et eius iussu promulgata». Consulto canon dicit «vim definitivam», quia decreta ante confirmationem quandam vim iam habent, cum a Concilio sint edita; confirmatione iisdem additur robur. Inde recte dicitur Concilium Oecumenicum habere supremam quidem potestatem in Ecclesia; non tamen plenam (cc. 228 § 1 et 218 § 1); confirmari enim indiget. Promulgatio autem, cum elementum sit essentielle cuiusvis legis (c. 8 § 1), necessaria est ut decreta vim definitivam obligandi obtineant. (15)

65. Auctoritas Concilii.C. 228 § 1. «Concilium Oecumenicum suprema pollet in universam Ecclesiam potestate». Quia repraesentat

(14) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 462.

(15) Alii, non multi, aliter de vi promulgationis opinantur.

tat Collegium Episcoporum sub auctoritate Romani Pontificis: his autem competit iurisdictio in Ecclesiam vi institutionis divinae (c. 108, § 3). Iurisditionem universalem quam Episcopi in Concilio Oecumenico exercent ipsis, iure divino, per Romanum Pontificem, Ecclesiae visibile caput et Concilii praesidem, derivatur. Patet eam aliam esse a potestate primatus quae uni Romano Pontifici inest.

66. AUCTORITATIS LIMES. § 2. « A sententia Romani Pontificis non datur ad Concilium Oecumenicum appellatio »: quia Concilium Oecumenicum nullatenus est superius Romano Pontifice: et vera appellatio fit ab inferiore ad Superiorem. Cfr. cc. 1879, 1880 n. 1°. Ceterum non concipitur Concilium Oecumenicum cui non praesit Romanus Pontifex, quia hierarchiam iurisditionis, vi divinae institutionis, deficeret princeps et caput (c. 108 § 3). « Subiectum iurisditionis in Concilio Oecumenico est *duplex*, Episcopatus et Summus Pontifex, realiter quidem sed inadaequate distinctum, et proinde Concilium non est supra Papam nec ad illud ab huius sententia dari potest appellatio ». (16) « Non tamen impossibilis est *recursus* quatenus Romanus Pontifex potest in legibus conciliaribus dispensare et, si casus ferat, potest has leges etiam abrogare ». (17)

67. **Suspensio extraordinaria concilii**. C. 229. « Si contingat Romanum Pontificem, durante Concilii celebratione e vita decedere, ipso iure hoc intermittitur, donec novus Pontifex illud resumere et continuari iusserit ». Acta quae ponerentur a Patribus *nulla* omnino essent: intermissum enim est Concilium: h. e. Concilium non est.

68. **Scholia**: I. Codex non tangit quaestionem de *constitutione Concilii*. Constitui dicitur Concilium praecipue quando numero sufficienti Patrum coalescit ut vere repraesentet moraliter Ecclesiam universam, provincias vel provinciam. Qua de re norma absoluta non datur, sed res relinquitur prudenti iudicio praesidis vel Patrum praesentium. Non requiritur *omnium Patrum* praesentia ut dicatur Concilium aliquod legitime constitui. Si quidam absint, nec per procuratorem repraesentari possint, stat nihilominus Conci-

(16) CHELODI, *De personis* (Ed. an. 1942), n. 135.

(17) MAROTO, op. cit., n. 800.

lium, si vere repraesentet universam Ecclesiam, provincias etc. Quaedam enim Concilia Oecumenica constabant numero valde exiguo Patrum et generalia habita sunt. Ita Nicaenum (a. 325) 318 Patribus coaluit; Constantinopolitanum I (a. 381) 150, et quidem omnibus Orientalibus etc. « Iudicium utrum aliqua Synodus essentiali condicione oecumenicitatis praedita fuerit pertinet ad infallibile magisterium ». 18)

II. Requiriturne maior pars suffragiorum Patrum ut teneant decreta, etiam contra praesidis consensum?

R. Affirmative quod attinet ad Concilia plenaria et provincialia (c. 101 § 1, n. 1°), non autem ad Concilium Oecumenicum, in quo si Praeses parti saniori, etsi minori, adhaereat, haec praevalet propter *plenam* et *supremam* eiusdem potestatem. Si haec minor pars repraesentet moraliter universam Ecclesiam, decretum in casu *conciliare*; secus, *papale* dicendum videtur. Intensive (h. e. ad vim quod attinet), Concilium non est superius Papa. Si tamen aliquod negotium vel aliquam quaestionem expedire vel definire recusent Concilii Patres, nonnisi graves omnino rationes aliter agendum Romano Pontifici suadere possunt.

69. Notae historicae de Conciliis Oecumenicis. A primo Concilio nicaeno (a. 325) ad ultimum Concilium vaticanum (a. 1870), agnoscit Ecclesia 20 Concilia Oecumenica, quae, ob plurimas rationes, in duplici categoria dividuntur:

I. Octo priora Concilia in Oriente celebrata sunt omnia. Cum ex propria Imperii romani indole tum ex adiunctis in quibus erant Orientales, magnas in illis obtinuerunt partes Imperatores christiani. Quod non excludit ius nativum Romanorum Pontificum Concilia convocandi, iis praesidendi eaque approbandi. Ceteroquin, nonnisi de eorum consensu expresso vel tacito, convocata sunt illa Concilia, quibus praefuerunt per legatos. Hi primi subscribebant Concilii actis et decisionibus, quae semper approbationi Rom. Pontificum postea subiciebantur. Haec approbatio defectum convocationis legitimae non raro sanabat.

Suffragiis deliberativis non gaudebant nisi Episcopi praesentes et absentium Episcoporum procuratores. Numerus autem praesen-

(18) CHELODI, *De personis*, n. 236.

tium valde fuit varius. Episcopi occidentales, numero, pauciores saepius erant. Ad obiectum quod attinet, in illis prioribus Conciliis, Patres de veritatibus fidei definitiones ediderunt, leges universales tulerunt et potestatem iudiciariam exercuerunt.

II. Ab anno 1123, cetera duodecim Concilia in Occidente locum habuerunt, Occidentisque Episcopi saepius unice illis adfuerunt. Fere semper plena potiti sunt Romani Pontifices libertate in his Conciliis celebrandis, quibus saepe praefuerunt ipsi per se. Principes civiles minorem in dies habuerunt in illis partem.

Post Magnum occidentale Schisma, opinio prodiit de superioritate Concilii super Romanum Pontificem, quem errorem strenue reiecerunt Summi Pontifices in Concilio Florentino et Lateranensi V.

II

De Conciliis plenariis et provincialibus deque collationibus episcopalibus

70. **Notio.** Plenarium dicitur Concilium si plurium (saltem duarum) provinciarum Ordinarios complectatur; *provinciale*, si unius tantum.

71. In Ecclesia Orientali habentur quoque Concilia patriarchalia; in Occidente, cum Patriarchae et Primates propria auctoritate non possint talia Concilia convocare (c. 271), haec non habentur.

A) De Concilio plenario.

72. **Coadunatio.** C. 281. « Ordinarii plurium provinciarum ecclesiasticarum in Concilium plenarium convenire possunt, petita tamen venia a Romano Pontifice »; quia Ordinarii convocandi communem superiorem praeter Romanum Pontificem non habent.

73. **Convocatio et praesidium.** C. cit.: « qui (Romanus Pontifex) suum legatum designat ad Concilium convocandum eique praesidendum ». Legatus Apostolicus eadem peragit in Concilio plenario, quae Metropoli in provinciali; at quoniam ille Pontificem repraesentat, *non est in eadem condicione* iuridica ac Metropoli, uti statim videbimus.

74. Convocandi. C. 282 § 1. « Concilio plenario assistere debent cum suffragio deliberativo, praeter Legatum Apostolicum, Metropolitae, Episcopi residentiales qui, sui loco, mittere possunt Coadiutorem vel Auxiliarem, Apostolici dioecesium Administratores, Abbates vel Praelati *nullius*, Vicarii Apostolici, Praefecti Apostolici, Vicarii Capitulares ».

« Metropolitae et Episcopi residentiales »: quia ipsis competit vera et proprie dicta potestas docendi ac regendi fideles.

« qui, sui loco, mittere possunt Coadiutorem vel Auxiliarem ». Id possunt Episcopi residentiales etiam sine causa. Si hi Coadiutorem vel Auxiliarem mittant, hic, cum non sit procurator Episcopi mittentis, suffragio deliberativo fruitur. At, si Coadiutor vel Auxiliaris alio ex capite obtineat suffragium deliberativum, profecto duplici suffragio deliberativo non potitur (cfr. cc. 224 § 2, 287 §2).

« Administratores Apostolici dioecesium » omnesque qui sequuntur, quia iure ecclesiastico potestate sicut Episcopi utuntur (cc. 294, 315, 323). Hi tamen inter se differunt, uti iam monuimus sub n. 2, III.

75. Episcopi titulares. § 2 c. cit. « Episcopi titulares, in territorio degentes, si a Legato Pontificio, secundum receptas instructiones, ad Concilium vocentur, adesse debent habentque suffragium deliberativum, nisi in convocatione aliud expresse caveatur ». V. supra, nn. 49, 56. Episcopi titulares locum obtinent post Episcopos residentiales, quia hi, de iure, illi, ex privilegio convocantur. Inter se, ratio habetur prioris promotionis. (19) Extra Concilia non attenditur differentia inter residentiales et titulares.

« degentes »: i. e. habentes ibi saltem quasi-domicilium. Episcopus titularis qui domicilium vel quasi-domicilium habeat in pluribus provinciis, ad omnium Concilia vocari potest.

76. ALII CLERICI. § 3 c. cit. « Alii ex utroque clero viri, forte ad concilium invitati, suffragio non gaudent nisi consultivo ». V. supra, n. 58.

Circa hunc canonem observant Auctores consuetudinem invocari non posse quod attinet ad convocandos ad Concilium.

(19) S. R. C., 30 sept. 1596 (*Fontes C.I.C.*, VII. n. 5176)

B) De Concilio provinciali.

77. Coadunatio. C. 283. « In singulis provinciis ecclesiasticis celebretur provinciale Concilium vicesimo saltem quoque anno ».

Cum hodie in Conciliis fere unice exerceatur potestas ferendi leges, cumque hae suapte natura sint stabiles, constituitur ut vicesimo quoque anno celebretur provinciale Concilium. At, si utilitas Ecclesiae suadeat, potest etiam frequentius celebrari: idcirco dicitur « *saltem* ». Alia autem negotia vel causae, praeter legum dationem, tantam moram qualem requirit recognitio et promulgatio Concilii non patiuntur.

78. Locus, convocatio, praesidium. C. 284. « Metropolitam, eo-que legitime impedito vel sede archiepiscopali vacante, Suffraganeus antiquior promotione ad ecclesiam suffraganeam:

« 1° Locum ad celebrandum Concilium intra provinciae territorium, auditis omnibus qui assistere debent cum suffragio deliberativo, eligit; cessantibus tamen iustis impedimentis, metropolitana ecclesia ne negligatur »; 2° Concilium convocat eique praeest ». Aequiparatio, in re de qua in canone, inter Metropolitam et Suffraganeum antiquiorem, necnon determinatio loci facienda, auditis omnibus qui assistere debent cum suffragio deliberativo, ostendunt Metropolitam in Concilio provinciali moderari quidem Concilium et exercere iurisdictionem metropolitanam; stricte dicta tamen iurisdictione in *Episcopos* confratres non frui. Quatenus vero aequale ac ceteri Episcopi Suffraganei habet in negotiis decidendis suffragium decisivum, est potius primus (20) inter pares.

« Auditis omnibus qui assistere debent cum suffragio deliberativo », ut includantur etiam Episcopi titulares, si vocentur et tale suffragium ipsis non denegetur;

« ne negligatur » i. e. sine sufficiente ratione ne alia substituantur;

« Concilium convocat eique praeest », non praesidio meri honoris, sed alicuius iurisdictionis, uti supra innuimus.

79. Concilia provincialia in Italia. In Italia, cum ex metropolitibus non paucis, aliae sint sine suffraganeis sedibus, aliae unam

(20) V. WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 539.

vel alteram retineant, S. C. Consistorialis, die 15 febr. 1919 (*AAS*, XI, 72) decrevit: « I. Incolumi Conciliorum provincialium lege pro provinciis Veneta, Mediolanensi, Vercellensi, Taurinensi ac Ianuensis; itemque sartis iuribus metropolitice Romani Pontificis in Romana provincia secundum sacros canones; in ceteris Italiae regionibus, provincialium Conciliorum loco, ex praescripto c. 283 *Codicis* quovis vicennio celebrandorum, habebuntur vicesimo pariter quoque anno Concilia plenaria per regiones ad normam cc. 281, 282, 287 et sqq. iuxta praesentis decreti praescriptiones.

« II. Regiones in quibus, Conciliorum provincialium loco, Concilia plenaria regionalia habenda erunt sequentia sunt, quarum nomina, ad clariorem indicationem, vulgari sermone efferuntur: *Emilia, Romagna, Toscana, Umbria, Marche, Abruzzi e Molise, Beneventano, Campania, Salernitano, Basilicata, Puglie, Calabria, Sicilia, Sardegna*; quae vero dioeceses censendae sint ad singulas hasce regiones pro Conciliorum celebratione pertinere, peculiari decreto definietur ». (21)

« III. Pro dioecesibus Latii (prout hoc nomen nunc temporis audit), peculiare dispositiones Sanctitas Sua sibi impertiendas reservat ».

« IV. In Episcoporum coetibus, vulgo *Conferenze*, qui ad normam c. 292 *Codicis*, quovis quinquennio cogendi sunt, quique iam in Italia per regiones habentur, is qui praeerit prima sequenti vice, sicque pariter in ceteris sequuturis conventibus antequam vicennium impleatur pro regionali comitio constitutum, Patribus discutiendum proponet quando debeat et possit primum plenarium regionale Concilium celebrare; tum vero, ad praescriptum c. 281, Summum Pontificem postulabit ut Sanctitati Suae designare placeat Legatum suum ad Concilium convocandum eique praesidentum ».

80. Ordinarii loci Metropolitam non habentes. C. 285. « Episcopi qui nulli Metropolitae subiciuntur, Abbates vel Praelati *nulius*, et Archiepiscopi Suffraganeis carentes, aliquem viciniorem Metropolitam, nisi forte iam elegerint, semel pro semper, praevia

(21) Peculiare decretum datum est die 22 martii 1919 (*AAS*, XI, 175).

Sedis Apostolicae approbatione, eligant, cuius Concilio provinciali cum aliis intersint, et quae ibi ordinata fuerunt, observent et observanda curent ». Ratio est ne priventur dicti Episcopi beneficiis, quae ex decretorum Concilii provincialis executione proveniunt, et ut uniformis disciplina in omnibus dioecesibus regionis servetur.

81. **Convocandi.** C. 286 § 1. « Praeter Episcopos, Abbates vel Praelatos nullius et Archiepiscopos de quibus in c. 285, ad Concilium vocandi sunt et convenire debent cum voto deliberativo Suffraganei omnes alique de quibus in c. 282 § 1 ».

« Alique de quibus in can. 282 § 1 »: sunt omnes locorum Ordinarii, excepto uno Vicario Generali.

82. § 2. « Episcopi titulares qui in provincia degunt, possunt a praeside, cum consensu maioris partis illorum qui cum voto deliberativo intersunt, convocari, et si convocentur, votum habent deliberativum, nisi aliud in convocatione caveatur ». V. supra, nn. 49, 56.

« *degunt* »: v. supra, n. 75.

83. § 3. « Capitula cathedralia aut consultores dioecesani cuiusvis dioecesis cuius Ordinarius ad normam § 1 vocari debet, invitentur ad Concilium et invitati mittant duos ex capitularibus aut consultoribus collegialiter designatos, qui tamen obtinent votum tantum consultivum ». Ratio est quia cum capitulum cathedrale, in locis ubi capitula non habentur, consultores succedunt Ordinariis in regimine, et sede plena eorum senatum efformant.

84. § 4. « Maiores quoque religionum clericalium exemptarum ac Congregationum monasticarum Superiores, qui in provincia resideant, invitandi sunt, debentque invitati adesse aut impedimentum, quo detinentur, Concilio notum facere; sed his, quemadmodum aliis ex utroque clero viris ad Concilium forte vocatis, votum est dumtaxat consultivum ». Id, quia isti Superiores iurisdictione gaudent in utroque foro ad normam c. 501 § 1; et non modicum influxum religiones praedictae in fideles exercent.

C) Normae communes Conciliis particularibus.

85. Procurator. C. 287 §1. « Qui Concilio plenario aut provinciali interesse debent cum voto deliberativo, si iusto impedimento detineantur, mittant procuratorem et impedimentum probent ».

« cum voto deliberativo »: hoc iure non gaudent Episcopi titulares qui iusto impedimento detineantur etsi habeant votum deliberativum (c. 286 § 2). Id apparet ex c. 224 § 1 quae ius mittendi procuratorem non agnoscit talibus Episcopis ad Concilium Oecumenicum convocatis. Nec apparet ratio aliter cum iisdem agendi in particularibus Conciliis.

§ 2. « Procurator, si fuerit unus ex Patribus quibus est votum deliberativum, duplici voto non gaudet; si non fuerit, habet votum dumtaxat consultivum ». V. supra, n. 61.

86. Moderatio Concilii. C. 288. « In Concilio sive plenario sive provinciali praeses, habito, si de provinciali agatur, Patrum consensu, determinat ordinem servandum in quaestionibus examinandis et ipsum Concilium aperit, transfert, prorogat, absolvit ».

« habito... agatur ». V. supra, n. 83, 78.

« aperit... absolvit ». Convocatio uni Metropolitae competit vi c. 284, 2; non ita ea quae in praesenti canone enuntiantur, quaeque similitudinem aliquam habent cum convocatione, ut aperitio, translatio, etc. Ratio esse videtur quia convocatio est nudum ministerium, tempore bene definito exsequendum, quod locum non praebet dolo, puta, tergiversationi etc.; aliter dicendum de translatione, prorogatione etc.

87. Discessus e Concilio. C. 289. « Concilio plenario vel provinciali inchoato, nemini eorum qui interesse debent, licet discedere, nisi iustam ob causam a Legato Pontificio vel a Concilii provincialis Patribus probatam ».

« vel a Concilii... ». V. supra, n. 62.

88. Obiectum seu competentia. C. 290. « Patres in Concilio plenario vel provinciali congregati studiose inquirant ac decernant quae ad fidei incrementum, ad moderandos mores, ad corrigendos

abusus, ad controversias componendas, ad unam eandemque disciplinam servandam vel inducendam, opportuna fore pro suo cuiusque territorio videantur ».

« *decernant* », quia sunt veri legislatores, et decreta conciliaria pro universa regione vel provincia ferunt. Quae sequuntur fere omnia ad potestatem legislativam reducuntur, praeter controversiarum compositionem. Dicitur in canone « *controversiarum compositio* », non disceptatio et definitio, ut innuatur — ut videtur — Concilia non solere exercere *strictae dictae* iudicialem potestatem.

« ad unam eandemque disciplinam servandam vel inducendam ». V. supra, n. 49. II. *Contra* ius commune nihil — uti patet — decernere possunt Patres in Conciliis coadunati; *praeter* ius commune, quantum suadet animarum bonum. Iidem Patres operam navare debent praecipue in applicando iure communi adiunctis territorii. Decreta igitur Conciliorum sunt praecipue *secundum ius*. (22)

89. Recognitio Concilii et promulgatio. C. 291. § 1. « Absoluto Concilio plenario aut provinciali, praeses acta et decreta omnia ad Sanctam Sedem transmittat, nec eadem antea promulgentur, quam a Sacra Congregatione Concilii expensa et recognita fuerint; ipsimet autem Concilii Patres designent et modum promulgationis decretorum et tempus quo decreta promulgata obligare incipiant ».

« acta et decreta omnia » mittenda sunt ad Sanctam Sedem: acta enim plurimum conferunt ad decretorum intelligentiam et adiuncta ostendunt in quibus decreta edita fuerunt.

« *nec eadem antea promulgentur* »: vetitum est, non quidem sub sanctione nullitatis, licet gravissimam legem violarent Patres si ausi fuerint id facere. Nisi promulgentur, decreta Concilii leges non evadunt (v. c. 8 § 1).

« *recognita* » (non « confirmata »). Nam hodierna praxis fert ut Concilia (plenaria vel provincialia) non confirmentur, sed tantum recognoscantur. Recognitio est authentica attestatio Concilium legitime actum esse, in eoque nihil quod ad fidem, mores, oppor-

(22) Cfr. CHELODI, op. cit., n. 237.

tunitatem attinet, censura notari debere. Videlicet est actus similis « nihil obstat » (in ordine ad praedicta capita) quominus decreta Concilii promulgentur. Dico *similis* quia recognitio raro fert ut nihil addatur vel dematur. Errores proinde, puta historici, si sint, minime corrigi debent a S. Congregatione Concilii; item acta, quae nullitate laborarent, non sanantur. Confirmatio, contra, aliquid amplius dicit, ut iam vidimus sub n. 54.

Recognitio actorum Concilii plenarii vel provincialis a S. C. Concilii facienda, inducta est a Papa Sixto V in Curiae Romanae constitutione. Ante Sixtum V Concilia (particularia) recognitione, necessario, non indigebant. (23)

90. Vis obligandi decretorum. § 2. « Decreta concilii plenarii et provincialis promulgata obligant in suo cuiusque territorio universo, nec Ordinarii locorum ab iisdem dispensare possunt, nisi in casibus particularibus et iusta de causa ».

« *in casibus particularibus et iusta de causa* »: quia — uti vidimus — singuli Patres sunt inferiores Concilio plenario vel provinciali. Inferior autem dispensare nequit valide in lege superioris, nisi obtenta potestate a Superiore et iusta de causa. Potestatem hanc usu et consuetudine acquisierunt Ordinarii locorum; eandem confirmat praesens canon.

Hinc, potestas haec dicenda est *ordinaria*, licet vicaria. Recte animadvertit Coronata: (24) « casus particularis videtur haberi, etsi ad totam dioecesim referatur, dummodo non sit in perpetuum; item habetur si perpetua sit dispensatio, sed determinatae tantum personae data ». (25)

91. Interpretatio decretorum. Codex tacet de interpretatione, quia de ea solent agere ipsa Concilia. Quod si non agant, valet norma generalis (c. 17). Ne autem applicatio decretorum moram patiatur, Concilium interpretandi potestatem facere solet Metropo-

(23) KURTSCHIED, op. cit., p. 143 « Concilia provincialia neque in Oriente neque in Occidente licentia imperatorum vel regum indigebant, neque Romani Pontificis approbatione, et nisi per accidens quandoque exceptio habetur ».

(24) Op. cit., I, n. 369, 7°.

(25) Codex leges Concilii plenarii vel provincialis *decreta* vocat, non *canones* ob mutatum huius vocis sensum.

Multiplex vocis « decretum » « decreta » significatio apparet ex eo quod eadem vox tribuitur ipsis quoque Oecumenici Concilii decisionibus (c. 227) et actibus iudicialibus vel administrativis Ordinariorum et iudicum, ut notum est.

litae, eoque deficiente, Suffraganeo antiquiori, cum duobus vel tribus Episcopis comprovincialibus.

92. NOTAE HISTORICAE DE CONCILIIS PLENARIIS ET PROVINCIALIBUS.

I. *Concilia provincialia*, iam in prima antiquitate christiana in usu venerunt, et inde a Concilio nicaeno a. 325 (c. 5), singulis annis bis celebrata fuerunt. Ius convocandi ad Metropolitam pertinebat; omnes autem comprovinciales Episcopi ad adeundum Concilium, sub gravissimis poenis, obligabantur; quodsi fuerint impediti, procuratorem mittebant, qui prorsus eadem iura ac illi obtinebat. Decreta Concilii approbationi Romani Pontificis generaliter non submittebantur.

Concilium Lateranense IV (a. 1215) edixit Concilia provincialia celebranda semel in anno. Obligationem huiusmodi Concilium coadunandi tertio tantum quoque anno a Concilio constantiensi indutam, Concilium Tridentinum, additis aliis praescriptionibus, iterum firmavit.

Sixtus V tandem, constitutione *Immensa* 22 ian. 1589, Congregationi Concilii mandavit officium recognoscendi acta omnia cuiusvis Concilii provincialis antequam promulgaretur.

II. *Concilia plenaria*, in universo Orbe christiano iam a saec. III et IV celebrata, maiori honore fruebantur in Africa et Hispania (Concilia Carthaginensia, Concilia Toletana). Toto medio aevo, in aliis regionibus Europae, similia celebrata sunt Concilia, quibus saepe praefuerunt, per Legatos, Romani Pontifices. Inde a magno Schismate occidentali, frequentiora evaserunt Concilia, nondum plenaria, sed « nationalia ». Haec, Romanis Pontificibus contradicentibus, obsoleverunt.

93. D) DE COLLATIONIBUS EPISCOPALIBUS. C. 292. « § 1. Nisi aliter pro peculiaribus locis a Sede Apostolica provisum fuerit, Metropoli, eoque deficiente, antiquior e Suffraganeis ad normam c. 284, curet ut Ordinarii locorum, saltem quinto quoque anno, stato tempore apud Metropolitam aliumve Episcopum comprovincialem conveniant, ut, collatis consiliis, videant quatenam in dioecibus agenda sint ut bonum religionis promoveatur, eaque praeparent de quibus in futuro Concilio provinciali erit agendum ».

« § 2. Etiam Episcopi alique de quibus in c. 285, una cum aliis Ordinariis convocari et convenire debent ».

« § 3. Iidem Ordinarii congregati sedem proximi conventus designent » In collationibus (vulgo « conferenze »), contra ac in Conciliis, non conduntur decreta; ideoque, sermo esse non potest de legislatore et conlegislatore. Singuli Ordinarii locorum non ligantur novis *decretis*, etsi ex promissione possint ad aliquid faciendum obligatione teneri.

94. COLLATIONES IN ITALIA. In Italia collationes *singuli annis* (26) habendae, et deliberationes ad S. C. Concilii (27) ab Ordinario qui iisdem praeest, sunt mittendae.

95. COLLATIONUM USUS, iam ab an. 1849 in quibusdam Italiae regionibus servatus, saepe a Romanis Pontificibus (28) laudatus, per Codicem tantum praeceptus evasit.

CAPUT III

De Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus

96. **Nomen.** (1). Ad vocis etymon quod attinet, *cardinalis* apud sanctum Gregorium M. (a. 590-604) habitudinem non dicit ad vocem *cardo*, sed ad verbum *cardinare*, *incardinare*. In operibus eiusdem pontificis, Episcopus dicitur cardinalis qui iurisdictionem obtinebat ordinariam in dioecesi *non sua*. Presbyteri autem cardinales non vocantur in ecclesia sui tituli (2), h. e. suae ordinationis; et diaconus *cardinalis* dicitur in dioecesi in qua incardinatur, ab alia seu ab alio titulo proveniens. *Cardinales romani*. Ante saeculi octavi secundam medietatem, vox cardinalis adhibetur sensu qui invenitur apud sanctum Gregorium M. Non tribuitur ergo clericis romanis

(26) S. C. Consistor., 22 martii 1919 (XI, 175).

(27) S. C. Concilii, 21 iunii 1932 (AAS, XXIV, 242).

(28) S. C. Concilii, 21 iunii 1932 (AAS, XXIV, 242).

(1) Steph. Kuttner, in *Traditio* (a. 1945, vol. III, pp. 129 ss.), Neo-Ebor., pp. 11 12).

(2) Unde derivet denominatio *titulus* non constat. Sententiarum melior est illa Kirsch quae « titulum » ex nomine domini domus, quod in huius fronte vel in vestibuli pavimento inscribatur. Quod nomen translatus dein fuit ad ipsam domum et *titulus* v. g. *Clementis* significavit domum seu proprietatem Clementis (v. apud BELARDO, M., *De iuribus S. R. E. Cardinalium in titulis*, 1939, pp. 11, 12).

uti epitheton. Saeculo octavo clare apparet ratio propter quam antiquiores inter titulorum presbyteros, et septem Episcopi suburbicarii *cardinales* audiunt, ob ministerium nempe liturgicum ipsis permanenti modo commissum in quinque (3) Basilicis Urbis extra propriam ecclesiam, cui nempe adscripti erant sacra ordinatione. Titulorum presbyteri commune cum Episcopis cardinalibus habebant dumtaxat liturgicum ministerium in ecclesiis non suis. Diaconi cardinales primo, et quidem obiter, a Benedicto VIII, occasione concessionis insulae Tyberinae sancti Bartholomaei Episcopo Cardinali Portuensi (4). Septem diaconi palatini dicti sunt *cardinales* sub Urbano II (a. 1088-1099). Ceteri enim 12 diaconi pontificii audierunt *cardinales* sub Paschali II (a. 1099-1118). Diaconi *cardinales* vocati sunt alia ex causa, ob nempe politicum momentum quod acquisierant ceteri Cardinales, non ob ministerium liturgicum in ecclesiis non suis.

97. ORIGO. Cardinales sunt iuris mere ecclesiastici (v. c. 108) et originem repetunt a presbyterio, quo unusquisque Episcopus antiquitus utebatur in regenda sua ecclesia. Presbyterium romanum coalescebat Cardinalibus diaconis et presbyteris quibus accesserunt suburbicarii aliqui Episcopi prouti in n. 96 dictum est.

98. DIGNITAS. Cardinalium eo repetenda quod « Pontifici in executione sacerdotalis officii, et in dirigenda ipsa Ecclesia Catholica... consiliarii et coadiutores assistunt, quasi oculi, et aures, ac nobilissimae sacri capitis partes » (5), quod praecipue obtinuit cessantibus Synodis romanis. Quae dignitas plenius aucta est postquam ipsis negotium eligendi Romanum Pontificem reservatum est in Concilio lateranensi III, a. 1179 sub Alexandro III. In fine saec. XI praecedentiam, prius Cardinales Episcopi, dein ceteri, diaconi quoque, prae Episcopis iam obtinuerant, quam Concilium lugdunense I (a. 1245) confirmavit. In Concilio lugdunensi II (a. 1274) prae Primatibus, et sub Eugenio IV (const. *Non mediocri* a. 1439) prae qui-

(3) Episcopi suburbicarii sacras functiones peragebant in Basilica Lateranensi; presbyteri in quatuor Basilicis sanctorum Petri, Pauli, Laurentii et Sanctae Mariae Maioris.

(4) Vide Kuttner, o. c., p. 196.

(5) Sixtus V, const. *Postquam*, 3 dec. 1586 proem.

buscumque aliis clericis praecedentiam consecuti sunt. Hodie in Aula pontificia praecedunt etiam principibus non regnantibus. In sollemnitatibus civilibus, alicubi praedictis principibus aequiparantur, alibi praeponuntur. Maxima qua fulgent dignitas in causa est cur iisdem vel fere iisdem poenis plectantur qui violentas manus in eos iniecerint ac illi qui in Summum Pontificem (cc. 2343 § 2 et 2344) hoc crimen patnaverint.

« Sicut Cardinales eminentissima fulgent dignitate et propinquius adhaerent Romano Pontifici, ita tenentur prae ceteris ipsi Papae exhibere reverentiam et oboedientiam, Apostolicam Sedem specialiori prosequi dilectione, pro bono Ecclesiae indefessi laborare, eiusque tueri iura usque *ad sanguinis effusionem*, prout ex ipsa eorum rubra veste admonemur » (6).

99. MUNUS. C. 230. « S.R.E. Cardinales Senatus Romani Pontificis constituunt eidemque in regenda Ecclesia praecipui consilarii et adiutores assistant ».

« Senatum »: Cardinalium tamen suffragium, ne limites humani apponerentur potestati iure divino obtentae, nunquam requiritur ut *valide* agat Papa;

« praecipui »: ut appareat Papam aliorum, praeter Cardinales, consilio posse uti in regenda Ecclesia;

« adiutores »: opera quoque praeter consilium, debent iuvare Papam. Id faciunt in Consistorio, in Congregationibus, legatione fungentes aliaque onera implentes quae ipsis a Romano Pontifice committuntur.

De munere S. Cardinalium Collegii Sede Apostolica vacante, v. infra, n. 115.

100. CONSISTORIUM est consessus omnium Cardinalium in Urbe praesentium coram Pontifice. Est *publicum* seu *extraordinarium*: ad sollemnes caeremonias; in eo etiam extranei admittuntur.

Secretum seu *ordinarium*, solis Cardinalibus cum Pontifice coalescit; in eo negotia iam parata a S. C. Consistorii expediuntur, ut puta erectio dioecesium, provisio ecclesiarum, concessio palliorum,

(6) MAROTO, op. cit., II, n. 815. « Qui (Cardinales) denique pro exaltatione Catholicae Religionis, pro pace et quiete Christiani populi, pro augmento et honore sanctae Sedis Apostolicae sanguinem, si ita res ferat, et spiritum constanter effundant » (Sixtus V, const. c., loc. cit.).

etc. In Consistorio secreto Papa Legatos a latere deputat, *allocutiones* de gravissimis Ecclesiae negotiis facit.

Consistorium successit presbyterio romano. Medio aevo durante, in eo expediebantur quoque quaestiones iudiciales ac ideo Cardinales frequentius adunabantur; erectis autem sacris Congregationibus huiusmodi praxis cessavit.

101. S. COLLEGII ORDINES. C. 231. « Sacrum Collegium in tres ordines distribuitur: episcopalem, ad quem soli pertinent sex Cardinales dioecesebus suburbicariis praepositi; presbyteralem, qui constat Cardinalibus quinquaginta; diaconalem, qui quatuordecim ».

Rationem numeri septuagenarii aperit ipse Sixtus V in const. cit. § 4: « sequi cupientes mandatum Domini factum ad Moisen, de congregandis septuaginta viris de senibus Israel, quos nosset senes populi esse, et magistros, ut secum onus populi sustentarent, et non ipse solus gravaretur... ».

« sex... praepositi ». Sedes suburbicariae sunt septem: Ostiensis, Portuensis, Albanensis, Tusculana, Praenestina, Sabinensis et Veliterna, Decanus cumulat Ostiensem cum alia sede suburbicaria.

S. Collegium habet: a) *Decanum*, qui est prior promotione ad sedem suburbicariam; (7) b) *Camerarium* (8) e gremio, ad annum designatum, qui communium bonorum administrationem curat; c) *Secretarium* praelatum; et d) *Substitutum*, praelatum quoque, qui idem de Archivo etiam curam habet (9).

102. TITULUS ET DIACONIA. C. 231 § 2. « Cardinalibus ordinis presbyteralis ac diaconalis suis cuique titulus aut diaconia in Urbe assignatur a Romano Pontifice ».

« in Urbe ». « Quod quidem (10) rationi consentaneum videtur, ut quemadmodum Summus Pontifex universali Ecclesiae praesidens,... specialiter tamen Urbis Romae Episcopus existit,... pari quoque ratione Cardinalibus, quos uti speciales S. R. E. filios, in Apostolici muneris functione, atque in universae Reipublicae Christianae administratione praecipuos, sibi quoque maxime coniunctos habet consiliarios, et cooperatores in eadem Urbe Roma... mansio-

(7) C. 237 § 1.

(8) A Cardinali S. R. Ecclesiae Camerario distinguendus, de quo v., infra, n. 115, e.

(9) *Annuario Pontificio*, a. 1947, p. 67.

(10) SIXTUS V, const. *Religiosa*, 13 apr. 1587 (*Fontes C. I. C.*, I, 160 § 1).

nem, et locum unicuique proprium assignet, cuius quidem loci concessione, iidem Cardinales, et sui officii admoneantur, et residentiae, quam assistendo ipsi Romano Pontifici servare debent, et vel ex hoc magis tamquam in unum corpus compacta membra, sacro capiti connexa esse, ab illo dependere clarius dignoscantur ».

103. NOMINATIO ATQUE QUALITATES. C. 232 § 1. « Cardinales libere a Romano Pontifice ex toto terrarum orbe eliguntur, viri saltem in ordine presbyteratus constituti, doctrina, pietate ac rerum agendarum prudentia egregie praestantes ».

« Inter hos septuaginta Cardinales, praeter egregios utriusque iuris, aut Decretorum doctores, non desint aliquot insignes viri in sacra theologia magistri, praesertim ex regularibus et mendicantium Ordinibus assumendi, saltem quatuor, non tamen pauciores » (11).

Historia memorat *Cardinales commendatos* (ex privilegio *commendandi*, quo potiebantur civiles quidam principes), seu *Coronae*, qui creabantur a Romano Pontifice ad supplicationem vel commendationem civilium principum Austriae, Galliae, Hispaniae ac Lusitaniae.

§ 2. « A cardinalatus dignitate arcentur:

1° Illegitimi, etiamsi per subsequens matrimonium fuerint legitimi; itemque alii irregulares vel a sacris ordinibus impediti secundum canonicas sanctiones, etsi cum ipsis auctoritate apostolica fuerit ad ordines et dignitates etiam episcopalem dispensatum;

2° Qui prolem etiam ex legitimo matrimonio susceptam, vel nepotem ex ea habent;

3° Qui primo aut secundo gradu consanguinitatis alicui Cardinali viventi coniuncti sunt ».

« Illegitimi, etiamsi... legitimi »: (12) ne « Cardinalatus celsitudo et splendor, qui dignitati regiae comparatur, facile deprimi, commaculari, aut quodammodo inobscurari posset. Ideo ut puriori dignitati puriores natales respondeant » (13).

« Qui prolem... habent »: ne « nequeat suae testimonium continentiae exhibere, et pater erga proprios filios naturali affectu nimia quadam propensione feratur, vetendumque sit ne propterea, variis propriae domus negotiis, ac multiplici liberorum cura distrac-

(11) SIXTUS V, const. c., § 9.

(12) V. cc. 1114-1117; 983-987.

(13) SIXTUS V, const. C., § 12.

tus, Ecclesiae negotia sibi credita, aut negligenter tractet, aut minus sollicitè, et fideliter quam par est, eiusdem Ecclesiae iura tueatur » (14).

« Qui primo aut... coniuncti sunt »: « ut factionum fomitem, et simultatum ansam ex sacro hoc coetu, quantum cum Domino possumus, amputemus » (15).

104. **NOMINATUR IN CONSISTORIO.** C. 233 § 1. « Cardinales creantur et publicantur a Romano Pontifice in Consistorio sicque creati et publicati obtinent ius ad electionem Romani Pontificis et privilegia de quibus in can. 239 » (16).

105. **RESERVATI IN PECTORE.** § 2. « Si tamen Romanus Pontifex creationem alicuius in Consistorio annuntiaverit, eius nomine sibi in pectore reservato, sic promotus nullis interim gaudet Cardinalium iuribus aut privilegiis, sed, postquam a Romano Pontifice eius nomen publicatum fuerit, iisdem fruitur a publicatione, iure vero praecedentiae a reservatione in pectore ».

« eius nomine... reservato »: primus qui Cardinales creavit et non publicavit fuit Martinus V, 23 iul. 1423. Usque ad saec. XVI nomina eorum communicabantur cum Cardinalibus in consistorio et saepe Pontifex statuebat ut si moreretur antequam eos publicasset, qua publicati haberentur. Serius mos invaluit ut nullo modo iidem manifestarentur et exinde dicti sunt reservari *in pectore*.

106. **AD CURIAM ACCESSUS ABSENTIS.** C. 234. « Promotus absens a Curia debet in recipiendo bireto rubro iurare se intra annum, nisi legitimo detineatur impedimento, Summum Pontificem aditurum ». Ratio est: « ut sistat se... Romano Pontifici, et S. Sedi Apostolicae cuius obsequiis erit ascriptus, et quamdiu ipsi Pontifici visum fuerit, muneri suo incumbat: atque ita de legibus, moribus, consuetudinibus, ac toto statu eiusdem Sedis plene instruat, atque ad Ecclesiae seu provinciae, cui forsitan praeerit, necessitates sublevandas, abusus tollendos, mores reformandos, ecclesiasticam discipli-

(14) Ibid., § 16.

(15) Ibid., § 17.

(16) *Interrogatio*: « *Quid vobis videtur?* », quae hodie fit in Consistorio, est vestigium conatuum qui a saec. XII fiebant a Cardinalibus ut suo consensu vel consilio Pontificis potestatem limitatam limitarent in creatione aliorum Cardinalium.

nam, si qua ex parte labefacta fuerit, restituendam opportuna, et salutaria consilia ab ipsius Pontificis paterna caritate, sapientia et vigilantia recipiat, et pro viribus exequatur » (17).

107. PROMOTIONIS EFFECTUS. C. 235. « Nisi aliter in casibus particularibus fuerit a Sancta Sede provisum, per promotionem ad saeram purpuram non solum ipso facto vacant dignitates omnes, ecclesiae, beneficia quae promotus possideat, sed etiam pensiones ecclesiasticae amittuntur ».

« Nisi aliter... provisum »: exceptio locum habet praecipue cum ad S. Purpuram promoventur Episcopi residentiales, qui ab obligatione residentiae in Curia dispensantur. « A tempore Alexandri III (a. 1165), etiam Episcopi et Archiepiscopi extra Curiam ad dignitatem cardinalitiam proveci sunt » (18).

« vacant dignitates... amittuntur » cardinalatus, per se, cum aliis praedictis incompatibilis habetur (v. c. 1439).

108. OPTIO. C. 236 § 1. « Per optionem in Consistorio factam et a Summo Pontifice approbatam, possunt, servata prioritatem ordinis et promotionis, Cardinales ex ordine presbyterali transire ad alium titulum et Cardinales ex ordine diaconali ad aliam diaconiam et, si per integrum decennium in ordine diaconali permanserint, etiam ad ordinem presbyteralem ».

« ad alium *titulum*... ad aliam diaconiam ». V. n. 102.

« per integrum decennium ». Cardinalis ex ordine diaconali, transiens per optionem ad ordinem presbyteralem decennio nondum expleto, locum obtinet ante Cardinales presbyteros, qui post ipsum creati sunt (19).

« et si per integrum... permanserint »: ne diaconorum ordo, utpote inferior, post breve a promotione tempus, dimittatur.

« § 2. Cardinalis ex ordine diaconali, transiens per optionem ad ordinem presbyteralem, locum obtinet ante omnes illos Cardinales presbyteros, qui post ipsum ad sacrae purpurae honorem assumpti sunt.

« § 3. Suburbicaria si vacet sedes, Cardinales ex ordine presbyterali, qui momento vacationis praesentes fuerint in Curia vel ab

(17) SIXTUS V, const. c., § 19.

(18) KURTSCHIED, op. cit., p. 245.

(19) C. I. A., 29 maii 1934 (AAS. XXVI, 439).

ea absentes ad tempus ob sibi commissum negotium aliquod a Romano Pontifice, optare eam possunt in Consistorio, servata prioritatem promotionis ».

§ 4. « Cardinales quibus una ex ecclesiis suburbicariis est assignata, aliam optare nequeunt; cum vero Cardinalis gradum Decani attigerit, dioecesim suam Ostiensi cumulat, quae proinde cum alia atque alia dioecesi suburbicaria in persona Cardinalis Decani semper coniungitur ».

*He can always
Ostia, plus
another one of
7 dioceses!*

« Ostiensi cumulat ». V. supra, n. 101.

109. *Sacri Collegii praeses*. C. 237 § 1. « Sacro Cardinalium Collegio praeest Decanus, idest antiquior promotione ad aliquam sedem suburbicariam, cui tamen nulla est in ceteros cardinales iurisdictio, sed ipse primus habetur inter aequales ».

« § 2. Vacante decanatu, ipso iure succedit Subdecanus, sive is tempore vacationis sit praesens in Curia, sive in sua suburbicaria dioecesi commoretur, sive absit ad tempus ob sibi commissum munus a Romano Pontifice ».

110. *RESIDENTIA*. C. 238. § 1. « Cardinales tenentur obligatione residendi in Curia, nec fas est ipsis ab eadem discedere sine licentia Romani Pontificis, salvo praescripto §§ 2, 3 huius canonis ».

« § 2. Haec obligatio urget quoque Cardinales Episcopos suburbicarios; sed ipsi non indigent licentia ut sese conferat ad dioeceses sibi commissas, quoties opportunum iudicaverint ».

« § 3. Cardinales qui sunt Episcopi alicuius dioecesis non suburbicariae, lege residendi in Curia eximuntur; sed cum ab Urbem venerint, Summum Pontificem adeant, nec ab Urbe discedant antequam ab eodem abeundi licentiam impetraverint ».

« eximuntur »: ut curam de dioecesi sibi commissa, *per semetipsos*, facilius et efficacius habere possint.

« nec ab Urbe... impetraverint ». ut appareat agi de exceptione. V. n. 102.

111. *PRIVILEGIA*. C. 239 § 1. « Praeter alia privilegia quae in hoc Codice suis in titulis enumerantur, Cardinales omnes a sua promotione in Consistorio facultate gaudent:

1° Audiendi ubique terrarum confessiones etiam religiosorum utriusque sexus et absolvendi ab omnibus peccatis et censuris etiam

reservatis, exceptis tantum censuris Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatis et illis quae adnexae sunt revelationi secreti S. Officii ».

« etiam religiosorum utriusque sexus »: exemptorum quoque. Peculiarem iurisdictionem quam requirit c. 876 § 1 ad audiendas confessiones religiosarum, Cardinales ipso iure obtinent.

« 2° Sibi suisque familiaribus eligendi sacerdotem confessionibus excipiendis, qui, si iurisdictione careat, eam ipso iure obtinet, etiam quod spectat ad peccata et censuras, reservatas quoque, illis tantum censuris exceptis, de quibus in n. 1° ».

« familiaribus ». Familiares non sunt per se nec consanguinei nec amici, sed ii qui Cardinalis servitio habitualiter addicti sunt in spiritualibus vel temporalibus.

« 3° Verbum Dei ubique praedicandi ». Praedicare verbum Dei proprium officium est Romani Pontificis pro universa Ecclesia, Episcoporum pro suis dioecesibus (c. 1327). Ex privilegio autem obtinent Cardinales ut praedicent et ut ubique praedicent.

4° Celebrandi vel alii permittendi ut coram se celebret unam Missam in feria V maioris hebdomadae ac tres Missas in nocte Nativitatis Domini ».

Ratio privilegii apparet ex iis quae c. 821 §§ 2, 3 praescribuntur.

« 5° Benedicendi ubique, solo crucis signo, cum omnibus indulgentiis a Sancta Sede concedi solitis, rosaria, aliasque coronas precatorias, cruces, numismata, scapularia a Sede Apostolica probata eaque imponendi sine onere inscriptionis »;

Enumeratio (rosaria etc.) taxativa est. Privilegium in eo etiam est ut: a) benedictio dari possit « solo crucis signo », sine formula praescripta; b) et quidem ubique; c) rosaria etc. benedici possint cum omnibus indulgentiis a Santa Sede concedi solitis; d) impositio scapularii fiat sine onere inscriptionis (20).

« 6° Sub unica benedictione erigendi, in ecclesiis et oratoriis etiam privatis aliisque piis locis, stationes *Viae Crucis* cum omnibus indulgentiis, quae huiusmodi pium exercitium peragentibus impartitae sunt; nec non benedicendi pro fidelibus, qui causa infirmitatis vel alius legitimi impedimenti sacras stationes *Viae Crucis* visitare nequeant, Crucifixi icones cum applicatione omnium indul-

(20) Cfr. cc. 694 § 2 et 692.

gentiarum devoto exercitio eiusdem *Viae Crucis* a Romanis Pontificibus adnexarum»; facultatem de qua in nn. 5 et 6 aliis committere non possunt Cardinales (21), nec per modum actus (22).

7° Celebrandi super aram portatilem non solum in domo propriae habitationis, sed ubicumque degunt (23); et permittendi ut alia Missa, ipsis adstantibus, celebretur;

8° Celebrandi in mari, debitis cautelis adhibitis (24);

9° In omnibus ecclesiis et oratoriis Missam celebrandi proprio calendario conformem;

10° Fruendi altari privilegiato personali quotidiano;

11° Lucrandi in propriis sacellis indulgentias, ad quas acquirendas praescripta sit visitatio templi alicuius vel publicae aedificae civitatis seu loci, in quo Cardinales actu commorentur, quo privilegio etiam eorum familiares frui possunt »;

« Lucrandi »: debitis operibus praestitis.

« 12° Benedicendi ubique populo more Episcoporum; sed in Urbe in ecclesiis tantum, piis locis et fidelium consessibus »;

Cardinales in basilicis patriarchalibus Urbis uti non possunt baculo pastorali, nec benedicere populo more Episcoporum nec concedere indulgentias ducentorum dierum (25). Hae enim basilicae habentur ut adnexae lateranensi basilicae, ac proinde uti cathedrales Romani Pontificis.

*Prima Basilica
Secunda Major, Sancta*

« 13° More Episcoporum gestandi crucem ante pectus etiam supra mozetam atque utendi mitra et baculo pastorali »;

« utendi... »: extra praedictas patriarchales ecclesias.

« 14° Sacrum celebrandi in quolibet privato sacello sine praeiudicio illius qui indulto gaudet;

« 15° Pontificalia cum throno et baldachino peragendi in omnibus ecclesiis extra Urbem, Ordinario praemonito, si ecclesia sit cathedralis;

(21) S. Poenitent., 18 iul. 1919 (*AAS*, XI, 332) dubio respondens circa analogam potestatem quam habent Episcopi ex can. 349 § 1, n. 1.

(22) S. Poenitent., 10 nov. 1926 (*AAS*, 18, 500), item de Episcoporum potestate, uti in nota praecedenti.

(23) V. c. 1189: privilegiis fruuntur haec oratoria, etiam Cardinali vel Episcopo absente.

(24) Privilegium hoc est praecedentis extensio.

(25) Hoc responsum ante oculos habendum est in usu privilegiorum de quibus sub nn. 12, 13, 24 (*CIA*. 29 maii 1934, *AAS*, XXVI, 493).

16° Honoribus locorum Ordinariis tribui solitis fruendi quocumque se conferant »;

« honoribus »: in Caeremoniali Episcoporum statutis vel legitima consuetudine inductis.

« 17° Fidem faciendi in foro externo, de oraculo pontificio testantes »;

« oraculo » h. e. de concessione, ore facta, certae gratiae. Fides haec facta a Cardinali vim obtinet probandi in foro externo, atque vim exserit in foro quoque interno.

« 18° Fruendi sacello ab Ordinarii visitatione exempto;

✓ 19° De redditibus beneficiariis libere disponendi etiam per testamentum, salvo praescripto c. 1298;

20° Consecrationes et benedictiones ecclesiarum, altarium, sacrae suppellectilis, Abbatum aliasve sinodes, excepta oleorum sacrorum consecratione, si Cardinalis caractere episcopali careat, ubique locorum, servatis servandis, peragendi, firmo praescripto c. 1157;

21° Praecedendi omnibus Praelatis etiam Patriarchis, imo ipsis Legatis Pontificiis, nisi Legatus sit Cardinalis in proprio territorio residens; Cardinalis autem Legatus a latere praecedat extra Urbem omnibus aliis;

22° Conferendi primam tonsuram et ordines minores, dummodo promovendus habeat dimissorias proprii Ordinarii litteras »;

Ratio privilegii quod attinet ad Cardinales qui caractere episcopali non sunt aucti in eo est etiam quod non coarctatur territorio.

« 23° Ministrandi sacramentum confirmationis, firmo onere inscriptionis nominis confirmati ad normam iuris ». Pro quibusdam enim actibus (v. g. admissio ad novitiatum), sacri canones iubent ut exhibeatur testimonium receptae confirmationis.

24° Concedendi indulgentias trecentorum (26) dierum, etiam toties quoties lucrandas, in locis vel institutis ac pro personis suae iurisdictionis vel protectionis; item in aliis locis, sed a praesentibus solummodo, singulis vicibus, lucrandas »;

« item in aliis locis »: exceptis quatuor basilicis patriarchalibus Urbis (27).

« § 2. Cardinalis Decanus gaudet privilegio ordinandi et conse-

(26) S. Paenit., decr. diei 20 iul. 1942 (AAS, XXXIV, 240).

(27) V. notam 25.

crandi electum Pontificem, si hic ordinatione vel episcopali consecratione indigeat, et tunc pallio utitur; quod privilegium, absente Cardinali Decano, competit Subdecano, eoque etiam absente, antiquiori Cardinali Episcopo suburbicario.

§ 3. Demum Cardinalis Proto-diaconus pallia Archiepiscopis et Episcopis privilegio fruentibus eorumve procuratoribus, vice Romani Pontificis, imponit; et nomen novi electi Pontificis populo annuntiat ».

112. IURA:

A) *Episcopi suburbicarii*. C. 240 § 1. « Cardinalis ad sedem suburbicariam promotus et in eiusdem possessionem canonice immisus est verus Episcopus suae dioecesis, eaque potestate in eam pollet, quam Episcopi residentiales in propria dioecesi obtinent ».

B) *Ceterorum Cardinalium*. § 2. « Ceteri Cardinales in suis titulis vel diaconiis, postquam eorundem canonicam possessionem ceperint, omnia possunt quae locorum Ordinarii in suis ecclesiis, exceptis ordine iudiciorum et qualibet iurisdictione in fideles, sed salva potestate in iis quae ad disciplinam, morum correctionem, servitium ecclesiae pertinent ».

« in suis titulis vel diaconiis », v. n. 102.

« postquam... ceperint », v. c. 1472.

« omnia possunt... pertinent »: norma haec apparet implexa, et revera magis negat quam affirmat in Cardinalibus potestatem. Romani Pontifices enim, temporis decursu, ne in dioecesi romana multiplicarentur magistratus et auctoritates, Cardinalium potestatem ita imminuerunt ut hodie sit mere *administrativa* quod attinet ad: a) tituli vel diaconiae bona temporalia; b) cultus divini exercitium; c) regimen clericorum qui in iisdem locis beneficium habent vel certo servitio addicuntur, in iis tamen quae ad beneficium vel servitium spectant; d) erectionem beneficiorum non curatorum, nisi ecclesia sit religionis clericalis exemptae (c. 1414 § 4); et e) vacantium collationem (c. 1432 § 1). « Quod ius Cardinalibus in suis titulis competit si vere et actu sint residentes in Curia Romana... Quodsi Romanus Pontifex dignitates et canonicatus trium maiorum Basilicarum in Urbe reservat, id non fit ob strictam necessitatem, sed ad cautelam, ne Cardinales, qui illarum Basilicarum Archipresbyteri sunt, etiam in illa officia suum privilegium extendant. At in tribus Basilicis maioribus S. Ioannis Later., S. Petri,

S. Mariae Maioris, quae titulis cardinalitiis non adnumerantur, Cardinales archipresbyteri et Capitula libere conferre possunt illa officia minora illarum Basilicarum quae non sint reservata. Quae collatio officiorum minorum pro maiore commoditate illorum Archipresbyterum et Capitulum ordinario fit per turnum iuxta consuetudinem cuiusque Basilicae maioris.

Quodsi Cardinales Archipresbyteri in laudatis Basilicis officia minora libere conferunt, non requiritur, ut in Curia Romana sint praesentes » (28).

C) *Iura liturgica*. § 3. « Cum throno et baldachino Cardinalis ordinis presbyteralis potest in suo titulo pontificalia peragere et Cardinalis ordinis diaconalis in sua diaconia pontificaliter assistere, et nemo alius ibidem id potest sine Cardinalis assensu; in aliis vero Urbis ecclesiis Cardinales throno et baldachino uti nequeunt sine licentia Romani Pontificis.

113. INSIGNIA.

Nomen ipsis exclusive reservatum est sub Pio V; *galerum rubrum* sub Innocentio IV (a. 1245) saecularibus, quo ab omnibus distinguerentur; Gregorius XIV (1591) regularibus illud quoque concessit; *pallium purpureum*, sub Paulo II (a. 1464-1471); *titulus eminentissimus*, sub Urbano VIII (a. 1623-1644); *insignia episcopalia*, sub Pio X.

114. *DIGNITATIS AMISSIO fit renunciatione* a Pontifice acceptata vel *depositione*. Si quando occurrat depositionis casus, causa agitur servato iudiciario ordine. Vide tamen c. 1557 § 1, n. 2 ubi causae quaevis Cardinalium Romano Pontifici reservantur.

115. *SEDE APOSTOLICA VACANTE* (29), Sacrum Cardinalium Collegium et Romana Curia non aliam habent potestatem, quam quae definitur in Const. Pii X *Vacante Sede Apostolica*, 25 dec. 1904. Hanc Constitutionem reformavit Pius XII sua Constitutione *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8 dec. 1945, quae una vim obtinet legis.

A) *NOTAE HISTORICAE*. « Sede Apostolica vacante inde a saeculo sexto duo Cardinales, archidiaconus et archipresbyter una cum primicerio notariorum ecclesiam regebant, quod regimen a tempore quo Cardinales collegium formabant (c. a. 1150) ad ipsum

(28) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 243.

(29) C. 241.

collegium transiit » (30). Deputato, serius, Cardinali vicario ad regimen, ordinarie, in perpetuum, dioecesis romanae, hic suum officium retinet etiam Sede vacante.

B) IUS VIGENS. a) Morte Romani Pontificis suprema eius potestas — contra ac ceteri Ordinarii in Ecclesia — non transit ad alios; verum suspenditur praesertim *ob peculiare eiusmet praerogativas quae sunt incommunicabiles*. Ideo Sacrum Collegium nullam omnino potestatem aut iurisdictionem habet in iis quae ad Pontificem Maximum dum viveret pertinebant neque gratiam, neque iustitiam faciendi aut factam per Pontificem mortuum executioni demandandi; sed ea omnia futuro Pontifici reservare tenentur. Actus qui contra hanc normam ponerentur, nulli essent (31).

b) Leges a Romanis Pontificibus latae, per coetum Cardinalium Romanae Ecclesiae, ipsa vacante, corrigi, vel immutari nullo modo possunt, nec quicquam eis detrahi sive addi, vel dispensari quomodolibet circa ipsas seu aliquam earum partem. Quod potissimum valet de Constitutionibus pontificiis, ad ordinandum negotium electionis Romani Pontificis latis. Immo si quid contra hoc praescriptum fieri aut attentari contigerit, nullum et irritum declaratur. Si quae tamen dubia exoriantur circa sensum praescriptionum, quae Const. *Vacantis Apostolicae Sedis continentur*, vel etiam circa rationem, iuxta quam ad usum ea traduci debeat, potest S. Collegium super his sententiam ferre. Qua quidem in re satis omnino erit si maior congregatorum Cardinalium pars in eandem sententiam consentiat (32).

c) « Pariter in casu urgentis negotii, quod ex voto maioris congregatorum Cardinalium partis, in aliud tempus differri non valeat, S. Collegium, item iuxta maioris partis sententiam, de opportuno remedio disponere potest ac debet » (33).

d) Officia S. R. E. Camerarii et Poenitentiarii Maioris non cessant per obitum Pontificis (34). Camerarius quidem, praecise quia munus exercet praesertim sede vacante; Poenitentiarius maior, ne fideles bono spirituali priventur. Si (35) autem contigerit alterius vel

(30) KURTSCHIED, op. cit., pp. 245, 246.

(31) Const. *Vacantis Ap. Sedis*, n. 1.

(32) Const. *Vacantis*, nn. 3, 4.

(33) Ibid., n. 5.

(34) Ibid., n. 13.

(35) Ibid., n. 14.

etiam utriusque officii vacatio quo tempore Romanus Pontifex supremum diem obiit, vel contingat ante novi Pontificis electionem, tunc in prima Congregatione generali, in priori casu, vel in alia quae habebitur triduo post secutam vacationem alterutrius ex praefatis officiis, vota seu suffragia Cardinalium simul congregatorum pro deputatione illius, qui S. R. E. Camerarii vel Poenitentiarii Maioris vices suppleat usque ad electionem novi Pontificis, exquirantur, denturque per schedulas secretas, a Magistris Caeremoniarum etiam ab infirmis Cardinalibus colligendas, ac coram tribus Cardinalibus eo tempore in ordine Prioribus, praesentibus S. Collegii Secretario atque eisdem Caeremoniarum Magistris, apériendas; isque deputatus habeatur, in quem maior pars votorum seu suffragiorum praefatorum convenerit, ac sic deputato facultates omnes, quas ipse S. R. E. Camerarius vel Poenitentiarius Maior exercere poterat, quamdiu Sedes vacaverit, attribuimus. Quod si forsán vota paria fuerint, ille deputatus habeatur, qui fuerit Ordine dignior, vel, si eiusdem Ordinis, senior, optione videlicet ad Ordinem episcopalem, inter Cardinales istius Ordinis, elevatione autem ad sacram purpuram inter Cardinales aliorum Ordinum ».

e) « Cardinali S. R. E. *Camerario* (36), vacante Sede Apostolica, incumbit cura et administratio honorum ac iurium temporalium ipsius S. Sedis, adistentibus ei in suo officio Cardinalibus eo tempore in ordine Prioribus seu Capitibus Ordinum, et praehabitis semel pro levioribus, ac semper pro gravioribus negotiis suffragiis S. Collegii. Hinc Cardinalis S. R. E. Camerarius, statim ac a secreti Cubiculi Praefecto nuntium de Pontificis obitu acceperit, ad Apostolicum Palatium perget, ut ipsius possessionem, sicut, sive per se, sive per delegatum, utriusque quoque Palatii ad Lateranum et ad Castrum Gandulphi, capiat ac eius regimen exerceat. Eiusdem Camerarii erit Pontificis mortem iure recognoscere, adstantibus Praelatis Clericis Reverendae Camerae Apostolicae, cum Secretario-Cancellario, cuius est authenticum mortis actum conficere; statuere, auditis Cardinalibus Capitibus Ordinum, modum ad conservationem corporis defuncti Pontificis pro temporum conditionibus magis convenientem et aptum (nisi forte Pontifex ipse vivens suam hac de re voluntatem manifestaverit); privatis eiusdem Pontificis aedibus sigilla apponere; ipsius obitum cum Cardinali in

(36) Const. *Vacantis*, n. 15.

Urbe Vicario communicare, qui de re Populum Romanum singulari Edicto edocebit; eaque omnia, nomine et consensu S. Collegi, curare, quae ad iura Apostolicae Sedis tuenda et ad ipsius administrationem recte gerendam rerum temporumque adiuncta suadebunt ».

f) Poenitentiariae « Regenti (37) nullae erunt peculiare facultates, sed iis tantum fruetur, quae ad ipsum, Romano Pontifice vivente, pertinent... Cardinalis Poenitentiarius Maior... omnia facere et expedire valet, quae ad forum conscientiae quomodolibet spectant, iis non exceptis, quae alias, vivente Summo Pontifice, ab ordinaria eiusdem potestate subtrahuntur, sed solum pro casibus gravis urgentisque necessitatis. Quapropter liberum atque expeditum erit litterarum commercium inter Officium Sacrae Paenitentiariae et Cardinalem Paenitentiarium Maiorem etiam in Conclavi degentem; eaque litterae, sigillo Officii munitae, nulli examini et inspectioni erunt obnoxiae. Quam ad rem expresse ordinationi in Const. *Vacante Sede Apostolica* (n. 50) contentae derogamus. De eiusmodi autem urgentioribus casibus, quibus Cardinalis Poenitentiarius Maior providendum censuerit, is futurum Pontificem in proxima Audientia certiore faciet ».

« Ad usum et concessionem indulgentiarum quod attinet, Romano Pontifice vita functo, normis in memorata Pii X Constitutione *Vacante Sede Apostolica* (n. 23 et 24) praefinitis standum esse decernimus ».

g) « *Cancellarii* (38) S. R. E. officium per obitum Romani Pontificis non expirat; Apostolicarum tamen sub plumbo Litterarum per eum expeditio, vacante Apostolica Sede, suspenditur. *Datarii* vero ministerium per eiusdem Pontificis obitum omnino expirat ».

h) « Item per obitum Pontificis (39) cessat munus Cardinalis *Secretarii Status*, eoque munere, Sede vacante, fungitur Praelatus *Sacri Collegii Secretarius*. Quod si hoc officium iam vacaverit, vel ipsa Sede Apostolica vacante, vacare contingat, eiusdem S. Collegii erit, aliquem ad illud, quamdiu scilicet Sedes Apostolica vacaverit, per pluralitatem suffragiorum deputare ».

(37) Const. Pii XI, *Quae divinitus*, 25 mar. 1935, n. 12 (AAS, XXVII, 112). « Vacantis Ap. Sedis » Pii XII, n. 17: « Poenitentiarius Maior eiusque officiales. Sede vacante, ea facere et expedire valeant, quae a fel. reg. Pio XI constituta ac definita sunt ».

(38) *Vacantis*, n. 18.

(39) *Ibid.*, n. 19.

i) « E contra *Cardinalis* (40) in *Urbe Vicarii* officium et iurisdictio non expirant morte Romani Pontificis. Quod si ipsum Vicarium Urbis, Sede vacante, e vivis decedere contigerit... tunc existens Vicesgerens dicti Vicarii, quamdiu Sedes vacaverit, omnes et singulas habebit facultates, auctoritatem et potestatem, quae eidem Vicario pro exercitio officii Vicariatus quomodolibet competebant, quasque Pontifex ipse, occurrente vacatione Vicariatus Sede plena, Vicesgerenti praedicto quandoque per aliquod tempus, donec scilicet successorem Vicarium deputaverit, attribuire solet ».

k) Eleemosynarius (41) pergit in exercitio sui muneris, in eoque pendet a S. Collegio Cardinalium donec novus Pontifex eligatur, et eandem pecuniae vim in subventionem eorumdem pauperum et egenorum Sede vacante dispensat et erogat, quae vivente Pontifice distribui solet, ad quem effectum consueta mandata a tribus Cardinalibus eo tempore in Ordine Prioribus, seu deputatis expediuntur.

« Sede (42) Ap. vacante, universa civilis potestas Romani Pontificis circa regimen et gubernium Status Civitatis Vaticanae spectat ad S. Cardinalium Collegium, quod tamen leges condere non poterit, nisi urgente necessitate et pro tempore vacationis Sedis, in posterum tantum valituras si novus Pontifex eas confirmare statuerit ».

« Sacrae Congregationes (43), eadem Sede vacante, nullam potestatem habent in iis, quae Sede plena facere et expedire non possunt nisi *facto verbo cum Ss.mo*, vel *ex audientia Ss.mi*, vel *vigore specialium et extraordinariorum facultatum*, quae a Romano Pontifice earundem Congregationum Praefectis vel Secretariis concedi solent.

« Facultates vero quae ipsis per Litteras Apostolicas attributae sunt, et proinde tamquam ordinariae atque ipsarum Congregationum propriae censentur, eae morte Romani Pontificis non extinguuntur.

« Volumus tamen ut his facultatibus ordinariis Sacrae Congregationes solummodo in iis gratis concedendis, quae minoris momenti sunt, libere, pro rei opportunitate, utantur. In iis vero expediendis definiendisque negotiis quae graviora vel controversa esse

(40) Ibid., n. 20.

(41) Ibid., n. 22.

(42) *Vacantis*, n. 23.

(43) Ibid., nn. 25-27.

videntur, illud statuimus, ut, si res talis sit, quae in aliud tempus differri valeat, futuro Pontifici reservetur omnino; sin autem nullam admittat moram, tunc S. Collegio concedimus ut committere possit negotium Praefecto et aliquot aliis Cardinalibus eius Congregationis, ad quam Pontifex illud examinandum verisimiliter commisisset, qui, negotio accurate discusso, ea desuper decernere possint, per tamen modum provisionis, donec eligatur Pontifex, quae, iuxta datam sibi a Domino prudentiam, iuribus et rationibus ecclesiasticis custodiendis ac tuendis apta et consentanea censuerint ».

«Tribunal (44) S. R. Rotae et Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae Sede vacante ius dicere pergunt iuxta leges sibi proprias, servatis tamen quae cc. C. I. C. 244 § I et 1623 § 2 praescripta sunt ».

116. NOTAE HISTORICAE. Cardinalium:

A) *numerus* a) Presbyteri. Sub Marcello papa (308-310): 25 presbyteri.

b) Diaconi. Sub Fabiano papa (236-250): septem erant diaconi regionarii. « Sub Gregorio I (590-604) (45) regiones erant 19... postea ad 12 redactae sunt ita ut essent 12 diaconi regionarii, quibus accesserunt 6 diaconi Palatini qui in ecclesia Lateranensi ad servitium S. Pontificis erant. Hadrianus I (772-795) ecclesias diaconales 18 determinavit, qui numerus usque ad saec. XVI retentus est ».

c) « Episcopi Romae viciniore ab antiquo speciales relationes ad ecclesiam Romanam habebant... Omnes ecclesiae titulares Cardinalium, scil. 18 diaconales, 28 presbyterales, 7 episcopales... saec. XII enumerantur ».

Concilium Constantiense (1414-1418) omnium Cardinalium numerum non debere excedere 24 decrevit; quod Concil. Basileense (1438) confirmavit. Sixtus V (46) decrevit universum S. Collegium constare septuaginta Cardinalibus, non ultra; quem numerum Codex retinuit.

B) *Munus* « Sicut Cardinales (47) S. Pontifici in sacris functionibus assistebant — initium Cappellae Pontificiae — vel eius vicem gerebant (in 4 basilicis Card. presbyteri, in basilica Lateranensi

(44) Ibid., n. 28.

(45) KURTSCHIED, op. cit., n. 6, pp. 243 sqq.

(46) Const. c. *Postquam verus*.

(47) KURTSCHIED, op. cit., n. 6, p. 245.

Card. episcopi) ita in variis negotiis Romanae vel universalis Ecclesiae eum adiuvabant. Vi Const. *De iure Cardinalium* Ioannis VIII (872-882) Cardinales presbyteri universo clero Romano invigilare, corrigenda corrigere et hunc in finem bis in mense in aliqua ecclesia titulari convenire tenebantur. Eadem Const. iisdem Cardinalibus iniungit, ut iuxta decretum Leonis IV (847-855) bis in hebdomada ad sacrum palatium conveniant propter sollicitudinem ecclesiarum, clericorum disciplinam et laicorum querimonias (una cum papa) definiendas ».

CAPUT IV

De Curia Romana ⁽¹⁾

117. NOTIO. Curia Romana est complexus dicasteriorum et personarum quibus utitur Romanus Pontifex in exercenda sua suprema et universali potestate.

118. DIVISIO. C. 242. « Curia Romana constat Sacris Congregationibus, Tribunalibus et Officiis, prout inferius enumerantur et describuntur ».

« Sacris Congregationibus »: Congregationes sunt collegia minora Cardinalium a Romano Pontifice instituta ad certa negotia ecclesiastica discutienda ac ordinarie definienda ».

« collegia minora », ut distinguantur ab ipso sacro Cardinalium Collegio;

« a Romano Pontifice instituta », veniunt enim nomine *Sedis Apost.* (c. 7) et eiusdem Pontificis nomine potestatem exercent;

« ad certa negotia eccl. discutienda », singulae competentiam taxative determinatam habent;

« et ordinarie definienda »: ipsis enim competit excutere et dirimere quaestiones; extraordinarie autem, negotiorum quorundam praeparatio dumtaxat, Sacris Congregationibus committitur.

Numero, Congregationes sunt duodecim si addas iis quas habet

(1) Praecipuus fons est Const. PII X *Sapienti consilio* cum adiectis normis, data die 29 iunii 1908.

Curia rom. differt — uti planum est — a Vicariatu Urbis, a Domo pontificia et ab Aula pontificia.

Codex, Congregationem reverendae fabricae S. Petri (v. infra, n. 137).

119. DICASTERIORUM IURISDICTIO ET PROCEDENDI MODUS. C. 243
 § 1. «In singulis Congregationibus, Tribunalibus, Officiis servanda est disciplina et tractanda sunt negotia secundum normas tum generales tum particulares, quas ipsis Romanus Pontifex praestituerit».

A) *Iurisdictio*.

Tribunalia, iudicalem, Officia, ministerialem, Congregationes autem, nisi aliud constet, executivam obtinent potestatem. Congregationibus autem competit vigilare in observantiam legum, eas urgere, applicare, interpretari, ab iisdem dispensationem concedere, necnon indulta, privilegia largiri. Interpretatio quam praebent Sacrae Congregationes, *particularis* est, distincta ab illa quae datur a Commissione pontificia, cui id ex officio competit, quaeque *universalem* vim nanciscitur. Quae a Sacris Congregationibus datur, si constans sit, stylum Curiae efformare potest (v. c. 20).

Potestatis dicasteriorum praecipuae notae (2). Potestas est:

suprema: non datur ab uno dicasterio ad aliud appellatio vel recursus;

universalis, quatenus, nisi aliud constet, limites territoriales non agnoscit. Quod constat de S. Congregatione de S. Propaganda Fide, quae territorio Missionum; et de S. Congregatione Consistoriali, quae territorio iuris communis, coarctatur;

ordinaria: adnexa officio, sed *vicaria*, exercenda nomine Pontificis, cum quo Congregationes unam efformant personam iuridicam;

distincta a Romani Pontificis potestate, eo quod non omnia attributa, quae potestati ipsius Papae conveniunt, participat. Unde acta Ss. Congregationum, cum non sint Pontificis acta (v. n. 121), reformari possunt, contra ac acta Romani Pontificis;

determinata, ut vitentur conflictus et ordinis turbatio;

exclusiva, (non cumulativa cum potestate alius S. Congregationis). Ideo, post Codicem non amplius ius praeventionis admittitur in occupandis negotiis.

Determinatio autem potestatis exclusivae fit: a) *ex obiecto*, (ita v. g. res fidei et morum pro S. Officio); b) *ex personis* (ita v. g. Sacrae Congregationi de Religiosis subiiciuntur omnes qui vitam commu-

(2) MAROTO, op. cit., II, n. 833.

nem profitentur); c) *ex territorio* (ita, v. g. loca Missionum Sacrae Congregationi de Propaganda Fide); d) *ex ritu* (ita pro S. C. pro Ecclesia Orientali); e) *ex modo expediendi negotia*, iudiciali et administrativo, aliquando, etiam in eadem Congregatione (v. g. S. C. pro Ecclesia Orientali).

Dixi (sub litt. A) « *nisi aliud constet* », quia potestas iudicialis quibusdam competit inter SS. Congregationes (v. infra, de singulis Congregationibus). Potestate stricte dicta legislativa, exceptis (3) SS. CC. Rituum et pro Ecclesia Orientali Congregationes non fruuntur. Ita Benedictus XV, « *Motu proprio* » die 15 sept. 1917 « *Cum iuris canonici* », N. II: « *Sacrae Romanae Congregationes nova Decreta Generalia iamnunc ne ferant, nisi qua gravis Ecclesiae universae necessitas aliud suadeat. Ordinarium igitur earum munus in hoc genere erit tum curare ut Codicis praescripta religiose serventur tum Instructiones, si res ferat, edere, quae iisdem Codicis praeceptis maiorem et lucem afferant et efficientiam pariant. Eiusmodi vero documenta sic conficiantur, ut non modo sint, sed appareant etiam quasi quaedam explanationes et complementa canonum, qui idcirco in documentorum contextu peropportune afferentur.*

« Si quando, decursu temporum, Ecclesiae universae bonum postulabit, ut novum generale decretum ab aliqua S. Congregatione condatur, ea ipsa decretum conficiat, quod si a Codicis praescriptis dissentiat, *Summum Pontificem de eiusmodi discrepantia moneat*. Decretum autem, a Pontifice approbatum, eadem S. Congregatio ad Consilium deferat, cuius erit, ad decreti sententiam canonem vel canones redigere. Si decretum a praescripto Codicis discrepet Consilium indicet cuinam Codicis legi nova lex sufficiens sit: si in decreto res vertetur de qua Codex sileat, Consilium constituat quo loco novus canon vel novi canones sint in Codicem inserendi... ».

B) *Procedendi modus.*

Congregationes negotia expediunt modo administrativo, non iudiciali, nisi per exceptionem.

Discrimen inter potestatem administrativam et iudicalem. Principium absolutum distinctionis non videtur posse adsignari. Iurisdictionem enim universam in Ecclesia obtinet et exercere potest una eademque persona (Ordinarius). Idem cumulat in se legislativam, iudiciariam et executivam potestatem. Praeterea, idem negotium,

(3) V. nn. 132, 136.

paucis exceptis, suscipit ut expediatur sive administrativo sive iudiciali ordine (seu modo) servato. Id patet: a) ex eo quod Sacris Congregationibus facultas fit ut negotium, quod censent iudiciali modo agendum, ad tribunal cui id competit remittant (cc. 249 § 3, 250 § 5, 251 § 2, 257 § 3); b) ex eo quod consensu vel tolerantia partium, negotium quod iudiciali ordine servato agi deberet, administrativo seu disciplinari modo expediri potest. Id elucet ex *Normis peculiaribus* (*Sapienti consilio*), cap. III, art. II, n. 10: « *Quaestione semel instituta penes Congregationem aliquam administrationis et disciplinae tramite, et a partibus admisso vel saltem non recusato hoc agendi modo, his iam non licet eadem de causa actionem stricte iudicialem instituere* ». Facultas tamen de qua sub littera a) firma manet in Sacris Congregationibus; c) ex *Normis peculiaribus* (*Sapienti consilio*, cap. I, n. 3) ubi praescribitur: « *In expostulationibus ad S. Sedem, si libellus ad S. Rotam delatus est, Decanus cum duobus Auditoribus primis; si ad aliquam Congregationem, Ordinarius eiusdem Congressus de quaestionis natura videbunt, utrum res administrationis ac disciplinae tramite tractanda sit, an summo iure agendum. Horum primum si accidat, iudicium quaestionis reservatur S. Congregationi cui competit, ad normam Const. Sapienti consilio. Alterum si fiat, quaestio ad proprios iudices ac sua tribunalia deferatur ad normam iuris communis definienda, salvo semper proprio Signaturae Apostolicae procedendi modo* (3a). Idcirco, patet idem negotium alterutra via seu linea expediri, per se, posse; d) ex eo quod sunt causae quae nonnisi servato ordine iudiciario definiri possunt. « *Per sacras Congregationes — legimus in Sapienti consilio — (4) non amplius recipi nec agnosci causas contentiosas, tam civiles quam criminales, ordinem iudicarium cum processu et probationibus requirentes... sed praeterea decernimus, ut causae omnes contentiosae non maiores, quae in Romana Curia aguntur, in posterum devolvantur ad S. R. Rotae tribunal* ». Causae quae iudicarium ordinem ex natura sua expostulant sunt causae criminales, idque ne damnetur innocens et causae, eodem ordine servato, in prima instantia actae (5).

(3a) AAS, I, 61.

(4) II Tribunalia, 2° (AAS, I, 15).

(5) Excipe causas dimissionis quorundam religiosorum quae finem obtinent modo administrativo (v. cc. 654, 665, 666).

Praxis tamen expediendi negotia lineam disciplinarem seu administrativam sufficienter a iudiciali ordine discriminat. « In causis (6) apud sacras Congregationes administrationis ac disciplinae tramite agitandis, remota litis contestatione, exclusa auditione testium nullisque scriptis patronorum receptis, habebitur quaestio: audientur tamen semper partes quarum interest, ab iisque producta documenta excutientur.

« Ut ii, quorum interest, suam causam dicere valeant, erunt praemonendi, vel per suos Ordinarios vel directo, ad iuris communis normas.

« Quod si pro re sua typis edere ac distribuere scriptum suum aliquod vellent, facere hoc poterunt, servatis normis statutis in c. 29 *Legis propriae* S. Romanae Rotae, congrua congruis referendo».

Cui competit negotii definitio, idem curam impendere debet detegendae veritatis mediis ad id aptis; sollemnitates autem iuris servare non cogitur.

Ab una ad aliam viam seu lineam non datur transitus (7). « Eoque minus, deliberata re atque ad sententiam deducta, fas erit hoc agere.

« Est nihilominus Congregationi Sacrae facultas, quovis in studio quaestionis, ad iudices ordinarios causam deferre ».

C) *Remedium* contra decisiones seu decreta. « 10° Sententia (8) evulgata, parti oneratae licet intra dies decem novae audientiae beneficium flagitare. Cardinali autem Praefecto, audito Congressu, arbitrium erit eius beneficii concedendi aut recusandi, prout rerum adiuncta suaserint.

Quod si Patrum Cardinalium deliberatio secumferat clausulam | *amplius non proponatur*, non poterit novae audientiae (9) beneficium concedi, nisi ab ipsa Congregatione universa ».

Si haec remedia non sufficiant, via extraordinaria, potest libellus ad ipsum Papam dirigi ut pro sua benignitate novum examen committere dignetur ipsi Dicasterio aliive vel alicui speciali Consilio seu Commissioni.

(6) *Sapienti consilio*, « Normae peculiare », cap. III, art. II, nn. 7, 8, 9.

(7) *Sapienti consilio*, « Normae peculiare », cap. III, art. II, n. 10. V. textum, supra, sub litt. B, b.

(8) *Sapienti consilio*, « Normae peculiare », cap. IV, n. 10.

(9) *Seu aperitionis oris* (V. MAROTO, o. c., II, n. 831 f).

D) *Plenaria comitia et congressus*. Negotiorum alia agenda reservantur plenariis Cardinalium comitiis, alia Congressui. «1° In sacris (10) omnibus Congregationibus communiter iudicio Patrum Cardinalium, quibus ipsae constant, (vel, uti vulgo dicitur, plenae Congregationi) est reservata solutio dubiorum omnium aut quaestionum de iure interpretando; examen controversiarum ordinis administrationem ac disciplinam spectantis, vel per se vel ob adiuncta graviorum; disceptatio de gratiis ac facultatibus maioris momenti, iisdemque vel per se vel ratione modi insuetis; acta denique omnia publici ordinis atque communis; sive praeceptiones ea sint sive praescriptiones » (11).

«2° Ad Congressum pertinet ea praeparare quae ad plenam Congregationem erunt deferenda; deliberata exsequi post approbationem Summi Pontificis; eadem casibus aptare similibus, ubi res perspicua sit, obvia, nullique obiecta controversiae; largiri, pro potestate a Pontifice Maximo facta, facultates, gratias, indulta, quae consueta sint et facilia; providere ut quae in Officio geruntur, omnia rite procedant secundum normas tum peculiare huius legis et Const. *Sapienti consilio* ».

Ad Comitia plenaria convocantur, iisque interesse possunt, omnes Congregationis Cardinales. Ut valeat decisio, saltem tres Cardinales interesse debent.

Praelatus a secretis vel Adessor eiusdem Congregationis munus gerit Secretarii in plenariis comitiis.

Congressus (12) est coadunatio Cardinalis qui praeest Congregationi (Praefecti vel Secretarii) cum officialibus maioribus. Hi suf-

(10) *Sapienti consilio*, « Normae peculiare », cap. II, nn. 1, 2.

(11) De modo parandi folium officiali (Ponenza) ad omnes Cardinales aliquam sacram Congregationem efformantes, mittendum, in quo dubia et necessariae, ad illa solvenda, cognitiones continentur, Const. *Sapienti consilio* (« Normae peculiare », cap. IV, 2°) monet: « Si quaestio eiusmodi sit, quae plenae Congregationis iudicium postulet, conficiendum erit officiale folium, compendio collectam quaestionem exhibens, cum adiecto brevi summario ac dubiis ad excutiendum propositis ».

« In gravioribus aut difficilioribus sive de facto sive de iure quaestionibus, singularum Congregationum Moderatores curabunt unius vel alterius Consultoris rogare sententiam, officiali folio adiiciendam ».

(12) Congressus in S. Officio *congregatio particularis*, in Paenitentia et Cancellaria *signatura*, in Dataria *congregatio* appellatur.

fragium deliberativum obtinent: In congressu adiutor studio (*minutante*) de negotio refert.

120. SECRETUM. C. 243. § 2. « Omnes qui ad Congregationes, Tribunalia, Officia Romanae Curiae pertinent, ad secretum servandum tenentur intra fines et secundum modum ex disciplina unicuique propria determinatum ».

Iusiurandum ab omnibus Officialibus Curiae emittendum est: « de officio fideliter implendo, de non recipiendis muneribus etiam sponte oblati et de secreto servando... in iis omnibus, quae sacri canones aut Superiores secreta servari iusserint, itemque, quoties ab Ordinariis id postulatum fuerit, et quando ex revelatione aliquius actus praeiudicium partibus aut Ecclesiae obvenire potest » (13).

Peculiare iusiurandum, quod fert supremum rigoris gradum de servando secreto, est quod praestare debent omnes qui aliquo munere funguntur in Sacris Congregationibus S. Officii et Consistoriali (14), cuius iurisiurandi violatores in excommunicationem incurrunt ipsi Romano Pontifici reservatam, a qua, excepto mortis articulo, nemo alius eos absolvere potest (15).

« Praeterea (16), nonnullae causae, imprimis apud Ss. Congregationes, dicuntur tractari *sub secreto pontificio*; et tunc significatur quod obligatio secreti iubetur ab ipso Romano Pontifice et rigorosius est observanda sive quoad res et materias iis causis pertinentes revelandas sive quoad personas, quae ad cognitionem earum causarum possunt admitti ».

121. VIS ACTORUM et PONTIFICIS SUMMI INTERVENTUS. C. 244 § 1. « Nihil grave aut extraordinarium in iisdem Congregationibus, Tri-

(13) *Sapienti consilio*, « Normae communes », cap. III.

(14) V. Const. cit. « Normae peculiare », cap. VII, art. II, 4º.

(15) *En praecipua pars formulae*: « Ergo N. N. sub poena excommunicationis latae sententiae ipso facto et absque alia declaratione incurrendae, a qua, praeterquam in articulo mortis, a nullo nisi a Summo Pontifice, ipso quidem Cardinali Poenitentiario excluso, absolvi possim; et sub aliis poenis etiam gravissimis arbitrio Summi Pontificis mihi in casu transgressionis infligendis, spondeo, voveo ac iuro, inviolabile secretum me servaturum in omnibus et singulis quae... » (*Sapienti consilio*), « Normae pecul. », cap. VII, art. II, 4º.

(16) MAROTO, op. cit., II, n. 829.

bunalibus, Officiis agatur, nisi a Moderatoribus eorundem Romano Pontifici fuerit antea significatum ».

« Romano Pontifici antea significatum »: Pontifex enim iubere potest ut actus quidam ponatur a Dicasterio « *auctoritate speciali Romani Pontificis* », « *potestate vel concessione directe et immediate a Romano Pontifice facta* ». Hae clausulae efficiunt ut actus maximum roboris gradum attingat.

§ 2. « Gratiae quaevis ac resolutiones indigent pontificia approbatione, exceptis iis pro quibus eorundem Officiorum, Tribunalium, Congregationum Moderatoribus speciales facultates tributae sint, exceptisque sententiis Tribunalis Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae ».

« indigent pontificia approbatione »: approbatio *in forma specifica* vel *in forma communi*. V. supra, n. 54. Sine ulla Pontificis approbatione, praeter sententias iudiciales, eae gratiae concedi et resolutiones edi possunt pro quibus Dicasteriorum Moderatoribus speciales facultates sunt tributae. Si tamen hae ferant quid grave vel extraordinarium, id debet ad normam § 1, antea, a Moderatoribus Pontifici significari.

Instructiones dantur ad hoc ut « Codicis praeceptis maiorem et lucem afferant et efficientiam pariant » (Benedict. XV, Motu proprio, 15 sept. 1917, *Cum iuris canonici*, n. II); Decreta generalia SS. CC. ordinario iam ferre non possunt (v. ib. et, infra, nn. 132, I; 136, I).

Ante oculos habenda est sequens adnotatio cl. Wernz (op. cit., I, n. 143, nota 47): « ... accedendum omnino est ad sententiam illorum theologorum et canonistarum, qui tenent responsa doctrinalia pontificiarum Congregationum etiam a Romano Pontifice in forma mere communi confirmata v. g. C. Inq. ex sese non esse infallibilia, sed sane magnae esse auctoritatis et nonnisi cum temeritate posse contemni denegata legitima obedientia non admitti ».

122. « VALOR (17) USITATIONUM CLAUSULARUM quas in respondendo solent adhibere Dicasteria Romanae Curiae.

I. Si resolutio aut responsio sit favorabilis: 1° *pro gratia*. 2° *Iuxta preces* vel *iuxta petita*. 3° *Pro gratia iuxta preces*... 4° *Affirmative*

(17) Ad verbum, ex MAROTO, op. cit., II, n. 832.

est clausula quae adhiberi potest vel ad faciendam gratiam vel ad solvendum dubium iuxta interrogationem propositam, etc.

II. Si e contra decisio fuit adversa petitioni, aut dubio respondeatur in sensu contrario, tunc adhibentur sequentes formulae: 1° *Negative*, 2° *Negative et amplius* (non proponatur). 3° *Non expedit*, aut *non expedire*, significat idem ac *negative*, licet mitiori modo. 4° *Gaudeat impetratis*: ita oratori, qui iam aliquid obtinuerat, denegantur aliae vel ampliores gratiae nova supplicatione implo-
ga. Pmissum
ay. Miss sine
revel.
 ratae. 5° *Lectum*, aut *lectum ad instantiam*, id est preces fuerunt *lectae*, et non admittuntur, seu non conceditur gratia petita. 6° *Relatum*, nempe instantia fuit relata Summo Pontifici qui ea reiecit. 7° *Nihil*, non est aliquid concedendum, faciendum, respondendum etc. 8° *In decisis* vel *in decretis*, nimirum iteratae supplicationes aut novae adductae rationes non obtinuerunt mutationem prioris responsionis aut decisionis quae servanda est. 9° *In decisis* vel *in relatis* et *amplius* (causa vel negotium non proponatur). 10° E converso si mutanda sit praecedens resolutio, dicitur: *Recedendum a decisis*, *a decretis*, vel *praevia recessione a decisis pro gratia*, etc. 11° *Ponatur* vel *reponatur* (in archivio) significat vel quod res non sit attendenda vel quod discussio causae, saltem pro nunc, non est amplius prosequenda; ideo documenta iubentur in archivio poni vel reponi. 12° *Ad acta* significat vel idem ac *reponatur* vel nova allata documenta esse prioribus unienda. 13° *Non proposita*: hac formula significatur quod aliqua causa iam praeparata, praesertim ad plenarium Cardinalium conventum, deinde non fuit pertractata; id aliquando dicitur quia revera non debet amplius illa causa pertractari; aliquando est dilatio ad aliud tempus vel ad alium coetum plenarium, eo quod tempus non fuit ad illius causae discussionem. 14° *Et amplius* (non proponatur) seu res est definitive resoluta, ita ut non sit amplius proponenda.

III. 1° *Dilata* est responsio significans rem non posse aut non debere tunc resolvi, et negotii definitionem remitti ad aliud tempus. Si tempus non determinatur, simpliciter dicitur *dilata*; sed alias tempus determinatur diversis rationibus: *dilata ad primam* (nempe Congregationem plenariam) vel *ad primam infallanter*; *dilata post aquas* (id est post ferias autumnales), *post Reges* (post Epiphaniam), *post Cineres* (post ferias bachanalium), *post Agnos* (post Pascha Resurrectionis), *post Ignem* (post Pentecosten). 2° *Dilata et scribat alter* (Consultor) vel *scribant alii duo* (Consultores) vel

coadiuventur probationes, etc. 3° *Reproponatur*, nempe causa iterum proponatur post maturius studium aut praeparationem vel adductis novis documentis; sed aliquando dicitur: *Reproponatur cum iisdem*, id est documentis ut diligentius perpendatur in alia Congregatione plenaria. 4° *Expectetur*, v. g., informatio Episcopi, vel aliud requisitum documentum. 5° *Uniat*, id est aliquod novum documentum uniatur cum aliis. 6° *Provisum in primo, secundo* seu responsio patet ex dictis ad primum, secundum. 7° *Recurrat* (orator) in singulis casibus. 8° *Providebitur in singulis casibus*; nempe his duabus formulis significatur non esse dandam responsionem generalem, sed singulos casus esse singillatim inspiciendos et definiendos... 16° *Ad mentem vel iuxta mentem vel iuxta modum* significat quod responsioni vel resolutioni adiiciuntur quaedam conditiones quae magis rem determinant vel aliquatenus modificant sensum absolutum verborum, vel quaedam praescribuntur servanda in executione, etc. Haec autem omnia exponuntur singillatim incipiendo a verbis: *Mens est...* Quandoque publicatur responsum, et mens celatur secreta, seu panditur iis dumtaxat qui partem in causa habuerunt; alias e contra publicatur etiam mens.

IV. Si adeundus sit Pontifex... *Facto verbo cum Ss.mo* significat quod decisio proponitur utique a Cardinalibus, sed quod sit proprie danda a Romano Pontifice, quia res excedit ordinarias facultates Dicasterii, vel saltem de ea dubitatur.

123. RATIO ADEUNDI S. SEDIS DICASTERIA (18). « Christi fideli cuique patet aditus ad Sanctae Sedis Officia, servata rite forma quae decet, et facultas est cum iisdem agendi per se de suis negotiis ». Idem uti potest, si res ferat, advocati approbati vel procuratoris opera.

« Ordinarius unusquisque potest ipse per se in variis Apostolicae Sedis Officiis negotia libere tractare, non solum quae se ipsum spectent, sed etiam quae dioecesim ac sibi subdito fideles ad ipsum confugientes ».

« Vicario capitulari non licet, electum ab Episcopo procuratorem cum alio mutare; at poterit cum Sanctae Sedis Officiis directo agere... ».

A) *Procuratores* (19) *particulares et privati*. « Qui ad Sanctam

(18) *Sapienti consilio*, « Normae communes », cap. X, nn. 1, 4, 10.

(19) *Sapienti consilio*, « Normae communes » cap. IX, nn. 1, 3, 5, 9, 10.

Sedem recurrens sui particularis ac privati negotii causa uti opera velit procuratoris, potest ad id munus deputare quemlibet suae fiducia virum, dummodo catholicum, integra fama, et ad Officium, in quo agenda sit res, minime pertinentem. Praeterea oportet eundem legitimo mandato munire, quid in actis, ad ipsius Officii cautionem, servabitur; aut in minus apud Moderatores eiusdem in tuto ponere delecti viri honestatem et requisitas conditiones ».

B) *Procuratores publici ac legitimi*. Possunt Episcopi procuratoris munus legitime et constanter pro se suisque dioecesibus obeundum alicui viro committere, catholico, integrae famae, satsique calenti latinum sermonem et ius canonicum.

« Munerum a procuratore dioecesano esplendorum haec summa est: curae ut epistularum commercium inter Apostolicam Sedem et Episcopum, de omnibus dioecesis negotiis, rite et cum fide procedat; ea referre, de quibus Officio alicui Praepositi, in rebus ad ipsum pertinentibus, eum sint percontati; in cognitione versari negotiorum, quae apud varia Sanctae Sedis Officia evolventur spectantque dioecesim, cuius habet ipse procuracionem ». Procurator obligatione tenetur servandi secretum Officii (20).

124. CONTROVERSIAE DE IURISDICTIONE. C. 245. « Controversiam, si qua exoriat, de competentia inter Sacras Congregationes, Tribunalia vel Officia Romanae Curiae, dirimit coetus S. R. E. Cardinalium, quos Romanus Pontifex singulis vicibus designaverit ». Controversias circa competentiam quorundam tantum tribunalium dirimebat olim Signatura Iustitiae; Signatura autem Gratiae poterat controversias inter quaevis tribunalia, inferiora quoque, necnon inter alia Dicasteria Sedis Apostolicae definire. Ex Const. *Sapienti consilio* (I, 2, n. 4), Congregatio Consistorialis poterat « in conflictatione iurium, dubia solvere circa competentiam sacrarum Congregationum ». Responsa (ad III et IV) (21) eiusdem S. Congregationis data die 3 iunii 1909 decernunt « quod si Congressus dubitet de sua competentia, rem deferat ad S. C. Consistorialem (22)

(20) V. infra, n. 139. V. de ratione adeundi S. Poenitentiarum.

(21) AAS, I, 516.

(22) Ab hac lege excipienda est S. C. S. Officii, quae dubia circa suam competentiam, « ipsamet... per se dirimet, servatis semper terminis a Const. *Sapienti consilio* praefinitis » (*Sapienti consilio*, « Normae peculiares », cap. VII, art. I, n. 6°).

pro dubii definitione... Si vero Congressus decernat, causae cognitionem ad se competere, et una ex partibus recursum ad Ss.mum Dominum contra Congressus resolutionem interponat, de commissione ipsius Ss.mi quaestio de competentia pariter a S. C. Consistoriali dirimatur ». Eadem norma servanda erat si dubium vertebat circa actum alicuius Ordinarii (contra quem fuit apud S. R. Rotam interpositus recursus) an sit sententia vel decretum seu disciplinaris dispositio.

Art. 1 — De Sacris Congregationibus.

125. CONSTITUTIO. Can. 246. « Singulis Congregationibus praest Cardinalis Praefectus vel, si eisdem praesit ipsemet Romanus Pontifex, eas dirigit Cardinalis Secretarius; quibus adiunguntur Cardinales quos Pontifex eis adscribendos censuerit, cum aliis necessariis administris ».

« si eisdem praesit Romanus Pontifex »: tribus praest ipse Papa: Sacris CC. S. Officii, Consistoriali et pro Ecclesia Orientali;

« adiunguntur Cardinales »: numerus Cardinalium qui singulas efformant Congregationes non est praefixus; *Num. de 3 - forma moral Person.*

« cum aliis necessariis administris ». Hi sunt: a) officiales maiores et consultores, qui ab uno Romano Pontifice nominantur; b) officiales minores: adiutores studii (aiutanti di studio, minutanti) et scriptores qui assumuntur per concursum, etc. Officiales maiores sunt primus (Secretarius vel, si Congregationi praest Papa, Adsesor), et saltem alter (Subsecretarius vel Substitutus) post Cardinales.

Congregationes sunt undecim in Codice, quibus additur C. Fabricae Basilicae S. Petri.

126. C. S. OFFICII. I. *Competentia*. C. 247 § 1. « Congregatio S. Officii, cui ipse Summus Pontifex praest, tutatur doctrinam fidei et morum » (23).

« tutatur doctrinam fidei et morum »: summum huius competentiae momentum in causa est cur Congregationi praesit ipse Papa. Auctoritative docet quid tenendum, interno quoque assensu, quidque abiiciendum circa fidem (de Deo, de Ecclesia, de Sacramentis etc.) et mores (quid liceat, quid non). Praeterea, propositio-

(23) V. G. OESTERLE, O. S. B., *Saeculo quarto exeunte a condita S. C. S. Officii*, Romae, 1942. Art. DE JORIO, S. C. del S. Uffizio, in *Enciclopedia cattolica*.

nes qualificat (haereticae, alienae a sensu Ecclesiae, piarum aurium offensivae, tuto doceri non posse etc.).

§ 2. «Iudicat de iis delictis quae sibimet secundum propriam eiusdem legem reservantur, cum potestate has criminales causas videndi non solum in gradu appellationis a tribunali Ordinarii loci, sed etiam in prima instantia, si directe ad ipsam delatae fuerint».

«iudicat» unica instantia vel uti appellationis tribunal sacerdotes et religiosos accusatos de crimine sollicitationis in confessione, de actibus libidinis contra naturam vel in impubere, de adhaesione sectae acatholicae. Hoc in tribunali, promotor iustitiae accusat (v. c. 1934), *Commissarius* (ex O. P.) parat et instruit criminales causas; advocatus reorum, hos defendit ex officio; et defensor vinculi matrimonii vinculum tuetur.

«de iis delictis»: inter haec sunt haeresis, apostasia a fide, schisma, sollicitatio (24), falsa denuntiatio sollicitantis, adscriptio clerici sectis secretis (c. 2336 § 2), communicatio in divinis cum acatholicis. Proprium huius tribunalis procedendi modum servandum iubet c. 1555 § 1 etiam ab inferioribus tribunalibus in causis quae ad illud pertinent.

Causae earum dumtaxat personarum de quibus in c. 1557 § 1 a potestate huius tribunalis subtrahuntur et uni Papae competunt.

Causas matrimoniales quasvis inter partem catholicam et partem acatholicam, sive baptizatam sive non baptizatam, quocumque modo ad Sanctam Sedem delatas, exclusive iudicat haec S. Congregatio, salvo praescripto c. 1557 § 1, n. 1 (25).

§ 3. «Ipsa sola cognoscit ea quae, sive directe sive indirecte, in iure aut in facto, circa privilegium, uti aiunt, Paulinum et matrimonii impedimenta disparitatis cultus et mixtae religionis versantur; itemque ad eam spectat facultas dispensandi in hisce impedimentis. Quare quaelibet huiusmodi quaestio ad hanc Congregationem est deferenda, quae tamen potest, si ita censeat et casus ferat, quaestionem remittere ad aliam Congregationem vel ad Tribunal Sacrae Romanae Rotae.

Una haec S. C., praeterea, potest: a) dispensare ab irregularitatibus de quibus in c. 985, nn. 1, 2, 3, ab impedimento de quo in

(24) In processu contra sollicitantes peculiaribus utitur regulis. V. BENEDICT. XIV, *Sacramentum poenitentiae*, 1° iul. 1741, § 1 in fine.

(25) S. C. S. O., jan. 1928 (*AAS*, XX, 75).

c. 987, n. 1; b) absolvere ab excommunicatione specialissimo modo reservata Sanctae Sedi, exclusa ea de qua in c. 2367, et poenas remittere de quibus in cc. 2336, 2363, 2371, 2372, 2388 § 1, 2399 si res sit de simonia iuris divini; c) facultatem facere acatholicis quae valeant stare in iudicio coram Ecclesiae tribunalibus.

Ad eandem deferri debent quaestiones et causae de validitate sacrae ordinationis ob defectum substantialem sacri ritus (c. 1993 § 1) (26).

§ 4. « Ad eandem pertinet non solum delatos sibi libros diligenter excutere, eos, si oportuerit, prohibere, et dispensationes concedere; sed etiam ex officio inquirere, quae opportuniore licebit via, quae in vulgus edantur scripta cuiuslibet generis damnanda, et in memoriam Ordinariorum reducere, quam religiose teneantur in perniciose scripta animadvertere eaque Sanctae Sedi denuntiare, ad normam c. 1397 ».

« diligenter excutere ». In examine librorum, normas speciales (27) servat et opera utitur censorum seu *qualificatori*.

§ 5. « Ipsa una competens est circa ea omnia quae ieiunium eucharisticum pro sacerdotibus Missam celebrantibus respiciunt » (28).

Haec Congregatio, in suae competentiae rebus, territorii limites non habet. Ad personas quod attinet, in baptizatos omnes, etsi non catholicos, imo, in ipsos non baptizatos exercere valet potestatem, tuendorum Ecclesiae iurium causa.

Eius decisiones, si a Papa in forma specifica (29) approbentur, irreformabiles evadunt, et, ordinarie, ut decreta generalia vel constitutiones promulgantur. Omnes eius decisiones, nisi pro particularibus personis edantur (sententiae, dispensationes, indulta), vim universalem obtinent.

II. *Constitutio*. Praefectus est ipse Papa; Cardinalis a secretis (30) qui iuvatur opera Praelati Adessoris. Hic olim erat sacer-

(26) BENEDICT. XIV, Const. *Sollicita ac provida*, 9 iul. 1753; LEO XIII, Const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897.

(27) V. DE IORIO, l. c., 3.

(28) V. Pii XII Const. Apost. *Christus Dominus*, 6 ian. 1953 (AAS, 1953, 15-24).

(29) V. n. 54.

(30) Cardinalis praefectus S. C. de Seminariis et Univers. studiorum ex officio pertinet ad S. C. S. Officii (v. Pii XI motu pr. *Inde ab initio*, 24 sept. 1927 in AAS, XIX, 329).

dos e clero saeculari, qui munere fungebatur consiliarii et canonistae Patris commissarii generalis (31). Commissarius ex O. P., cum duobus sociis ex eodem Ordine, potissimum incumbit in instruendis processibus criminalibus; Consultores, nati (v. g. Magister sacri Palatii Apostolici, Magister generalis Ordinis Praedicatorum) vel, ex utroque (32) clero, nominati a Romano Pontifice; Censores (*qualificatori*): de libris aut propositionibus censuram ferunt; Promotor fiscalis seu iustitiae; Advocatus reorum; Defensor vinculi; Notarius eiusque substituti, aliique officiales; addicti protocollo ac scriptores.

Adessor et Commissarius sunt tantum Officiales Maiores.

De secreto v. n. 120.

III. *Forma procedendi*. Feria II habetur conventus consultorum praesidente Adessore, quo absente, praeest Pater Commissarius, vel eius primus Socius. Feria IV comitia plenaria in quibus, audita relatione Adessoris, Cardinales quaestiones discutunt et definiunt. Feria V Adessor Romano Pontifici refert de decisionibus E. morum Patrum Nunc raro et extraordinarie locum habent comitia Cardinalium in palatio apostolico coram Ss.mo, in quibus quaestiones, feria IV discussae et definitae, coram Papa sollemniter iterum discutiantur et definiantur. Sabbato locum habet congregatio particularis in qua, praesidente Cardinali a Secretis, partem habent Adessor, Commissarius, promotor iustitiae et primus Patris Commissarii Socius.

IV. *Notae historicae*. Paulus III, occasione haeresis protestantismi, Const. *Licet*, 21 iulii 1542, erexit *sacram Congregationem universalis inquisitionis* (ita pridem vocabatur Sanctum Officium). Eandem reformarunt Pius IV, S. Pius V et Sixtus V. Haec Congregatio confundenda non est cum « *Sancto Officio* » sive « *Inquisitione* » medii aevi, quae introduci cepit saeculo XIII, in qua iudices a Romano Pontifice delegati per inquisitionem contra haereticam pravitatem procedebant cum officio haereticos coercendi. Promulgato Codice, haec Congregatio (33) amisit competentiam: a) circa *usum indulgentiarum*; quam competentiam Benedictus XV (34) tribuit

(31) DE IORIO, l. c., 2.

(32) Unus ex Ordine Fr. min. Conv.

(33) *Sapientii consilio*, l. 1.

(34) Motu proprio, *Alloquentes*, 25 mar. 1917, n. V. Negotia indulgentiarum et reliquiarum agebat partim S. C. Rituum, partim SS. CC. Concilii et Episcoporum et Regularium. Clemens IX, Const. *In ipsis*, 6 iulii 1669 specialem erexit

Sacrae Poenitentiariae, relicta Sancto Officio competentia circa doctrinam de indulgentiis; b) circa Ecclesiae praecepta (abstinentiae, ieiunia, festa), quae Sacrae C. Concilii devoluta est; c) circa Episcoporum electionem (35), quae ad S. C. Consistorialem transivit; et d) relaxationem votorum in religione emissorum, quae transivit ad Sacram C. de religiosis.

S. C. Indicis (36) extincta est a Benedicto XV (37) eiusque competentia ab eodem tributa est Sacrae C. S. Officii. « Inspecta enim natura utriusque Congregationis, quum censura librorum, quod esset munus unius, contineretur munere *tutandi doctrinam fidei et morum*, quod esset alterius, ex eis Congregationibus unum fieri omnino apparebat oportere, vel ad praecavendas de competentia controversias quae facile inter eas orirentur ».

In *Annuario pontificio* a. 1927 primo apparet appellativum « Suprema » (38).

127. S. C. CONSISTORIALIS. I. *Constitutio*. C. 248 § 1 « Congre-

Congregationem indulgentiarum et sacrarum reliquiarum. Hanc Congregationem Pius X, 28 ian. 1904, cum S. C. Rituum in perpetuum univit. In Const. autem « Sapienti consilio », (I. 1) relictis iis quae ad reliquias spectant sacrae C. Rituum, ad sacram C. S. O. devolvi voluit universam rem de indulgentiis, sive quae doctrinam spectet, sive quae usum respiciat. Vi memorati motus proprii Benedicti XV, competentia circa sacras reliquias mansit apud sacram C. Rituum, ea vero quae respicit usum indulgentiarum ad sacram Poenitentiarum devoluta est.

(35) LEO XIII, Const. *Immortalis memoriae*, 18 sept. 1878 « peculiarem S. R. E. Cardinalium Congregationem instituit, cuius esset, salva manente in omnibus forma et ratione in electione et confirmatione Episcoporum exterarum regionum eoque a Sancta hac Sede servata, operam suam ad promotionem praeficiendorum Italiae dioecesium sedulo praestare ». « ... praefatam de eligendis Italiae Episcopis a Leone XIII fundatam Congregationem Supremae S. Congregationi S. Officii... coagmentantes, decernimus ac statuimus ut, servatis ex integro rationibus et formis, in electione Episcoporum pro locis Sacris Congregationibus de Propaganda Fide et Negotiorum Ecclesiasticorum Extraordinariorum subiectis, vel ubi peculiaribus Constitutionibus aut Concordatis res moderatur, inpraesens adhibentur, ceterorum omnium Episcoporum delectus ac promotio eidem Supremae S. Officii Congregationi, veluti materia ipsius propria, deferatur » (Pius X, motu proprio *Romanis Pontificibus*, 17 dec. 1903, nn. 2 et 3).

(36) Hanc Indicis congregationem erexerat Pius V, a. 1571 ut praeesset negotio indicis librorum prohibitorum a concilio tridentino cum regulis generalibus confecti et a Pio IV, Cons. *Dominici gregis*, 14 mart. 1564, approbati.

(37) BENEDICT. XV, motu proprio *Alloquentes*, 25 mar. 1917.

(38) DE IORIO, I. c., 1.

gationis Consistorialis Praefectus est ipse Romanus Pontifex. Praeter alios ad eandem pertinent ex officio Cardinales Secretarius S. Officii, Praefectus Congregationis de Seminariis et Universitatibus studiorum et Secretarius Status. Inter Consultores eiusdem semper sunt Adessor S. Officii, Secretarius Congregationis pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis et Secretarius Congregationis de Seminariis et Universitatibus studiorum ».

Post Cardinalem a Secretis et Adsessorem, duo sunt substituti, quorum alter moderatur sectionem « *de spirituali emigrantium cura* », quam constituit Pius X, motu proprio *Cum omnes*, 15 aug. 1912.

II. *Competentia* § 2. « Ad hanc Congregationem spectat non modo parare agenda in Consistoriis, sed praeterea, in locis Congregationi de Propaganda Fide non obnoxiiis, novas dioeceses ac provincias et capitula tum cathedralia tum collegialia constituere; dioeceses iam constitutas dividere; Episcopos, Administratores Apostolicos, Coadiutores et Auxiliares Episcoporum constituendos proponere, canonicas inquisitiones seu processus super promovendis indicere actosque diligenter expendere, ipsorum periclitari doctrinam, salvo praescripto c. 255 ».

« et capitula... constituere ». Haec S. C. competens est ad discernendum circa ea quae respiciunt erectionem et suppressionem unius vel alterius dignitatis in Capitulis constitutis, redditus et bona ad mensas episcopales spectantia (40).

« *ipsorum periclitari doctrinam* ». Id munus erat Sacrae C. *examinis Episcoporum* a Clemente VIII (1592-1605) erectae et Congregationi Consistoriali adnexae. At obsoletis, extra Italiam, examinibus promovendorum ad episcopatum, examina, etiam in Italia, « nostra aetate (41) ...non amplius cum antiquo rigore exigebantur, ideoque S. C. *examinis Episcoporum* erat in statu quodam dissolutionis ». Pius X examen Episcoporum in Italia et Insulis adiacentibus Sacrae C. S. O. commisit. Universum negotium nominationis Episcoporum in Const. *Sapienti consilio* ad Sacram C. Consistorialem devolutum est (v. *notas historicas* ad c. praeced.).

(39) V. Pii XII Const. apost. *Exsul Familia*, 1 aug. 1952 (*AAS*, 1952, pp. 649 sqq.).

(40) Ita respondit coetus peculiaris S. R. E. Cardinalium, 13 et 27 nov. 1922 (*AAS*, XV, 39).

(41) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 491, nota 51.

« salvo praescripto can. 255 » videlicet de competentia S. C. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis quoties de dioecesium erigendis etc. agendum est cum civilibus Guberniis. Praeterea, « si viri (42) eligendi vel dioeceses constituendae aut dividendae sint extra Italiam, administri Officii a publicis Negotiis, vulgò *Secretariae Status*, ipsi documenta excipient et *positionem* conficient, Congregationi Consistoriali subiiciendam ».

In Episcopis nominandis, haec Congregatio servare debet normas Constitutionis Pii X *Romanis Pontificibus*, 17 dec. 1903 (43).

§ 3. « Ab hac Congregatione dependent ea omnia quae pertinent ad constitutionem, conservationem et statum dioecesium. Quare ipsa vigilat super impletis vel minus obligationibus, quibus Ordinarii tenentur; cognoscit ea quae ab Episcopis scripto relata sint de statu suarum dioecesium; indicit visitationes apostolicas examinatque eas quae fuerint absolutae, transmissis in utroque casu ad singulas Congregationes iis ad deliberandum negotiis quae ad eas peculiariter pertinent ».

Haec Congregatio invigilat etiam Legatis Apostolicis in territorio iuris communis.

Pius X, die 15 aug. 1912, motu proprio *Cum omnes* huic Congregationi curam commisit de italis clericis et laicis in emigratione (44).

III. *Notae historicae.* Eam Sixtus V erexit Const. *Immensa* 22. ian. 1588 « pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus ». Pius X eius competentiam extendit et sectionem de spiritali emigrantium cura in eadem addidit uti supra adnotatum est. Vide, insuper, n. 124 de potestate qua olim fruebatur in dirimendis competentiae controversiis et n. 126, IV, de iure S. C. S. O. eligendi olim Episcopos.

S. C. *status* seu *super statu* (45), olim Sacrae C. Consistoriali adnexa, evasit independens Congregatio pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis.

Seminariorum moderamen quod huic Congregationi compete-

(42) *Sapienti consilio*, § 1, n. 2.

(43) *Normae peculiares*, cap. 7, art. II.

(44) *AAS*, IV, 526.

(45) V. WERNZ-VIDAL, *op. cit.*, n. 491, nota 51.

bat (46), Benedictus XV, die 4 nov. 1915 ad peculiarem a se erectam Congregationem devolvit.

128. CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM. I. *Competentia*. C. 249 § 1. « Congregationi de disciplina Sacramentorum proposita est universa legislatio circa disciplinam septem Sacramentorum, incolumi iure Congregationis S. Officii circa ea quae in c. 247 statuta sunt, et Sacrorum Rituum Congregationis circa ritus et caeremonias quae in Sacramentis conficiendis, ministrandis et recipiendis servari debent.

§ 2. « Ad illam itaque spectant ea omnia, quae decerni concedique solent tum in disciplina matrimonii, tum in disciplina aliorum Sacramentorum nec non in celebratione Sacrificii Eucharistici, iis tantum exceptis quae aliis Congregationibus reservata sunt ».

« in disciplina matrimonii » v. g. dispensationes in foro externo tam pauperibus quam divitibus, sanationes in radice, separatio coniugum, natalium restitutio seu legitimatio prolis (47);

« in disciplina aliorum Sacramentorum... » uti dispensationes ordinandis concedendae, salvo iure Congregationis Negotiis religiosorum sodalium praepositae ad moderandam eorundem ordinationem; dispensationes respicientes locum, tempus, condiciones Eucharistiae sumendae, Sacri litandi, adservandi Augustissimi Sacramenti; in *Normis peculiaribus*, cap. VII, art. III, nn. 10-24 (48) recensentur facultates quae ad hanc Congregationem pertinent (49).

Facultas concedendi presbyteris dispensationem ab irregularitate *ex defectu* reservatur sacrae C. de Sacramentis, *ex delicto*, Sacrae C. Concilii (50). Eidem Sacrae C. de Sacramentis competit concedere facultatem a) legendi tres Missas Nativitatis Domini, noctu, in sacellis publicis et ecclesiis, quae ad hoc privilegio apostolico indigent, cum distributione Ss.mae Eucharistiae (51); b) legendi Missam votivam, praeterquam coeco aut coecutienti, de quibus in normis Romanae Curiae (pars 2, cap. 7, art. 3, n. 10-g), etiam

(46) *Sapienti consilio*, I, 2º.

(47) *Ibid.*, I, 3º.

(48) *Sapienti consilio*, I, 3º.

(49) V. *AAS*, I, 86-93.

(50) S. C. Consist., 28 nov. 1911 (*AAS*, III, 658).

(51) S. C. Consist., 14 mar. 1910 (*AAS*, II, 229).

senio confectis vel alio morbo laborantibus. Imo, his in casibus, eadem Sacra C. concedere valet facultatem non solum legendi Missam votivam B. M. Virginis aut pro defunctis, sed etiam alias Missas votivas a S. Sede adprobatas (52).

§ 3. « Ipsa cognoscit quoque et exclusive de facto inconsummationis matrimonii et de existentia causarum ad dispensationem concedendam, nec non de iis omnibus, quae cum his sunt connexa. Potest tamen cognitionem horum omnium, si id expedire iudicaverit, ad Sacram Romanam Rotam remittere. Pariter ad eam deferri possunt quaestiones de validitate matrimonii, quas tamen, si accuratorem disquisitionem aut investigationem exigant, ad tribunal competens remittat. Eodem modo ad ipsam pertinet videre de obligationibus ordinibus maioribus adnexis, atque examinare quaestiones de ipsa validitate sacrae ordinationis, aut eas ad tribunal competens remittere. Et ita porro de aliis Sacramentis ».

« quas tamen... remittat » v. g. quaestiones circa casus exceptos (v. cc. 1990-1992), peculiari difficultate expertes, ab hac Congregatione cognosci possunt.

Pontificia Commissio interpretationis, die 4 iulii 1940, ex speciali Summi Pontificis mandato (v. c. 245), dubia circa competentiam huius Sacrae C. exorta resolvens, declaravit: 1. eidem S. C. non competere generalem et praeeminentem iurisdictionem in causis nullitatis matrimonii, ita ut eas ad se *avocare*, vel earum cursum aut sententiarum in iisdem litarum executionem suspendere valeat; *Can't demand this. Hence implicitly says these cases are not *finis* *publici* or affect the common good directly.*

2. eidem competere: a) ius dirimendi quaestiones de validitate matrimonii, quae ad eam deferantur dummodo eaedem accuratorem disquisitionem aut investigationem non exigant, ad normam c. 249 § 3;

b) ius definiendi quaestiones de competentia iudicis ratione quasi-domicilii iuxta Instructionem eiusdem S. C. diei 23 decembris 1929;

c) iura, de quibus in Litteris circularibus ipsius S. C. diei 1 iulii 1932, *de relatione causarum matrimonialium quotannis eidem S. Congr. mittenda*; necnon iura, de quibus in numeris IV et V Motu proprio *Qua cura Pii XI, diei 8 dec. 1938, de ordinandis*

(52) S. C. Consist., 16 aug. 1910 (V. c. 649).

tribunalibus ecclesiasticis Italiae pro causis nullitatis matrimonii decidendis;

3. in causis nullitatis matrimonii promotorem iustitiae et defensorem vinculi habendos non esse ut delegatos vulgo « *rappresentanti* » Sacrae C. de disciplina Sacramentorum, ita ut haec eorum partem moderari valeat.

4. eadem S. C., in casu denuntiationis nullitatis matrimonii, de qua in in canone 1971 § 2, sese ingerere non posse in iis quae praecedunt accusationem nullitatis matrimonii, salvo, re adhuc integra, recursu adversus Ordinarii iudicium (53).

« videre de obligationibus... sacrae ordinationis »: id huic Sacrae C. competit etiam « quoad sodales religiosos... ad normam c. 1993 » (54).

II. *Constitutio*. Cardinalis praefectus huic C. praest; eum iuvat praelatus a secretis. Tres (55) sunt Subsecretarii, quorum singuli habent adiutorem et aliquot scriptores. Ex Subsecretariis unus in petitiones omnes circa impedimenta matrimonii praecipue incumbit; *secundus*, ceteras curat preces ad matrimonia pertinentes, uti sanationes in radice, natalium restitutiones, quaestiones de iustis aut irritis coniugiis vel de dispensatione in matrimonio rato, dubia et huiusmodi alia; *tertius*, sacrae ordinationis aliorumque Sacramentorum rebus, excepto matrimonio, vacat.

In *Annuario Pontificio* (an. 1947, p. 709) duo recensentur subsecretarii, quorum alter pro vigilantia in tribunalia ecclesiastica in iis quae spectant ad causas matrimoniales (56).

III. *Notae historicae*. Hanc Congregationem erexit Pius X const. *Sapienti consilio*, 29 iunii 1908.

129. S. C. CONCILII. I. *Competentia*. C. 250 § 1. « Congregationi Concilii ea pars negotiorum est commissa, quae ad universam disciplinam cleri saecularis populique christiani refertur.

« disciplinam cleri saecularis ». Haec C. competens est ad discernendum circa ea quae respiciunt: a) sacerdotes sive alumnos sive

(53) *AAS*, 52, pp. 317, 318.

(54) Ita coetus peculiaris Cardinalium, die 13 et 27 nov. 1922 (*AAS*, XV 39).

(55) *Normae peculiares*, cap. VII, art. III, nn. 4-6.

(56) Hic alter constitutus est post Litteras Apostolicas Pii XI *Qua cura*, 8 dec. 1938 et quidem die 5 maii 1939.

magistros in scholis laicalibus; b) associationes inter clerum earumque foederationem. Quod attinet tamen ad associationes vel earum foederationem inter clerum alicuius Nationis universae, informationes petere debet a S. C. Consistoriali (57).

Adnota facultatem concedendi clericis, iam in sacro presbyteratus ordine constitutis, dispensationem ab irregularitate ex delicto (58) vel a titulo sacrae ordinationis ad hanc S. C. pertinere (59).

§ 2. « Quamobrem ipsius est curare ut christianae vitae praecepta servantur, cum facultate opportune ab eisdem fideles dispensandi; moderari quae parochos et canonicos spectant; aut quae pias sodalitates, pias uniones (etiamsi dependeant a religiosis vel erectae sint in eorum ecclesiis seu domibus), pia legata, pia opera, Mis-sarum stipes, beneficia aut officia, bona ecclesiastica, mobilia et immobilia, tributa dioecesana, taxas Curiarum episcopalium aliaque huiusmodi attingunt. Eidem reservata est facultas eximendi a conditionibus requisitis ad assecutionem beneficiorum, quoties ad Ordinarios eorum collatio spectat; admittendi ad compositionem eos qui occuparunt bona ecclesiastica, etiam pertinentia ad religiosos; permittendi ut fideles acquirant bona ecclesiastica, a potestate civili usurpata ».

Pastors
Sodalitates
Stipends
Benefices
Bona Ecclesiastica

« christianae vitae praecepta »: ita ieiunium (excepto eucharistico sive pro sacerdotibus Missam celebrantibus (quod ad S. Officium pertinet), sive pro fidelibus ad S. Communionem sumendam (quod ad Congregationem de disciplina Sacramentorum spectat), abstinentia, decimae, observatio dierum festorum.

Pius XI, Motu proprio *Orbem catholicum*, 29 iunii 1923, apud S. C. Concilii constituit *Officium catechisticum* pro christianae doctrinae institutione toto orbe catholico ordinanda (60).

« pias sodalitates... »: de tertiis Ordinibus, v. canonem sequentem. Actionem catholicam peculiare moderatur regimen.

In *Normis peculiaribus (Sapienti consilio)*, cap. VII, art. IV, nn. 4-9, ad omnem tollendam ambiguitatem, nonnullae peculiares singillatim recensentur facultates quae uni huic C. competunt.

(57) Ita coetus peculiaris Cardinalium, 13 et 27 nov. 1922 (*AAS*, XV, 39).

(58) V., *supra*, n. 128 ad c. 249, § 2.

(59) S. C. Consist., 27 febr. 1909 (*AAS*, I, 251).

(60) *AAS*, XV, 327-329.

§ 3. «Videt quoque de iis omnibus, quae ad immunitatem ecclesiasticam pertinent, itemque de controversiis circa praecedentiam, salvo iure Congregationis de sodalibus religiosis et Congregationis Caeremonialis.

§ 4. «Ad eandem pertinent ea omnia quae ad Conciliorum celebrationem et recognitionem atque ad Episcoporum coetus seu conferentias referuntur, extra loca quae subsunt Congregationi de Propaganda Fide ».

II. *Modus procedendi.* § 5. «Est autem haec Congregatio competens in omnibus controversiis negotia eidem commissa spectantibus, quas in linea disciplinari pertractandas censuerit; cetera ad tribunal competens sunt deferenda.

III. *Constitutio.* In hac Congregatione aliqui ex Consultoribus probati esse debent temporalium etiam gerendarum rerum peritia » (61).

Huic C. adiuncta est et unita, qua Congregatio specialis, ea quae *Lauretana dicitur* (62). Hanc C. instituerat Innocentius XII, const. *Sacrosancta*, 10 aug. 1698, cum munere curandi domum Lauretanam eiusque bona administrandi.

IV. *Notae historicae.* Pius IV, Constitutione *Alias nos*, 2 aug. 1564, Congregationem octo Cardinalium erexit pro executione et observantia decretorum Concilii tridentini, exclusa facultate eadem decreta interpretandi, et dubia quae emersissent ad Pontificem referenda essent. Pius V et Gregorius XIII facultatem eidem Congregationi fecerunt decidendi casus in quibus omnes Cardinales essent *de iure certi*. Sixtus V, Const. *Immensa*, huic Sacrae C. potestatem confirmavit interpretandi decreta *disciplinaria* Concilii tridentini *etiamsi dubietas aut difficultas emersisset*, adiecta clausula «*Nobis tamen consultis*», reservata ipsi Pontifici potestate interpretandi decreta eiusdem Concilii quae ad *fidei dogmata* pertinent. Idem Pontifex huic C. revisionem Conciliorum provincialium et facultatem exsequendi reformationem Concilii tridentini tribuit, eique nomen indidit «*Congregatio pro executione et interpretatione Concilii Tridentini* ».

Pius X facultatem interpretandi decreta Concilii tridentini aliis quoque Congregationibus, pro sua cuiusque competentia, tri-

(61) *Normae peculiares*, cap. VII, art. IV, n. 3º.

(62) *Sapienti consilio*. I, 4º.

buit (63), et plura negotia transtulit ad SS. CC. Consistorialem et de disciplina Sacramentorum. Idcirco, haec C. vere nova dici potest, licet retineat nomen antiquum « *Congregationis Concilii* ».

Ex audientia Ss.mi, 28 oct. 1919 restitutum est *Studium* (antea a Const. *Sapienti consilio* abolitum) apud Sacram C., in quo lecti sacerdotes, in iure canonico saltem laurea praediti, praxim et modum procedendi addiscunt (64).

130. S. C. DE RELIGIOSIS. I. *Competentia*. C. 251 § 1. « Congregatio negotiis religiosorum sodalium praeposita ea sibi exclusive vindicat quae respiciunt regimen, disciplinam, studia, bona et privilegia religiosorum sodalium utriusque sexus tum sollemnibus tum simplicibus votis adstrictorum, eorumque qui, quamvis sine votis, in communi tamen vitam agunt more religiosorum, itemque tertiorum Ordinum saecularium, incolumi iure Congregationis de Propaganda Fide.

Haec Congregatio privative competens est: a) in rebus omnibus quae sacram religiosorum ordinationem spectant (65) et in concedenda dispensatione ad ordines sacros recipiendos a religiosis sive ex defectu aetatis sive ab irregularitate, sive quoad alias condiciones quae ad conferendos ordines requiruntur, sive quoad studia pertinet quae sacris ordinationibus sunt praemittenda (66); b) quod attinet ad omnes quaestiones seu instantias, quae attingunt aliquod ius aut commodum (seu interesse) alicuius familiae religiosae aut sodalium religiosorum; c) quod spectat ad concedendas, servatis consuetis normis, sanationes et condonationes quoad praeteritum, et reductiones quoad futurum relate ad capellanias et alia legata, quae, licet concredita non sint Ordini aut familiae religiosae, qua tali, erecta tamen aut translata reperiuntur in ecclesiis religiosorum, quoadusque legatorum administratio et adimplementum concredita sint religiosis; vel d) ad dispensandos religiosos, qui propter morbum vel alia de causa a Missae ce-

(63) S. C. Consist., 11 febr. 1911 (AAS, III, 99).

(64) C. C. 11 nov. 1919 (AAS, XI, 463). cfr. C.C., 15 dic. 1919 « Regolamento per lo Studio presso la S. C. del Concilio » (AAS, XII, 50, 51).

(65) *Normae peculiaries*, cap. I, e).

(66) Ita coetus peculiaris Cardinalium, 24 mart. 1919, ad III (AAS, XI, 251).

lebratione physice vel moraliter impediuntur, veluti si pedibus consistere non valeant (67).

§ 2. « Quapropter, quaestionibus ordine iudiciario tractandis ad tribunal competens remissis et incolumi semper iure Congregationis S. Officii et Congregationis Concilii circa negotia ad ipsas spectantia, haec Congregatio quaestiones omnes suae competentiae in linea disciplinari dirimit; sed si quaestio vertatur inter religiosum sodalem et personam non religiosam, ipsa praesertim ad instantiam partis, potest quoque, si aequum iudicaverit, eandem quaestionem ad aliam Congregationem aut tribunal remittere.

§ 3. « Huic denique Congregationi reservatur concessio dispensationum a iure communi pro sodalibus religiosis, firmo praescripto c. 247 § 5 ».

Ab hac paragrapho non excluditur facultas dispensandi religiosos super lege ieiunii eucharistici ad sacram Synaxim recipiendam (68).

II. *Constitutio*. Cardinalis Praefectus, Praelatus secretarius et Praelatus subsecretarius. Ex adiutoribus (studii) unus proprium officium habet curandi quae ad religiosos Ordines pertinent; alius, quae ad Congregationes et omne genus Instituta virorum; tertius, quae ad Congregationes et Instituta mulierum (69).

Est in ea peculiaris Commissio (70) pro approbatione novorum Institutorum, recognitione constitutionum, examine relationum quinquennialium et, a die 25 iulii 1932, peculiare officium pro sororibus infirmariis (71).

III. *Modus procedendi*. Decretum quo laudatur probaturque Institutum aliquod, et decretum approbationis constitutionum, itemque substantialis mutatio quaevis in iam probatis Institutis inducenda, ad plenam Congregationem semper pertinent (72).

IV. *Notae historicae*. Sixtus V, 27 maii 1586 erexit *S. Congregationem super consultationibus regularium*, eamque in const. *Immensa*, 22 ian. 1588, confirmavit. Anno 1601 hanc C. univit cum

(67) Ita coetus peculiaris Cardinalium, 24 mart. 1919, ad I, II et IV.

(68) Coetus..., 13 et 27 nov. 1922 (*AAS*, XV, 39).

(69) *Normae peculiares*, cap. VII, art. V, n. 4.

(70) *Annuario pontificio*, 1947, 719.

(71) SARTORI, *Enchiridion can.* (Ed. 7 an. 1945), p. 55, n. 3.

(72) *Normae peculiares*, cap. VII, art. V, n. 6.

Congregatione pro consultationibus Episcoporum et aliorum praelatorum. Huic accesserunt decursu temporis tres aliae, *super statu vel super disciplina regularium* vocatae, quarum duas, usque ad hos annos superstites, Pius X, a. 1906, extinxit. Dein, in const. *Sapienti consilio*, negotiis Episcoporum ad Sacram C. Consistorialem remissis, hanc C. sui iuris seu independentem effecit.

131. S. CONGR. DE PROPAGANDA FIDE. I. *Competentia*. C. 252.

§ 1. « Congregatio de Propaganda Fide missionibus ad praedicandum Evangelium et catholicam doctrinam praeest, ministros necessarios constituit et mutat, facultatemque habet tractandi, agendi et exsequendi omnia hac in re necessaria et opportuna ».

« missionibus... praeest »: extra enim territorium iuris communis, universa missionum cura apud acatholicos Sedi Apostolicae unice reservatur (c. 1350 § 2).

§ 2. « Curat ea omnia quae ad Conciliorum celebrationem et recognitionem in locis sibi subiectis pertinent.

§ 3. « Eius iurisdictio iis est circumscripta regionibus, ubi, sacra hierarchia nondum constituta, status missionis perseverat. Huic Congregationi sunt etiam subiectae regiones, quae, etsi hierarchia inibi constituta sit, adhuc inchoatum aliquid praeseferunt. Eidem pariter subsunt societates ecclesiasticorum ac Seminaria quae exclusive fundata sunt eo fine, ut in eis instituantur missionarii pro exteris missionibus, praesertim quod attinet ad eorum regulas, administrationem atque opportunas concessionem ad sacram ordinationem alumnorum requisitas ».

« sacra hierarchia nondum constituta » videlicet nondum provincia ecclesiastica erecta est (Metropolita cum uno saltem suffraganeo). Loca haec eriguntur in praefecturas, vicariatus apostolicos et dioeceses. Paucis abhinc annis, invaluerat usus erigendi *missiones sui iuris* ante erectionem territorii in praefecturam apostolicam. Superior missionis *sui iuris* est verus et proprie dictus loci Ordinarius. Ita declaravit Sacra C. de Propaganda Fide (Syll., n. 187, die 31 aug. 1934) in litteris ad Delegatum Apost. in Indiis Orientalibus, quibus in litteris legitur etiam: « E' vero che il Co-

(73) V. Sacrae C. de Propaganda Fide Instructio, 8 dec. 1929, *ad Vicarios Praefectosque Apostolicos et ad Superiores Institutorem, quibus a S. Sede Missiones concreditae sunt* (AAS, XXII, 111-115).

dice... non elenca tra gli Ordinari il « Superiore di Missione », ma è da osservarsi che, sebbene la « Missio sui iuris » non possa dirsi, come figura giuridica, una creazione posteriore al Codice, tuttavia poichè anche prima del Codice esisteva qualche Missione « sui iuris », soltanto dopo la promulgazione del Codice si svolse e si è affermata presso la Sacra C. di Propaganda la prassi di erigere tali Missioni con territorio determinato e con proprio Superiore ecclesiastico ».

Sacra C. de Propaganda Fide, ex audientia Ssmi diei 7 nov. 1929 (Syll., n. 146): « ... allo scopo di evitare incertezze e confusioni, [si dichiara]... che i canoni del Codice di Diritto Canonico che si riferiscono alle prefetture apostoliche ed ai Prefetti Apostolici, possono applicarsi *servatis servandis*, su linea generale, anche alle Missioni indipendenti ed ai loro Superiori ».

Hodie tamen non solent Missiones sui iuris erigi, sed parti territorii in praefecturam erigendae praepositur vir cum potestate *delegata* a Praefecto vel Vicario Ap. territorii, cui Praefecto vel Vicario competit ius et officium vigilandi in rectorem territorii futuro tempore separandi et in praefecturam apost. erigendi.

« Eidem pariter... requisitas » etsi hae societates domus habeant in territorio iuris communis.

§ 4. « Haec autem Congregatio tenetur ad competentes Congregationes deferre negotia quae aut fidem attingunt, aut causas matrimoniales, aut generales normas circa sacrorum rituum disciplinam tradendas vel interpretandas. »

§ 5. « Quod vero spectat ad sodales religiosos, eadem Congregatio sibi vindicat quidquid religiosos qua missionarios, sive uti singulos sive simul sumptos, tangit. Quidquid vero religiosos qua tales, sive uti singulos sive simul sumptos attingit, ad Congregationem religiosorum negotiis praepositam remittat aut relinquat ».

Constat hanc S. C., ex concessione Romani Pontificis, exercere, contra praescriptum c. 252 § 5, iurisdictionem *quoad omnia* in quasdam Congregationes religiosas et in quaedam Instituta seu Societates Missionales sine votis.

II. *Constitutio*. Praeter Cardinalem praefectum aliosque Cardinales, est praelatus a Secretis et praelatus subsecretarius. Sunt etiam, sicut in aliis Congregationibus, consultores, et administri

(officiales, scriptores, etc.). Plura sunt in hac Congregatione officia seu coetus (74).

III. *Notae historicae*. Gregorius XIII, a. 1573, Congregationem erexit *de rebus Graecorum* ad agenda negotia omnia catholicorum ritus graeci et promovendam fidei propagationem inter Orientis dissidentes christianos. Clemens autem VIII (1592-1605) aliam instituit *super negotiis fidei et religionis catholicae* (75), paulo post appellatam *de Propaganda Fide*, quae tum Graecorum, aliorumque Orientalium negotia, tum fidei propagationem in occidentalibus regionibus curaret. Atque haec Congregatio eundem habebat finem, quem deinde habuit, et in praesentia habet Congregatio generalis eodem titulo *Propagandae fidei* insignita et a Gregorio XV Apostolicis Litteris die 22 iunii anno 1622 datis et incipientibus *Inscrutabili* erecta cum munere *praesidendi Missionibus omnibus ad praedicandum et docendum Evangelium et catholicam doctrinam* ». Pius X (76) multas regiones (Angliam, Scotiam, Hiberniam, Hollandiam, Lucemburgum, Canadam, Terram novam, Status foederatos Americae sept.) ad ius commune reduxit et plura negotia aliis Congregationibus demandavit. Eidem subiecit aliquos Vicariatus qui antea a S. C. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis dependebant. Idem Pontifex, praeterea, extinxit specialem praefecturam pro re oeconomica; et omnium bonorum administrationem, etiam *Reverendae Camerae Apostolicae*, ipsi S. C. de Propaganda Fide commisit. Cum hac C., in laudata Const. Pii X, coniunctus est coetus pro *unione Ecclesiarum dissidentium*, qui ab erecta S. C. *pro Ecclesia Orientali* absorptus videtur.

132. S. C. SACRORUM RITUUM. I. *Competentia*. C. 253. § 1.

(74) V. *Annuario pontificio*, an. 1947, pp. 722ss.: I. *Amministrazione*. II. Commissione per la revisione dei sinodi e conferenze episcopali, delle costituzioni degli Istituti religiosi dipendenti dalla Congregazione *De Propaganda*, e dei regolamenti dei seminari regionali indigeni. III. Supremo comitato direttivo delle pontificie opere della propagazione della fede e di S. Pietro Apostolo per il clero indigeno e dell'unione missionaria del clero. IV. Consiglio superiore generale della pontificia opera della propagazione della fede. V. Agenzia internazionale Fides. VI. Consiglio superiore generale della pontificia opera S. Pietro Apostolo per il clero indigeno. VII. Segretariato internazionale dell'unione missionaria del clero.

(75) PIUS IX, const. *Romani Pontifices*, 6 ian. 1862.

(76) *Sapientis consilio*, I, 6, nn. 2, 3, 7.

«Congregatio Sacrorum Rituum ius habet videndi et statuendi ea omnia quae sacros ritus et caeremonias Ecclesiae Latinae proxime spectant, non autem quae latius ad sacros ritus referuntur, cuiusmodi sunt praecedentiae iura aliaque id genus, de quibus sive servato ordine iudiciario sive in linea disciplinari disceptetur».

«statuendi»: inde huic C. competere videtur vera legislativa potestas, idque quia, ex c. 2, leges liturgicae ordinario extra Codicem manserunt. V. supra, n. 119.

«sacros ritus». Huius C. est idcirco advigilare liturgicis libris, eos inspicere, corrigere aut reprobare, salva Sancti Officii competentia in iis quae fidei capita seu dogmata respiciunt; excutere atque approbare nova officia divina et calendaria; dubia de ritibus iudicare et dirimere (77).

«proxime»: secus, attingere potest fines competentiae Sacrae C. de disciplina Sacramentorum.

§ 2. «Eius proinde est praesertim advigilare, ut sacri ritus ac caeremoniae diligenter servantur in Sacro celebrando, in Sacramentis administrandis, in divinis officiis persolvendis, in iis denique omnibus quae Ecclesiae Latinae cultum respiciunt; dispensationes concedere opportunas; insignia et honoris privilegia tam personalia et ad tempus, quam localia et perpetua, quae ad sacros ritus vel caeremonias pertineant, elargiri, et cavere ne in haec abusus irrepant.

§ 3. «Denique ea omnia agit quae ad beatificationem et canonizationem Servorum Dei vel ad sacras reliquias quoque modo referuntur».

«quae ad beatificationem...». In his causis uti tribunal procredit et servare debet speciales normas in cc. 1991-2141 statutas. Congregationes quae pro his causis locum habent *extraordinariae* dicuntur. *Ordinariae* enim vocantur eae in quibus de reliqua huius C. competentia agitur.

Pius XI Motu proprio *Già da qualche tempo*, 6 febr. 1930, instituit in hac S. C. *Sectionem historicam* (78).

«vel ad sacras reliquias», circa quae haec C. servare debet praescripta Const. *In ipsis*, 6 iulii 1629 (79). V. supra, notam 31.

(77) *Normae peculiares*, cap. VII, art. VIII, 2º.

(78) *AAS*, XXII, 87.

(79) *Normae peculiares*, cap. VII, art. VIII, n. 5º.

II. *Constitutio*. Tribus (80) constat sectionibus, *prima* causas beatificationis et canonizationis agit, habetque promotorem fidei generalem et sub-promotorem cum munere obiectiones contra causas movendi, et praelatos officiales; *secunda*, motu proprio Pii X, 16 ian. 1914, erecta, cum propriis consultoribus, curam habet de sacra Liturgia; *tertia*, motu proprio Pii XI, 6 febr. 1930 constituta, cui praeest Relator generalis, incumbit in causas historicas Servorum Dei et in emendationem librorum liturgicorum.

In hac sectione est hymnographus qui nova officia videt et corrigit. In singulis sectionibus sunt consultores, adiutores studii alii-que administri sicut in ceteris Congregationibus.

III. *Notae historicae*. Erecta a Sixto V, Const *Immensa* (22 ianuarii 1588) pro moderando divino cultu et agendis causis Servorum Dei. In Const. *Sapienti consilio* (§ 1, n. 8) huic C. «adiunguntur coetus *liturgicus* (Leo XIII, 1891), coetus *historico-liturgicus* (Leo XIII, 1892) et coetus *pro sacro concentu* (Pius X, 1904). Hos omnes Pius X suppressit, motu proprio *Quanta semper*, 16 ian. 1914 (81), et constituit sectionem pro sacra Liturgia. Pius XI, motu proprio, 6 febr. 1930, addidit tertiam pro causis historicis servorum Dei et pro emendatione librorum liturgicorum.

133. S. C. CAEREMONIALIS. I. *Competentia*. C. 254. «Ad Congregationem Caeremonialem pertinet moderatio caeremoniarum in Sacello Aulaque Pontificali servandarum et sacrarum functionum quas Patres Cardinales extra pontificale sacellum peragunt; itemque eadem Congregatio cognoscit quaestiones de praecedentia tum Patrum Cardinalium tum Legatorum quos variae Nationes ad Sanctam Sedem mittunt ».

Haec C. instructiones dat Legatis a latere et Cardinalibus neo-creatis quomodo se gerere debeant in relationibus cum principibus.

II. *Constitutio*. Ei praeest semper Cardinalis Decanus; omnes et soli pontificii caeremoniarum Magistri sunt huius C. consultores.

III. *Notae hist.* Eam erexit Sixtus V, const. *Immensa*, 22 ian.

(80) V. *Annuario pontificio*, 1947, 727 sqq.

(81) *AAS*, VI, 25.

1588 cum munere moderandi in Curia Romana caeremonias liturgicas et non liturgicas.

134. S. C. PRO NEGOTIIS ECCLESIASTICIS EXTRAORDINARIIS. I. *Competentia*. C. 255. « Ad Congregationem pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis spectat dioeceses constituere vel dividere et ad vacantes dioeceses idoneos viros promovere, quoties hisce de rebus cum civilibus Guberniis agendum est; insuper Congregatio in ea negotia incumbit, quae eius examini subiiciuntur a Summo Pontifice per Cardinalem Secretarium Status, praesertim ex illis quae cum legibus civilibus coniunctum aliquid habent et ad pacta conventa cum variis Nationibus referuntur ».

Ad hanc C. spectat Episcopus promovere etiam in casibus, in quibus Gubernia interrogantur circa difficultates, si quae sint, ordinis politici contra personas ad id officii praelectas (82).

II. *Constitutio et procedendi modus*. A die 5 iulii 1925, Cardinalis a Secretis Status est huius C. Praefectus natus; membra nata sunt Cardinales a Secretis S. C. S. Offici, S. C. Consistorialis, Cancellarius et Datarius. Officia propria non habet; munus cancellariae ei praestat prima sectio Secretariae Status (83). Omnibus ad eam, quovis modo, pertinentibus imponitur secretum sancti Officii, emissio speciali iureiurando (84).

Congressus in ea locum non habet, sed dumtaxat plenaria Cardinalium comitia cum suffragio, non raro, tantum consultivo, reservata Pontifici decidendi potestate. Interdum, haec C. comitia plenaria celebrat coram Ss.mo.

III. *Notae historicae*. Olim in sinu Sacrae C. Consistorialis exstabat Congregatio particularis, quae Congregatio « Status » vel « super Statu » dicebatur (85). A. 1793, a Pio VI, specialis instituta est Congregatio « super negotiis extraordinariis Regni Galliarum ». Hanc Pius VII confirmavit, stabilem et universalem reddidit a. 1814 die 18 iunii.

De Commissione pro Russia, v. infra, n. 136, IV, *Notae historicae*.

(82) Ita *Notificatio* diei 5 iul. 1925 (AAS, XVIII, 89).

(83) V. c. 263.

(84) V. n. 120.

(85) V., supra, n. 127. III *Notae historicae*.

135. S. C. DE SEMINARIIS ET UNIVERSITATIBUS STUDIORUM. I. *Competentia*. C. 256. § 1. « Congregatio de Seminariis et Universitatibus studiorum vigilat super omnibus quae ad regimen, disciplinam, temporalem administrationem et studia Seminariorum pertinent, incolumi iure Congregationis de Propaganda Fide. Eisdem pariter commissa est moderatio regiminis ac studiorum, in quibus versari debent athenaea seu quas vocant Universitates vel Facultates quae ab Ecclesiae auctoritate dependent, comprehensis iis quae a religiosae alicuius familiae sodalibus diriguntur. Novas institutiones perpendit approbatque; facultatem concedit academicos gradus conferendi normasque tradit quibus ii conferri debeant, et, ubi agitur de viro singulari doctrina commendato, potest eos ipsa conferre ».

« temporalem administrationem... Seminariorum ». Concessio facultatis alienandi bona quae spectant ad Seminaria dioecesana pertinet ad hanc S. C. (86).

« moderatio regiminis... Facultates » (87); etsi in locis Sacris CC. de Propaganda Fide vel pro Ecclesia Orientali subiectis (88).

II. *Constitutio*. § 2. « In hac Sacra Congregatione connumerantur, inter Cardinales, Secretarius Congregationis Consistorialis et, inter Consultores, Adessor eiusdem Congregationis ».

III. *Modus procedendi*. In *normis peculiaribus*, cap. VII, art. XI, nn. 2, 3 recensentur negotia quae comitiis plenariis reservantur.

IV. *Notae historicae*. Sixtus V, Const. *Immensa*, 22 ianuarii 1588, instituerat *Congregationem pro universitate studii romani* cum onere moderandi studia tum in Universitate romana et in collegia Orientalium in Urbe tum in ceteris insignioribus Universitatibus a Sede Apostolica dependentibus (*Bononien.*, *Parisien.* etc.). Leo XII, Const. *Quod divina sapientia*, 24 aug. 1824 erexit « Con-

(86) Ita coetus peculiaris Cardinalium, 13 et 27 nov. 1922 (*AAS*, XV, 39).

(87) *AAS*, XXIV, 149: Notificatio S. C. de Religiosis diei 24 apr. 1932, circa competentiam in scholas et instituta catholica in Italia attribuendam Sacrae C. de Seminariis. *AAS*, XXIII, 151: Motu proprio PII XI *Praecipue sane*. diei 24 apr. 1931 de canonicis Seminariorum Italiae (ab his incipiendum censet Pontifex) visitationibus.

(88) Const. *Deus scientiarum Dominus*, 24 maii 1913, art. 4ss. (*AAS*, XXIII, 248 s.).

gregationem studiorum » cui subiectae fuerunt Universitates et scholae omnes Romae et in ditione pontificia. Anno 1870, haec Congregatio siluit; illa autem a Sixto V erecta perrexit exercere potestatem in omnes Orbis Universitates catholicas. In reformatione Pii X Congregatio haec immutata mansit. Benedictus XV, Motu proprio *Seminaria clericorum*, 4 nov. 1915 (89), sectionem de Seminariis, hucusque in Sacra C. Consistoriali, ad hanc C. transtulit, eam in veram erigens Congregationem cuius muneribus accedere iussit munere Congregationis Studiorum, eique nomen indidit quod hodie quoque fert.

136. S. C. PRO ECCLESIA ORIENTALI. — I. *Competentia*. C. 257.

§ 1. « Congregationi pro Ecclesia Orientali praeest ipse Romanus Pontifex. Huic Congregationi reservantur omnia cuiusque generis negotia quae sive ad personas, sive ad disciplinam, sive ad ritus Ecclesiarum orientalium referuntur, etiamsi sint mixta, quae scilicet sive rei sive personarum ratione latinos quoque attingant ».

« pro Ecclesia Orientali ». Nomen a divisione imperii romani a Theodosio M. anno 395 factam. Nomen hoc tamen statui Orientalium hodie non respondet, cum extra quoque fines imperii romani orientalis fideles et ecclesiae rituum orientalium sint.

« praeest ipse Romanus Pontifex » (90): non solum ut honore afficiat Orientales, sed ut peculiaris cura, quam Romani Pontifices de Orientalibus habent, in luce ponatur (91).

« sive ad ritus Ecclesiarum Orientalium »: Ritus hi sunt primarii seu principes et derivati. Primarii sunt quinque: antiochenus, alexandrinus, byzantinus seu constantinopolitanus, chaldaeus et armenus. Ex antiocheno derivati sunt syrus, maroniticus (praecipue in Libano) et malankaricus (in Malabar); ex alexandrino, coptus et aethiopicus; ex byzantino, albanensis et italo-albanensis, georgianus, bulgarus, graecus, melkiticus, rumenus, iugoslavus, russicus, ruthenus et hungaricus; ex chaldaeo, malabaricus; ex armeno, nullus.

§ 2. « Quare pro Ecclesiis ritus orientalis haec Congregatio

(89) AAS, VII, 493.

(90) Hac de causa locum obtinet in *Annuario pontificio* non ratione temporis quo erecta est, sed post SS. CC. S. O. et Consistorialem, quibus praeest ipse R. P.

(91) V. *Notas hist.*

Antioch	Alexandria	Byzantine		
Syrian	Coptic	Albanian	Melkite	Hungarian
Maronite	Ethiopian	Italo-Alban.	Rumenian	
(esp. in Libanon)		Georgian	Jugoslav.	
Malankar		Bulgarian	Russian	
(in Malabar)				

omnibus facultatibus potitur, quas aliae Congregationes pro Ecclesiis ritus latini obtinent, incolumi tamen iure Congregationis S. Officii ad normam can. 247 ».

« quas aliae Congregationes... obtinent ». Admittenda est in hac Sacra C. vera legislativa potestas: status iuris Ecclesiae Orientalis — cuius Codex nondum publicatus est — hanc potestatem invocat, et Sacram Congregationem pro Ecclesia Orientali non videtur respicere inhibitiō quae legitur in « Motu proprio » Benedicti XV, 15 sept. 1917, *Cum iuris canonici*, n. II, « Sacrae Romanae Congregationes nova Decreta generalia iam nunc ne ferant, nisi qua gravis Ecclesiae universae necessitas aliud suadeat... » (cfr. etiam ib., n. III). De facto, haec Congregatio remittit ad SS. CC.: a) Rituum, causas servorum Dei « ob specificam quam postulant plurium officialium praeparationem et peculiarem modum procedendi (cc. 253 § 3, 1999 § 2) »; b) Caeremonialem; c) pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis « negotia et difficultates solvendas cum civilibus guberniis » (92).

« incolumi iure S. Congr. S. Officii... » et Sacrae C. de Seminariis et studiorum Universitatibus quod attinet ad Athenaea seu Universitates vel Facultates (93), Sacrae Poenitentiariae, quod spectat ad forum internum (94) et ad usum indulgentiarum (95).

Competentia, igitur, huius Sacrae C. est personalis: ratione videlicet ritus, eidem subicitur quisquis adscriptus sit certo ri-

(92) Cfr. Staffa D., loc. cit., p. 372, nn. 6-8.

(93) Pius XI Const. *Deus scientiarum Dominus*, d. 24 maii, art. 4 sqq. (AAS, XXIII, 248); litterae ap. *Sancta Dei Ecclesia*, 25 mar. 1938, II (AAS, XXX, 157).

(94) S. C. pro Ecclesia Orientali. Cum postulatum fuerit « utrum ad ea quae forum internum, etiam non sacramentale, respiciunt, de quibus in c. 258 Codicis iuris canonici. fideles ad Ecclesias rituum orientalium pertinentes recurrere debeant ad Sacram Poenitentiarium Apostolicam, Sacra haec C., collatis consiliis cum Emo D. Card. Poenitentiario Maiore, respondendum censuit *Affirmative* », 26 iul. 1930 (AAS, XXII, 394). Pius XI, litterae ap. *Sancta Dei Ecclesia*, loc. cit., ubi, expressis verbis, competentia Sacrae Poenitentiariae a potestate S. C. pro Ecclesia Orientali excluditur.

(95) Ita *Notificatio* diei 21 iul. 1935: « Summus D. N. Pius Div. Prov. Pp. XI, in audientia dierum 1 et 22 mensis iunii, anno 1935, Cardinali a Secretis S. C. pro Ecclesia Orientali et Cardinali Poenitentiario Maiori respective concessis, statuere dignatus est, ut fideles quoque Orientales cuiuscumque ritus in iis quae Indulgentias respiciunt S. Poenitentiarium adeant. Contrariis quibuscumque non obstantibus » (AAS, XXVII, 379).

Chaldean
1
Nalabar
Armenian
1
(Rone)

tui orientali ubivis, et territorialis ubi nempe erecti sunt patriarchatus, provinciae vel dioeceses ritus orientalis. In Latinos, nonnisi ad modum exceptionis (96), iurisdictionem obtinebat ante Litteras Ap. Pii XI, motu proprio datas die 25 martii 1938 *Sancta Dei Ecclesia*. Vi harum Litterarum (97), haec Sacra C. « plenam et exclusivam » obtinuit iurisdictionem in regionibus quae sequuntur: in Aegypto et in peninsula Sinaitica, in Erythraea et in parte septentrionali Aethiopiae, in Albania Australi, Bulgaria, Cypro, Graecia, Dodecaneso, Iran, Iraq, Libano, Palestina, Syria, Transjordaniam, asiatica Turcarum republica et in Thracia Turcarum ditioni subiecta.

Quare in praefatis regionibus non solum pro fidelibus ritus orientalis, sed etiam pro fidelibus latini ritus eorumque hierarchia, operibus, institutis, piis societatibus, eadem Sacra C. omnibus facultatibus potitur, quas aliae Congregationes pro fidelibus ritus latini extra illa territoria obtinent, incolumi tamen iure Congregationis S. Officii, ac integris manentibus quae huc usque reservata sunt Sacrae C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus ac Sacrae Poenitentiariae (98).

Rationes plenae et exclusivae iurisdictionis in praedictis regionibus indicantur in citatis litteris Apostolicis: « Qua posita iurisdictionis duplicitate, perdifficile prorsus erat validam eam assequi regiminis unitatem expeditamque negotiorum administrationem, quae omnino requiruntur, ut et quantocius diversitates dissensio-

(96) « ... Semper eidem (S. C. pro Ecclesia Orientali) fuerunt obnoxii vicariatus apostolici Erythraeae et Abissinae (quorum territoria simul sumpta circiter correspondebant praesentibus territoriis vicariatus apostolici Erythraeae, praefecturae apostolicae de Dessiè, praefecturae apostolicae de Gondar, praefecturae apostolicae de Tigray, et vicariatus Addis Ababae); item a die 1° augusti a. 1921, duae paroeciae latinae dioecesis lungrensis; a die 21 aprilis a. 1937, tres paroeciae latinae novae eparchiae Planensis Graecorum; tandem die 8 aprilis a. 1937, Summus Pontifex Erythraeam et partem septentrionalem Aethiopiae iurisdictioni exclusivae S. C. pro Ecclesia Orientali relinqui decrevit: Cfr. etiam AAS, XXIX. 435 ». Ita STAFFA in *Apollinaris*. XI, 1938, 364 nota 13.

(97) Nn. I, II (AAS, XXX, 157).

(98) Peculiariora adiuncta in quibus versantur aliquae regiones (v. g. Russia, Romania, Serbia), in quibus maior pars christianorum, etsi schismaticorum, ad ritum orientalem pertinet, in causa fuerunt cur eadem exclusivae et plenae iurisdictioni S. C. pro Ecclesia Orientali non subiiciantur (cfr. STAFFA D., loc. cit., p. 636).

nesque dilabantur, quae inter fideles dissimilium rituum absimilisque disciplinae facile oriuntur, et apostolatus caritatisque opera, quae praesertim ad Actionem Catholicam attinent, efficientius usque ordinentur ac promoveantur, et catholicorum denique vires omnes in unum coeant ac coalescant, quemadmodum praesentium rerum adiuncta procul dubio postulant, nedum consulant » (99). « ... ut insignia illa beneficia, quae perfecta unitas ac peculiaris regiminis ratio suapte natura inducunt,... Orientis Ecclesiis tuta pro facultate » servantur (100).

In regionibus praedictis, Sacra C. pro Ecclesia Orientali, utpote haeres Sacrae C. de Propaganda Fide, in Latinos non eandem obtinet potestatem quam habet in Orientales earundem regionum vi can. 257, ante laudatas Apostolicas litteras (101).

Ideo, futuro tempore uniformis forte efficietur iurisdictio Sacrae C. pro Ecclesia Orientali in fideles latinos et orientales illarum regionum.

II. Modus procedendi. § 3. « Haec Congregatio controversias dirimit via disciplinari; quas vero ordine iudiciario dirimendas iudicaverit, ad tribunal remittet quod ipsa Congregatio designaverit ».

« ad tribunal... designaverit »: valet tribunal apud se ipsam, permanenti quoque modo, erigere.

III. Constitutio. In ea est Commissio: a) *pro causis matrimonialibus* (ex audientia diei 24 martii et 5 maii 1928); b) *pro re liturgica* (ex audientia diei 8 februarii 1930).

IV. Notae historicae. Lege supra scripta (n. 131, notae hist.) de origine Sacrae C. de Propaganda Fide, videlicet de Commissionem speciali erecta a Gregorio XIII, de Congregatione « *super negotiis Fidei et religionis catholicae* », a Clemente VIII condita et de alia

(99) AAS, XXX, 157.

(100) Ibid.

(101) Ita S. C. pro Ecclesia Orientali causas de inconsummatione matrimonii inter Latinos, vi litterarum apostolicarum *Sancta Dei Ecclesia* sibi subiectos, debet ad Sacram Congregationem de disciplina Sacramentorum remittere, quia, in his, haeres existit Sacrae C. de Propaganda Fide (vi c. 252 § 4); dum easdem causas potest ipsa cognoscere si Latini inter quos aguntur ipsi subiecti existant non vi praedictarum Litterarum. Indulgentias Latinis largiri potest uti haeres Sacrae C. de Propaganda Fide (STAFFA D., loc. cit., p. 374, n. 11), non autem ceteris (v. c. 258 § 2), nec Orientalibus, uti supra notavimus.

a Gregorio XV constituta sub titulo « *de Propaganda Fide* », cum munere providendi missionibus omnibus cum in Oriente tum in Occidente. At, ob peculiarem difficultatem quam praeseferebant negotia Orientalium (rituum et idiomatum pluralitas, disciplinae diversitas), necesse fuit in sinu Congregationis praedictae speciales condere Commissiones. Itaque sub Urbano VIII constitutae fuerunt duae Commissiones: a) « *super dubiis Orientalium* » (a. 1627); b) « *super correctione Euchologii Graecorum* ». « Ut vero (102) opus ab hac postrema Congregatione *super correctione Euchologii Graecorum* inceptum ad finem perduceretur, et studia pro Euchologio Graecorum commissa omnes Orientalium libros complecterentur, nova Congregatio uti stabilis et distincta a Congregatione de Propaganda Fide erecta fuit a Clemente XI *super correctione librorum Orientalium*... Ex ipsis autem congregationis Christianae Fidei Propagandae actis apparet quomodo fere semper, ubi de aliquibus summi momenti Orientalium negotiis erat peragendum, eorum cura et examen fuerit demandatum peculiaribus Consiliis, seu Congregationibus S. R. E. Cardinalium eiusdem Congregationis de Propaganda Fide, quemadmodum praestitum fuit de rebus, quae Graecos Melchitas, Armenios, Cophtos, Maronitas, Ruthenos, aliasque orientales nationes respiciebant ». Attentis igitur multiplicibus iisdemque gravibus Orientalium indigentis, necnon crescentibus curis et occupationibus eiusdem Sacrae C. de Propaganda Fide, Pius IX, Const. citata, erexit, in ipsa Sacra C. de Propaganda Fide, « specialem Congregationem pro omnibus Orientalium Ecclesiarum negotiis unice tractandis ac dirigendis, sub titulo Sacra C. *de Propaganda Fide pro negotiis ritus Orientalis* et sub moderamine unius eiusdemque Cardinalis Praefecti Sacrae C. de Propaganda Fide. Haec nova, pro Orientalibus, Congregatio constabat ex aliquibus Cardinalibus ipsius Sacrae C. de Propaganda Fide et proprios habebat consultores, ac distinctum Secretarium, et Secretariam cum suis propriis Officialibus. Huic C. demandanda erant « omnia Orientalium negotia, etiamsi mixta, quae scilicet sive rei, sive personarum ratione Latinos attingant... nisi eadem Congregatione negotia ipsa ad Generalem Propagandae Fidei Congregationem deferenda

(102) Quae sequuntur, hausta sunt ex Pii IX, Const. *Romani Pontifices*, 6 ian. 1862.

esse interdum existimaverit ». Idem Pius IX, l. cit., voluit ut in hac Congregatione sit stabili modo « Cardinalis Ponens... qui munere fungatur sedulo dirigendi studia, quae necessaria sunt ad colligendos Ecclesiae Orientalis canones et ad examinandos, ubi opus fuerit, omnes orientales libros cuiusque generis sint, sive huiusmodi libri respiciant Sacrorum Bibliorum versiones, sive catechesim, sive disciplinam ».

At, nova haec Congregatio, utpote in ipsa Sacra C. de Propaganda Fide erecta, et ab huius praefecto dependens, sacrae C. de Propaganda Fide « ut... quasi quaedam accessio » (103) poterat videri. Nec defuerunt qui conquesti sunt, hoc modo, Orientales, catholicos et dissidentes, cum infidelibus confundi. Idcirco, Benedictus XV, cupiens « de Apostolicae Sedis in Orientales benevolentia constare ita ut dubitare iam liceat nemini » (104), motu proprio, *Dei providentia* (105), diei 1 maii 1917, suppressa Sacra C. de Propaganda Fide *pro negotiis ritus orientalis*, novam et plene sui iuris erexit Congregationem sub nomine « pro Ecclesia Orientali » cuius praefecturam sibi et successoribus reservavit, monens « Orientales, cum videant Pontificem Maximum suis utilitatibus ipsum prospicere, intelligent profecto non posse Apostolicam Sedem se iis amantiozem ostendere » (106). Competentia huius Congregationis eadem est atque illa extinctae Sacrae C. pro negotiis ritus Orientalis. Promulgato novo Codice, huius Sacrae C. competentia mutata non fuit (v. c. 257).

Commissio pontificia pro reunione Ecclesiarum dissidentium, a Leone XIII erecta, quam Pius X, Const. *Sapienti consilio* (107), annexuit Congregationi de Propaganda Fide, a Sacra C. pro Ecclesia Orientali absorpta dicenda videtur.

Commissio pro Russia. A die 20 iunii 1925, ut expeditius agentur negotia Russorum domi vel in exteris regionibus degentium, in ipsa Sacra C. Pius XI constituit speciale Consilium sub praesidio

(103) Benedict. XV, motu proprio *Dei providentis*, 1 maii 1917 (AAS, IX, 529-531).

(104) Ibid.

(105) L. c.

(106) Benedict. XV, motu proprio *De providentis*, 1 maii 1917 (AAS, IX, 529-531).

(107) I, 6, n. 8. V., supra, n. 131. III. *Notae historicae.*

Cardinalis a secretis eiusdem Sacrae C. Commissio seu Consilium hoc constabat ex Cardinali Ponente, stabili modo constituto, adessore eiusdem Sacrae C., consultore speciali et adiutore studii, etiam speciali (108). Haec Commissio, die 6 aprilis 1930, a Sacra C. pro Ecclesia Orientali separata fuit, et sui iuris effecta est (109). Tandem, idem Pius XI, die 21 dec. 1934, praedictam Commissionem adnexuit Sacrae C. pro negotiis eccles. extraordinariis, ei reservans dumtaxat negotia Russorum ritus latini (110), remissis iterum ad Sacram C. pro Ecclesia Orientali, a speciali sectione agendis, negotiis quae ad Russos ritus orientalis spectant (111).

137. Sacra C. Fabricae Basilicae S. Petri. I. Competentia. Haec Sacra C. « in posterum (112) unam sibi curandam habebit rem familiarem Basilicae Principis Apostolorum, servatis ad unguem in hac parte normis a Benedicto XIV statutis Const. *Quanta curarum* die XV mensis novembris 1751 data ».

II. Constitutio. Ei praeest Cardinalis archipresbyter ipsius Basilicae. Tres sectiones habet: a) administrativam, b) legalem et c) pro arte technica cum musivi studio (113).

III. Notae hystoricae. Iulius II (a. 1503-1513) spirituales elargitus est gratias fidelibus qui conferre voluerint ad reaedificationem Basilicae vaticanae. Clemens VII (a. 1523-1534) collegium condidit sexaginta sodalibus constans cum munere reaedificandi Basilicam eiusque fabricam et administrandi. Clemens VIII, suppresso memorato collegio, veram erexit Congregationem Cardinalium sub praesidio Cardinalis archipresbyteri eiusdem Basilicae. Facultates nimias, decursu temporis, huic Sacrae C. tributas, Pius IX, an. 1863 coarctavit (114).

(108) AAS, XVIII, 62.

(109) AAS, XXII, 153, 154.

(110) Ait enim Pontifex: « ea tantummodo negotia et causas, quae ad Russos pertinent, qui in patrio solo degunt, » Commissioni pro Russia » reservare ac concedere, incolumi tamen S. C. pro E. O. auctoritate ac iure ad normam can. 257 » (AAS, XXVII, 66).

(111) Ib.

(112) *Sapienti consilio*, § III, n. 5.

(113) *Annuario pontificio*, 1947, 739, 740.

(114) V. WERNZ-VIDAL, o. c., n. 501 Scholion.

Art. II — *De Tribunalibus Curiae Romanae*

138. Potestatem iudicalem exercent in Curia Romana sacra Poenitentiaria apost. pro foro interno tantum; pro foro externo, praesertim S. Romana Rota et supremum Signaturae tribunal intra fines et secundum normas traditas in can. 1598-1605 (v. c. 259). Dixi « praesertim », quia inter Sacras Congregationes: Sacra C. S. Officii, causas criminales sibi reservatas (c. 247 § 2), Sacra C. pro Ecclesia Orientali, quasvis alias (c. 257 § 3), et Sacra C. Rituum, causas servorum Dei (c. 253 § 3), iudicant.

139. *Sacra Poenitentiaria.*

I. Competentia. *Sectio 1: Tribunal.* C. 258. § 1. « Sacrae Poenitentiariae praeficitur Cardinalis Poenitentiarius Maior. Huius tribunalis iurisdictio coarctatur ad ea quae forum internum, etiam non sacramentale, respiciunt; quare hoc tribunal pro solo foro interno gratias largitur, absolutiones, dispensationes, commutationes, sanationes, condonationes; excutit praeterea quaestiones conscientiae easque dirimit » (115).

« pro solo foro interno »: nonnisi per exceptionem, quae ab hoc tribunali conceduntur valent pro foro externo (v. c. 1047 de dispensatione concessa pro foro interno non sacramentali quae valet etiam pro externo);

« absolutiones » a peccatis et censuris omnibus, excepta censura adnexa violationi secreti Sancti Officii (v. supra, n. 120);

« dispensationes » a votis, iuramentis, irregularitatibus, impedimentis;

« commutationes » votorum aliarumve obligationum;

« sanationes » v. g. invalide assecuti beneficii, officii, celebrati matrimonii;

« condonationes » bonorum male acquisitorum;

Clausulae. Ante oculos habenda sunt quae docet D'Annibale (116) de clausulis quae apponi solent rescriptis Sacrae Poeniten-

(115) Catalogum facultatum S. Poenitentiariae v. in Benedict. XIV, Const. *Pastor bonus*, 13 apr. 1744.

(116) *Summula theol. moralis*, I (Ed. 1908), n. 242.

tiariae. « Si in rescripto dictum sit *dummodo res non fuerit ad forum contentiosum deducta vel dummodo res sit occulta*; primum eo spectat, ne ordo iudiciorum et iurisdictiones perturbentur; alterum pertinet ad vitanda scandala. Quamobrem deductum ad forum contentiosum accipimus, cum iudex per narrationem negotii causam audire coeperit; occultum vero quod non est notorium, et potest aliqua tergiversatione celari, etiamsi per aliquot testes probari possit (117); dummodo adhuc latere queat (118), ideoque non deductum ad forum contentiosum. Et duobus modis occultum dicitur: *materialiter*, quando factum latet; et *formaliter*, quando factum quidem scitur, sed aut culpa quae facto, aut poena quae culpaeforte cohaeret, ignoratur (119). Quoties igitur requiritur ut *res sit occulta*, sufficit eam occultam esse vel *formaliter tantum*: seu ex errore facti, quod nemo dubitat, seu ex errore iuris, quod est communius; et sufficit occultum esse eo loco ubi quis moratur, dummodo eius notitia non facile ibi sit perventura. Amplius: quod olim fuit publicum, si postea oblitteratum fuerit, pro occulto est, dummodo longum tempus effluerit (120). Denique, si reus fuerit absolutus, delictum quasi occultum reputabitur; tametsi iniuste, vel ex falsis testibus, vel malis suis artibus, et tantum ab *instantia* (121).

(117) Ex nota 49 cit. A.: «... Occultum accipere debemus, quod adeo pauci et prudentes sciunt ut reputari possit quasi nemo sciret; et quia res facti est, in aestimatione boni viri esse debet... occultum dici etsi quinque vel sex in aliquo oppido id sciant; aut septem, vel octo in aliqua civitate ».

(118) Ex nota 50 cit. A.: « ... Proinde, occultum dici nequit, quod sciunt paucissimi quidem, sed rimosis auribus; vel quod alio publicum est, si exinde facile notitia pervenire possit ad eum locum, ubi danda est absolutio, dispensatio, etc. ... At vero si dictum fuerit, *dummodo res sit omnino occulta*, talis non habetur si duo sciverint ». ... « Verum quoties *notorium* simpliciter dicimus, sufficit *facto* notorium esse, quia aliquid notorium esse res est facti, non iuris ».

(119) Ex nota 52 A. « Puta, Osius clericum occidit: si is creditur fato suo obiisse, factum erit *materialiter* occultum. Si scitur fuisse occisum ab Osio, sed vel is occidisse fertur iustae defensionis causa, vel ignoratur homicidam fieri irregularem, erit occultum *formaliter*; nempe illinc errore facti hinc, iuris errore ».

(120) Ex nota 56 A. « *Longum vero tempus* esse aiunt, si res est de dispensando impedimento matrimoniali, decem; si de irregularitatibus, viginti annorum spatium.

(121) Ex nota 58 A. « Porro ab *instantia* absolutus dicitur, non is qui innocens apparuit, sed is cuius crimen semiplene tantum probatum fuit, quasi non repertus culpabilis.

absolutus fuerit. Ad extremum, si in rescripto continetur... « *audita confessione sacramentali* », hac ommissa nihil erit actum; sed si nulla vel sacrilega fuerit, nihil oberit ».

Cognitio delictorum quae plectuntur excommunicatione latae sententiae specialissimo modo Sanctae Sedi reservata (122) quoad forum internum, Sacrae Poenitentiariae, quoad forum externum, Sancto Officio, reservatur (123).

Sacrae Poenitentiariae exclusive reservatur absolutio sacerdotum ab excommunicatione ob attentatum etiam civile tantum matrimonium, et actu cum muliere caste conviventium, eorumque admissio ad participationem Sacramentorum more laicorum (124). Praedicta absolutio a censura, ita est Sacrae Poenitentiariae reservata « ut nemo unquam, excepto casu periculi mortis, ab ea absolvere possit, non obstante qualibet facultate, sive per c. 2254 § 1, sive per privilegium, sive denique per aliud quodcumque ius ceteroquin concessa » (125).

Sectio II: de indulgentiis; c. 258 § 2. « Eiusdem insuper est de iis omnibus iudicare quae spectant ad usum et concessionem indulgentiarum, salvo iure S. Officii videndi ea quae doctrinam dogmaticam circa easdem indulgentias vel circa novas orationes et devotiones respiciunt ».

Omnes et singulae facultates Sacro huic Tribunali datae ipse Poenitentiarius Maior in se complectitur. Idem Poenitentiarius « suum munus per seipsum » exercere debet; « quare si quo impedimento ipse teneatur vel per aliquod temporis spatium Roma abfuerit nec commodè ipse adiri possit, eius erit, de consensu Summi Pontificis, alium Cardinalem deputare, qui, tamquam Pro-Poenitentiarius, ipsius vices gerat. Pro-Poenitentiarius vero iisdem facultatibus, quibus Poenitentiarius, erit instructus, easque « pro nomine » exercebit » (126).

Poenitentiarii Maioris potestas non cessat sede Apostolica va-

(122) V. cc. 2320, 2343 § 1, 2367, 2369.

(123) Ita S. C. S. Officii, 21 iul. 1934 (*AAS*, XXVI, 550).

(124) Cfr. Decretum S. Poenit., 18 apr. 1936 (*AAS*, XXVIII, 242).

(125) Declaratio S. Poenit., 4 maii 1937 (*AAS*, XXIX, 283).

(126) Ita, post Benedictum XIV, Pius XI, Const. *Quae divinitus*, 25 mar. 1935, n. 1 (*AAS*, XXVII, 101).

cante (127). Idcirco, omnia facere et expedire valet, quae ad forum conscientiae quomodolibet spectant, iis non exceptis, quae alias, vivente Summo Pontifice, ab ordinaria eiusdem potestate subtrahuntur, sed solum pro casibus gravis urgentisque necessitatis (128). Quibus, ex praedictis, casibus, idem Cardinalis providendum censuerit, de iis futurum Pontificem in proxima audientia certiore facere debet. Ad indulgentiarum usum et concessionem quod attinet, Sede ap. vacante, servari debent normae in Const. Pii X *Vacante Sede ap.*, nn. 23, 24 statutae (129).

Regens obtinet ordinarias facultates, a quibus quaedam excipiuntur. Vacante munere Poenitentiarii Maioris non ideo cessant facultates ordinariae Regentis (130).

Quid possit Regens Sede Ap. vacante, v. supra, n. 115, litt. f.

II. Constitutio. Sacrae Poenitentiariae praeest Card. Poenitentiarius Maior, sub cuius immediato ductu, Regens Sacrum Officium moderatur, disciplinam Officialium bonamque Officii administrationem tuendo (131).

Sunt praeterea alii quinque Sacrae Poenitentiariae Praelati seu Officiales Maiores « virtute et doctrina omni exceptione maiores » (132). Hi sunt Theologus (ex S. I.), Datarius, Corrector, Sigillator (133) et Canonista. Uno regente excepto, omnes, ad iura et obligationes quod attinet, aequales sunt.

Ad quinque Praelatos Sacrae Poenitentiariae pertinet, ut per vices in Regentis Officium sufficiantur, quando hic absit vel legitime impediatur (134).

(127) V. supra, n. 115, litt. d, f. Poenitentiarii *minores* in tribus Basilicis maioribus (in vaticana, PP. Conventuales, in lateranensi, PP. Franciscani et in S. Maria Maiore, PP. Praedicatorum) et in aliis Italiae Basilicis Sedi Ap. immediate subiectis a Poenitentiario Maiore facultates obtinent et a Sacra Poenitentiaria immediate dependent (Const. *Quae divinitus*, Pii XI, n. 1).

(128) Litterae Card. Poenitentiarii Maioris in Conclavi degentis, sigillo Officii munitae, nulli examini et inspectioni sunt obnoxiae. Ita Pius XII in Const. cit., n. 60.

(129) Pius XI, const. cit. *Quae divinitus*, n. 12.

(130) Ib., n. 5.

(131) Ib., n. 5.

(132) Ib., n. 3.

(133) Titulis, pro nonnullis praesertim, non amplius apprimere respondent officia; iidem tamen, ob historicam rationem retinentur. Ib. n. 2.

(134) Pius XI, Const. cit. *Quae divinitus*, n. 3.

Si Card. Poenitentiarius Maior non adest, nisi deputatus fuerit Cardinalis Pro-Poenitentiarius, Regens Signaturae praeerit; sed decreta Signaturae, cui Regens praefuerit, approbationi et subscriptioni Poenitentiarii Maioris proponi debent. Quod si id fieri nequeat, afferri debent ad Pontificem in prima Audientia quae post Signaturam habebitur (135).

Officiales Minores sunt Secretarius, duo Substituti (alter pro Sectione Tribunalis, pro Indulgentiarum Sectione alter), ceterique omnes (136). « Sex Officiales Maiores consessum seu consilium Cardinalis Poenitentiarii Maioris efficiunt » (137) cum suffragio dumtaxat consultivo « cum ad unum Cardinalem Paenitentiarium Maiorem deliberativam ac decretoriam sententiam ferre pertineat; in examinibus vero ius habent ut secreto suffragium ferant, secundum normas ad id datas » (138).

III. Modus procedendi. Causae tractantur aliae in Congressu cotidiano, aliae in Signatura (139). Praelatorum seu Officialium Maiorum, aliae denique ad Summum Pontificem afferuntur (140).

« ... Regens singulis diebus duplicem Congressum habebit; alterum pro rebus fori interni, alterum pro Indulgentiarum petitionibus ».

Congressus constat ex Regente, praeside, Secretario et ex Substituto sectionis fori interni vel indulgentiarum prout Congressus est pro rebus fori interni vel indulgentiarum (141). Maioris gravitatis negotia proponenda sunt Romano Pontifici. « Integrum Poenitentiario Maiori est postulare ut consilia de negotiis, sive fori interni sive indulgentiarum, ex Regentis auctoritate in Congressu capta, sibi afferantur suaeque approbationi subiiciantur, antequam hac de re rescripta dimittantur » (142).

« Ipse Poenitentiarius Maior Signaturae praeerit; Secretarii

(135) Pius XI, Const. cit. *Quae divinitus*, n. 6.

(136) *Ib.*, n. 2.

(137) *Ib.*, n. 3.

(138) *Ib.*, n. 6.

(139) Ita vocatur coetus Officialium Maiorum cui praest Cardinalis Poenitentiarius Maior.

(140) Pius XI, Const. cit. *Quae divinitus*, n. 6.

(141) *Ib.*

(142) *Ib.*

munere fungentur, pro negotiis fori interni, Secretarius Officii; pro rebus autem Indulgentiarum, huius Sectionis Substitutus. Poenitentiarium Maioris est ordinem negotiorum quae tractanda sunt statuere » (143).

IV. Ratio adeundi sacram Poenitentiarum. Quivis fidelis recurrere potest ipse directe (144), vel mediante confessario. Locus, dioecesis recurrentis eiusque nomen reticenda sunt.

Commendatio Ordinarii loci non requiritur, nec informationes exquiruntur.

Sacra Poenitentiarum privatis personis quoque respondet. Confessarius, a poenitente electus, fulminat seu exsequitur rescriptum. Intra tres dies ab executione executor tenetur sub poena excommunicationis latae sententiae illud comburere. Potest tamen retinere eiusmet transumptum. Si executio quavis ex causa locum non habeat, combustionis rescripti obligatio non urget.

V. Notae historicae. In Oriente et postea etiam in Occidente, Episcopi iam ab antiquis temporibus deputabant presbyterum qui praeesset poenitentiae et curam quoque haberet illorum, qui in publica poenitentia erant constituti. A fine saec. XII mentio recurrit *Cardinalis qui confessiones pro papa recipit*. Hic absolutionem a censuris et dispensationes Papae reservatas largiebatur, et sub Onorio III (a. 1216-1227) auditur *poenitentiarius generalis vel maior*. Huius potestas Sede Apost. vacante iam a Clemente V non cessat (a. 1311-1312). Poenitentiarium Maiorem iuvabant cappellani poenitentiarum, dein *minores* vocati (145).

Saec. XIII iam sunt *correctores, scriptores, distributores et sigillator*. Benedictus XII addidit officium *doctoris experti in iure canonico* (13 apr. 1338). Officium *Regentis* existit sub Eugenio IV (13 apr. 1438), illud *Datarii* sub Alexandro VI (a. 1492-1503). S. Pius V, anno 1561 Poenitentiarum suppressit, et die 18 maii eiusdem anni, plene reformatam, iterum erexit, eiusque facultates in foro externo valde reduxit, et inter alia in eadem officium theologi (quod, ex privilegio, Societati Iesu reservatur) et canonistae constituit.

(143) Ib.

(144) Etiam per publica epistularum diribitoria (vulgo « posta »). si quis recurrere velit ope procuratorum (vulgo « agenti »), id faciat sub peculiari involucro bene clauso (AAS, XXVII, 62).

(145) V., supra, notam 121.

Sixtus IV, Const. *Quoniam nonnulli*, 9 maii 1584, potestatem S. Poenitentiariae in foro externo confirmavit. Benedictus XIV Const. *In Apostolicae*, diei 13 apr. 1744, potestatem S. Poenitentiariae et modum in ea procedendi iterum ordinavit. Quae ordinationes, parumper immutatae, sub Pio X — qui tamen competentiam S. Poenitentiariae ad unum internum forum coarctavit — et Benedicto XV in vigore manserunt. Hic Pontifex, die 25 martii 1917, sectionem de Indulgentiis a S. O. seiunxit et sacrae Poenitentiariae univit (v. supra, n. 126, IV). Pius XI, Const., saepe supra citata, *Quae divinitus* sacram Poenitentiarum iterum ordinavit « principes lineas » ab illa constitutione Benedicti XIV, eaque sola, mutuans (146).

Art. III — De Officiis Curiae Romanae

140. Adnota singulis Officiis dari a Romano Pontifice unum tantum ex S. R. E. Cardinalibus.

141. I. Cancellaria Apost. A) Competentia. C. 260. § 1. Cancellariae Apostolicae, cui praeest Cardinalis Cancellarius (147) Sanctae Romanae Ecclesiae, hoc est proprium munus, apostolicas expedire litteras seu bullas pro beneficiorum et officiorum consistorialium provisione, novarum provinciarum et dioecesium ac capitulorum institutione et pro aliis maioribus Ecclesiae negotiis faciendis.

Consistoria
officia
Beneficia
New Prom
Dioecesis
Chapters

§ 2. « Quae litterae seu bullae ne expendantur nisi de mandato Congregationis Consistorialis circa negotia ad eius competentiam spectantia, aut de mandato Summi Pontificis circa alia negotia, servatis in singulis casibus ipsius mandati terminis ».

« cui praeest Card. Cancellarius » quem iuvant *Regens* et Substitutus cum quibusdam officialibus, inter quos plumbatores.

Cancellarius, « iuxta pervetustam consuetudinem, in sacris Consistoriis, ex officio, notarii munere fungitur » (148).

« litteras seu bullas... ». His subscribunt etiam duo ex Protototariis Apostolicis *de numero*.

(146) Ita Pius XI, in cit. Const., in proemio.

(147) V., supra, n. 115, lett. g.

(148) *Sapienti consilio*, § III, 1.

B) Notae historicae. Cancellaria Apost. originem trahit ab Officio (saec. IV) notariorum S. R. E. quibus praeerat *primicerius*. Huius vices gerebat *secundicerius*. Horum omnium munus erat acta Pontificis conficere et, uti scrinarii, curam habere Archivii.

Ad finem saec. VIII, partes primicerii obtinuit *bibliothecarius*, sub Gelasio II (a. 1118-1119) Cardinalis. Sub Lucio II (a. 1144-1145), apparet munus Cardinalis Cancellarii. Cum ab Onorio III (a. 1216-1227) et deinceps munus Cancellarii committeretur personis in dignitate cardinalicia non constitutis, hae personae nomen gesserunt vice-cancellarii. Id nomen servatum est etiam cum, sub Ioanne XXII (a. 1316-34), Cancellariae regimen stabili modo commissum est uni ex S. R. E. Cardinalibus. Pius X nomen *Cancellarii* S. R. E. restituit.

Saeculo XV, inducta forma *Brevium* apostolicorum et erecta *Brevium* Secretaria, Cancellariae competentia valde imminuta est. Eodem tempore, munera *protonotariorum* in *abbreviatores litterarum apostolicarum* in nonnulla collegia (*de parco maiore et minore, de prima visione*) constitutos, translata sunt.

Pius X reformari fecit « formulas *Bullarum* collationis beneficiorum sive consistorialium, sive aliorum; itemque *Bullarum* constitutionis dioecesium et capitulorum; denique *Regularum*, quas *Cancellariae* vocant » (149). Idem Pontifex (150) suppressit collegium Praelatorum, qui dicebantur *Abbreviatores maioris vel minoris residentiae*, seu de *parco maiori* vel *minori*; et quae ipsius erant munia in subscribendis Apostolicis Bullis transtulit ad collegium Protonotariorum Apostolicorum, qui vocantur *participantes de numero*.

Pius XI, motu proprio *Apostolicae litterae*, 18 ian. 1931, plumbeum sigillum Cancellariae apost. innovavit (151).

142. II. Dataria Apost. A) Competentia. C. 261. « Datariae Apostolicae, quam moderatur Cardinalis Datarius (152) Sanctae Romanae Ecclesiae, commissum est cognoscere de idoneitate promo-

(149) Motu proprio *In Romanae*, 8 dec. 1910.

(150) *Sapienti consilio*, III, 1°, n. 5.

(151) *AAS*, XXIII, 33.

(152) V., supra, n. 115, litt. g.

vendorum ad beneficia non consistorialia Apostolicae Sedi reservata; conficere et expedire apostolicas litteras pro eorum collatione; eximere in conferendo beneficio a conditionibus requisitis, quoties eius collatio ad Ordinarium non pertinet; curare pensiones et onera quae Summus Pontifex in memoriatis conferendis beneficiis imposuerit ».

« Card. Datarius » quem iuvant Praelati Sub-Datarius et Regens, necnon alii Officiales (153).

« Apostolicae Sedi reservata » ad normam can. 1435.

« conficere... litteras ». Nihil tamen immutatur in invento usu providendi nonnunquam beneficiis per decretum *simplicis signaturae*, hoc est nullis Bullis expeditis (154).

« Subscribitur Bullis a Cardinali Datario, eoque impedito, a Cardinali a publicis Negotiis seu a *Secretis Status*, contra posita subscriptione illius officialis, qui primus ordine temporis post Datarium sit, et in officio adsit » (155).

B) Notae historicae. Mentio Officii huius habetur iam sub Martino V (a. 1417-31). Originem trahit ex distinctione, inducto tempore schismatis occidentalis, inter subscriptionem (signatura) litterarum Romani Pontificis et appositionem datae, certae personae commissam. A fine saec. xv, Datarius praeest distincto Officio cum munere praeparandi atque datandi concessionem gratiarum, et, in primis, beneficiorum non consistorialium Sedi Apost. reservatorum, necnon aliquarum dispensationum. A saec. xvii, Officio huic praeest unus ex S. R. E. Cardinalibus cum titulo *Pro-Datarii*, quia eius munus Praelatis non Cardinalibus antea committebatur. (156).

Leo XIII (6 febr. 1901) Datariam ordinavit atque negotia tribus sectionibus distribuit: a) pro collatione beneficiorum; b) pro dispensationibus matrimonialibus; c) pro administratione.

Pius X (*Sapienti consilio*), potestate quod attinet ad dispensationes matrimoniales Congregationi de disciplina Sacramentorum tributa, Datariam independentem a Cancellaria in expeditione Bullarum effecit eiusque competentiam determinavit. Quam competen-

(153) In hoc Officio sunt theologi pro examine concursuum (*Annuario pontificio*, 1947, 751).

(154) *Normae peculiares*, cap. IX, art. II, n. 3.

(155) *Normae peculiares* cap. IX, art. II, n. 4.

(156) V. *Notas hist.* in n. praecedenti.

tiam Codex retinuit. Idem Pius X Cardinali Datario in posterum tribui iussit nomen Datarii non vero Pro-Datarii.

143. III. Camera Apost. A) **Competentia.** C 262. «Camerae Apostolicae, cui praesidet Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis Camerarius, cura est atque administratio bonorum ac iurium temporalium Sanctae Sedis, quo tempore praesertim haec vacua habeatur; et tunc adamussim servantur normae statutae in Const. Pii X *Vacante Sede Apostolica*, 25 dec. 1905». Hanc constitutionem abrogavit Pius XII sua Constitutione *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8 dec. 1945. Sub n. 15 agit Pius XII de Cardinali S. R. E. Camerario (157).

Constituatur Camera Apost. a Card. Camerario, praeside, Vice-Camerario, Thesaurario Generali et Auditore Generali. Est, praeterea: a) collegium octo praelatorum clericorum Camerae; b) Notarii camerae et c) officiales. (158).

B) **Notae historicae.** Iam ex antiquissimo tempore cura habenda fuit thesauri et iurium temporalium Sanctae Sedis. Saec. XI mentio fit *camerae thesaurariae* cui, saec. XII, praeesit *camerarius*. Huius officium, aliis antiquioribus *vestiarii*, *vicedomini*, *arcarii* et *sacellarii* successit. A saec. XIII Camerarii Officium non cessavit Sede Apost. vacante. Urbanus VI competentiam Camerarii extendit ad omnes causas respicientes, indirecte quoque, iura Camerae (8 septembris 1379). Munus Camerarii commissum fuit stabili modo uni ex S. R. E. Cardinalibus a saec. XV. Quo tempore, Camerario permanenter datus est vices gerens (vice-camerarius). Munus vices gerentis, serius, unitum fuit cum munere Gubernatoris Urbis.

Eugenius IV clericos Camerae — qui Camerarium iuvabant — in collegium constituit, cui prima statuta dedit (6 iulii 1444). Thesaurarius et auditor Camerae a saec. XIII sunt. Ambo peculiaribus praeebant tribunalibus. Auditor Generalis iurisdictionem civilem et criminalem Camerae, uti est tribunal iustitiae, exercuit. Etiam *Camera plena* procedebat uti collegiale tribunal, cui, de facto Cardinalis Camerarius, iam a saec. XVII, non praefuit.

(157) V., supra. n. 115, litt. e.

(158) *Annuario pontificio*, 1947, 752, 753. V. FELICI G., *La veneranda Camera Apost.*, Poligl. Vatic. 1940.

Pius VII (30 oct. 1800) *Camera* a *Camenario* aliqua ratione sui iuris reddidit. Gregorius XVI, a. 1834, *Camera* reformatam practice tribunal ditionis pontificiae effecit.

De reformatione Pii X recale supra scripta. Pius XI, Const. *Ad incrementum*, 15 aug. 1934 determinavit munus, facultates et privilegia clericorum *Camerae Apostolicae*.

144. IV. *Secretaria Status* A) *Partes earumque competentia*.

C. 2634 « *Officium Secretariae Status*, cuius moderator est *Cardinalis Secretarius Status*, constat triplici parte hoc ordine:

1° *Prima pars*, cui praesidet *Secretarius Congregationis* negotiis ecclesiasticis extraordinariis, versatur in negotiis quae eidem Congregationi examinanda subiici debent ad normam c. 255, ceteris pro diversa eorum natura ad peculiare Congregationes remissis;

2° *Altera pars*, cui praeest *Substitutus*, incumbit in ordinaria negotia » (159);

Ad hanc alteram partem, inter cetera pertinet honoris insignia, quibusdam exceptis, concedere tum ecclesiastica tum civilia. ✓

3° « *Tertiam partem* dirigit *Cancellarius Brevium Apostolicorum*, qui vacat *expeditioni Brevium* ».

« *expeditioni Brevium* » quae a variis Congregationibus ei committuntur.

B) *Notae historicae*. Sub Martino V (a. 1417-1431) inductum est *Officium Camerae Secretae*; dein erecta est *Secretaria Apostolica* ad latine conscribenda acta Pontificis. Hanc Apostolicam Secretariam normis instruxit Innocentius VIII, Const. *Non debet reprehensibile*, diei 31 dec. 1487. *Secretaria* constabat 24 Secretariis Apostolicis, inter quos, unus, dictus *Secretarius domesticus*, eminebat. *Cancellaria Brevium*, *Secretaria Brevium* ad Principes et Epistularum latinarum originem trahunt a praedicta *Secretaria Apostolica*.

Secretaria Status originem ducit ab *Officio Secretarii intimi*, erecti sub Leone X, in levamen *Cardinalis praepositi negotiis Status*. Huius *Officii* erat litteras conscribere vulgari sermone mittentes.

(159) *Substitutus* est a secretis cifrae. *Cifra* inducta est ab Innocentio VIII (a. 1484-1492).

das auctoritate Papae (quin amplius a Papa subscriberentur) praesertim ad Apostolicos Nuntios qui hoc tempore stabiles efficiebantur cum munere fovendi relationes inter Sedem Apostolicam et civilia Gubernia. Secretariae Status dein praefuit Cardinalis Nepos (160) seu, uti dicebatur, *supraintendens* quasi primus Papae minister. Etenim, ob singularem fiduciam Romani Pontificis, in gratiarum concessione et in negotiis diplomaticis principales partes habuit.

Secretarius intimus (*Secretarius Papae* vel *maior*) fuit praelatus, non raro, caractere episcopali auctus. Innocentius X, ab initio (a. 1644) sui pontificatus, id munus commisit uni ex S. R. E. Cardinalibus, sanguine Pontifici non iunctus. Innocentius XII, Bulla *Romanum decet Pontificem*, diei 22 iunii 1692 suppressit officium Cardinalis Nepotis qui, interim, munus obtinuerat generalis administratoris seu inspectoris ditionis pontificiae. Munera Card. Nepotis in Cardinalem a secretis Status transierunt.

Pius X, Const. *Sapienti consilio*, Secretariam Status in tres partes divisit modo et cum competentia de quibus in c. 263.

C) « Ad Secretarias Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum spectat munus latine scribendi acta Summi Pontificis, ab eodem illis commissa » (c. 264).

CAPUT V

De Legatis Romani Pontificis

145. Ius legationis eiusque origo. C. 265. « Romano Pontifici ius est, a civili potestate independens, in quamlibet mundi partem Legatos cum vel sine ecclesiastica iurisdictione mittendi ». Ius hoc Romani Pontificis ad activam (mittendi) et passivam (recipiendi nationum et auctoritatis civilis Legatos) legationem, intime nectitur cum officio primatus vigilandi in universam Ecclesiam et, legibus, dirigendi actus fidelium in finem Ecclesiae. Ut id implere valeat, Romanus Pontifex necessario potiri debet praedicto iure. « Ius est Romano Pontifici habendi aliquos, in dissitis praesertim locis, qui sui absentis personam repraesentent, qui iurisdictionem suam atque auctoritatem stabili delegatione collatam exerceant, qui de-

(160) Primus fuit S. Carolus Borromaeus.

nique suas vices obeant; idque ex intima vi ac natura primatus, ex iuribus dotibusque cum primatu coniunctis, ex constanti Ecclesiae disciplina a primis usque saeculis deducta... » (1). Nam « ... cum personaliter singulas regiones circuire non possit, nec circa gregem sibi creditum curam pastoralis sollicitudinis exercere, necesse habet interdum *ex debito impositae servitutis*, suos ad diversas mundi partes, prout necessitates emergerint, destinare legatos, qui *vices eius supplendo*, errata corrigant, aspera in plana convertant et commissis sibi populis salutis incrementa ministrent » (2).

Legati igitur nec Episcoporum (cum Romani Pontificis personam gerant) nec Auctoritatis civilis iura (cum Ecclesia quoque sit societas perfecta, imo, universalis et suprema) laedunt, territoria ad quae destinantur ingredienti et in iisdem auctoritatem exercentes. Ubique enim Pontifex iurisdictione potitur. Inde, nulla cuiusvis auctoritatis civilis necessaria licentia ad constitutionem Legati eiusque potestatis exercitium.

Ius Legationis oppugnarunt theoretice Gallicani, Febroniani et Regalistae, Episcoporum potestatem supra modum extollentes.

Patet Legatorum potestatem ordinariam esse (adnexam officio), licet vicariam.

146. Notio. Legati describi possunt: praelati personam Romani Pontificis in aliqua regione gerentes, cum potestate ordinaria agendi negotia ecclesiastica.

147. Divisio ac potestas. C. 266. « Dicitur *Legatus a latere* Cardinalis qui a Summo Pontifice tanquam *alter ego* cum hoc titulo mittitur, et tantum potest, quantum ei a Summo Pontifice demandatum est ».

C. 267. § 1. « Legati qui mittuntur cum titulo Nuntii aut Internuntii :

1° Fovent, secundum normas a Sancta Sede receptas, relationes inter Sedem Apostolicam et civilia Gubernia apud quae legatione stabili funguntur ;

(1) Ita Pius VI, Resp. super Nuntiaturis Apost., cap. 8, sect. 2, n. 24, in *allocut. Leonis XIII « Summi Pontificatus »*, 20 aug. 1880, n. 8.

(2) Leo XIII, ep. *Longinqua oceanî*, 6 ian. 1895, n. 11.

2° In territorio sibi assignato advigilare debent in Ecclesiarum statu et Romanum Pontificem de eodem certiores reddere;

3° Praeter has duas ordinarias potestates, alias plerumque facultates obtinent quae tamen sunt omnes delegatae (3).

§ 2. «Qui vero mittuntur cum titulo *Delegati Apostolici* unam habent ordinariam potestatem de qua in § 1 n. 2, praeter alias facultates delegatas ipsis a Sancta Sede commissas ».

Nuntii omnes obtinent praerogativas et Decani coetus diplomatici censentur. Si praerogativa Decani non fruuntur *Internuntii* dicuntur. Cardinalatum promoti, titulum, interim, obtinent *Pro-nuntii* (v. n. 154, in fine). *Nuntius = Ambassador*
Internuntius = Minister

148. **Munus, tempus ad quod durat eiusque cessatio.** C. 268. § 1. «Legatorum munus cum omnibus facultatibus eisdem commissis non expirat vacante Sede Apostolica, nisi aliud in litteris pontificiis fuerit statutum.

§ 2. Cessat autem, expleto mandato, revocatione eisdem intimata, renuntiatione a Romano Pontifice acceptata ».

Num Cardinalis Legati a latere munus Sede Apost. vacante expiret, dubitare licet. Etenim et intima ad ipsam Romani Pontificis personam Legati habitudo, et adiunctorum ipsius legationis mutatio ob Pontificis mortem, et incomoda quae sequi possunt si praedicti Legati ius integrum maneat, suadere videntur tenendum probabiliter potestatem Legati a latere cessare vel ad minus suspendi. Aliter, Coronata (4). Adnotandum praeterea Legati a latere potestatem esse mere delegatam; et hac ex causa bene distingui a ceteris Legatis, qui verum officium (stabile) obtinent. Canon autem agit de officio Legati. *Itally says it is ordinary power, but ceases with vacancy of Holy See.*

149. **Dependentia.** Nuntii et Internuntii apost. a Sacra C. pro negotiis eccles. extraordinariis; Delegatorum, alii a Sacra C. Consistoriali, alii a Sacra C. pro Ecclesia Orientali, alii a Sacra C. de Propaganda Fide dependent (5).

! (3) Cfr. Index facultatum in *Ius pontificium*, 1924, pp. 37 ss.

(4) O. c., I, n. 362 in fine.

(5) V. *Annuario pontificio*, 1947, 76 ss.

150. Monitum Legatis. C. 269. § 1. «Legati Ordinariis locorum liberum suae iurisdictionis exercitium relinquant». Etenim, praeter facultatem de qua in c. 269 § 3, cumulativam cum Episcopis non obtinent potestatem. Ceterum, nisi id monitum adamussim Legati servant, turbaretur exercitium iurisdictionis et Ordinariorum animus valde minui posset, in detrimentum Ecclesiae.

151. Praecedentia. § 2. «Licet forte caractere episcopali careant, praecedunt tamen omnibus Ordinariis qui non sint cardinalitia dignitate insigniti».

152. Facultates Liturgiam respicientes. § 3. «Si caractere episcopali sint aucti, possunt sine Ordinariorum licentia in omnibus eorum ecclesiis, excepta cathedrali, populo benedicere et officia divina etiam in pontificalibus, adhibito quoque throno et baldachino, peragere».

153. Legati titulus, honoris causa. C. 270. «Episcopis qui, ratione sedis, titulo Legati Apostolici decorantur, nullum exinde competit speciale ius».

154. Notae historicae. *Legati ad actum.* Iam saeculo iv, Romani Pontifices legatos miserunt qui praessent conciliis vel alia maioris momenti negotia expedirent. Item, eodem tempore habentur legati in aliqua regione, v. g. Vicarius apost. Thessalonicensis (6). Saec. v apparent legati stabiles ad Aulas principum (Apo-crisarius, *responsalis*, a Leone I ad aulam constantinopolitanam missus, quod munus duravit usque ad saec. viii) vel apud principales praelatos. Saec. ix, munus Legati conferri coepit Episcopis certae sedis: inde origo *Legatorum natorum*. Cum horum auctoritas amplius non sufficeret, Pontifices, paulo post, alios miserunt. Inde titulus *Legati missi*. A saec. praesertim xi, Legati missi sunt Cardinales qui ideo *de latere* audierunt et in reformatione S. Gregorii VII (a. 1073-1085) frequentiores evaserunt.

(6) V. KURTSCHIED, o. c., pp. 126 sqq. In Occidente, sive ratione sedis, sive indulto Pontificis, titulum *Vicarii Apostolici* obtinuerunt Episcopi: arelataensis (a. 545), metensis (a. 844), senonensis (a. 876), lugdunensis (a. 1097), etc.

Legati *missi* dein vocati sunt Nuntii et saec. XV frequentius mittebantur. Saeculo XVI locum habuerunt stabiles Nuntiaturae et Nuntiis tributae sunt facultates legatorum *a latere* qui exinde nonnisi in extraordinariis casibus mitti ceperunt.

Internuntii (olim Nuntii *ad interim*) stabiles sunt sicut ceteri Nuntii, at gradum obtinent Ministri, non Legati (ambasciatore) sicuti Nuntii.

Titulum *Internuntii Apost.* Benedictus XV (7) reservari iussit iis Praelatis qui, etsi titulum gradumque Nuntiorum Apost. non obtinent, personam tamen Romani Pontificis, stabili legatione, apud externos rerum publicarum gubernatores funguntur; titulum autem *Delegati Apost.* iis praelatis qui, licet personam Pontificis sustineant, caractere tamen diplomatico, quem vocant, omnino carent.

CAPUT VI

De Patriarchis, Primatibus, Metropolitibus

155. **Praenotanda.** Hoc in capite sermo est de personis *physicis* quae praeminentiam tantum, vel iurisdictionem quoque, *supra episcopalem obtinent*, Potestas haec, iuris mere ecclesiastici (v. c. 108 § 3), originem ducit a consuetudine ab Ecclesia probata. Consuetudinis huius motiva fuerunt: a) celebratio Conciliorum; b) evangelizatio quarumdam regionum; c) negotiorum expeditio in Urbe regionis principe. Nec omittenda est mentio exempli apostolorum qui territoria valde ampla discipulis commiserunt regenda (Titus in insula Creta, Timotheus in Asia proconsulari).

Mos celebrandi concilia topica necessitatem secum tulit adeundi Episcopum urbis, in regione, matris seu principis, apud quem praeterea commode expediri poterant negotia. *Ecclesiae filiales* ad ecclesiam cuius cura fuerunt evangelizatae sese dirigeabant in negotiis gravioribus vel peculiarem difficultatem praesferentibus. Haec omnia effecerunt ut Episcopi praecipuarum sedium exercerent iurisdictionem in confratres Episcopos eiusdem regionis. Praerogati-

(7) Secreteria Status, 8 maii 1916.

vae horum Episcoporum facile auctae sunt in civitatibus in quibus ipsi Apostoli tenuerunt aut fundarunt sedem (v. g. Antiochia). Saec. IV vero habentur textus expliciti de iurisdictione horum praesulum. Ita v. g. cc. 6, 7 Conc. Nicaeni I (a. 325).

156. I. Patriarcha et Primas. Titulus quid ferat. C. 271. « Patriarchae aut Primatis titulus, praeter praerogativam honoris et ius praecedentiae ad normam can. 230, nullam secumfert specialem iurisdictionem, nisi iure particulari de aliquibus aliud constet ».

« Patriarchae aut Primatis ». Hae duae dignitates olim ad iurisdictionem quod attinet, aequales (1) habebantur, praecedentiae tantum praerogativa — hodie quoque — distinctae. Quod ad nominis significationem spectat, Patriarcha est *princeps patrum*; quod nomen tributum est praesulibus primarum *sedium* seu civitatum imperii romani iisque saeculo v reservatum. Usque ad saec. IV, tres numerabantur: *Romanus*, *Alexandrinus*, *Antiochenus* et, post Conc. Chalcedonense (a. 451), (2) *Hierosolymitanus* et *Constantinopolitanus*.

Patriarchae et Primates latini ritus omnes a Romano Pontifice libere nominantur.

157. Patriarcha. Patriarchae distinguuntur in a) *maiores* et *minores*, b) *iurisdictione fruentes* et *honoris causa*.

a) *Maiores* sunt mox recensiti; b) *minores*, qui variis ex causis decursu temporis accessere, videlicet *Babilonensis Chaldaeorum*, *Ciliciensis Armenorum*, *Indiarum Occidentalium*, *Indiarum Orientalium*, *Lisbonensis* et *Venetiarum*; c) *iurisdictione pollentes*, ut Occidentales (3). Hi utuntur exomide (4), non pallio.

158. Primas. Primates sunt Episcopi qui in hierarchia eccle-

(1) Innoc. III (a. 1204), epist. ad Archiep. Tirnovitanum in Bulgaria, V., de primate carthaginensi, KURTSCHIED, o. c., pp. 124, 125.

(2) Canon 28 qui non fuit in Concilio conditus, sed additus postea a quibusdam clericis constantinopolitanis et a R. Pontifice non approbatus.

(3) Patriarcha latinus Hierosolymitanus, a Pio IX, Const. *Nulla celebrior*, 23 iul. 1847 restitutus, iurisdictione potitur episcopali, metropolitana, non autem patriarchali.

(4) Iis a Benedicto XIII concessa, Const. *Romanus Pontifex*, 30 sept. 1724.

siastica immediate post Patriarchas locum obtinent. Ortum habuerunt saec. IV-V. Olim, iurisdictione instructi erant Episcopi urbium principum; in Asia, ephesinus; in Ponto, caesariensis; in Thracia, heracleensis; in Africa, carthaginiensis; nunc vero iure particulari tantum (c. 271) specialem obtinere possunt iurisdictionem. Primas Hungariae, strigoniensis Episcopus, tali iurisdictione fruitur.

Primates *autocephali* vel *subiecti* prout subdebantur vel minus Patriarchae (v. g. carthaginiensis et ephesinus).

Nomine (4a) « Primatum » saec. IV saepius vocantur Episcopi africani qui iura Metropolitaram exercent, quin nomen Metropolitanarum habeant. Prae ceteris tamen Episcopus Carthaginiensis, qui veram iurisdictionem in omnes Africae provincias exercebat, vocabatur « Primas ». Carthago enim urbis capitalis dioeceseos Africae erat et ab eadem fides christiana in ceteras provincias propagata est.

Primates, contra ac in Oriente, in Occidente iurisdictionem supraepiscopalem nacti sunt vel eo quod sedem tenebant civitatis principis in regione, vel ex repetita, expressa delegatione Romani Pontificis. Successores his in sedibus etsi non habuerint delegationem a Romano Pontifice, perrexerunt in exercitio potestatis in Episcopos et Metropolitanos regionis, vel saltē praecminentiam honoris retinuerunt. E contra, *Vicarii Apostolici* et *Legati nati* expresse a Sede Apost. delegabantur (v. n. 154, X, *Notae histor.*).

Tacita consensione Sedis Apost., gradus primatis stabilis et hierarchicus evasit; non ita Vicarii Apostolici et Legati nati officium. Primatis titulus, cui adnexa iurdictio saepe a Metropolitibus vel ab aliis Primatibus impugnata, meri evasit honoris.

159. Metropolita. Notio. C. 272. « Provinciae ecclesiasticae praeest Metropolita seu Archiepiscopus; quae dignitas coniuncta est cum sede episcopali a Romano Pontifice determinata vel probata ».

« Provinciae eccl. » v. supra, n. 2, II, A.

« praeest »: non honoris causa tantum, sed cum iuribus, officiis et privilegiis ad universam quod attinet provinciam; eius proinde potestas est ordinaria (adnexa officio), et propria, cum eam nomine proprio exerceat, non vices alterius gerens;

(4a) KURTSCHIED, o. c., p. 124 (V. etiam p. 143).

«Metropolita»: vox haec, etymologice, urbem matrem seu in loco principem dicit.

«seu archiepiscopus»: iure vigenti, Metropolita et Archiepiscopus eodem gradu praecedentiae fruuntur, licet Archiepiscopus sit, uti talis, meri honoris titulus, nulla peculiari iurisdictione instructus, Metropolitae autem honoris causa, cum non agnoscantur, dictio illa non convertitur: omnis Metropolita est Archiepiscopus, non viceversa (V. n. 163).

«coniuncta est cum sede episcopali»: Metropolita enim est semper Episcopus (residentialis) alicuius dioecesis.

«determinata» si actu expresso Pontificis erigatur in metropolim.

«vel probata»: si coniunctio cum sede aliqua orta est consuetudine ab Ecclesia in Conciliis, vel extra Concilia per Pontificem, agnita.

160. DIOECESIS METROPOLITAE PROPRIA. C. 273. «Salvo praescripto cc. 275-280, Metropolita in propria dioecesi easdem obligationes eademque iura habet quae Episcopus in sua». Sede vacante, haec dumtaxat potestas ad Vicarium capitularem transit.

161. Potestas in Provincia. C. 274. «In dioecesibus vero suffraganeis Metropolita potest tantum»:

«In dioecesibus vero suffraganeis»: potestas haec personalis (5) est;

«suffraganeis»: a suffragio quod in Concilio provinciali ferunt, a saec. VIII ita cognominati sunt comprovinciales Episcopi.

«tantum»: praeter recensita, nihil eidem competit, abrogatis iis quae ad ipsum veteri forte ex iure spectant (6);

«1° A patronis ad beneficia praesentatos instituere, si Suffraganeus intra tempus iure statutum, iusto impedimento non detentus, id facere omiserit;

2° Indulgentias ducentorum (7) dierum, sicut in propria dioecesi concedere;

(5) Praeter celebrationem Concilii provincialis quae ad alium pertinere potest (v. supra, n. 78).

(6) V. infra, nn. 328-330.

(7) Sacrae Poenit. decretum diei 20 iul. 1942, ad II; (AAS, XXXIV, 240).

3° Deputare Vicarium Capitularem ad normam c. 432 § 2;

4° Vigilare ut fides ac disciplina ecclesiastica accurate serventur, ac de abusibus Romanum Pontificem certiores facere;

5° Canonicam visitationem peragere, causa prius ab Apostolica Sede probata, si eam Suffraganeus neglexerit; tempore autem visitationis, potest praedicare, confessiones audire etiam absolvens a casibus Episcopo reservatis, de vita et honestate clericorum inquirere, clericos infamia notatos Ordinariis ipsorum, ut eos puniant, denunciare, notoria crimina, manifestas et notorias offensas tum sibi tum suis forte illatas, iustis poenis, censuris non exclusis, punire;

6° In omnibus ecclesiis, etiam exemptis, Ordinario loci praemonito, si ecclesia sit cathedralis, peragere pontificalia, uti Episcopus in proprio territorio, populo benedicere, cruce ante se delata incedere, non autem alia exercere quae iurisdictionem importent;

7° Appellationem recipere a sententiis definitivis aut interlocutoriis definitivarum vim habentibus, prolatis in Curiis suffraganeis, ad normam c. 1594 § 1 »;

« a sententiis definitivis » v. c. 1868.

« aut interlocutoriis definitivarum vim habentibus »: « Sententia vel decretum tunc censetur habere vim definitivae quum gravamen inferant, quod non potest per definitivam sententiam reparari: ut puta si probationes, quae in iudicium ferendum vere influere possunt, sententia vel decretum admittere recusent » (8).

« 8° Controversias de quibus in c. 1572 § 2, in prima instantia dirimere ».

Potestas haec *iudicialis* est (nn. 7°, 8°) vel *administrativa* non condicionata (nn. 2°, 4°, 6° et c. 284), aut *condicionata* seu devolutive iure exercenda (nn. 1, 3, 5).

162. **Pallium.** a) *descriptio.* Est fascia lanae candidae, sex crucibus nigri coloris ornata, quae humeros cingit habetque ab utraque parte lineas, alteram ante pectus, alteram ante humeros descendentem. « *Candida lana* » indigitat sollicitudinem officii pastoralis. Consuetudo pallia deponendi super sepulchrum principis Apostolorum indicat participationem plenitudinis potestatis, seu archiepiscopalem potestatem (v. c. 275).

(8) Instr. S. C. de discipl. Sacrament., 15 aug. 1936, art. 214 § 2.

b) *Petitio*. C. 275. «Metropolita obligatione tenetur, intra tres menses a consecratione vel, si iam consecratus fuerit, a provisione canonica in Consistorio, per se vel per procuratorem a Romano Pontifice pallium petendi, quod significat potestatem archiepiscopalem» (9).

Ante pallii impositionem non obtinet titulum Archiepiscopi.

c) *Effectus*. C. 276. «Quare ante pallii impositionem, excluso speciali indulto apostolico, ipse illicite poneret actus sive iurisdictionis metropolitanae, sive ordinis episcopalis in quibus, ad normam legum liturgicarum, usus pallii requiritur».

«illicite» vel enim agitur de potestate ordinis (ordinum maiorum collatio, consecratio Episcoporum, consecratio ecclesiarum, Chrismatis confectio, Abbatis vel monialis benedictio, missae pontificalis celebratio), vel de actu (celebratione Concilii) ad quem pallii gestio non praecipitur ad validitatem. Iurisdictionem autem dioecesanam, uti planum est, exercere potest ante receptionem pallii, Metropolita praedictos actus ponere potest extra provinciam (servatis servandis) v. g. ordinare clericos, sine tamen usu pallii; nec vetatur alium Episcopum, in ipsa metropolitana dioecesi, delegare ad illum perficiendum (v. g. confectio chrismatis): praesto tamen est in istis casibus indultum, quod impetrare potest ad illos actus ponendos; nec vetatur quominus pontificalia celebret in provincia diebus quibus usus pallii non praescribitur.

«significat»: recale dicta sub litt. b.

d) *Usus*. C. 277. «Metropolita uti potest pallio intra quamlibet ecclesiam etiam exemptam suae provinciae in Missarum sollempnibus, diebus in Pontificali Romano designatis aliisque forte sibi concessis; nullatenus vero extra provinciam, etsi Ordinarii loci consensus accedat».

(9) Pallium petitur in Consistorio «instante, instantius, instantissime» et, si per alios, hi debent esse necessario *advocati consistoriales*; benedicuntur a R. Pontifice; et, ex inducta consuetudine, a Cardinali Protodiacono imponitur.

Pius VI, 9 dec. 1783, litt. ap. ad Episcopum Babylonensem: «Pallium quod ex lana contextum (est), ovis illius quam Dominus aberrantem quaesivit inventamque humeris suis sustulit, pellem significat, ut Episcopus, qui Christum ipsum gerit, ipsius munere fungatur, atque etiam ipso habitu illud omnibus ostendat se boni ac magni illius Pastoris imitorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit» (Collect., I, p. 232 in nota 1).

«*in Missarum sollemnibus*»: hinc, nec in processionibus, nec in simplici administratione Sacramenti confirmationis, nec in celebrandis Synodo dioecesana, vel Missa pro defunctis.

«*diebus... designatis*»: in cit. Pontif., tit. «*de pallio*», dies 24 designantur, quibus accedunt principaliores festi propriae ecclesiae, alique forte ex privilegio. Consuetudine, usus pallii extendi potest ad alios quoque dies.

C. 278. «Si Metropolita pallium amittat vel ad aliam sedem archiepiscopalem transferatur, novo indiget pallio».

C. 279. «Pallium neque commodari potest neque donari nec in morte alicui relinqui, sed omnia pallia quae Metropolita obtinuit, cum eodem sunt sepelienda» (10).

Pallii usus conceditur a Romano Pontifice simplici quoque Episcopo, residentiali tamen, qui eo uti non potest extra dioecesim nec si accedat consensus Ordinarii loci.

163. **Praecedentia.** C. 280. «Patriarcha praecedit Primati, Primas Archiepiscopo, hic Episcopis, salvo praescripto c. 347». Mentio non fit Metropolitae ob superius dicta (v. supra, n. 159).

Extra propriam provinciam Metropolita non praecedit Archiepiscopo non Metropolitae seu Episcopis suffraganeis carente, sed obtinent normae c. 106 (11).

164. **Notae historicae.** *A* Patriarcha (12). Diocletianus (c. a. 297) imperium romanum universon in praefecturas, dioeceses et provincias divisit. Saec. III, auctoritas et influxus Episcopi alexandrini et antiocheni iam ultra fines propriae provinciae sese extendit. Ecclesia Episcopis his amplissimas facultates, consuetudine quae sitas, agnovit in Concilio primo nicaeno (a. 325), c. 6, videlicet alexandrino in universa civili Aegypti romana dioecesi, et antiocheno in universa civili dioecesi romana Orientis (13).

Consilium constantinop. primum (a. 381), c. 2, easdem facultates confirmavit Exarchis seu Episcopis civitatum principum in tri-

(10) Ultimo induitur cadaver, cetera sub capite ponuntur.

(11) C. I. A., 5 aug. 1941: *IAS XXXII*, 378).

(12) Cfr. KURTSCHIED, o. c., pp. 120 sqq.

(13) Id est fere hodierna Syria et Palaestina.

bus dioecesebus civilibus Asiae (Ephesus), Ponti (Cesaraea in Capadocia) et Thraciae (Heraclea). Hi Episcopi, quoad iurisdictionem, aequiparantur Patriarchis alexandrino et antiocheno, etsi eorum territoria fuerint minoris extensionis. Hoc tempore, titulus Archiepiscopi reservari coepit Episcopis alexandrino et antiocheno.

Post tributam honoris praecedentiam Episcopo constantinopolitano per c. 3 Concilii constantinop. I (a. 381), Episcopi huius ecclesiae, ope imperatorum, brevi tempore, iurisdictionem suam non tantum in Thraciae, sed etiam in Ponti et Asiae dioeceses extendebant... «Auctoritatem igitur quam de facto iam exercebant, Concilium Chalced. (a. 451), c. 28, etiam formaliter Episcopis constantinopolitanis contulit...» (14).

Ecclesia hierosolymitana matrix extitit aliarum ecclesiarum in Iudaea, Samaria et Galilaea. Per excidium urbis (a. 70) hanc praerogativam amisit, et tempore Hadriani reaedificata, Metropolitae Caesarensi erat subiecta. Sed ratione loci sacri, honoris praerogativam retinuit... Quare Concilium nicaenum, c. 7, voluit ut Episcopus Aeliae (Hierosolymorum), secundum morem et antiquam traditionem, gradum honoris retineret, salvo iure Metropolitae (caesarensis)... Eadem concilium Chalcedonense, sessione VII, confirmavit conventionem inter antiochenum et hierosolymitanum Episcopum factam, attribuendo Episcopo hierosolymitano tres provincias Palaestinenses; Episcopo antiocheno, praeter alias, provincias Arabiae et Phoeniciae». Idem Concilium Archiepiscopo Constantinopolitano ius agnovit cognoscendi in gradu appellationis causas in praedictis tribus Exarchatibus definitas. A quo tempore, Episcopis praecipuarum sedium (Romae, Constantinopolis, Alexandriae, Antiochiae et Hierosolymorum) reservatus est Patriarchae titulus, qui, antea, aliis quoque Episcopis tribuebatur. Hunc eundem titulum sibi dederunt praesides ecclesiarum dissidentium, quas ab unitate catholica separarunt haereses christologicae.

Tempore exercituum cruce signatorum, erecti sunt in Oriente Patriarchatus latini residentiales (alexandrino excepto, quippe qui fuit semper titularis). Post praedictorum exercituum periodum, Patriarchae latini commorati sunt plerumque Romae, uti mere titulares seu honoris causa.

(14) KURTSCHIED, o. c., p. 121.

Pius IX, *Bulla Nulla celebrior*, diei 23 iul. 1847, patriarchatum latinum hierosolymitanum restituit cum iurisdictione in fideles latini ritus Palaestinae, Transiordaniae et Cypri.

Praecedentiam, meri honoris causa, Episcopi constantinopolitani prae ceteris Orientis Patriarchis Sedes Apostolica pro Latinis agnovit in IV lateranensi Concilio (a. 1215), pro Orientalibus, in Florentino (a. 1439).

Patriarchis orientalibus dissidentibus ad unitatem Ecclesiae redeuntibus Sedes Apostolica servavit titulum, privilegia atque iurisdictionem in fideles suorum rituum. Itaque, hodie sunt:

- a) Patriarchatus alexandrinus Coptorum;
- b) tres antiocheni (Melchitarum, Syrorum et Maronitarum);
- c) Patriarchatus unus Armenorum cum titulo Sis et Ciliciae;
- d) Patriarchatus Chaldaeorum, unus tantum, cum titulo Babyloniae.

B) *Primas*. V. supra, n. 158.

C) **Metropolita** (15). Constitutio metropolitana in Oriente ortum habuit saec. II, et initio saec. IV ubique erat recepta. In Occidente eadem constitutio inducta est saec. IV et sequentibus. Provinciae ecclesiasticae plerumque aequabant illis civilibus (eparchiae). Episcopus metropoleos praeerat conventibus Episcoporum provinciae, electos Episcopos confirmabat (Nicaen., c. 4) eosque caractere episcopali augebat, excepto casu quo id ius Patriarchae compete-
bat. Quod obtinebat in Episcopo alexandrino, qui unus ordinabat non solum metropolitas, sed et Episcopos totius sui territorii, prae-
vio tamen consensu Metropolitae cuiusque provinciae. Episcopi qui provinciis praeerant, circa finem saec. III, metropolitani seu Metropolitae vocati sunt. Metropolita curam gerebat negotiorum provinciae seu eparchiae communium (Conc. antioch. a. 341, c. 9). A saec. IV, Metropolitae tributus est titulus Archiepiscopi, honoris causa, antea solis Patriarchis et Exarchis reservatus.

In Africa, Metropolitae magis honoris praecminentiam quam verae iurisdictionis iura habuerunt. Ibique, usque ad saec. IV, prae-
ter Episcopum carthaginiensem, alius Metropolita non exsistebat. Dein, tamen, metropolitae (dicti ibi primates seu primae sedis Epi-

(15) Cfr. KURTSCHIED, o. c., pp. 40 sqq., 116 sqq., 225.

scopi) exstiterunt, at primatus in provinciis africanis non certae sedi seu metropoli erat affixus, sed Episcopo ordinatione seniori compete-
bat.

«Per decretales Pseudo-Isidori impugnata est praevalens auctoritas Metropolitaram, ita ut causae maiores, praesertim depositio Episcoporum, iam Summi Pontificis iudicio reservarentur».

C) *Pallium*. Haud certa est eius origo. Hinc alii a *loro*, quod insigne erat maiorum officialium imperialium, alii a superhumerali summi sacerdotis hebraeorum, alii a pallio beati Petri, derivari volunt.

Pallium. Episcopis orientalibus communis sacra vestis, officium pastorale significans, in Occidente usque ad saec. VI unus Papa gestabat. Quo tempore, idem Papa illud concessit, in signum participationis supremae curae pastoralis, insignibus Episcopis, suis Vicariis et praecipue Metropolitanis. «Metropolitae, in signum praedictae participationis et unionis cum Romano Pontifice, a saeculo VIII deferre solent pallium, quod a Summo Pontifice accipiunt, et a saec. IX, intra tres menses a confirmatione petere tenentur, sine quo certas functiones ordinis et iurisdictionis peragere nequeunt» (16).

CAPUT VII

De Conciliis Plenariis et Provincialibus

V. supra, nn. 49, 70 ss.

CAPUT VIII

De Vicariis et Praefectis Apostolicis (1)

165. **Ubi constituentur.** C. 293 § 1. «Territoria quae erecta non sunt in dioeceses reguntur per Vicarios aut Praefectos Apostoli-

(16) KURTSCHIED, o. c., p. 325.

(1) Ipsi conditioni territorii atque officio de quibus agitur, debentur sive *libertates* (residentia non in loco determinato, c. 301 § 1; visitatio, non statis temporibus, c. c. § 2; Missa pro populo, c. 306) sive *coarctationes* (residentia,

cos; qui omnes ab una Apostolica Sede nominantur ». (V. supra, n. 2, II, A) (2).

166. Notio. Vicarii et Praefecti Apost. describi possunt; praelati qui potestate ordinaria quasi-episcopali loca Missionum nomine Romani Pontificis regunt.

167. Nominatio. Omnes a Romano Pontifice libere nominantur, exclusis electione et praesentatione. Vicarii apost. nominantur per litteras apost. (3) et solent character episcopali augeri; Praefecti autem apost., per decretum Sacrae C. de Prop. Fide (v. § 2 c. c.).

168. Possessionis captio. § 2. « Vicarius et Praefectus Apostolicus possessionem sui territorii capiunt, ille litteras apostolicas, hic decretum seu patentes litteras Sacrae C. de Prop. Fide per se vel per procuratorem ostendentes ei qui territorium regit ad normam c. 309 ». Cum Vicarii et Praefecti Apostolici non sint titulares territorii cui praesunt, sed unus Romanus Pontifex, eorum nomina in canone non recitantur (4), nec septenarium candelabrum, nec thronum et baldachinum erigere, nec cappam magnam induere, nec cruce ante se delata incedere possunt.

169. Potestas. C. 294 § 1. « Vicarii et Praefecti Apostolici iisdem iuribus et facultatibus in suo territorio gaudent, quae in propriis dioecesibus competunt Episcopis residentialibus, nisi quid Apostolica Sedes reservaverit.

§ 2. « Etiam ii qui character episcopali carent, possunt, intra sui territorii fines ac perdurante munere, omnes benedictiones Episcopis reservatas, una pontificali excepta, impertiri, calices, patenas et altaria portatilia cum sacris oleis ab Episcopo benedictis consecrare, indulgentias centum (5) dierum concedere, confirmationem,

c. 301 § 1 cfr. c. 338; dimissio missionariorum, c. 307; clerus indigena, c. 305; successor, c. 309 § 1) de quibus in canonibus huius capituli.

(2) V. S. C. de Propaganda Fide, « Instructio de novis Praefecturis aut Vicariatibus Apostolicis aut Dioecesibus condendis » (AAS, XXXIV, 347-349).

(3) Litterae apost. usque ad a. 1933 exaratae fuerunt in forma Brevis; at, dein in forma *Bulle*.

(4) S. C. R., 8 mar. 1919 (AAS, XI, 145).

(5) S. Poenitent, decretum diei 20 iul. 1942, II; (AAS, XXXIV, 240).

primam tonsuram et ordines minores conferre ad normam c. 782 § 3 957; § 2.

Liquet Vicariorum et Praefectorum Apostolicorum potestatem esse et eandem et ordinariam vicariam. Differentia, ergo, inter Vicarium et Praefectum Apost. non essentialis, sed gradualis tantum dici debet.

«Tota proinde (6) actio in regione ad fidem convertenda ad ipsum (Vicarium, Praefectum Apostolicum vel simplicem Missionis Superiorem) pertinet, ab ipso moderatur. Ipse iudicat atque praescribit qua via et modo procedendum erit. Ad ipsum spectat missionales stationes constituere, scholas inferiores et superiores aperire, orphanotrophia, nosocomia, dispensatoria aliaque caritatis christianae opera providere, sacella et ecclesias erigere. Ipsi iudicandum est de modo, tempore, curriculo catechumenatus, de scientia debita et idoneitate catechistarum instituendorum.

Sine ipso nemo, cuiuscumque sit auctoritatis, opus aliquod in missione sive inchoare, sive immutare, sive suppressere potest».

Quod attinet autem ad privilegia Vicarii et Praefecti Apostolici caractere episcopali non aucti non obtinent — ut videtur — ea de quibus in c. 349 § 1, n. Episcopis concessa.

De Superiore Missionis sui iuris, V. supra, n. 131.

Praeter vicariatus, praefecturas apost. et missiones sui iuris, in locis Sacrae C. de Propaganda Fide subiectis, sunt etiam dioeceses (v. c. 252 § 2) in regionibus quae adhuc inchoatum aliquid praeseferunt et, hodie, sex Abbatiae nullius quarum quatuor (7) sunt in regionibus ubi ecclesiastica hierarchia nondum est constituta.

170. Vicarii Generalis constitutio. Vicarius et Praefectus Ap. possuntne Vicarium Generalem nominare? Ratio dubii fuit quia in c. 198 § 1 clausula «eorumque Vicarius Generalis» referri debet ad Episcopum et Abbatem vel Praelatum nullius, non ad Administratorem, Vicarium aut Praefectum Apostolicum. Re, per Praefectum Sacrae C. de Propaganda Fide ad Pontificem delata, idem Pontifex (die 6 nov. 1919) (8) sanavit nullitatem actuum iurisdic-

(6) S. C. de Propaganda Fide, *Instr.*, 8 dec. 1929 (*AAS*, XXII, 112).

(7) Sunt in Africa et in Corea.

(8) *AAS*, XII, 120. Epistula S. C. de Propaganda ad Vicarios et Praef. Ap. data die 8 dec. 1919.

tionis positorum ab illis missionariis, qui forsitan ut vere Vicarios Generales se gesserunt et elargitus est Ordinariis Missionum potestatem « nominandi Vicarium Delegatum, si eo indigeant, cui practice concessa sit omnis iurisdictio in spiritualibus et temporalibus, qua ex Codice Iuris Canonici, uti potest Vicarius Generalis in dioecesi ». In eadem epistula, Sacra C. de Propaganda Fide addit: « Ex hac concessione, omnibus Superioribus Missionum facta, nunc tu poteris Vicarium Delegatum nominare, qui gaudeat omnibus facultatibus Vicario Generali tributis, ad normam c. 368 §§ 1, 2.

De numero autem et officio Vicariorum Delegatorum in unaquaque missione eadem valeant quae de Vicario Generali in Codice I. C. statuta sunt (cc. 366 sqq.) ».

Haec facultas tributa est quoque Superioribus ecclesiasticis missionum sui iuris (9).

171. Natura potestatis Vicarii Delegati. Auctores circa naturam potestatis Vicarii Delegati concordēs non erant; alii ordinariam, alii delegatam eam dicebant. Sacra C. de Propaganda Fide, in litt. diei 16 nov. 1937 ad Vicarium Ap. Novae Guineae Neerlandicae, declaravit praedictam potestatem esse *ordinariam*.

172. Vicarius Delegatus et Vicarius Generalis. Cum tamen Vicarius Delegatus non sit verus et stricte dictus Vicarius Generalis, huius nec qualitatibus pollere debet ut nominari possit, nec, nominatus, privilegiis (v. c. 370 § 2) fruitur (10).

173. Quod attinet ad missionarios. A) *Litterarum exhibitio.* C. 295 § 1. « Vicarii et Praefecti Apostolici ab omnibus missionariis, etiam religiosis, possunt ac debent exigere ut suas patentes seu alias quasvis eorum missionis, destinationis, constitutionis ac deputationis litteras exhibeant, easque exhibere recusantibus exercitium cuiusvis ministerii ecclesiastici prohibere ».

(9) Ita, ex audientia Ssmi, 7 nov. 1929, Sylloge, Typis vatic., 1939, n. 146. Potius est declaratio, cum sub nomine *Ordinarii Missionum*, de quo in Audientia diei 6 nov. 1919 comprehendi debeat etiam Superior Missionis sui iuris.

(10) GOYENECHE, *Iuris can. summa principia* (ed. Romae 1935), p. 281. nota 26.

«eorum missionis»: verba quae sequuntur (destinationis (11) const. ac deput.) ad cautelam addita videntur, ne quis obligationem de qua in paragrapho effugiat. Id confirmatur ex c. 309 § 4 ubi sermo fit dumtaxat de «destinationis litteris».

B) *Licentia exercendi ministerii.* § 2. «Omnes missionarii, etiam regulares, licentiam sacri ministerii exercendi petant a Vicariis et Praefectis Apostolicis, qui tamen eam ne denegant, nisi singulis et gravem ob causam».

C) *Missionarii regulares.* C. 296. § 1. «Etiam missionarii regulares subiiciuntur Vicarii et Praefecti Apostolici iurisdictioni, visitationi et correctioni in iis quae pertinent ad missionum regimen, curam animarum, Sacramentorum administrationem, scholarum directionem, oblationes intuitu missionis factas, implementum piarum voluntatum in favorem eiusdem missionis».

Ut vitentur conflictus, et fidei propagatio expeditius procedat, in omnibus, Sacra C. de Propaganda Fide subiiciuntur quaedam Congregationes et Instituta clericalia missionaria sine votis.

D) *Limites in iis quae disciplinam religiosam respiciunt* § 2. «Quamvis Vicariis et Praefectis Apostolicis nullo modo liceat, praeter casus in iure praevisos, se in disciplinam religiosam ingerere quae a Superiore religioso dependet, si tamen circa ea, de quibus in superiore paragrapho, conflictus oriatur inter mandatum Vicarii aut Praefecti Apostolici et mandatum Superioris, prius praevalere debet, salvo iure recursus in devolutivo ad Sanctam Sedem et salvis peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis».

Vicarius Apostolicus et Superior religiosus inire possunt conventionem qua prior alteri remittit aliqua sua iura. Quae conventio non obligat successorem, nisi fuerit a Sede Apostolica approbata.

In supplenda lacuna cleri saecularis. C. 297. «Deficientibus e clero saeculari sacerdotibus, Vicarii et Praefecti Apostolici possunt, audito eorum Superiore, cogere religiosos, etiam exemptos, vicariatus vel praefecturae addictos, ad animarum curam exercendam, salvis pariter peculiaribus statutis a Sede Apostolica probatis».

«cogere religiosos etiam exemptos». «Porro dicti Regulares ✓ in defectu Sacerdotum saecularium non solum titulo charitatis, sed

(11) Verba haec hausta sunt ex const. *Speculatores* Clementis IX, 13 sept. 1669.

etiam iustitiae, curam animarum teneantur exercere, et quatenus id facere recusent, a Vicariis Apostolicis ad tale munus obeundum cogi possunt » (12).

174. Dissidiorum compositio. C. 298. « Si qua dissidia in iis quae ad curam animarum pertinent, sive inter singulos missionarios, sive inter diversas religiones, sive inter missionarios et alios quoslibet oriri contigerit, ea quamprimum componere curent Vicarii ac Praefecti Apostolici, qui huiusmodi quaestiones, ubi opus fuerit, dirimant, integro tamen iure recursus ad Apostolicam Sedem, qui decreti effectum non suspendit ».

Obligationes.

175. Erga Sedem Apost. — *A) Visitatio Ss. Liminum.* C. 299. « Vicarii Apostolici obligatione tenentur Sacra Limina Beatorum Apostolorum Petri et Pauli visitandi eadem prorsus lege, qua Episcopi residentiales ad normam can. 341; cui tamen muneri, si quid graviter obstet ne per se ipsi illud expleant, satisfacere possunt per procuratorem etiam in Urbe degentem » . Haec obligatio urget tantum Vicarios Apost., non item Praefectos Apost.

B) Relatio. C. 300.

§ 1. « Ad normam c. 340, Vicarii ac Praefecti Apostolici tenentur obligatione Sedi Apostolicae exhibendi plenam accuratamque relationem de suo quisque pastoralis officio, deque omnibus quaecumque ad statum vicariatus vel praefecturae, ad missionarios, ad religiosos, ad populi disciplinam, ad scholarum frequentiam, ad fidelium denique ipsorum curae commissorum salutem quavis ratione pertineant; quae relatio scripta esse debet et subscripta tum ab ipso Vicario aut Praefecto tum ab uno saltem ex consiliariis de quibus in c. 302 » (13).

Haec obligatio tenet etiam Superiores missionum sui iuris (14).

(12) Clemens IX, const. *Speculatores*, 13 sept. 1669, § 1. Dictam obligationem esse *ex iustitia* confirmat etiam Instr. S. C. de Propaganda Fide, 30 sept. 1848, n. 3 (Collect., n. 1033).

(13) S. C. de Propaganda Fide, 16 apr. 1922 epistula... De Relationibus Missionum, singulis quinquenniis exhibenda (AAS, XIV, 287-307). Relatio coalescit ex responsis ad 90 articulos in cit. epistula recensitos.

(14) *Ib.*, initio.

« § 2. Imo etiam sub cuiusque anni exitum ad Sanctam Sedem mittant eñchum seu numerum conversorum, baptizatorum annuaeque Sacramentorum administrationis una cum aliis notatu dignioribus ».

Obligatio de qua in hac § 2 tenet quoque Episcopos qui praesunt dioecesibus Sacrae C. de Propaganda Fide subiectis (15).

Praescriptio haec, dum Sacram Congregationem de incremento et de statu missionum docet, rectores efficaci modo movet ut diligenter operam in earundem bonum navent.

176. Erga Missionem.—A) *Residentia*. C. 301. § 1. In regione sibi commissa commorentur, a qua sine gravi et urgente causa per notabile tempus iis abesse ne liceat, inconsulta Sede Apostolica » v. infra n. 228.

« per notabile tempus », videlicet trimestre (16).

Huic obligationi residendi in regione sibi commissa, poenae contra non residentes non videntur applicandae (17).

B) *Visitatio*. § 2. « Regionem sibi concreditam, quodcumque sit opus, debent ipsi per se vel, si legitime impediti fuerint, per alium visitare eaque omnia in visitatione expendere, quae ad fidem, bonos mores, Sacramentorum administrationem, praedicationem verbi Dei, festorum observantiam, cultum divinum, iuventutis institutionem, disciplinam ecclesiasticam referuntur », v. infra, n. 234.

177. Consilii constitutio. C. 302. « Constituant Consilium ex tribus saltem antiquioribus et prudentioribus missionariis, quorum sententiam, saltem per epistolam, audiant in gravioribus et difficilioribus negotiis ».

« saltem per epistolam »: derogatur c. 105 n. 2 (ubi praecipitur convocatio), ne consultores cogantur saepe a missione quam regunt discedere.

(15) Ita expresse in litt. S. C. de Propaganda Fide ad Delegatum Apostolicum Australiae, diei 4 iun. 1934.

(16) Ita plures ex comparatione cum can. 338 § 2.

(17) Cfr. VIDAL, *Il nuovo Codice*, in *Civiltà Cattolica*, 1917, 3, 440s.

178. **Annua congregatio.** C. 303. « Prout siverit opportunitas, missionarios saltem praecipuos tum religiosos tum saeculares proprii territorii congregent semel saltem in anno, ut possint ex singulorum experientia et consilio deducere quae sint ordinanda perfectius ».

179. **Archivus.** C. 304. § 1. « Legibus quae de archivo constituendo Episcopis praescribuntur, etiam Vicarii ac Praefecti Apostolici, habita locorum personarumque ratione, aequae tenentur ».

180. **Celebratio Conciliorum et Synodi.** § 2. « Pariter quae de Conciliis plenariis et provincialibus cc. 281-291 praescribuntur, applicari debent, congrua congruis referendo, Conciliis plenariis vel regionalibus et provincialibus in regionibus Sacrae C. de Propaganda Fide subiectis; quae de Synodo diocesana cc. 356-362, Synodo vicariatus apostolici; sed nullum est praefinitum tempus pro Concilii provincialis et Synodi celebratione, et canones Conciliorum, antequam promulgentur, recognosci debent a S. Congr. de Propaganda Fide ».

Concilia, uti ex ipsa definitione patet, cum supponant erectas provincias, praescriptum hoc de illis regionibus intelligi debet Sacrae C. de Propaganda Fide subiectis, in quibus, etsi ecclesiastica hierarchia sit constituta, adhuc tamen inchoatum aliquid praeseferrunt (v. supra, n. 131). His in provinciis esse possunt etiam vicariatus apostolici, quorum Rectores ad Concilium vocandi erunt. Extra has provincias, plurium vicariatuum apost. Rectores, obtenta a Romano Pontifice licentia, possunt Concilium celebrare. Cum tamen in casu nulli eorum obligatio insit alios convocandi, Legati a Romano Pontifice designati erit Concilium convocare eique praeesse.

« quae de Synodo ... vicariatus ap. ». Praefectus quoque Ap., licet expresse non nominetur, hac facultate gaudet, cum eidem in c. 295 eadem facultates tribuantur ac Vicario Apostolico. Non tamen obligatione tenetur Synodum celebrare, praecise quia expresse id eidem non praecipitur.

181. **Clerus indigena.** C. 305. « Studiosissime curent, onerata graviter eorum conscientia, ut ex christianis indigenis seu incolis suae regionis probati clerici rite instituantur ac sacerdotio initien-

tur ». « Scilicet fidei catholicae... intuta incolumitas est et incerta propagatio tamdiu futura, quoad clerus desiderabitur lectus ex *indigenis* ad munera sacerdotalia probe institutis, qui non solum adiumento esse sacerdotibus peregrinis, sed ipsimet in civitatibus suis rem christianam administrare recte queant ... Nam Apostolicorum virorum operam, qui ex Europa advehuntur, multa praepediunt, maxime vero vernaculi inscientia sermonis, cuius perdifficile est arripere cognitionem; itemque insolentia institutorum atque morum, quibus ne longo quidem tempore assuescitur: ita ut necesse sit, europaeos clericos illic ut in alieno loco versari. Quapropter cum aegre se multitudo credat peregrinis, perspicuum est, sacerdotum indigenarum longe futuram fructuosiore operam... » (18).

Sine clero indigena ipsa periclitatur religionis catholicae inter populos custodia. Si enim cogantur rectores seu sacerdotes non indigenae abesse diutius, populus sine sacerdote et rectore periculo amittendae fidei exponitur. In laudem Ecclesiae catholicae profecto est quod ipsa praecipiat ut instituatur omni cum diligentia clerus indigena qui valeat etiam sacerdotii plenitudinem consequi et episcopatum digne tenere. Omnis humana consideratio quae praeceptum hoc executioni tradere non sinat seu negligere faciat, utpote doctrinae Ecclesiae seu veritati contraria et eidem Ecclesiae atque Fidei propagationi et conservationi noxia, reiici debet.

182. Missa pro populo. C. 306. « Missae sacrificium pro populis sibi commissis applicare debent saltem in sollemnitatibus Nativitatis Domini, Epiphaniae, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, sanctissimi Corporis Christi, Immaculatae Conceptionis et Assumptionis Beatae Mariae Virginis, Sancti Ioseph eius sponsi, Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, servato praescripto c. 339, §§ 2 et seqq. ».

Obligatio haec *ex iustitia* urget Vicarium, Praefectum Apost., imo ipsum Superiorem (19) ecclesiasticum missionis sui iuris, qui verus est loci Ordinarius. Insuper, *realis* est ita ut per se vel, si

(18) Leo XIII, ep. encycl. *Ad extremas Orientis*, 24 iun. 1893, n. 3.

(19) Ita S. C. de Propaganda Fide, litt. diei 31 aug. 1934 ad Deleg. Ap. Indiarum Or. (*Sylloges* cit., n. 187). V. etiam Exhortatio Pii XII *ad clerum indigenam*, 29 iun. 1948 (AAS, 1948, 374-376).

non possint, per alium, eam implere teneantur (20). Id innuere satis videtur clausula finalis in canone «servato praescripto» c. 339 §§ 2 seqq.

183. Missionariorum quorundam dimissio. C. 307. § 1, «Ipsi non licet, inconsulta Sede Apostolica, concedere missionariis ab ea missis veniam in perpetuum deserendi vicariatum aut praefecturam, vel alio transeundi, nec eos quoque modo expellere».

«ab ea missis»: praescriptum intelligi debet de missionariis dumtaxat quos Sacra C. de Propaganda Fide mittit, non de ceteris. Titulus «*Missionarii Apost.*» iis competit missionariis qui directe a Sacra C. mittuntur, sed non confert amplius praecedentiam supra alios qui hoc titulo non sunt insigniti (21).

§ 2. «In casu autem publici scandali possunt ipsi, audito suo Consilio, et si agatur de religiosis, praemonito, quantum fieri potest, Superiore, missionarium statim remove, facta tamen illico certiore apostolica Sede».

184. Privilegia C. 308. «Vicariis et Praefectis, caractere episcopali auctis, privilegia honorifica competunt, quae ius concedit Episcopis titularibus; si autem caractere episcopali careant, habent tantum, durante munere et in proprio territorio, insignia et privilegia Protonotariorum apostolicorum de numero participantium».

«insignia et privilegia (22)... participantium». Id ab accepta authentica notitia peractae canonicae provisionis (c. 349 § 1).

«in proprio terr.»: Sacra C. de Propaganda Fide saepissime facultatem concedit Praefectis Apost. utendi insignibus et privilegiis honoris causa, etiam extra territorium.

(20) Ita VERMEERSCH, *Periodica*, IX, 30. Non tamen per alium, soluto stipendio eam implere debet si ipse Vicarius vel Praefectus Apost. officium exerceat sine stipendio (cfr. CORONATA, op. cit., I, n. 374, 5°).

(21) S. C. de Propaganda Fide, 16 ian. 1924 Decretum quo revocatur privilegium praecedentiae titulo Missionarii Apostolici adnexum. In fine decreti, haec adduntur: «Igitur unicuique sacerdoti, sive extero sive indigenae ceteris paribus, in posterum secundum prioritatem sacrae presbyteralis ordinationis locus competet, ad normam can. 106 C. I. C.» (*AAS*, 243, in *Sylloge*, n. 115).

(22) Horum protonotariorum insignia et privilegia recensentur in motu proprio Pii X *Inter multiplices*, 21 febr. 1905.

185. Pro-Rector Missionis. C. 309. § 1. « Vicarii et Praefecti, ubi primum in territorium suum advenerint, deputent ex uno vel altero clero Pro-vicarium vel Pro-praefectum idoneum, nisi Coadiutor cum futura successione a Sancta Sede datus fuerit ». Ne missio, nec per breve tempus sine Rectore qui de ea respondeat maneat, quod vergeret in detrimentum ipsius missionis.

§ 2. « Pro-vicarius aut Pro-praefectus nullam habet, vivente Vicario aut Praefecto, potestatem, nisi quae fuerit ab eodem sibi commissa; sed deficiente Vicario aut Praefecto, vel eorum iurisdictione impedita ad normam c. 429 § 1, totum debet regimen assumere et in hoc munere permanere, donec a Sancta Sede aliter fuerit provisum ».

« sed deficiente ... ad normam c. 429 § 1 ». Non constat, in casu, an Vicario delegato vel Pro-vicario competat regimen vicariatus vel praefecturae apost. Videtur praevalere debere ius vicarii delegati, quia pro-vicarius non potest regere territorium nisi deficiente vel impedito principali eiusdem rectore. Sed si sit vicarius delegatus (cui omnia iura Vicarii Generalis competunt), non apparet quare ab hoc iure et officio exercendo idem Vicarius arceri debeat.

§ 3. « Pari modo Pro-vicarius aut Pro-praefectus, qui titulari successerit, statim deputet ecclesiasticum virum, qui sibi, ut supra in munere succedat.

§ 4. Si forte contingat ut nemo sive a titulari sive a pro-titulari uti administrator fuerit designatus, tunc senior in vicariatu vel praefectura, is, nempe, qui sit praesens in territorio et suas destinationis litteras in eodem prius, exhibuerit, censetur delegatus a Sancta Sede ut regimen assumat, et inter plures aequae seniores, antiquior sacerdotio ».

« censetur delegatus a Sancta Sede ... ». Cum hic, ex praescripto iuris, in locum Ordinarii loci impediti vel deficientis succedat, ad normam c. 198 § 1 « ... itemque ii... in regimine » verus loci Ordinarius dicendus est ideoque ordinaria (non delegata) potestate instructus. Hinc voce « delegatus » (23) intelligendum videtur « depu-

*mensi deputatus
hunc Ordinarius
pauli. S*

(23) Canonis textus haustus est litt. ap. Benedicti XIV *Ex sublimi*, 26 ian. 1753, in qua iubentur quidam Missionum rectores eligere Vicarium « qui eveniente cuiusvis Apostolici Vicarii... obitu, tamquam huius Sanctae Sedis delegatus teneatur assumere et obire regimen et gubernium apostolici vicariatus ».

tatus ». Id confirmant sequentis canonis verba § 2 « *interim uti possunt . . .* »: quae de singulis (non excluso *seniore* presbytero) ad quos cura seu regimen missionis devenierit, dicuntur.

C. 310. § 1. « Ad quos vicariatus aut praefecturae cura devenierit ad normam c. 309, ii debent quamprimum certiore facere Apostolicam Sedem ».

§ 2. « Interim uti possunt omnibus facultatibus sive ordinariis ad normam c. 294, sive delegatis (24), quibus Vicarius vel Praefectus pollebat, nisi commissae fuerint ob industriam personae ».

Intra annum a *vacatione sedis*, Pro-vicarius concedere potest litteras dimissorias (25).

om. *mutat* *de*
ex *analogia*
nilon
ex *ga.*
ius Superior.
C. 311. « Qui vicariatui vel praefecturae apostolicae ad certum tempus praepositus est, debet in regimine cum omnibus facultatibus sibi concessis permanere, licet definitum tempus fuerit praeterlapsum, donec successor canonicam sui muneris possessionem ceperit. »

Cum missionarii consultores in loco habitualis residentiae Vicarii vel Praefecti Apost. non commoentur (v. c. 302), cumque periculis exponi posset vacans missio, praeteritis temporibus providebat Sedes Apost. per nominationem Coadiutoris cum iure futurae successionis (cuius rei vestigium manet adhuc in c. 309 § 1). At dein, cum experientia constiterit id medium incommodis non vacare, Benedictus XIV institutum Pro-vicarii et Pro-praefecti, const. *Ex sublimi*, 26 ian. 1753, pro Indiis orientalibus, primum induxit, illudque deinceps ad alias missiones extendit constitutione *Quam ex sublimi*, diei 8 aug. 1755.

186. *Notae historicae.* Pristinis temporibus, curam fidei propagandae suscipiebant non solum Romani Pontifices, sed Patriarchae quoque alique forte principales Episcopi. Ante erectam Sacram C. de Propaganda Fide dioeceses statim erigebantur in locis missionum. Solummodo in insulis britannicis, episcopatibus praecesserunt coenobia.

(24) Delegatae facultates recensentur in formulis (maiore et minore) Sacrae C. de Propaganda Fide (v. *Sylloge*, nn. 207ss.).

(25) C. I. A., 20 iul. 1929 ad c. 958.

Missiones sodalibus Ordinum Mendicantium commissae (saeculo XIII) constituebantur ad formam divisionis in usu in iisdem Ordinibus (provinciae, custodiae, vicariae); dein, crescente fidelium numero, in dioeceses erigebantur.

Laudata autem Sacra C. territoria sibi subiecta erigere coepit in praefecturas apostolicas et dein in vicariatus apostolicos, quorum omnium rectoribus una delegata (a Sede Apostolica) potestas competebat.

CAPUT IX

De Administratoribus Apostolicis ⁽¹⁾

187. **Notio.** Administrator Apostolicus est praelatus qui nomine Romani Pontificis regit dioecesim canonice erectam cum potestate ordinaria quasi-episcopali ad tempus vel in perpetuum.

188. **Constitutio.** C. 312. «Dioecesis canonice erectae regimen, sive plena, sive vacante sede, aliquando Summus Pontifex ob graves et speciales causas Administratori Apostolico vel in perpetuum vel ad tempus committit».

«Dioecesis»: h. e. Administrator Apostolicus ordinario non praeponitur vicariatui apostolico.

«Romanus Pontifex»: idque vi potestatis supremæ regiminis qua iure divino fruitur;

«et speciales»: h. e. quae de stylo Curiae exigunt remedium hoc *extraordinarium*. Ita v. g. Episcopi inhabilitas cum vel sine eiusmet culpa, iniusta a potestate civili Episcopi remotio, Episcopi occisio, capituli dissensus in eligendo vicario capitulari, electio indigni, futura suppressio dioeceseos.

«vel in perpetuum...»: inde duplex figura seu institutum Administratoris. Administrator Apost. *ad tempus* nominatur in *Congressu*; *permanenter*, a Comitibus plenariis Sacrae C. (2).

(1) V., supra, n. 2 III. d.

(2) V. Ordo serv. in Romana Curia. Normae peculiares, cap. VII, art. II, n. 7. J. P. Comand.

189. Captio possessionis. C. 313. § 1. Quilibet Administrator Apostolicus, si datus fuerit dioecesi, sede plena, canonicam administrationis possessionem init, ostendens litteras suae nominationis tum Episcopo, si sit mentis consiliiue compos et in dioecesi versetur, tum etiam Capitulo, ad normam can. 334 § 3 ».

« *tum Episcopo* »: quia, hoc facto, suspenditur eiusmet potestas (v. c. 316 § 1);

« *mentis consiliiue compos* »: qui plenam possessionem facultatum mentalium habet; excludi videtur qui tantum lucida intervalla habet (3).

« *tum etiam Capitulo* »: cum sit Episcopi senatus, et, sede vacante, ad ipsum spectet regimen dioecesis (v. c. 391 § 1).

§ 2. « Si sedes fuerit vacans, vel si Episcopus non sit mentis consiliiue compos, aut in dioecesi non moretur, Administrator Apostolicus possessionem sumit ad instar Episcopi secundum cit. c. 334 § 3 ». — *shows letters to Chapter.*

190. Potestas. C. 314. « Iura, officia ac privilegia Administratoris Apostolici desumantur ex litteris suae deputationis, vel, nisi in eisdem aliud caveatur expresse, ex praescripto canonum qui sequuntur ».

« *ex litteris...* »: praecise alia atque alia esse potest causa ob quam Romanus Pontifex procedit ad nominationem Administratoris; idcirco, et diversi limites erunt apponendi huius iuribus, et diversae esse possunt obligationes;

Si *permanenter constituatur*. C. 315. § 1. « Administrator Apostolicus permanenter constitutus iisdem iuribus et honoribus fruitur, iisdemque obligationibus tenetur, ac Episcopus residentialis ».

« *iisdem obligationibus* »: sermo explicitus non fit de sanctionibus (cfr. c. 323 § 1) quae Episcopos residentiales respiciunt; idcirco, administratori permanenter constituto applicari debere non videntur.

Sanctions are mentioned for other Apostolic persons - hence they don't apply here. Besides, Holy See can take care of him easily.

Si *ad tempus* « § 2. Si ad tempus sit! »

« 1° Eadem iura ac officia habet, ac Vicarius Capitularis; sed, sede plena, potest dioecesim visitare ad tramitem iuris; nec tenetur obligatione applicandae Missae pro populo, quae Episcopum gravat »;

(3) Cfr. CORONATA, op. cit., I, n. 280.

«sed sede plena... visitare»: visitatio enim canonica dioecesis esse potuit unum ex motivis constitutionis Administratoris. Ceterum Episcopi potestas cum suspensa supponatur, dioecesis maneret sine beneficio visitationis;

«*nec tenetur... gravat*»: Episcopus enim manet dioecesis titularis, et fructus percipit beneficii. Sede vacante, obligatione tenetur Administrator Apost. applicandae Missae pro populo (v. § 2, n. 1 canonis de quo agimus et c. 440).

191. Privilegia honorifica. C. 315 § 2, n. 2. «Ad honorifica privilegia quod attinet, valeat praescriptum c. 308; sed Episcopo qui, ad aliam sedem translatus, prioris retinet administrationem, in hac quoque omnia Episcoporum residentialium honorifica privilegia competunt».

«*sed Episcopo... competunt*»: decet quidem, nec nocere potest; nec ratio apparet cur praedicta privilegia amittere debeat in dioecesi quam rexit uti titularis Episcopus usque ad translationis certam notitiam (v. c. 430 § 3);

192. Suspendio potestatis Episcopi. C. 316. «Si Administrator Apostolicus dioecesi, sede plena, praeficiatur, iurisdictio Episcopi eiusque Vicarii Generalis suspenditur».

«*eiusque Vicarii Generalis*»: eandem enim efformat cum Episcopo personam moralem.

«*suspenditur*»: idcirco, constitutio Administratoris medium extraordinarium dicitur; quod, ne incassum adhibeatur, decernitur ut suspensa maneat Episcopi potestas.

193. Episcopi praecedens administratio. § 2. «Quamquam autem Administrator Apostolicus Episcopi auctoritati non subest, non debet tamen se immiscere causis Episcopum ipsum spectantibus, neque in Vicarium eius Generalem iudicium seu processum instruere aut animadvertere ob acta praeteritae administrationis». Episcopus enim uni Sedi Apostolicae regiminis anteacti rationem reddere debet. Inde, ratio praecepti quod sequitur: «*neque in Vicarium... administrationis*».

194. Administrator impeditur vel deficit. C. 317. «Si impedita fuerit iurisdictio Administratoris Apostolici aut si idem Ad-

ministrator defecerit, Sedes Apostolica statim moneatur; et interim, si dioecesis vacet aut Episcopus non sit sui compos, valent praescripta cc. 429 seqq.; secus Episcopus dioecesim regit, nisi Sedes Apostolica aliud praestituerit».

195. **Cessatio.** C. 318. § 1. «Administratoris Apostolici iurisdictio Romani Pontificis aut Episcopi obitu non cessat.

§ 2. «Cessat vero cum Episcopus dioecesis vacantis possessionem legitime ceperit ad normam c. 334 § 3». Et, si sedes sit plena, revocatione a Romano Pontifice facta.

196. **Notae historicae.** (4). Alienas dioeceses administrabant, antiquis temporibus, Episcopi residentiales (plerumque viciniore) et, sub Gregorio V. (a. 590-604) et Ioanne VIII (a. 872-882), Episcopi ut plurimum impediti (a propria pulsi). Item, toto quoque medio aevo. Et quidem:

A saec. IV ad XII, Episcopi viciniore, vel item aliquis Episcopus impeditus. Administratores hi (vocabantur Visitatores, Intercessores, Interventores, Commendatores) regebant dioeceses vacantes vel impeditas, uti supra, vel etiam quorum titularis per longius tempus aberat.

Idem obtinebat usu commendarum, videlicet concessionis Officii vel beneficii alicui in custodiam et administrationem (i. e. ut iura tueatur, bona conservet et administret et munia exerceat). Commendarum usus, in episcopatibus usque ad saec. XIV rarior, sub Clemente V (a. 1305-1314) receptus, et a Concilio trid. (5) vetitus fuit.

A saec. XII, dioecesim vacantem ordinario regebat Capitulum cathedralis ecclesiae, vel Vicarius ab eodem Capitulo electus, aut (iure devolutivo) a Metropolitano designatus.

In casibus extraordinariis, Romani Pontifices, a saec. XIII (Innocentius IV, Clemens IV) deputarunt Administratores (dictos Vicarios) (6) Apostolicos ad regendas aliquas dioeceses.

(4) Cfr. MAROTO, op. cit., II, n. 755.

(5) Sess. VII *De reform.*, cap. II.

(6) Distinguendos a Rectoribus missionum characterem episcopalem non auctis, qui, item, Vicarii Apostolici vocabantur.

Praxis nominandi Administratores ad aliquam dioecesim, vacante vel plena sede, regendam semper viguit. Administratorum deputationem Bonifacius VIII (a. 1294-1303) Sedi Apostolicae reservavit. Eorum potestatem Papa determinabat; secus, omnia poterant, excepta bonorum immobilium alienatione.

CAPUT X

De Praelatis inferioribus ⁽¹⁾

197. **Rubricae explicatio.** *Praelati*: sunt enim clerici iurisdictione ordinaria in foro externo fruentes (v. c. 110); *inferiores*: sive enim Abbates vel Praelati *Nullius*, sive ceteri praelati honoris causa de quibus sub hac eadem rubrica (v. c. 328), ad conditionem iuridicam quod attinet, infra Episcopos sunt.

198. **Notio.** C. 319. § 1. «Praelati qui praesunt territorio proprio, separato ab omni dioecesi, cum clero et populo, dicuntur Abbates vel Praelati *Nullius*, nempe dioecesis, prout eorum ecclesia dignitate abbatali vel simpliciter praelatitia gaudet».

«proprio»: ordinaria, ergo, utuntur et *propria* potestate participata quidem a Romano Pontifice, non autem *vicaria*: sunt enim veri titulares territorii iuris communis, in dioecesim tamen non erecti. Idcirco, canone 215 § 2 dictum est nomine dioecesis venire quoque abbatia vel praelatura *nullius*. (v. supra, n. 2, II, A et III).

His temporibus, in locis missionum novae eriguntur abbatiae *nullius* (v. supra, n. 169); itemque, ob speciales rationes, etiam praelaturae.

Abbatia vel praelatura *nullius* supremum (2) attingit exemptio-

(1) V., supra, n. 2. II. A et III.

(2) Gradum tenent *medium* praelaturae quasi *nullius* cum iurisdictione in clerum et populum (*activa* exemptio), sed sine territorio (sunt in dioecesi sed non de dioecesi); *infimum*, praelati regulares qui iurisdictione dumtaxat fruuntur in personas intra septa alicuius religiosae domus (Praelati *simpliciter inferiores* = exemptio *passiva*). Hi quoque sunt in dioecesi sed non de dioecesi.

Exemptiones hae duae dicebantur acquiri posse per praescriptionem *quadragesariam* cum titulo *colorato* (cfr. WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 563).

nis gradum a iurisdictione Ordinarii loci, quippe quod Praelato vel Abbati *nullius* subiiciuntur, praeter personas atque loca (ecclesia, monasterium) religiosorum, fideles et clerici et ipsum territorium; ita ut hae abbatiae vel praelaturae non sint *de dioecesi* nec *in dioecesi*. Idcirco, iure praecedenti dicebantur *praelati exempti* (classis supremae).

as 24m 3,
acted in 199. Quo iure regatur. C. 319. § 2. «Abbatia vel praelatura *nullius*, tribus saltem paroeciis non constans, singulari iure regitur, nec eidem applicantur quae canones statuunt de abbatibus vel praelaturis *nullius*».

200. Constitutio. C. 320. § 1. «Abbates vel Praelati *nullius* nominantur et instituuntur a Romano Pontifice, salvo iure electionis aut praesentationis, si cui legitime competat; quo in casu ab eodem Romano Pontifice confirmari aut institui debent».

«et instituuntur»: h. e. obtinent canonicam provisionem (v. c. 332 § 1).

201. Qualitates. § 2. «Assumendi ad abbatiam vel praelaturam *nullius* iisdem qualitatibus ornati esse debent, quas ius in Episcopis requirit». Veniunt enim nomine Episcopi et Episcopo inferiores sunt ratione non erectionis territorii in dioecesim tantum.

202. Numerus suffragiorum in electione. C. 321. «Si cui collegio est ius eligendi Abbatem vel Praelatum *nullius*, ad validam electionem requiritur numerus suffragiorum absolute maior, demptis suffragiis nullis, firmo peculiari iure quod maiolem suffragiorum numerum exigat». Hac norma opportune derogatur praescripto can. 101 § 1, 1.

203. Captio possessionis. C. 332. § 1. «Abbas vel Praelatus *nullius* nequit quovis titulo sive per se sive per alios in regimen abbatiae vel praelaturae se ingerere, antequam eiusdem possessionem ceperit, ad normam can. 334 § 3».

204. Benedictionis receptio. § 2. «Abbates vel Praelati *nullius* qui ex praescripto apostolico vel ex propriae religionis constitutionibus benedici debent, intra tres menses a receptis litteris

apostolicis, cessante legitimo impedimento, benedictionem ab Episcopo, quem maluerint, accipiant ».

205. Potestas. C. 323. § 1. « Abbas vel Praelatus *nullius* eadem potestates ordinarias eademque obligationes cum iisdem sanctionibus habent, quae competunt Episcopis residentialibus in propria dioecesi ».

« cum iisdem sanctionibus »: in omnibus enim Episcopis residentialibus eequales habentur; cumque sint et ipsi titulares territorii iuris communis, non est cur a *sanctionibus* eximantur (2a).

§ 2. « Si caractere episcopali non sit ornatus et benedictionem, si eam recipere debet, receperit, praeter alia munera quae in c. 294 § 2 describuntur, potest quoque ecclesias et altaria immobilia consecrare ».

Paragraphus haec, obscura, plures admittit interpretationes (3). Tenenda videtur sequens: benedicendus, ante receptam benedictionem, potest ea peragere quae competunt Vicario et Praefecto Apostolico sine caractere episcopali (c. 294 § 2): non est enim ratio cur minori fruatur potestate ac Vicarius et Praefectus Apost.; recepta benedictione, potest insuper ecclesias et altaria immobilia consecrare. Non benedicendus, *omnia* (haud exclusa consecratione ecclesiarum et altarium) potest a capta territorii possessione.

Extra territorium, Abbas *nullius*, caractere episcopali carens, ecclesiam in alieno territorio, nec ex licentia eiusdem Ordinarii valide consecrare potest (4).

Vicarii Generalis constitutio. § 3. « Quod attinet ad Vicarii Generalis constitutionem, servantur praescripta cc. 366-371 ».

206. Regimen Capituli C. 324. « Capitulum religiosum Ab-

(2a) Aliter, ut videtur, Oeserle G., *De sanctionibus in can.* 323 § 1 (C. R., 1946, 231-239).

(3) Canon, ait CHELODI (*De personis*, n. 198, nota 3), non est omnimode perspicuus. Admittit enim quatuor saltem interpretationes: a) privilegia c. 294 et c. 323 omnibus competunt, sed benedicendis post benedictionem; b) privilegia utriusque can. competunt, sed c. 323 benedicendis post benedictionem; c) privilegia tum c. 294 tum c. 323 solis competunt benedictis; d) privilegia c. 294 omnibus, c. 323 solis benedictis.

(4) C. I. A., 29 ian. 1931.

batiae vel praelaturae *nullius* regitur propriis legibus ac constitutionibus; Capitulum saeculare, iure communi».

«vel praelaturae»: si ecclesia dignitate abbatiali non sit praedita.

207. **Insignia et honores.** C. 325. «Abbas vel Praelatus *nullius*, licet caractere episcopali careat, utitur tamen in proprio territorio insignibus pontificalibus cum throno ac baldachino et iure ibidem officia divina pontificali ritu celebrandi; crucem autem pectoralem, annulum cum gemma, ac pileolum violaceum potest etiam extra territorium deferre».

«insignibus... celebrandi»: regit enim territorium nomine proprio.

208. **Consultores.** C. 326. «Si praelatura saecularis Capitulo careat, eligantur consultores ad normam cc. 423-428». Duplex consultorum munus: iuvare Praelatum in regimine et praelaturam *nullius* sede vacante vel impedita regere.

209. Regimen Abbatiae vel Praelaturae:

vacantis. C. 327. § 1. «Abbatia vel praelatura *nullius* vacante, si agatur de abbatia vel praelatura religiosa, succedit Capitulum religiosorum, nisi constitutiones aliud ferant; si de saeculari, Capitulum canonicorum; utrumque autem Capitulum intra octiduum debet Vicarium Capitularem deputare ad normam c. 432 seqq., qui abbatiam vel praelaturam regat usque ad novi Abbatis vel Praelati electionem».

impeditae. § 2. «Abbatia vel praelatura impedita, servetur praescriptum c. 429».

210. **Familiares Romani Pontificis.** C. 328. «Circa Romani Pontificis Familiares, sive praelati titulo gaudeant, sive non, standum privilegiis, regulis et traditionibus pontificiae Domus».

«*Familiares*»: Familiam Romani Pontificis constituunt clerici et laici de facto vel ex titulo honorifico servitio Romani Pontificis addicti.

211. **Notae Historicae.** Abbatiarum *nullius* origo ascendit ad saec. IX et X, quo tempore, insignia quaedam monasteria, in popu-

lum ipsis viciniorem, curam animarum vel archidiaconalem iurisdictionem exercuerunt. Successivo tempore, iidem Abbates exempti effecti sunt a iurisdictione Episcopi loci, et potestatem quasi-episcopalem obtinuerunt praeter quod in monachos, in ecclesias, et ipsos fideles. Romani Pontifices hanc Abbatum quorundam probarunt condicionem saeculis XI et XII, eisdemque pontificalium exercitium concesserunt.

Saecularia quaedam Capitula similem exemptionem obtinuerunt. Ecclesiae saeculares quae titulo Abbatiae donantur, plerumque erant regulares.

Concilium Tridentinum (5) praelaturas *nullius* confirmavit, et Praelatorum iura ac officia determinavit.

V. infra, ad c. 615 *de exemptione*.

TITULUS VIII

De potestate episcopali deque iis qui de eadem participant ⁽¹⁾.

CAPUT I

De Episcopis ⁽²⁾.

212. **Notio.** C. 329 § 1. « Episcopi sunt Apostolorum successores atque ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praeficiuntur quas cum potestate ordinaria regunt sub auctoritate Romani Pontificis ».

« Apostolorum successores »: in genere tantum; non — uti patet — in iuribus et charismatibus apostolatus, sed in ordinario munere pastoralis officii.

« ex divina... praeficiuntur »: i. e. quod Episcopi partem habere debeant in regendis fidelibus, iuris divini est (v. supra, n. 2, I);

(5) Sess. XXIII, c. 10; XXIV, c. 9, *De ref.*

(1) Recole dicta, supra, n. 4.

(2) De Episcopis per universum Codicem, iuvat hanc retinere normam, eos nempe in Ecclesia constitui veros *doctores, rectores et patres* populi christiani necnon pro eodem apud Deum *intercessores* (v. cc. 329 § 1, 334 § 1, 335 § 1, 339 § 1):

«cum potestate ordinaria regunt». Episcopi enim vi hierarchiae iurisdictionis sunt in Ecclesia Dei veri principes cum potestate ordinaria propria in utroque foro. Dicitur «propria» quia episcopatus gradus est iurisdictionis iure divino; (v. c. 108 § 3); ideoque non sunt nec delegati nec vicarii Papae. Attamen, per diversa tempora iurdictio Episcoporum augeri vel minui a Romano Pontifice potest.

«sub... Pontificis»: idque de iure divino (v. cit. c. 108 § 3). Hanc auctoritatem Romanus Pontifex explicat vigilando, iuvando, hortando, supplendo, et, si opus est, corrigendo.

a) *doctores* (v. c. 1327). Apostolis succedunt, quibus Dominus praecepit «euntes ergo, docete omnes gentes» (Mt. 28, 19). Docere autem Episcopi debent veritates fidei credendas et veritates in praxim deducendas. Cui muneri haeret munus interpretandi, defendendi praedictas veritates, atque vigilandi super conservationem fidei et morum. Omnes hominum classes officium hoc episcopale afficit, sed peculiarem Episcoporum curam merentur pueri et iuvenes;

b) *Rectores*, iuxta verba S. Pauli: «attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei» (Act. 20, 28). In quavis societate recte constituta natura et limites potestatis ex natura finis societatis diiudicantur et dimetiuntur. Cum ergo Ecclesia sit societas essentialiter supernaturalis, planum est dari in ea potestatem spiritualem et supernaturalem in foro interno exercendam. Sed, cum sit simul visibilis, ei inest fori quoque externi potestas. Episcopi, quo valeant fideles in finem Ecclesiae ducere, utriusque fori potestatem, immediatam quidem et ordinariam, in proprias ecclesias obtinent (v. cc. 334, 335).

«Ex Episcopis — scribit Leo XIII (ep. *Est sane molestum*, 17 dec. 1888) — constat pars Ecclesiae longe augustissima, quae nimirum docet ac regit homines iure divino: ob eamque rem quicumque eis resistat, vel dicto audiens esse pertinaciter recuset, ille ab Ecclesia longius recedit... Sunt illi quidem in populo christiano fidei sanctae magistri, at praesunt etiam tamquam rectores et duces, atque ita praesunt, ut de hominum salute, quos habent a Deo creditos, ipsi Deo ratio sit ab illis aliquando reddenda»;

c) *Patres*. Ea qualitate rectores ecclesiastici a civilibus praecipue distinguuntur, iuxta illud Christi D.: «Reges terrae dominantur eorum, vos autem non sic» (Luc. 22, 25). Episcopos esse debere fidelium *patres indigitat*: 1) *nomen «Papa»* ipsis a remotissima antiquitate inditum, hodie autem Romano Pontifici reservatum (v. supra, n. 45); 2) *nomen «canones»* quod legibus suis indidit sancta mater Ecclesia. Canones i. e. regulae ad rectas, relate ad finem, efficiendas actiones. Episcoporum paterna sollicitudo omnes afficere debet, sed praesertim miserabiles personas (pauperes, viduas etc.), pueros et, diebus praecipue nostris, opifices; 3) *clementia* in legibus relaxandis (dispensationes et absolutiones) et in poenis infligendis (cfr. c. 2214 § 2). Ad paternitatem perti-

Episcopus ita describi potest: praelatus plenitudine sacerdotii (Novi Testam.) auctus, cui, vi officii a Christo Domino in genere et quoad substantiam instituti, iurisdictio in utroque foro competit ad regendam particularem dioecesim ».

« *praelatus* »: v. c. 110;

« *plenitudine...* »: ut ab inferioribus clericis distinguatur;

« *cui vi officii* »: ut appareat natura potestatis (ordinaria), qua potitur;

« *a Christo* »: quia episcopatus est iuris divini;

« *in genere et quoad substantiam instituti* »: ut distinguatur munus collegii episcopalis a singulorum munere;

« *iurisdictio in utroque foro competit* »: quia rector et princeps constituitur in societate spirituali, supernaturali, sed et visibili;

« *ad regendam particularem dioecesim* »: (3) quo indicatur origo iuris ecclesiastici in regimine certae dioeceseos. Inde, rector unicus est in diocesi, nisi exceptio detur.

Episcopi sunt *residentiales* vel *titulares*. Primi sunt *exempti* vel *suffraganei*. Omnes esse possunt etiam religiosi.

net quod Episcopi sint fidelibus in exemplum, ita ut opere, eos ad imitationem hortentur et invitent (« Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi », *I Cor.*, 4, 16). « Integritas enim praesidentium salus est subditorum » (Trid., sess. VI, cap. I, *De reform.*).

Nec silentio praetereundum Episcopos, consecratione, in statu perfectionis acquisitae constitui. « Qui (eligendus in Episcopum) — scribit Gregorius XIV (const. *Onus Apostolicae*, 15 maii 1591, prooem.) — ad omnem virtutem et mandatorum Dei observantiam aliorum forma esse debet, cum certum sit gregis salutem magnopere pendere ex boni pastoris praestanti vita et doctrina »;

d) *Intercessores*. Id etiam debetur naturae spirituali et supernaturali societatis ecclesiasticae. Episcopi enim, contra ac principes civiles, sibi subiectos iuvare debent *oratione* et *poenitentia* (princeps oratio est oblatio divini sacrificii [c. 339 § 1] pro populo sibi commisso) aliisque auxiliis ad eorum spirituales profectum necessariis.

Subiectio auctoritati Romani Pontificis fert ut Episcopi iuventur et, quatenus opus sit., corrigantur.

Ex recensitis muneribus sequitur Episcopos ius habere (v. c. 349) ut congrue sustententur et honore afficiantur.

(3) V., infra, n. 215.

Erectio dioecesis. Iure Codicis causa maior est (v. supra, n. 2, II).

213. Designatio Episcoporum

nominatio. « § 2. Eos libere nominat Romanus Pontifex ». Iure ergo communi viget dumtaxat nominatio; sed iure particulari admittitur electio;

electione. « § 3. Si cui collegio concessum sit ius eligendi Episcopum, servetur praescriptum c. 321 ».

« servetur... »: v. supra, n. 202.

Iure quoque particulari admittitur *commendatio* (4). Haec in eo est ut Episcopi comprovinciales quarundam regionum statis temporibus exhibeant elenchum clericorum, qui, suo iudicio, ad episcopatum idonei sunt. At, uti patet, sic commendati nullum ius ad nominationem acquirunt; commendatio enim non est institutum quod gignat ius nec ad rem nec in re.

Fundamentales normae commendationis: (u. l. a.)

A) Sub gravi exigitur ut qui proponitur personaliter et ex diuturna conversatione a proponente cognoscatur; *Directly known.*

B) Antequam determinent quem proponant, tam Archiepiscopi quam Episcopi consultores dioecesanos et parochos inamovibiles rogabunt, eo modo qui infra statuitur, ut sacerdotem indicent aliquem, quem prae ceteris dignum et idoneum coram Domino censeant cui Christiani gregis custodia in aliqua dioecesi committatur;

Ast: a) interpellatio facienda erit consultoribus et parochis, non in conventu coadunatis, sed singulis singillatim, data unicuique sub gravi obligatione secreti, et sub lege destruendi, si quod intercessit hac de re, epistolare commercium; b) Episcopi autem habitum consilium nemini patefacient, nisi forte in Episcoporum conventu;

C) In conventu, invocato divino auxilio, praestandum erit a singulis, Archiepiscopo non excepto, tactis Ss. Evangeliiis, iusurandum de secreto servando, ut sacratius fiat vinculum quo omnes adstringuntur et regulae ad electionem faciendam legendae erunt;

D) Relatio (circa nomina proposita, candidatorum qualitates et

(4) Cfr. Decreta S. C. Consistor. dierum 25 iul. 1916, 19 mar. 1919, 20 nov. 1920, 19 mar., 30 apr. et 20 aug. 1921 (AAS, VIII, 400; XI, 124; XIII, 13, 222, 379, 430).

obtenta suffragia) subscripta a Praesule, a secretis et a ceteris Episcopis praesentibus tutissime ad Sacram Consistorialem per Delegatum Apost. mittenda (5).

Circa secretum (6):

a) Iis, qui sub secreto S. Officii de informationibus requiruntur circa personas ad episcopatum promovendas, non licet delatum sibi munus, qualibet de causa, etiam ad tutiores notitias hauriendas, aliis revelare; *Can't even reveal that he was consulted - not secrets S. Of.*

b) Non licet datas informationes, quacumque de causa, alteri, etiam secretissimo et intimo vel in ipsa sacramentali confessione, revelare;

c) Qui ignarus certae notitiae, eam ab alio vel aliis haurire non potest, etsi tutissime et sine ullo periculo violationis secreti, absque S. Congregationis licentia; et si hoc fecerit, tenetur personam vel personas a quibus notitias hausit, in suis informationibus S. Congregationi manifestare;

d) Secreti huius violatio punitur poenis contra violatores secreti S. Officii (v. supra, n. 120).

214. Notae historicae de designatione Episcoporum (7).

Inspecta natura vere monarchica Ecclesiae, dicendum est ius esse proprium Romani Pontificis constituendi Episcopos per universum terrae orbem. Proinde omnes ceteri qui, decursu temporis, partem legitime habuerunt in designatione Episcoporum, id potuerunt unice ex legali, aut tacita, aut expressa consensione Romani Pontificis.

Exercitii autem huius iuris vicissitudines in quinque aetates seu stadia satis distincta dividi possunt:

1) *Aetas Apostolica*. Quamdiu vixerunt Apostoli, ipsi libere providerunt, per se (8) vel per discipulos iam caractere episcopali auctos (9), institutioni Episcoporum in ecclesiis quas condebant. Etsi, in hoc peragendo negotio, nonnunquam fidelium votum exqui-

(5) S. C. Consistor., 25 iul. 1916 (*AAS*, VIII, 400-404 nn. 1, 2, 3, 17).

(6) S. C. Consistor., 25 apr. 1917 (*AAS*, IX, 232, 233).

(7) Cfr. C. BRUNO, *op. cit.*, pp. 27-49.

(8) Act. Apost., XIV, 22.

(9) Tit., I, 5.

sierint (10), vel boni testimonii eorum «qui foris sunt» (11) rationem habuerint, ipsa tamen Episcoporum institutio ab illis eorumque discipulis tota pendebat.

2) In *Secunda Aetate* (a morte «apostolicorum virorum» usque ad Conc. nicaenum I, a 325), nonnunquam ipsi fideles et clerus dioecesanus candidatum primi eligebant, «consentientibus vicinarum ecclesiarum Episcopis» (12); aliis in locis, nonnisi de «testimonio» populi sermo est (13), imo de eius simplici «praesentia» (14). Aliter S. Cyprianus (15) loquitur de clericorum testimonio, de plebis suffragio et «de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio».

no sources
to that
groups
primary
e.g. People
clergy
etc., etc.

Haec varia testimonia satis indicant regulas non tam determinatas et stabiles fuisse. Illud tamen certum apparet quod in electione Episcopi partem simul habuerunt tum viciniore Episcopi, tum clerus populusque viduatae sedis, quin liceat adamussim definire partem Episcopis reservatam ab alia quae clero populoque relinquebatur.

3) *Tertia Aetas* (a Concilio nicaeno I usque ad saec. XII). In hac periodo, praeter consensum illorum qui hucusque in electione Episcopi partem habuerunt, iam alia intervenit potestas, Metropolitae scilicet, Romanorum Pontificum et principum saecularium.

Metropolitae tribuitur a Concilio nicaeno I, c. 4, ius confirmandi electionem cuiusvis Episcopi suffraganei. Cetera etiam concilia «topyca» sive in Oriente (16), sive in Occidente (17), idem ius Metropolitae tribuunt. Ex hoc tamen non minuitur ius participationis cleri et populi dioecesani in electione Episcopi.

Romanorum vero Pontificum interventus in eo imprimis erat ut singulis ecclesiis commendaretur observatio disciplinae tunc vigentis. Praeterea Summis Pontificibus competeabant, utpote Patriarchis Occidentis et Metropolitae provinciae romanae, ea iura

(10) Act. Apost., I, 21.

(11) I Tim., III, 7.

(12) EUSEB., *Hist. Eccl.*, l. VI, c. X, n. 11.

(13) TERT., *Apol.*, c. 39.

(14) ORIG., *In Lev. Hom.*

(15) *Epist.* 67.

(16) Conc. antiochenum, cc. 9, 19; Sardicense, c. 6; Laodicense, c. 12.

(17) Conc. carthaginense III, c. 37.

quae aliis Patriarchis et Metropolitae a Conciliis reservabantur. Sic speciatim in vicariatu thessalonicensi nullus Episcopus constituebatur sine licentia Vicarii Apostolici. Si autem quaedam exoriebatur in electione Episcoporum controversia, tunc Romani Pontifices interveniebant et, generaliter, hoc in casu, destitutis iam electis Episcopis in discordia, ipsi libere designabant Episcopos. Tandem recolendum est momentosum illud ius quod sibi semper vindicaverunt Romani Pontifices confirmandi electionem omnium Patriarcharum Orientis.

Imperatores christiani priores, exceptis illis qui haeresi faverunt, generaliter in electionem Episcoporum sese non ingessere, nisi urgente necessitate et ipsa Ecclesia petente. In Oriente, iam a saeculo VII, electio Patriarcharum et Episcoporum, nonobstantibus sacris canonibus (18), practice a solo Imperatore pendebat. Romani Pontifices resistebant quando indigni eligebantur, tolerabant autem si electus dignus erat. In Occidente, reges barbari priorum temporum, religionis negotia spernentes, vel de electionibus minime curabant, vel voluntatem suam vi et minis imponebant. Postea imperatores sibi vindicaverunt saltem ius confirmandi electum. Quo minuebatur pars cleri et populi in electione Episcoporum, eo crescebat interventus principum civilium, adeo ut, in conferendis beneficiis episcopalibus, etiam ipsum baculum pastorale remittebant Episcopis, a quibus exigebant et iuramentum fidelitatis. Unde natae sunt celeberrimae illae « *luctae investiturarum* » qua S. Gregorius VII incepit, successores eius intrepidi prosecuti sunt usque ad plenam liberationem Ecclesiae (*comitia Wormatiensia*).

4) In *Quarta Aetate* (a saec. XII usque ad saec. XVI), electio Episcoporum fit a capitulo ecclesiae cathedralis, adstantibus nonnunquam aliis etiam clericis, sed sine suffragio deliberativo. Concilium lateranense II (a. 1139), c. 28, inungit canonicis ut in electione ad episcopatum non excludant religiosos viros. Hoc praescriptum supponit iam antea praevaluisse usum electionem reservandi capitulis cathedralibus.

(5) In *Quinta et ultima Aetate*, quae saec. XIV incipit, ius designandi Episcopos Romano Pontifici reservatur. Iam saec. XIII, canonistae — praecipuae notae ut Stephanus Tornacensis et Bernar-

(18) Conc. nicaenum II, c. 3; Conc. constantinopolitanum IV, c. 22.

us Papiensis — docuerunt ius confirmationis ad personam Romani Pontificis tantum pertinere. Praeterea, ad S. Sedem semper pertinebat provisio Sedis cuius pastor vel officio in manibus Romani Pontificis renunciaverat, vel illegitime electus fuerat; quod ius etiam ad eandem S. Sedem devolvebatur per appellationem seu recursum legitime interpositum.

A saec. autem XIV, ceperunt Romani Pontifices ordinario modo sibi reservare liberam collationem huius officii vel saltem confirmationem electionis episcopalis ubi hoc ius capitulis adhuc agnoscebatur. Aliis verbis, quod primis temporibus simplex fuit interventio in casu urgentiori, norma generalis hoc tempore evadit.

Ius tamen liberae collationis dignitatis episcopalis potius raro Romani Pontifices immediate exercuerunt: pluribus enim capitulis, imo et principibus saecularibus ius concesserunt iidem Pontifices nominandi Episcopos vel saltem praesentandi candidatum, reservata sibi concessione institutionis canonicae. Hac ratione factum est ut saeculo etiam XIX tres adhuc essent formae provisionis canonicae Episcoporum: libera collatio Romani Pontificis, electio capitulorum cathedralium, nominatio sive praesentatio regia.

215. Idoneus. C. 330. «Antequam quis in Episcopum assumatur, constare debet, secundum modum a Sede Apostolica determinatum, eum esse idoneum».

«constare debet...» peracto processu uti aiunt, *informativo* de vita et moribus candidati. Hic processus (19) extra Italiam a Nuntiis (20) vel apud Ordinarium promovendi perficitur et ad Sacram C. Consistorialem transmittitur; in Italia (21), documenta Secretariae Status traduntur, quae summarium conficit et illud Sacrae C. Consistoriali exhibet.

Qualitates. C. 331. § 1. «Ut quis idoneus habeatur, debet esse:

(19) Decreto Sacrae C. Consistor., 29 febr. 1924, abrogata declaratur vetus duorum testium sollemnis interrogatio iuxta antiquas constitutiones praescripta, firma inquisitione secreta iuxta leges in singulis regionibus aut locis statutas, accuratissime perficienda (AAS, XVI, 160).

(20) V. Const. Gregorii XIV *Onus Apostolicae servitutis*, 15 maii 1591 et Const. Urbani VIII *Si processus* a. 1623.

(21) V. Const. Benedicti XIV *Ad Apostolicae*, 17 oct. 1740 et Leonis XIII, *Immortalis memoriae*, 18 sept. 1878 (v. supra, n. 126, nota 32).

If appointment is matter of Concordat, then matter is handled by Sec. of State - who then turns a summary over to Consistorial.

1° Natus ex legitimo matrimonio, non autem legitimatus etiam per subsequens matrimonium;

«etiam per subsequens matrimonium»: legitimatio nec per rescriptum sufficit. *Rescript must be ad hoc - to be Bishop.*

2° «Annos natus saltem triginta;

3° A quinquennio saltem in sacro presbyteratus ordine constitutus;

4° Bonis moribus, pietate, animarum zelo, prudentia, ceterisque dotibus praeditus, quae ipsum aptum efficiant ad gubernandam dioecesim de qua agitur»;

Dioecesis est ecclesia particularis uni Episcopo concredita. In Codice, *dioecesis* significat: a) territorium cui praeest Episcopus (cc. 92 § 1, 337 § 1, 338 § 1, etc.); b) officium episcopale (cc. 432 § 3, 441, etc.); c) coetum fidelium quem Episcopus regit (rarius tamen: c. 956). *1) } Proper
2) } meaning*

Essentia dioecesis (22) in eo reponenda videtur quod sit societas fidelium sub potestate unius Episcopi. Ad rem Leo XIII: (23) «atque huiusmodi potestas Episcopis est summa cum utilitate eorum, in quos exercetur, data: spectat enim natura sua *ad aedificationem corporis Christi*, perficitque ut Episcopus quisque, cuiusdam instar vinculi, christianos, quibus praeest, et inter se et cum Pontifice maximo, tamquam cum capite membra, fidei caritatisque communione consociet. In quo genere gravis est ea Sancti Cypriani sententia: *Illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, et Pastori suo grex adhaerens*; et gravior altera: *Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, et Ecclesiam in Episcopo, et si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse*».

(22) *Dioecesis* significat: a) Etymologice: a graeco *διοίκησις* (habitatio separata); b) apud antiquos: Administratio (cum gubernatores necessario separatim habitabant quoad gubernium centrale); territorium administratum. Natura autem huius territorii, diversis temporibus, diversa fuit. Generaliter, in aetate christiana, vox «*Dioecesis*» significabat aliquam provinciam; post Diocletianum (an. 285) autem, «*Dioecesis*» erat subdivisio «*Praefecturae*»; c) Apud auctores christianos: aliqua divisio territorii ecclesiastici plures provincias complectens. Postea, «*Patriarchatus*» vel «*Exarchatus*».

Territorium hodiernae dioecesis vocabatur «*Eparchia*», sic etiam in Dionysio Exiguo. Vox *dioecesis* in sensu *Eparchiae*. primum in concil. Carthag. III, can. 42, 46, inveniri videtur. (V., supra, n. 2, II).

(23) Ep. encycl. *Cum multa*, 8 dec. 1228 (Fontes C. I. C., III, 587, 4°).

Dioecesis est persona iuridica. Id patet ex c. 1557 § 2, 2° («*Dioeceses aliasve personas morales*»), et ex c. 329 § 1 («*Episcopi... peculiaribus ecclesiis praeficiuntur*») iuncto cum c. 1495 § 2 («*Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae...*»): iam vero, Episcopi praeficiuntur dioecibus.

5° «*Laurea doctoris vel saltem licentia in sacra theologia aut iure canonico potitus in athenaeo aliquo vel in Instituto studiorum a Sancta Sede probatis, vel saltem earundem disciplinarum vere peritus; quod si ad religionem aliquam pertineat, a suis Superioribus maioribus vel similem titulum vel saltem verae peritiae testimonium habeat.*

§ 2. «*Etiam electus, praesentatus vel quoque modo ab illis designatus, qui privilegio a Sancta Sede concessa eligendi, praesentandi seu designandi gaudent, debet memoratis qualitatibus polere*».

Iudicium de idoneitate. § 3. «*Iudicare num quis idoneus sit, ad Apostolicam Sedem unice pertinet*».

216. Provisio canonica. C. 332. § 1. «*Cuilibet ad episcopatum promovendo, etiam electo, praesentato vel designato a civili quoque Gubernio (24), necessaria est canonica provisio seu institutio, qua Episcopus vacantis dioecesis constituitur, quaeque ab uno Romano Pontifice datur*».

(24) «*Nihilominus in hac re, nempe concordiae facilius retinendae gratia, aliquid de severitate iuris sui remittit Ecclesia, facultatemque tribuit reipublicae eos nominandi, quibus episcopale mandetur munus. At vero facultas eiusmodi nequaquam valet, aut valere idem potest, quod institutio canonica. Etenim assumere et collocare quempiam in sacrae dignitatis gradu, eique parem dignitati attribuire potestatem, ius est Ecclesiae ita proprium et peculiare, ut id cum civitate communicare, salva ratione divini muneris sui, non possit. Relinquitur ut concessa reipublicae nominatio nihil sibi aliud, nisi designare et sistere Apostolicae Sedi quem Pontifex, si quidem idoneum et ipse agnoverit, ad episcopatus honorem promoveat. Neque enim ita nominatum canonica institutio necessario sequitur; sed ante religiose ponderanda personae sunt merita Quae si forte obstant quominus episcopatum pontifex, pro conscientia officii, cuipiam conferat, nulla tamen lege cogi poterit rationum momenta patefacere, quare non conferendum putarit*». Pius X, allocut. *Duplicem*, 14 nov. 1904 (F. C. I. C., III, 662), 5°.

« canonica provisio »: videlicet missio canonica (c. 109) seu beneficii episcopalis concessio (c. 147 § 2);

« ab uno Romano Pontifice datur »: uni enim Romano Pontifici competit iurisdictio, iure divino, in universa Ecclesia et quod attinet ad Episcopos ipsos. Alius quivis, nonnisi vi potestatis ab ipso Pontifice derivatae, provisionem hanc concedere potest. Hac collatione confertur promotus vera episcopalis potestas, etsi nondum sit consecratus. De origine potestatis episcopalis, tenendum est eam a Deo, mediante Ecclesiae capite, Romano Pontifice, dari. « Quamobrem — docet Pius XII (Litterae encicl. *Mystici Corporis*, 29 iunii, a. 1943, in *Acta A. S.*, vol. 25, pp. 211, 212) — sacrorum Antistites non solum eminentiora universalis Ecclesiae membra habendi sunt, ut qui singulari prorsus nexu iunguntur cum divino totius Corporis Capite, atque adeo iure vocantur « partes membrorum Domini primae » sed, ad propriam cuiusque Dioecesim quod spectat (62); utpote veri Pastores assignatos sibi greges singuli singulos Christi nomine pascunt ac regunt (63); id tamen dum faciunt, non plane sui iuris sunt, sed sub debita Romani Pontificis auctoritate positi, quamvis ordinaria iurisdictionis potestate fruuntur, *immediate sibi ab eodem Pontifice Summo impertita* ». (V. etiam supra, n. 11 e, n. 2, I, n. 65).

217. **Praestanda a candidato.** § 2. « Ante canonicam institutionem seu provisionem candidatus, praeter fidei professionem de qua in cc. 1406-1408, iusiurandum fidelitatis erga Sanctam Sedem edat secundum formulam ab Apostolica Sede probatam ».

Some places (e.g. Italy) must make oath of fidelity to State before President. Not in Spain.

218. **Consecratio et ingressus in dioecesim.** C. 333. « Ni- si legitimo impedimento prohibeatur, promotus ad episcopatum, etiamsi S. R. E. sit Cardinalis, debet, intra tres menses a receptis apostolicis litteris, consecrationem suscipere, et intra quatuor ad suam dioecesim pergere, salvo praescripto c. 238 § 2 ».

219. **Iurisdictio episcopalis.** C. 334. § 1. « Episcopi residentiales sunt ordinarii et immediati pastores in dioecesibus sibi commissis ».

« ordinarii »: ut innuatur potestas ordinaria et *modus* habitus quo reguntur fideles. Dioeceses enim exceptionis instar tantum regi possunt ab Administratoribus Apostolicis (v., supra, nn. 187, 188).

« pastores »: quid ferat vox haec explicat c. 335 § 1 (v., infra, n. 222).

220. Initium exercitii iurisdictionis. § 2. « In regimen tamen dioecesis neque per se neque per alios, nec ullo sub titulo sese ingerere possunt, nisi prius eiusdem dioecesis possessionem canonice ceperint; sed si ante suam ad episcopatum designationem vicarii capitulares, officiales, oeconomi fuerint renuntiati, haec officia etiam post designationem retinere et exercere possunt ».

« nec ullo sub titulo »: actuum validitas — ut videtur — periclitaretur, si ante captam possessionem eos poneret Episcopus (v. c. 1472). *Better opinion is that acts would be invalid.*

221. Possessionis capiendae modus. § 3. « Canonicam dioecesis possessionem capiunt Episcopi residentiales simul ac in ipsa dioecesi vel per se vel per procuratorem apostolicas litteras Capitulo ecclesiae cathedralis ostenderint, praesente secretario Capituli vel cancellario Curiae, qui rem in acta referat ».

« qui rem... referat »: probationis causa; non, profecto, ut valida sit possessionis captio.

222. Iurisdictio, quid involvat. C. 335 § 1. « Ius ipsis et officium est gubernandi dioecesim tum in spiritualibus tum in temporalibus cum potestate legislativa, iudiciaria, coactiva ad normam sacrorum canonum exercenda ».

« cum potestate legislativa »: v. supra, n. 10. In Episcopis haec potestas coarctatur iure communi (v. g. cc. 1040, 1244, 1257).

Non constat Episcopum non posse ferre leges irritantes. Cum id sit potestatis legislativae, et Episcopis expresse non sit ademptum, affirmanda videtur in iisdem haec potestas, qua sane caute ipsis utendum est.

Dubium non est Episcopum posse dare leges personales, quae videlicet subditos etiam extra territorium commorantes ligent; nisi tamen id constet, iure vigenti, contrarium praesumitur (v. c. 8 § 2).

Patet, Episcopum non posse vetare quae iure communi permittuntur, nec permittere quae eodem vetantur (25).

(25) Signaturae tribunal, (*Romana*, Iurium, die 15 decem. 1923) habet: « Ob hanc potestatem [de qua in c. 335 § 1] licet Episcopis per leges ac decreta ca omnia statuere quae ipsi in dioecesis regimine opportuniore esse censeant. Haec Episcoporum potestas nullos habet finis, nisi generales Ecclesiae

In dubio an de vera lege aut de praecepto agatur, praesumitur agi de lege, si in Synodo data est; de praecepto, si extra Synodum.

Legum episcopaliū promulgatio. C. 335 § 2. «Leges episcopales statim a promulgatione obligare incipiunt, nisi aliud in ipsis caveatur; modus autem promulgationis ab ipsomet Episcopo determinatur».

Potestas iudiciaria. Haec potestas in foro externo coarctatur sive ratione materiae seu modi procedendi in iudicio, sive ratione personarum (cfr. c. 1557). Iudicialem potestatem Episcopus exercere non potest nisi in proprio territorio (c. 201 § 2; v. tamen c. 1637). In foro interno, ad personas quod attinet non coarctatur, et potest, in territorio, quoad omnes extra territorium, in subditos, exerceri. Ad hanc potestatem pertinet *casuum reservatio* (v., supra, n. 12).

Potestas coactiva. Reliquam iurisdictionis potestatem, comprehendit potestas coactiva, melius *executiva* (26). *Coactiva* autem dirigitur ad poenas infligendas vel declarandas et ad executioni tradendas inflictas (v. cc. 2220-2222). Ad coactivam spectat dispensatio vel absolutio poenarum (cc. 2236, 2237).

Insuper Episcoporum est observantiam canonum urgere, vigilare ne abusus in res fidei et morum irrepant, cultum divinum moderari, erigere et conferre officia et beneficia, vigilare super vitam clericorum eosque corrigere, rescripta Sedis Apostolicae exsequi, bona ecclesiastica temporalia administrare, etc.

Potestas haec iure communi multiplici modo limitatur: v. g. reservatione (c. 1435), appositione certarum conditionum (cc. 1162 § 3, 1428 §§ 1, 2), recursu ad Sedem Apostolicam.

De potestate magisterii. v., supra, n. 9. ¹³ Ex eo quod Episcopi «fidelium suis curis commissorum, sub auctoritate Romani Pontificis, veri doctores seu magistri sunt» (c. 1326), ipsis inhaeret officium vigilandi in fidem et mores, in institutionem fidelium, in scholas (c. 336 § 2 et 1372 sqq.), proscribendi errores, examinandi

leges et peculiaria Pontificum decreta. ~~Idcirco quae neque per generales Ecclesiae leges et peculiaria Pontificum decreta.~~ Idcirco quae neque per generales Ecclesiae leges neque per peculiaria Pontificum decreta constituta sint, ea Episcoporum subiacent potestati» (AAS, XV, I 100, 107).

(26) V., supra, nn. 7, 13.

libros, eosque, si necesse sit, prohibendi, etc. Haec potestas coarctatur vetito definiendi controversias de fide.

223. Potestas ordinis. (v., supra, n. 6) consistit in plenitudine sacerdotii; vi eius Episcopus conficit sacramenta et sacramentalia. Quod attinet ad validitatem actuum non coarctatur; non ita de liceitate, cum aliqua Papae reserventur.

Praeter pontificalia, Episcopo reservatur confectio olei catechumenorum et infirmorum et chrismatis, consecratio ecclesiarum et altarium, benedictio Abbatum et Abbatissarum, unctio regum catholicorum et generatim quaevis benedictio vel consecratio quae requirat usum sacri chrismatis.

IURA ET OFFICIA.

224. Circa leges ecclesiasticas. C. 336. § 1. « Observantiam legum ecclesiasticarum Episcopi urgeant; nec in iure communi dispensare possunt, nisi ad normam c. 81 ».

225. Vigilantia et correctio abusuum. § 2. « Advigilant ne abusus in ecclesiasticam disciplinam irrepant, praesertim circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium, cultum Dei et Sanctorum, praedicationem verbi Dei, sacras indulgentias, implementum piarum voluntatum; curentque ut puritas fidei ac morum in clero et populo conservetur, ut fidelibus, praecipue pueris ac rudibus, pabulum doctrinae christianae praebeatur, ut in scholis puerorum ac iuvenum institutio secundum catholicae religionis principia tradatur ».

226. Praedicatio. § 3. « Circa praedicationis munus, servetur praescriptum c. 1327 ».

227. Pontificalium exercitium. C. 337 § 1. « Episcopus in tota dioecesi, ne exceptis quidem locis exemptis, potest pontificalia exercere; non vero extra dioecesim sine expresso vel saltem rationabiliter praesumpto consensu Ordinarii loci, et, si agatur de ecclesia exempta, de consensu Superioris religiosi ». In hoc ultimo casu sufficit consensus unius Superioris religiosi.

§2. « Exercere pontificalia in iure est sacras functiones peragere quae ex legibus liturgicis requirunt insignia pontificalia, idest baculum et mitram.

§ 3. Episcopus, licentiam concedens pontificalia exercendi in suo territorio, potest quoque permittere usum throni cum baldachino ».

228. **Residentia.** C. 338. § 1. « Etiam si Episcopi Coadiutorem habeant, tenentur lege personalis in dioecesi residentiae ».

Residentia, videlicet assidua commoratio in loco, muneris obeundi causa, esse debet personalis et laboriosa.

« Etiam si... Coadiutorem... »: innuit canon residentiae obligationem esse *personalem*;

« tenentur lege ». Quo iure innitatur residendi obligatio, Tridentinum (27) definire noluit. At, cum residentia sit ordinario condicio *sine qua non* ut pastor valeat suas oves cognoscere easque in viam salutis sapienter dirigere, videtur ea *inniti* iure naturali et divino. Cum tamen absolute ovium cognitio, earumque directio per alios quoque fieri possit, tenendum videtur obligationem residendi non esse absolutam et indispensabilem. Idcirco, prouti in Codice definitur, haec obligatio iuris ecclesiastici est.

*Act. constati a
lege divina.*

« personalis »: expresse edicitur non sufficere residentiam *per alium*. « Nam — scribit Benedictus XIV (28) — si res penitus inspicitur, satis apparet nullum prope malum aut scandalum in dioecesi sic destituta (absente pastore) contingere, quod non sit ei adscribendum, cuius erat subditos a recta semita deflectentes revocare monitis, allicere exemplis, voce confirmare, auctoritate et charitate continere ».

« Experientia (29) quippe didiscimus... ecclesiasticam disciplinam, pietatem et mores in deterius ire, si quando Episcopum a sede sua diutius abesse contigerit... ». Et in § 1: « ... cui sane residendi debito satis nequaquam faciunt, qui per alium a se substitu-

(27) « Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere; pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione; Sacramentorum administratione, ac honorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere; et in cetera munia pastoralia incumbere, quae omnia nequaquam ab iis praestari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt... » (Sess. XXIII, cap. I, *De reform.*).

(28) Ep. encycl. *Ubi primum*, 3 dec. 1740 § 4.

(29) Benedictus XIV, ep. encycl. *Grave*, 15 aug. 1741, prooem.

tum seu Vicarium, ecclesiam regunt, nisi forte ad breve tempus, et gravi de causa id fieret ».

« in dioecesi ». Praeter, ergo, sacra tempora de quibus in § 3, Episcopus, licet possit quovis in loco intra fines dioecesis residere, ordinario tamen, in palatio episcopali, prope cathedralem ecclesiam, non in domo consanguineorum, residere debet (30).

« residentiae »: videlicet onerosae, non mere materialis, sed laboriosae. Ad rem scribit laudatus Benedictus XIV: (31) « ... tunc Episcopum materiali modo in ecclesia sua residere cum neque verbum Dei voce et exemplo disseminat, neque a semita iustitiae deflectentes revocat, neque periclitantibus opem et auxilium defert, neque adversus lupos rapaces, qui in vestimentis ovium saepe intrans ovile, ut rapiant et mactent, sedulo invigilat, fortiterque se opponit. In qua sane vigilantia ac pastoralis sollicitudine potissimum sita est vera et formalis residendi ratio ».

« ... Vobismetipsis (non vicariis vestris) spiritualis animarum salus innititur, et vos illam suscepistis, de ipsis rationem reddituri. Proinde vobis non immerito tribuetur inopia Verbi Dei, Sacramentorum neglectus, corruptela morum, et omnis eorum qui ignorant, et errant, miseranda perniciēs ».

Absentia. C. 338 § 2. « Praeterquam causa visitationis Sacrorum Liminum, Conciliorum, quibus interesse debent, vel civilis officii suis ecclesiis legitime adiuncti, abesse possunt aequa de causa non ultra duos vel ad summum tres menses intra annum, sive continuos sive intermissos, dummodo cautum sit ne ex ipsorum absentia dioecesis quidquam detrimenti capiat; quod tamen tempus coniungi nequit sive cum tempore sibi concessio occasione suae promotionis, vel visitationis Sacrorum Liminum, vel assistentiae Concilio, si-ve cum tempore vacationum anni subsequētis ».

« vel civilis officii (v. g. senatoris) *suis ecclesiis* » (non suae personae v. g. oratoris legibus ferendis, vulgo, *deputato*)...: quia causa notoria est, et interdum repentina, nulla licentia requiritur (32).

« aequa de causa »: talis habetur vacationum annuarum causa.

Praeter has causas, abesse a dioecesi non possunt sine licentia

(30) S. C. C., 8 apr. 1603, 26 aug. 1616 apud WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 603.

(31) Ep. encycl. *Grave*, 15 aug. 1741 § 2.

(32) Conc. Trid., sess. XXIII, cap. I, *De reform.*

Sacrae C. Consistorialis, impetranda propter christianam charitatem, urgentem necessitatem (debitam obedientiam), ac evidentem Ecclesiae vel Reipublicae utilitatem (33).

Sacra tempora: residentia. C. 338 § 3. « Ab ecclesia cathedrali ne absint tempore Adventus et Quadragesimae, diebus Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes et Corporis Christi, nisi ex gravi et urgenti causa »: « quibus (34) (diebus) refici maxime, et in Domino gaudere pastoris praesentia oves debeant ».

Illegitima absentia. C. 338 § 4. « Si ultra sex menses e dioecesi illegitime abfuerint, Episcopum Metropolita, ad normam c. 274, n. 4, Metropolitam antiquior Suffraganeus residens Sedi Apostolicae denuntiet ».

229. *Notae historicae de obligatione residentiae.* Obligatio haec tam evidens est ut Concilium nicaenum I, c. 16, eam imponens aliis clericis, de Episcopis tamen prorsus taceat. Concilium vero sardicense (cc. 8, 9, 11, 12) et Novellae imperatoris Iustiniani sub gravissimis poenis prohibuerunt ne Episcopi tempus vanis itineribus tererent, neve in Aula Imperiali commorarentur. Medio aevo, duplex fuit causa propter quam obligatio residentiae a plurimis saepe neglecta fuerit: institutio scilicet Vicariorum Generalium et cumulatio beneficiorum. Proinde, huius mali quasi radices extirpare intendens, sacrum concilium Tridentinum vetuit absolute cumulationem dioecesium. Disciplina vicens de obligatione residentiae inducta est a Ss. Pontificibus Gregorio XIII et Clemente VIII, praesertim a Benedicto XIV in Const. *Ad universae* 3 sept. 1746.

230. *Missa pro populo.* C. 339. § 1. « Debent quoque, post captam sedis possessionem, omni exiguitatis redituum excusatione aut alia quavis exceptione remota, omnibus dominicis aliisque festis diebus de praecepto, etiam suppressis, Missam pro populo sibi commisso applicare ».

« Debent ». Obligatio haec iuris divini est (35), Episcopos im-

Obligation ex iustitia also, for it is an essential part of his office. When he accepts his office, this is an essential function for which he gets his living.

(33) Conc. Trid., sess. XXIII, cap. I, *De reform.*

(34) *Ibid.*

(35) V. notam 27.

mediate et principaliter gravat (36). Dirigitur praecipue ad impetrandas a Domino gratias fidelibus ad salutem necessarias (37).

«etiam suppressis». Ad normam Constitutionis Urbani VIII *Universa per Orbem* diei 13 septembris 1642, festa suppressa sunt: feriae II et III post Dominicam Resurrectionis D. N. Iesu Christi, et Pentecostes; dies: Inventionis S. Crucis, Purificationis, Annuntiationis et Nativitatis B. M. V., Dedicationis S. Michaelis Archangei, Nativitatis S. Ioannis Baptistae, Apostolorum: Andreae, Iacobi, Ioannis, Thomae, Philippi et Iacobi, Bartolomaei, Matthaei, Simonis et Iudae, Mathiae, S. Stephani Protomartyris, Ss. Innocentium, Laurentii Martyris, Silvestri Papae, S. Annae matris B. M. V., S. Patroni Regni, S. Patroni loci (38). Quibus addendi sunt dies festi suppressi, olim, ex iure particulari, de praecepto (39).

Si Missae celebratio prohibeatur (v. g. si dies Annuntiationis B. M. V. cadat in feriam VI in parasceve) cadit eo anno obligatio applicandi hoc die pro populo.

«§ 2. In festo Nativitatis Domini, et si quod festum de praecepto in diem dominicam incidat, satis est ut Missam unam pro populo applicent.

«§ 3. Si festum ita transferatur ut in die *ad quem* non solum fiat officium cum Missa festi translati, sed servantur quoque obligationes audiendi Missam et abstinendi a servilibus, Missa pro populo applicanda est in die *ad quem*; secus in die *a quo*».

Obligatio personalis C. 339 § 4. «Episcopus Missam pro popu-

(36) «Si autem parochi et omnes quibus cura animarum commissa est, tenentur in dominicis et festis de praecepto Missam celebrare et applicare pro populo, tanto magis ad id tenentur Episcopi tamquam principales animarum pastores» (S. ALPHONS., *Theol. mor.*, VI, n. 326). V. Leo XIII, const. *In suprema*, 10 iun. 1882, ubi refertur sententia haec s. Alphonsi et expressa traditur lex de obligatione Episcoporum applicandi div. Sacrificium pro populo.

(37) «Cum non nostras tantummodo curare debeamus infirmitates, sed etiam putare aliorum mala ad nos pertinere et ea aequae habere ac nostra, vehementius diutiusque intendenda nobis ad Dominum nostra est oratio, qua, tamquam Ecclesiae fidelium interpretes, omnium fidem, spem et caritatem ante oculos Domini statuentes, quod omnibus in universum quodque cuique fidelium opus est, a Domino impetremus. Dei autem exorandi viam nobis muniet, et quidvis adipiscendi etiam aperiet augustissimum Eucharistiae sacrificium...» (Ita Clemens XIII, in litt. ap. Leonis XIII *In suprema*, 10 iun. 1882, n. 1).

(38) S. C. Concilii, 28 dec. 1919 (*AAS*, XII, 42, 43).

(39) S. C. Concilii, 19 iul. 1930 (*AAS*, XXII, 521).

lo diebus supra indicatis per se ipse applicare debet; si ab eius celebratione legitime impediatur, statis diebus applicet per alium; si neque id praestare possit, quamprimum vel per se ipse vel per alium applicet alia die.

«legitime impediatur»: infirmitate aliave ratione gravi, v. g. eo quod celebrare debeat pro funere, pro sponsis.

C. 339 § 5. «Licet Episcopus duas vel plures dioeceses aequae principaliter unitas regat aut, praeter propriam dioecesim, aliam vel alias in administrationem habeat, obligationi tamen satisfacit per celebrationem et applicationem unius Missae pro universo populo sibi commisso».

Obligatio realis. «C. 339 § 6. Episcopus, qui obligationi de qua in superioribus paragraphis, non satisfecerit, quam citius pro populo tot applicet Missas, quot omisit».

«non satisfecerit» etsi inculpabiliter;

«tot applicet...» et quidem ex iustitia.

231. *Relatio quinquennalis.* C. 340 § 1. «Omnes Episcopi tenentur singulis quinquenniis relationem Summo Pontifici facere super statu dioecesis sibi commissae secundum formulam ab Apostolica Sede datam.

«§ 2. Quinquennia sunt fixa et communia, atque computantur a die 1 ianuarii 1911; in primo quinquennii anno relationem exhibere debent Episcopi Italiae, insularum Corsicae, Sardiniae, Siciliae, Melitae, et aliarum minorum adiacentium; in altero, Episcopi Hispaniae, Portugalliae, Galliae, Belgii, Hollandiae, Angliae, Scotiae et Hiberniae, cum insulis adiacentibus; in tertio, ceteri Europae Episcopi, cum insulis adiacentibus; in quarto, Episcopi totius Americae et insularum adiacentium; in quinto, Episcopi Africae, Asiae, Australiae et insularum his orbis partibus adiacentium.

«§ 3. Si annus pro exhibenda relatione assignatus inciderit ex toto vel ex parte in primum biennium ab initio dioecesis regimine, Episcopus pro ea vice a conficienda et exhibenda relatione abstinere potest».

Finis. «... ut Episcoporum Romam venientium opere et adiumento, Romanus Pontifex, cui omnium ecclesiarum sollicitudo concredita est, ubique locorum gregis sibi commissi vultum agnosce-

*Primary oblig
as to ady. Man
on these days
secondarily it is
personal.*

*Abbots & Prelates
Bullians.
V. & P. Apost. by
virtue of another C.*

ret, et spiritualium ovium morbos intelligeret, curationesque opportunas adhiberet...» (40).

Relatio scripto fiat, latino sermone, iuxta formulam a Sacra C. Consistoriali, 4 nov. 1918 (41), datam. Haec formula centum continet quaestiones, in decem capita distributas; quibusdam autem quaestionibus semel tantum respondet *idem* Episcopus.

Ordinarii territorii iuris communis ipsi soli relationi subscribunt, quam Sacrae C. Consistoriali exhibent; Ordinarii vero territorii missionum, iuxta formulam traditam a Sacra C. de Propaganda Fide, 16 apr. 1922 (42), continentem 17 capita et 90 quaestiones, relationem facere debent eamque a se cum uno saltem consiliario subscriptam, Sacrae C. de Propaganda Fide exhibere debent.

In relatione perficienda Ordinarius magna utatur diligentia ut Sedes Apostolica edoceatur *de omni et sola veritate* quod attinet ad ea quae relationis obiectum respiciunt.

"semel mendax, semper suspectus"

232. **Visitatio SS. Liminum.** C. 341. § 1. «Omnes et singuli Episcopi eo anno quo relationem exhibere tenentur, ad Urbem, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli sepulcra veneraturi, accedant et Romano Pontifici se sistant.

Testimonium de visitatione Basilicarum Ss. Petri et Pauli Episcopi petere debent illudque Sacrae C. Consistoriali remittere et in sacrario Basilicarum illarum subscribere.

« § 2. Sed Episcopis qui extra Europam sunt, permittitur ut alternis quinquenniis, idest singulis decenniis, Urbem petant ».

« C. 342. Episcopus debet praedictae obligationi satisfacere per se vel per Coadiutorem, si quem habeat, aut, ex iustis causis a Sancta Sede probandis, per idoneum sacerdotem qui in eiusdem Episcopi dioecesi resideat ».

233. **Notae historicae de visitatione SS. Liminum.**

Prima huius obligationis vestigia praebebat praxis Episcoporum provinciae romanae, qui bis singulis annis in Concilium coadunabantur. Teste S. Leone M., in hoc Concilio, semel tantum in anno, tres aderant Episcopi ex Sicilia. Inde a saec. XI, omnes Metropoli-

(40) Benedict. XIV, Const. *Quod sancta*, 23 nov. 1740, § 1.

(41) *AAS*, X, 487-503.

(42) *AAS*, XIV, 287 sq.

tae, postea vero etiam simplices Episcopi obligatione tenebantur visitandi, per se vel per nuntium, sepulchra beatorum Apostolorum Petri et Pauli, nisi indulto ab hac obligatione eximerentur. Sixtus V, const. *Romanus Pontifex*, 20 dec. 1585, congrua Episcopis tempora designavit implendi huius officii causa. Benedictus XIV, const. *Quod sancta*, 23 nov. 1740, obligationem extendit etiam ad Praelatos nullius. Pius X tandem praecedentia praescripta reordinavit in const. *A remotissima*, cuius praecepta in Codice ad substantiam quod attinet servantur.

234. Visitatio dioecesis. C. 343. § 1. «Ad sanam et orthodoxam doctrinam conservandam, bonos mores tuendos, pravos corrigendos, pacem, innocentiam, pietatem et disciplinam in populo et clero promovendam ceteraque pro ratione adiunctorum ad bonum religionis constituenda, tenentur Episcopi obligatione visitandae quotannis dioecesis vel ex toto vel ex parte, ita ut saltem singulis quinquenniis universam vel ipsi per se vel, si fuerint legitime impediti, per Vicarium Generalem aliumve lustrent».

«ad sanam... constituenda»: finem visitationis indicant;

«ex toto vel ex parte»: mens legislatoris ea esse videtur ut Episcopus visitet singulis annis partem saltem dioecesis. Quodsi malit universam dioecesim quinto quoque anno visitare, profecto obligationi satisfacit. Obligatio partem singulis annis visitandi non exprimitur modo absoluto, quia alia atque alia esse possunt adiuncta loci et temporis, necnon diversus dioecesis status.

«vel ipsi... lustrent». e gravitate obligationis visitationis ab ipso Episcopo, per se, faciendae, eiusque beneficiis agit sequens Benedicti XIV textus: «Ad haec, cum in omni etiam rei domesticae cura nihil sit utilius, quam si ipsemet paterfamilias omnia frequenter inspiciat, suaeque vigilantia suorum industriam, et diligentiam alat, propterea vos monemus, et hortamur, Fratres, atque etiam vobis iniungimus, ut ecclesias, ut dioeceses Vestras (nisi gravis, ac legitima interveniat causa, quae aliis id committi postulet) vos ipsi visitetis, vos ipsi oves Vestras, et pecoris Vestri vultum agnoscatis. Formidinis sane, ac terroris plena est certissima illa sententia. ... non admitti Pastoris excusationem, si lupo oves comedit, et Pastor nescit. *Multa vero quidem ignorabit Episcopus, multa eum latebunt*, vel saltem serius quam oportet, intelliget, nisi ad omnes suae dioeceseos partes se conferat, et nisi per se ipsum

ubique videat, ubique audiat, ubique exploret quibus malis medicina facienda sit, et quaenam fuerint eorum causae, quave ratione occurri etiam providenter queat, ne sublata reviviscant » (43).

Socii in visitatione. C. 343 § 2. « Fas est Episcopos clericos duos etiam e Capitulo sive cathedrali sive collegiali sibi adsciscere visitationis comites atque adiutores; eosque, quos maluerit, eligere, reprobato quocumque contrario privilegio vel consuetudine ».

Negligentia in visitatione. § 3. « Si obligationi de qua in § 1, Episcopus graviter defuerit, servetur praescriptum c. 274, nn. 4, 5 ».

Obiectum. C. 344. § 1. « Ordinariae episcopali visitationi obnoxia sunt personae, res ac loca pia, quamvis exempta, quae intra dioecesis ambitum continentur, nisi probari possit specialem a visitatione exemptionem fuisse ipsis ab Apostolica Sede concessam ».

« ac loca pia » approbatione saltem Ecclesiae instituta, et idcirco auctoritati eius subiecta (v. c. 1489), non cetera, a laicis, non interveniente Ecclesia, in finem civilis beneficentiae, erecta.

§ 2. « Religiosos autem exemptos Episcopus visitare potest in casibus tantum in iure expressis ».

Modus procedendi. C. 345. « Visitor, in iis quae obiectum et finem visitationis respiciunt, debet paterna forma procedere, et ab eius praeceptis ac decretis datur recursus in devolutivo tantum; in aliis vero causis, etiam tempore visitationis, Episcopus ad normam iuris procedat necesse est ».

« in iis... respiciunt »: in ceteris enim quae agenda existimet tempore visitationis, quaeque servato iudiciario ordine expediri debent, admittitur appellatio in suspensivo.

Vetita in visitatione. C. 346. « Studeant Episcopi debita cum diligentia, sine inutilibus tamen moris, pastoralementem visitationem absolvere: caveant, ne superfluis sumptibus cuiquam graves onerosive sint, neve ratione visitationis ipsi aut quisquam suorum pro se suisve dona quodvis genus petant aut accipiant, reprobata quavis contraria consuetudine; circa vero victualia sibi suisque ministranda vel procuraciones et expensas itineris, servetur legitima locorum consuetudo ».

« vel procuraciones ». Procuratio est praestatio eorum quae necessaria sunt ad victum et habitationem pro personarum dignitate. Ab eadem paroecia procuracionem exigere potest semel in anno (obli-

(43) Ep. encycl. *Ubi primum*, 3 dec. 1740, § 5.

gatio visitationis dioecesis urget semel in anno: c. 543 § 1) sibi (vel ei qui Episcopi nomine dioecesim visitat) suisque sociis atque adiutoribus.

235. Notae historicae de visitatione dioecesis.

Saeculo IV, in Oriente, iam Episcopi, per se vel per delegatos, suas dioeceses visitabant. In Occidente, saec. VI, visitatio tamquam « antiqua consuetudo » agnoscitur in Synodis et commendatur. In singulis paroeciis testes synodales reperiuntur, qui iuramento obligabantur ut abusus Episcopo visitanti denuntiarent. Concilium Tarraconense (a. 516), c. 8, primum condidit de hac obligatione legem postea a plurimis conciliis « topycis » confirmatam. Ius Decretalium in id tendit ut praeprimis immoderatae prohiberentur exactiones, quas occasione visitationis exigebant Episcopi. Non negandum est Episcopos medio aevo hanc obligationem saepius eorum Archidiaconis dereliquisse; Concilium tridentinum (sess. XXIV, cap. 3, *De reform.*) eam denuo restauravit.

236. Praecedentiae ius C. 347. « In suo territorio Episcopus praecedit omnibus Archiepiscopis et Episcopis, exceptis Cardinalibus, Legatis Pontificiis et proprio Metropolitae; extra territorium servantur normae traditae in c. 106 ».

« exceptis... »: excipiendi — ut videtur — non sunt extranei Patriarchae et Primates, quia canon excipit eos tantum qui in Episcopum aliquam habent auctoritatem; ceterum Episcopus in proprio territorio praevalere debet Praelato extraneo etsi potioris gradus. Patriarcha et Primas intra fines territorii cuius ferunt titulum omnibus praecedunt, exceptis S. R. E. Cardinalibus (c. 239, § 1, n. 21) et Legatis Romani Pontificis in eodem territorio seu regione (c. 269 § 2).

237. Episcopi titulares. C. 348. § 1. « Episcopi titulares nullam possunt exercere potestatem in sua dioecesi, cuius nec possessionem capiunt.

§ 2. Decet ex caritate, citra tamen obligationem, ut aliquando Missae sacrificium pro sua dioecesi applicent ».

238. Episcoporum privilegia C. 349. § 1. « Ab accepta authentica notitia peractae canonicae provisionis, Episcopi sive residentiales sive titulares;

1° Praeter alia privilegia quae suis in titulis recensentur, fruuntur privilegiis de quibus in c. 239, § 1, nn. 7-12; nec non n. 2, etiam quod spectat ad casus Ordinario loci reservados: n. 3, cum consensu saltem praesumpto Ordinarii loci; n. 4, dummodo non teneantur celebrare in cathedrali; nn. 5, 6, ritibus tamen ab Ecclesia praescriptis» (v. supra, n. 111).

« ritibus... praescriptis »: si tamen peculiaris forma in libris liturgicis non praescribitur, non prohibentur Episcopi in sacris benedictionibus uti solo crucis signo (44).

2° Ius habent deferendi insignia episcopalia ad normam legum liturgicarum ».

« insignia »: h. e. vestes speciales, pileolum et biretum violacei coloris, crucem pectoralem, annulum gemmatum, mitram, baculum pastorem et speciales vestes sacras ad normam legum liturgicarum. Hae leges usum crucis, annuli, mitrae, baculi et vestium pontificalium non permittunt nisi post consecrationem.

239. Episcoporum residentialium iura. C. 349 § 2. « A capta vero possessione Episcopi residentiales habent praeterea ius:

1° Percipiendi redditus mensae episcopalis;

2° Concedendi indulgentias centum (45) dierum in suae iurisdictionis locis» haud exclusis ecclesiis exemptorum religiosorum (46). Indulgentias concedere valent ipsis quoque exemptis religiosis (47).

3° Elevandi in omnibus ecclesiis suae dioecesis thronum cum baldachino ».

240. CESSATIO POTESTATIS: v., infra, n. 326.

CAPUT II

De Coadiutoribus et Auxiliariis Episcoporum

341. Notio et constitutio C. 350. § 1. « Unius Romani Pontificis est Episcopo Coadiutorem constituere ». Episcopi coadiutores dantur Episcopis residentialibus in auxilium, plerumque audito et

(44) C. I. A., 12 mar. 1929.

(45) S. Poenitent., decr. diei 20 iul. 1942, II (AAS, XXXIV, 240).

(46) C. I. A., 6 dec. 1930.

(47) Ib.

proponente ipso principali Episcopo, vel ipsi dioecesi.

«Unius»: ius eligendi vel praesentandi aut nominandi quo frueretur Capitulum vel Gubernium, non extenditur, nisi concludentibus argumentis contrarium probetur, ad electionem, praesentationem vel nominationem Coadiutoris (1).

242. Divisio. Coadiutores sunt aut auxiliares aut coadiutores. Coadiutores dantur Episcopo cum vel sine futura successione aut ipsi dioecesi.

§ 2. «Coadiutor dari solet personae Episcopi cum iure successionis; sed nonnunquam datur quoque sedi».

«personae... successionis»: quia Episcopus perpetuo impeditur, v. g. ob permanentem gravem infirmitatem, ab implendo suo pastoralis officio; vel ob multitudinem negotiorum;

«sed nonnunquam»: casum hunc raro evenire, haec verba satis clare demonstrant;

«datur quoque sedi»: independenter a statu personae Episcopi qui titulum fert dioecesis;

Auxiliaris (vicarius in pontificalibus; in pluribus locis, suffraganeus). C. 350 § 3. «Coadiutor, datus personae Episcopi sine iure successionis, speciali nomine dicitur *Auxiliaris*».

«personae Episcopi»: propter suam dignitatem (si sit v. g. Cardinalis) vel propter multiplicia alia onera quibus gravatur (v. g. si sit simul senator).

Brevi, causae sunt necessitas vel utilitas dioecesis, dignitas Episcopi et, aliquando, favor Coadiutoris.

243. Potestas et iura. Primus fons sunt litterae apostolicae, quia alia atque alia esse potest status Episcopi et dioecesis. Inde c. 351 § 1. «Iura Coadiutoris dati personae Episcopi desumantur ex litteris apostolicis, quibus constituitur.

§ 2. Nisi aliud in his litteris caveatur, Coadiutor qui datur Episcopo prorsus inhabili, habet omnia iura ac officia episcopalia; ceteri tantum possunt quantum Episcopus eisdem commiserit».

(1) Cfr. c. 1433 et Conc. Trid., sess. XXV, cap. 7 *De reform.* — Quoties tamen agitur de constituendo Coadiutore cum iure successionis, nisi Romanus Pontifex, ob speciales causas, aliter decernat, consensus eorum (Capituli, Gubernii) qui iure praedicto gaudent praerequiri solet.

«habet omnia... episcopalia»: potestas est ordinaria (ratione officii), vicaria (nomine Episcopi exercetur);

«ceteri... commiserit»: potestas est delegata: pendet enim a voluntate Episcopi committentis.

§ 3. «Quae Coadiutor potest et vult exercere, Episcopus habitualiter alii ne deleget.

§ 4. Coadiutor, iusto impedimento non detentus, debet, quoties fuerit a Coadiuto requisitus, pontificalia et alias functiones obire, ad quas Episcopus ipse teneretur».

Datus Sedi. C. 352. «Coadiutor sedi datus potest in territorio ea quae sunt ordinis episcopalis exercere, excepta sacra ordinatione; aliis in rebus tantum potest, quantum eidem a Sancta Sede vel ab Episcopo fuerit commissum».

«aliis in rebus...»: potestatem quam habet a Sede Apostolica difficile est dicere delegatam, cum Coadiutor datus sedi non nomine S. Sedis auctoritatem exercent in dioecesi, sed nomine Episcopi. Ideo, ordinaria — ut videtur — dicenda est haec potestas.

244. Captio possessionis. C. 353. § 1. «Quilibet Coadiutor, ut canonicam sui officii possessionem capiat, necesse est litteras apostolicas ostendat Episcopo.

§ 2. Coadiutor cum futura successione et Coadiutor sedi datus debent praeterea easdem ostendere Capitulo ad normam c. 334 § 3».

«Capitulo», v., supra, n. 189.

§ 3. «Si Episcopus eum in statum inciderit ut eliciendi actus humani sit impos, praetermisso praescripto § 1, solum praescriptum § 2 ab omnibus Coadiutoribus servetur».

245. Residentia. C. 354. «Coadiutor quilibet obligatione tenetur, sicut Episcopus, residendi in dioecesi, e qua, extra tempus vacationum, ad normam can. 338, ipsi non licet, nisi ad breve tempus, Coadiuto permittente, discedere».

246. Congrua habitatio et sustentatio. a die captae possessionis, gravat, nisi aliter in litteris nominationis caveatur, principalem Episcopum.

247. Cessatio officii Coadiutorum. I. *Cum iure successionis.* C. 355. § 1. «Coadiutor cum iure successionis, vacante sede epi-

scopali, statim evadit Ordinarius dioecesis, pro qua fuerat constitutus, *dummodo* possessionem legitime ceperit, ad normam c. 353».

«statim»: sine nova collatione;

«*dummodo...*»: si litteras suae nominationis nondum praesentavit, debet eas praesentare Capitulo ad normam c. 334 § 3.

II. *Auxiliaris*. C. 355 § 2. «Cum Episcopi munere exspirat *Auxiliaris* officium, nisi aliud in litteris apostolicis caveatur».

III. *Sedi datus*. § 3. «Si Coadiutor datus fuerit sedi, eius officium etiam sede cavante perdurat». Attamen, nisi aliud in litteris apostolicis caveatur, in exercitio potestatis pendet a Capitulo huiusque Vicario.

248. *Notae historicae*. Adeo plurima erant auxilia seu media Episcopum aegrotum vel senescentem adjuvandi ut institutio Episcoporum Coadiutorum minime necessaria apparuerit in primis Ecclesiae saeculis. Etenim, vel simplici sacerdoti conferebatur in tali casu potestas episcopalis, vel vicinior Episcopus ius vigilantiae obtinebat in dioecesi cui praeerat Episcopus morbo vel senio impeditus. Imo, a perantiqua traditione, in Concilio nicaeno relata (c. 8), prohibetur ne duo Episcopi in eadem ecclesia simul constituentur. Non deficiunt tamen quaedam Episcoporum Coadiutorum exempla, inter quae notissimus est casus S. Augustini, Valerio Episcopo hipponensi in Coadiutorem dati.

Tempore invasionum barbarorum, multi Episcopi in regimine suae dioecesis utebantur opera illorum Episcoporum qui, e territorio expulsi, per totum Occidentem migrabantur.

Primus S. Pontifex Bonifacius VIII (a. 1294-1303) Sanctae Sedi reservavit ius nominandi Episcopos Coadiutores, sive ad tempus sive in perpetuum cum iure successionis. Facultas nominandi Episcopum Coadiutorem concessa fuit Episcopis remotiores dioeceses regentibus, de consensu tamen capituli ecclesiae cathedralis, quod, in casu dementiae Episcopi, per se ipsum eligebat candidatum Coadiutorem, S. Sede quam citius de re certiore facta. Concilium tandem tridentinum (sess. XXV, cap. 7, *De reform.*), «*expectativis*» universim abrogatis, nonnisi graviore de causa permisit ut Coadiutores constituentur cum iure successionis.

CAPUT III

De Synodo dioeciesana

249. Notio. Legitima coadunatio Episcopi cum praecipuis clericis suae dioecesis, in qua de iis agendum est tantum quae ad particulares dioecesis necessitates vel utilitates referuntur.

250 Celebrationis tempus, Obiectum. C. 356 § 1. «In singulis dioecesibus celebranda est decimo saltem quoque anno dioeciesana Synodus (1), in qua de iis tantum agendum quae ad particulares cleri populique dioecesis necessitates vel utilitates referuntur».

«celebranda»: grave est praeceptum, a quo implendo excusare potest gravis causa a Sede Apostolica probata.

Media seu auxilia efficacia indicare et adhibere debet Episcopus in Synodo ad virtutes promovendas, ecclesiasticam disciplinam tutandam et provehendam, ad vitia coercenda.

Consuetudo nunquam celebrandi Synodum manifesto est irrationalis.

§ 2. «Si Episcopus plures dioeceses aequae principaliter unitas regat, aut unam habeat in titulum, alteram aliasve in perpetuam administrationem, potest unam tantum dioeciesanam Synodum ex omnibus dioecesibus convocare».

«potest unam tantum...»: videlicet unam tantum celebrando, obligationi satisfacit, sed non vetatur plures celebrare.

251. Ius convocandi Synodum. C. 357. § 1. «Synodum dioeciesanam convocat eique praeest Episcopus, non autem Vicarius Generalis sine mandato speciali nec Vicarius Capitularis».

«non autem Vicarius Gen.»: Ob negotii momentum.

«nec Vicarius capit.»: precariae enim est condicionis, leges autem, de se, sunt duraturae.

252. Locus celebrationis. C. 357 § 2. «Celebranda est in ecclesia cathedrali, nisi aliud rationabilis causa suadeat».

(1) Vox *Synodus* in fontibus potius significat Concilium oecumenicum (cfr. tridentina, vaticana Synodus); in Codice autem reservatur dioeciesanae congregationi de qua sermo est.

«celebranda est»: intellige sessiones sollemnes (quae solent esse tres); non autem praeparatorias.

253. Convocandi. C. 358. § 1. «Ad Synodum vocandi sunt ad eamque venire debent;

1° Vicarius Generalis»; cum praecipuus sit Episcopi adiutor et potestate, sicut Episcopus, in universa dioecesi fruatur (v. c. 368). Si plures sint, omnes convocandi sunt.

2° «Canonici ecclesiae cathedralis» (v., infra, n. 392) «aut consultores dioecesani» (v., infra, n. 323);

3° «Rector Seminarii dioecesani saltem maioris»;

4° «Vicarii foranei»; quia vigilant super regiones sibi commissas, de quarum necessitatibus docere possunt (v., infra, n. 343);

5° «Deputatus uniuscuiusque collegialis ecclesiae a Capitulo eiusdem ecclesiae e gremio eligendus». Praecipua, iure Codicis, innovatio: canonici et parochi deputati (v. n. 7°);

6° «Parochi civitatis in qua Synodus celebratur;

7° Unus saltem parochus ex unoquoque vicariatu foraneo eligendus ab omnibus qui curam animarum actu inibi habeant; parochus autem electus debet pro tempore absentiae vicarium substitutum sibi sufficere ad normam c. 465 § 4 »;

«Unus saltem parochus»: quo sub nomine veniunt omnes de quibus in c. 451 § 2, quorum quivis eligi potest ad munus de quo sermo est;

«eligendus... habeant»: haud exclusis vicariis cooperatoribus (v., infra, n. 366, V), quippe qui, uti liquet, vere animarum curam exercent; et cappellanis religiosarum familiarum et piarum domorum, si sint exempti ad normam c. 464 § 2 a potestate parochi;

8° «Abbates de regimine et unus e Superioribus cuiusque religionis clericalis qui in dioecesi commorentur, designatus a Superiore provinciali, nisi domus provincialis sit in dioecesi et Superior provincialis interesse ipse maluerit ».

«de regimine»: h. e. qui gubernant abbatiam, non Abbates mere titulares;

«et unus e Superioribus»: Si Episcopus plures regat dioeceses, et religio clericalis domus in singulis habeat, singulis dioecesium id ius competere videtur, ita ut tot Superiores eadem religio mittere debeat ad Synodum quot sunt dioeceses. Si domus ad duas provincias pertineant, ad utrumque Superiorem Provincialem simul

spectat designatio deputandi Superioris: « cuiusque *religionis* » dicit canō; religio ergo repraesentari debet.

« qui in dioecesi commorentur »: extraneus designari non potest. Oportet enim eum bene noscere statum dioecesis et religionis suae in ea.

« nisi domus provincialis... » animadverti potest idem de domo principe et de supremo moderatore, de quo tacet canō, qui, ideo, videtur non posse Synodo interesse, vi praesentis articuli.

§ 2. « Episcopus, si opportunum iudicaverit, potest ad Synodum vocare alios quoque et etiam omnes canonicos, parochos, Superiores religiosos, imo et singulos suae dioecesis saeculares sacerdotes, iis tamen exceptis qui necessarii sunt ne in paroeciis animarum cura desit; invitati autem ius suffragii in omnibus habent, perinde ac ceteri, nisi Episcopus in invitatione aliud expresse caverit ».

« potest... vocare »: agitur de vera convocatione, ideoque de iure in Episcopo convocandi, et de obligatione in convocatis qui ipsi subsunt. Secus, inutilis videretur praescriptio. Potest enim valde expedire ut omnes hi de certis decretis audiantur; ita tum Episcopus melius edoceri potest de opinione clericorum, tum quaedam obstacula executionis decretorum removeri possunt.

254. Legitime absentes. C. 259. § 1. « Iis qui ad Synodum venire debent, si legitimo impedimento detineantur, non licet mittere procuratorem qui eorum nomine Synodo intersit; sed Episcopum de impedimento certiore faciant ».

« Iis qui ad Synodum venire debent »: hi sunt omnes ii de quibus in c. 358 § 1 et, ob obedientiam Episcopo vocanti debitam, omnes de quibus in can. cit., § 2, exceptis religiosis exemptis, qui parochi non sunt.

« non licet mittere procuratorem »: suffragio enim deliberativo, eorum nullus in Synodo potitur .

255. Negligentes. C. 359 § 2. « Negligentes Episcopus potest iustis poenis compellere et punire, nisi de religiosis exemptis agatur qui parochi non sunt ».

« potest iustis... »: etenim, convocatio verum est praeceptum (cfr. c. 358 § 1 « venire debent »).

256. Constitutio. Synodus censetur legitime constituta cum ex vocandis tot interveniunt quot sufficiunt ut dioecesis dici possit,

Episcopi iudicio, moraliter repraesentata. Nemo tamen ius habens interessendi Synodo excludi potest (c. 162). Synodo praeest per se vel per alium Episcopus (c. 361), qui etiam *officiales* Synodi eligit. Hi sunt *a) promotor*, qui curat ut Synodus ad normam iuris celebretur; *b) secretarius et notarius*, ad acta authentice redigenda; *c) magistri caeremoniarum*, ad urgendas rubricas; *d) procurator cleri*, qui postulata cleri dioecesis exprimit, et contra proposita decreta obiectiones movet.

257. Commissiones praeparatoriae. C. 360. § 1. «Episcopus, si id ipsi expedire videatur, opportuno ante Synodum tempore, unam vel plures e clero civitatis et dioecesis *commissiones* nominet, seu coetus virorum qui res in Synodo tractandas parent».

258. Schematum examen. § 2. «Ante Synodi sessiones Episcopus omnibus qui convocati sunt et convenerunt, decretorum schema tradendum curet».

259. Disceptatio. C. 361. «Propositae quaestiones omnes, praesidente vel per se vel per alium Episcopo, liberae adstantium disceptationi in sessionibus praeparatoriis subiiciantur».

260. Potestas in Synodo et initium obligationis constitutionum. C. 362. «Unicus est in Synodo legislator Episcopus ceteris votum tantum consultivum habentibus; unus ipse subscribit synodalibus constitutionibus; quae, si in Synodo promulgentur, eo ipso obligare incipiunt, nisi aliud expresse caveatur».

Qui se iniuste gravatum existimaret synodalibus constitutionibus, adire poterit Sedem Apostolicam.

161. Notae historicae. Episcopi una cum presbyterio praecipua dioecesis negotia agebant. Constitutis stabiliter clericis extra civitatem episcopalem (saec. III-IV) ut agricolis attenderent, Episcopi aliquando hos quoque convocarunt. Dein, mos hic effecit ut clerici, etiam extra civitatem episcopalem officium exercentes, ad congregationem cleri cum Episcopo vocarentur. Verae Synodi dioecesanæ ortae sunt saec. VI (2). Concilium Lateranense IV (a. 1215)

(2) KURTSCHIED, op. cit., p. 141.

primo sanxit Synodus dioecesanæ semel in anno celebrandas esse. Tridentinum idem praeceptum renovavit; at, cum communicationes inter Episcopum et clerum in dies faciliores evaderent, Synodi rarior facta est. Codex veterem resumpsit praxim celebrandi Synodos; eamque, inspectis temporum adiunctis, temperavit iubens ut saltem decimo quoque anno celebrarentur.

CAPUT IV

De Curia dioecesanæ

262. Notio et constitutio. C. 363. § 1. «Curia dioecesanæ constat illis personis quæ Episcopo aliive qui, loco Episcopi, dioecesim regit, opem præstant in regimine totius dioecesis.

« § 2. Quare ad eam pertinent Vicarius Generalis, officialis, cancellarius, promotor iustitiæ, defensor vinculi, synodales iudices et examinatores, parochi consultores, auditores, notarii, cursôres et apparitores ».

263. Officialium :

a) *nominatio*. C. 364 § 1. «Nominatio eorum qui prædicta officia vel munera exercent, scripto consignetur, ad normam c. 159.

b) *obligationes*. « § 2. Nominati vero debent :

1° In manibus Episcopi iusiurandum præstare de munere fideliter exercendo, quavis personarum acceptione posthabita;

2° Negotia ad se spectantia sub auctoritate Episcopi tractare ad normam iuris;

3° Secretum servare intra fines et secundum modum a iure vel ab Episcopo determinatum ».

c) *Remotio*. Removeri possunt ab Episcopo, ex qualibet iusta causa, æquitate naturali servata (c. 192 § 3).

Canones de singulis Officialibus. C. 365. «De officiali, promotore iustitiæ, defensore vinculi, iudicibus synodalibus, auditoribus et apparitoribus, servantur præscripta cc. 1573-1593; de Vicario Generali, cancellario aliisque notariis, examinadoribus synodalibus et parochis consultoribus præscripta canonum qui sequuntur ».

ARTICULUS I

De Vicario Generali

264. Notio. Vicarius Generalis est praelatus qui nomine Episcopi potitur iurisdictione ordinaria quasi episcopali in universa dioecesi, exercenda sub dependentia Episcopi.

265. Quando nominandus. C. 366 § 1. « Quoties rectum dioecesis regimen id exigit, constituendus est ab Episcopo Vicarius Generalis, qui ipsum potestate ordinaria in toto territorio adiuvet ».

« Quoties... exigit »: res decidenda relinquitur prudenti iudicio Episcopi, qui, si Vicarium constituendum negligat, monetur a Sacra C. Consistoriali.

266. A quo nominetur et removeatur. C. 366 § 2. « Vicarius Generalis libere ab Episcopo designatur, qui eum potest ad nutum remove ».

« ab Episcopo », capta dioecesis possessione, non ante.
ad nutum... »: v., infra, n. 273.

267. Quot nominari possint. C. 366 § 3. « Unus tantum constituitur, nisi vel rituum diversitas vel amplitudo dioecesis aliud exigit; sed, Vicario Generali absente vel impedito, Episcopus alium constituere potest qui eius vices suppleat ». Si plures constituantur, unusquisque obtinet et valide exercere potest *universam* iurisdictionem in *tota* dioecesi (ideoque cumulativam in solidum) etsi Episcopus singulis partem dioecesis adsignet; at illicite, forte, id agerent, utpote contra voluntatem Episcopi.

« Ex consuetudine centenaria — scribit Coronata (o. c., I, n. 419, *in fine*) — admittitur ut committi possint diversis Vicariis Generalibus diversae partes dioecesis, praesertim si partes huiusmodi non pertineant ad eundem statum civilem ».

« sed, Vicario Generali... suppleat »: vicesgerens, ex c. 198 § 1 in fine, verus esset loci Ordinarius. Etenim non potest esse merus Episcopi delegatus: superfluo affirmaret canon hanc potestatem in Episcopo.

268. Qualitates nominandi. C. 367 § 1. « Vicarius Generalis sit sacerdos e clero saeculari, annos natus non minus triginta, in theologia et iure canonico doctor aut licentiatus, vel saltem earum

disciplinarum vere peritus, sana doctrina, probitate, prudentia ac rerum gerendarum experientia commendatus ».

« prudentia... commendatus »: executivam enim praecipue obtinet potestatem.

An religiosus? C. 367 § 2. « Si dioecesis alicui religioni commissa fuerit, Vicarius Generalis potest esse eiusdem religionis alumnus ».

« commissa »: id non obtinet si Episcopus sit vel fuerit religiosus, sed requiritur ut ipsi religioni dioecesis cura seu administratio concedita sit a Sede Apostolica speciali actu.

Excluduntur a dicto munere. C. 367 § 3. Vicarii Generalis munus ne committatur canonico poenitentiario, aut Episcopi consanguineis praesertim in primo gradu vel in secundo mixto cum primo, aut, exclusa necessitate, parochi ceterisque curam animarum habentibus; sed non prohibetur Episcopus Vicarium ex ipsa dioecesi assumere ».

« canonico poenitentiario »: ne exercitio potestatis fori interni detrimentum afferatur. Suspicionibus non est praebenda occasio canonicum uti notitia hausta ex confessione.

« aut Episcopi consanguineis... »: ne administratio suspicionibus sit obnoxia, cum detrimento boni nominis Episcopi et ipsius dioecesis.

« parochi... habentibus »: propter potestatem fori interni;

« sed non prohibetur... assumere »: vetitum iuris praecedentis aufertur. Clerici alienae dioecesis minus exponuntur periculo exercendae potestatis sub humanarum considerationum influxu. « Non prohibetur »: si tamen extraneus sit Vicarius, melius erit.

269. Potestas. C. 368 § 1. « Vicario Generali, vi officii, ea competit in universa dioecesi iurisdictio in spiritualibus ac temporalibus, quae ad Episcopum iure ordinario pertinet, exceptis iis quae Episcopus sibi reservaverit, vel quae ex iure requirant speciale Episcopi mandatum ».

« universa »: pars dioecesis subtrahi valide non potest a potestate Vicarii Generalis salva natura Instituti.

« quae ad Episcopum... pertinet »: Ex eo quod eadem est potestas Episcopi ac Vicarii Generalis (unum idemque habet Consistorium sive tribunal cum Episcopo), sequitur Episcopum non pos-

se: a) in Vicarium iudicialiter animadvertere (1), nec, b) si potestate iudiciali utatur Vicarius (2), ab eiusmet sententiis appellationes recipere; corrigere autem potest, quatenus id posset si ab ipso (Episcopo) prolatae fuissent; nec c) eiusmet decreta reformare, si tamen sint formales causarum decisiones; quo in ultimo casu, recursus ad Sedem Apost. interponendus est. Insuper, Episcopus «tenetur etiam ad resarcienda damna ex iniusta administratione Vicarii Generalis, si sciens vel ex culpabili negligentia talem Vicarium elegerit vel retinuit...; potest tamen exigere, tamquam praevidiam conditionem ad determinati actus valorem, ut actus suae approbationi subiiciatur» (3).

«exceptis iis... mandatum». Si ad casum particularem Vicario G. fiat facultas negotium aliquod agendi ex iis quae Episcopo reservantur, Vicarii potestas est certo delegata; si autem semel pro semper eidem facultas fiat ita ut cesset Episcopi reservatio, Vicarii G. potestas ordinaria est, sicut reliqua eiusdem potestas ad cetera quod attinet negotia, reservationi non obnoxia.

Episcopus non potest ita limitare Vicarii Generalis potestatem ut haec non sit amplius generalis. Inde, non potest eum constituere Vicarium v. g. dumtaxat in temporalibus vel pro negotiis religionum tantum: Vicarius Generalis non esset, sed Episcopi delegatus ad universitatem negotiorum.

Eorum vero negotiorum ad quae agenda Vicarius G. mandato indiget speciali, si eidem fiat facultas aliquod expediendi, etiamsi ad casum particularem, Vicarii potestas certo — nobis opinantibus — ordinaria est. Etenim, constat dictionem «mandatum generale», de Vicario Generali, significare non potestatem delegatam, sed ip-

*Vicarius
Delegatus*

(1) Potestas eadem est in duobus subiectis, in Episcopo tamquam in principali et in Vicario Generali tamquam in secundario. Inde, Episcopus ut possit animadvertere in Vicarium Generalem propter delicta extranea exercitio officii oportet prius revocet mandatum quo eum in Vicarium Generalem constituerat et dein poterit eum iudicare et punire. *Naturey thinks he can't judge him for an act done as V.*

(2) h. e. si sit simul officialis (v. cc. 1572, 1573); secus, iudiciali potestate Vicarius Generalis carere videtur. Ut ergo validas edat sententias eget delegatione. Id confirmatur ex eo quod Vicarius Generalis non venit nomine Ordinarii quoties agitur de ponendis actibus iudicialibus (V. Instructio Sacrae C. de disciplina Sacramentorum, 15 aug. 1936, art. 3 § 2). *in virtue of his office even if deprived from office.*

(3) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 641.

sus constitutionem seu nominationem (v. c. 686 § 4). Verbum, ergo, *mandatum* delegatam potestatem necessario non innuit. Vidumtaxat potestatis delegatae, quis, *Ordinarius loci* dici non potest. Sed Vicarius Generalis, obtento mandato speciali, *quod spectat ad negotia ad quae mandatum*, iure praescriptum, obtinuit, in Codice (c. 200) dicitur venire nomine loci Ordinarii; potestas, ergo, Vicarii in casu, certo est ordinaria.

Mandato speciali obtento, obex exercitio potestatis Vicarii Generalis a iure positus, removetur, et Vicarius nativa utitur potestate.

Qui eam delegatam dicunt, arguunt praesertim ex verbo «exceptis» quod sequentia opponit praecedentibus verbis in quibus sermo est de potestate ordinaria. Sed, validiores omnino videntur in contrarium rationes allatae.

Mandatum speciale ab Episcopo, *generali* formula («etiam ad omnia quae speciale mandatum requirunt») datum, valet; sed contra mentem legislatoris esset.

Delegatae facultates. C. 368 § 2. «Nisi aliud expresse cautum fuerit Vicarius Generalis exsequi potest rescripta apostolica quae Episcopo vel praecedenti rectori dioecesis remissa sint, ac generatim ad ipsum quoque pertinent facultates habituales Ordinario loci a Sancta Sede concessae, ad normam c. 66».

270. **Munus.** C. 369. § 1. «Vicarius Generalis precipua acta Curiae ad Episcopum referat, ipsumque certiore faciat de iis quae gesta aut gerenda sint ad tuendam in clero et populo disciplinam.

§ 2. Caveat ne suis potestatibus utatur contra mentem et voluntatem sui Episcopi, firmo praescripto c. 44 § 2».

271. **Praecedentiae ius.** C. 370. § 1. «Praesente etiam Episcopo, Vicarius Generalis publice privatimque praecedentiae ius habet super omnibus dioecesis clericis, non exclusis dignitatibus et canonicis ecclesiae cathedralis, etiam in choro et actibus capitularibus, nisi clericus caractere episcopali praefulgeat, et Vicarius Generalis eodem careat». Ratio quia ipse unus potestatem universalem et in tota dioecesi, sicut Episcopus, obtinet. Huic iuri non obstat contraria consuetudo quia «contra novam praecedentiae praescriptionem nullum eius quaesitum valet (4).

(4) C. C., 17 maii 1919 (AAS, XI, 349).

«etiam in choro...»: licet non sit canonicus (5). Contra hanc legem nullum ius quaesitum valet. Secus nullo in Capitulo locum haberet praedicta lex. «Enimvero in omnibus et singulis Capitulis, prima dignitas, in functionibus choralibus et capitularibus, super Vicario Generali qui ut simplex canonicus accederet, praecedentiam habebat ante Codicem». Nec refert utrum veste canonicali vel vicariali sit indutus (6).

«nisi clericus . . . careat»: ob reverentiam erga episcopalem ordinem. (v., infra, n. 302).

272. Privilegia. C. 370 § 2. «Si Vicarius Generalis sit Episcopus, omnia honorifica privilegia Episcoporum titularium obtinet; secus durante munere habet tantum privilegia et insignia Protonotarii apostolici titularis».

«titularium»: v. supra, n. 238 (7).

«Protonotarii apostolici titularis» seu honorarii (extra Urbem): infimus Protonotariorum ordo (8), cuius privilegia et insignia recensentur in motu proprio Pii X, *Inter multiplices*, 21 februarii 1905, IV.

Suspensa potestate Vicarii Generalis, non idcirco suspenduntur eius privilegia: haec enim haerent officio.

273. Cessatio. C. 371. «Exspirat Vicarii Generalis iurisdictio per ipsius renuntiationem ad normam cc. 183-191, aut revocationem ei ab Episcopo intimatam, aut sedis episcopalis vacationem; suspenditur vero suspensa episcopali iurisdictione».

«aut revocationem»: quae valide fieret etiam sine causa; ut licite autem fiat requiritur iusta causa et ut naturalis servetur ae-

(5) C. C., 15 dec. 1923 (*AAS*, XVI, 371 ss.).

(6) C. C., 17 maii 1919 (*AAS*, XI, 349).

(7) «Episcopus Auxiliaris, qui simul sit Vicarius Generalis, potest in dioecesi ubique benedicere populo, idque iure, quin opus sit specialem concessionem obtinere ab Episcopo Ordinario, ad normam c. 370 § 2, collati cum c. 349 § 1 et 239 § 1, n. 12» (S. C. Rit., 26 nov. 1919, V, ad 2 in *AAS*, XII, 180 et 182).

(8) Protonotariorum Apostolicorum quatuor sunt ordines: a) *de numero participantium*, septem qui Collegium privative constituunt; b) *supranumerarii*; c) *ad instar participantium*; d) *titulares seu honorarii* (extra Urbem). Ita, in cit. *motu proprio*.

quitas (c. 192 § 3), ad honorem praesertim quod attinet ipsius Vicarii (9). «Secus ad salvandum honorem recurrere potest ad Sacram C. ut sibi per redintegrationem vel *aliū* convenientem modum consulat » (10).

« aut sedis ... iurisdictione »: praecise quia eadem potestas est in Episcopo et in Vicario Generali. (V. n. 269).

Vicarius Generalis obligatione non tenetur reddendi rationem suae administrationis Episcopo successori.

274. *Notae historicae.* Iam a saec. iv, inter auxiliares Episcoporum eminet Archidiaconus, quem libere nominabat Episcopus. Archidiaconi erat, praeter honorum ecclesiasticorum administrationem, praecipue vigilare super clericos inferiores.

Inde a saec. vi, inveniuntur, praeter Archidiaconum civitatis Episcopalis, alii Archidiaconi rurales qui iurisdictionem ut ille obtinebant, sed in certo dioecesis territorio, cum ampliori potestate administrativa et iudiciaria, adeo ut exercitium huius potestatis abusivum evaserit et periculum attulerit recto exercitio potestatis episcopalis.

Proinde, a saec. xii, iam Episcopi, ad arcendam potestatem archidiaconorum, nominare coeperunt in civitate episcopali et per totam dioecesim «Vicarios» vel «Officiales» ad eorum nutum amovibiles. Vicarius qui in civitate episcopali degebat nomine «Vicarii Generalis» vel «Officialis principalis» decorabatur; alii vero Vicarii, «Foranei» vocabantur.

Postea, in plurimis regionibus, distinctio facta est inter Vicarium qui iurisdictionem voluntariam et administrativam obtinebat, et Officalem qui iudiciariam dumtaxat exercebat. Haec tamen distinctio ab omnibus pari modo recepta non fuit. Qua de causa, vocabula «Vicarii» vel «Officialis» promiscue etiam in Concilio Tridentino adhibentur et unam eandemque personam designant. Quod Concilium laethale tulit vulnus institutioni Archidiaconorum, his subtrahendo fere omnem iurisdictionem, adeo ut officium hoc evaserit diebus nostris titulus meri honoris in capitulis canonicorum.

(9) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 643.

(10) WERNZ, *Ius decret.*, II, n. 806, I, b.

ARTICULUS II

De cancellario aliisque notariis et archivo episcopali

275. **Cancellarius.** « est (11) qui ad cancellos ianuae cubiculi assistit. Olim enim imperatorum ac procerum cubicula, qua poterant, non tantum vela ad fores, sed et cancellos habebant seu fenestratas ianuas... His igitur qui praefecti erant, non solum *a velis* et *a cancellis*, sed etiam *velarii* et *cancellarii* appellabantur; quorum munus erat stare pro foribus, et admissiones curare. Idem igitur erant atque ostiarii... ». Horum tamen aliqui non tantum ostiarii fuerunt cum ipsi curam haberent archiviorum...

« Etiam tribunalia habebant cancellata septa, quibus excludebantur turbae, atque iis praepositi item cancellarii dicti: quorum aliqui iudiciis scribendo navabant operam... Digniores tamen erant quam scribeae; eoque munere fungi etiam soliti, quo ii, qui *a secretis* dicuntur apud nos. Qui his *omnibus* praeerat, hodie *kate-xochen* cancellarius, olim quaestor Sacri Palatii dicebatur, et in Constantinopolitana Aula « *o mēgas logothētes* ».

276. **Notarius.** est qui notis quibundas brevibus citissime excipit, et excribit quae quis dictaverit » (12).

De Cancellaria et Archivo Ecclesiae Romanae, v., supra, n. 141: *Notae historicae*.

277. **Constitutio et munus.** C. 372. § 1. « In qualibet Curia constituatur ab Episcopo cancellarius qui sit sacerdos, cuius praecipuum munus sit acta Curiae in archivo custodire, ordine chronologico disponere et de eisdem indicis tabulam conficere ».

« ab Episcopo »: sicut ceteri officium obtinentes ab Episcopo constituuntur, non a Vicario Generali sine mandato speciali (v. c. 152) ».

Vice-cancellarii. C. 372. § 2. « Poscente necessitate, auditor ei dari potest, cui nomen sit vice-cancellarii seu vice-tabularii.

§ 3. Cancellarius est eo ipso notarius ».

278. **Alii notarii.** C. 373. § 1. « Episcopus praeter cancella-

(11) FORCELLINI AEG., *Lexicon totius latinitatis* (Patavii, 1940) ad h. v.

(12) FORCELLINI, op. cit., ad h. v.

rium potest alios quoque notarios constituere, quorum scriptura aut subscriptio publicam fidem facit.

§ 2. Idem constitui possunt aut ad quaelibet acta, aut ad acta iudicialia dumtaxat, aut ad acta tantummodo certae causae vel negotii conficienda.

§ 3. Si clerici desint, possunt e laicis assumi; sed notarius in criminalibus clericorum causis debet esse sacerdos ».

« in criminalibus... sacerdos »: ne laici animae, vel, clericorum ordini debitis, decori et reverentiae detrimentum afferatur.

279. **Qualitates.** C. 373 § 4. « Cancellarius alique notarii debent esse integrae fama et omni suspicione maiores ».

280. **Remotio.** C. 373 § 5. « Omnes possunt removeri aut suspendi ab eo qui illos constituit aut ab eius successore aut Superiore, non autem a Vicario Capitulari, nisi de consensu Capituli ».

« non autem a Vicario Capituli... »: remotio enim, in casu, suspicionibus posset merito locum praebere, quas ad eliminandas sapienter exigitur consensus Capituli.

Vicarius autem Capitularis potest — ut videtur — constituere notarium (v. c. 152), nec obstare videtur c. 435 § 3 et c. 436.

281. **Notariorum munus.** C. 384 § 1. « Officium notariorum est:

1° Conscribere acta seu instrumenta circa dispositiones, obligationes, citationes et intimationes iudiciales, decreta, sententias aliave circa quae eorum opera requiritur;

2° In scriptis fideliter redigere quae geruntur eaque cum significatione loci, diei, mensis et anni subsignare;

3° Acta vel instrumenta legitime petenti ex regesto, servatis servandis, exhibere et eorum exemplaria cum autographo conformia declarare ».

Locus in quo munus exercere valet. C. 374 § 2. « Conscribere acta nequit notarius nisi in territorio illius Episcopi a quo est electus aut pro negotio ad quod est legitime constitutus ». Munus enim publicum est, cum testis sit, uti aiunt, « auctorizatus ».

« nequit *valide* nisi... »: extra territorium caret qualitate necessaria.

282. **Archivus.** I. *Eius locus* C. 375 § 1. « Episcopi in loco tuto

ac commodo archivum seu tabularium dioecesanum erigant, in quo instrumenta et scripturae, quae negotia dioecesana tum spiritualia tum temporalia spectant, apte dispositae et diligenter clausae custodiantur.

« ac commodo »: cum illum continuo adire cogantur curiae Officiales et alii (v. cc. 377 § 1, 384 § 1).

« archivum » (13): (archium, = ἀρχεῖον) Graeca vox, ab ἀρχή = *principatus*; et significat primo aedes magistratuum, et regiam, et palatium, et iudiciale forum; deinde locum, in quo tabulae et acta publica asservantur, latine *tabularium*; quia huiusmodi loca fere in principis, aut magistratuum aedibus, et curia, aut iis vicina sunt ».

II. **Catalogus.** C. 375 § 2. « Omni diligentia ac sollicitudine conficiatur inventarium seu catalogus documentorum quae in archivo continentur cum brevi singularum scripturarum synopsi ».

Additiones faciendae. C. 376 § 1. « Quotannis, primo bimestri, inventario seu catalogo illae scripturae adiungantur, quae anno praecedenti confectae vel alias neglectae fuerunt.

§ 2. Ordinarii sedulo inquirant chartas et scripturas forte alio distractas atque dispersas; et qualibet necessaria remedia adhibeant ut eadem scripturae archivo restituantur ».

III. **Ingressus in archivum** C. 377 § 1. « Archivum clausum sit oportet et nemini illud ingredi liceat sine Episcopi aut Vicarii Generalis et Cancellarii licentia ».

« sine Episcopi... »: recte animadvertit Chelodi (14) hanc dispositionem, in maioribus curiis *practice* fore difficillime servandam. « Sed praecise hae Curiae solent esse eae quae a multis decenniis vel forte a saeculis sunt optime ordinatae, et suas consuetudines habent, de quibus cf. c. 5 ».

IV. **Clavis.** C. 377 § 2. « Unus Cancellarius illius clavem habeat ».

V. **Documentorum exitus.** C. 378. « Ex archivo non licet efferre scripturas sine Episcopo vel Vicarii Generalis consensu eademque post triduum in suum locum referantur. Ordinario autem reservatur facultas prorogandi hoc tempus, quae tamen prorogatio non nisi moderate concedatur.

(13) FORCELLINI, op. cit., ad h. v.

(14) Op. cit., n. 202.

§ 2. Qui aliquam scripturam ex archivo effert, syngrapham sua manu signatam, hoc ipsum significantem, cancellario relinquat».

283. **Archivum secretum.**(15) I. *Habendum.* Quo in loco C. 379 § 1. «Habeant praeterea Episcopi aliud archivum secretum vel saltem in communi archivo armarium seu scrinium omnino clausum et obseratum, quod de loco amoveri nequeat. In eo scripturae secreto servandae cautissime custodiantur; sed singulis annis quamprimum comburantur documenta causarum criminalium in materia morum, quarum rei vita cesserint vel quae a decennio sententia condemnatoria absolutae sunt, retento facti brevi summario cum textu sententiae definitivae».

«retento... definitivae»: Verba haec referenda sunt tantum ad causas, quae a decennio sententia condemnatoria absolutae sunt (16). Utilitate vacat retinere documenta causarum criminalium quarum rei vita cesserint. Reverentia erga mortuos id valde commendat.

II. **Catalogus.** C. 379 § 2. Etiam huius secreti archivi vel armarii inventarium seu catalogus conficiatur ad normam c. 375 § 2».

III. **Claves duae.** C. 379 § 3. Hoc archivum vel armarium duabus clavibus inter se diversis aperiatur, quarum altera apud Episcopum vel Administratorem Apostolicum, altera apud Vicarium Generalem vel, eo deficiente, Curiae cancellarium asserventur».

IV. **Quis solus possit aperire ...?** C. 379 § 4. «Episcopus vel Administrator Apostolicus, repetita altera clave, ipse solus, nemine adstante, archivum vel armarium secretum, ubi opus fuerit, aperire et inspicere potest, quod deinde utraque clavi iterum claudatur» Episcopus vel Administrator Apostolicus facultatem de qua in hac § 4, aliis, ex proportionata causa, facere non vetantur.

V. **Ad quos transeant claves.** C. 380. «Statim a capta posses-

(15) Prima vestigia Archivi secreti habentur in Const. Benedicti XIV *Satis vobis*, 17 nov. 1741 de matrimonio secreto seu *conscientiae* eiusque celebratione adnotanda in libro «pro matrimoniis secretis apposite compacto, clauso, et sigillis obsignato, in... episcopali cancellaria caute... custodiendo» (§ 10). Similia documenta praecipiuntur custodienda in dicto archivo in cc. 991 § 4, 1047 etc. Hic etiam asservari debent documenta causarum criminalium in materia morum.

(16) Ita C. I. A., 5 aug. 1941 (*AAS*, XXXIII, 378).

sione, Episcopus sacerdotem designet, qui, sede vacante aut impedita, clavem secreti tabularii seu armarii quae apud Episcopum erat, assumat ».

C. 381 § 1. « Nisi Administrator Apostolicus dioecesi datus fuerit:

1° Sede impedita ad normam c. 429, § 1, sacerdos ab Episcopo designatus, si quidem regimen dioecesis sit penes Vicarium Generalem, eam ipse retineat;

2° Sede vero vacante aut impedita ad normam cit. can. 429, § 3, idem sacerdos clavem remittat Vicario Capitulari statim post eius designationem; Vicarius vero Generalis vel Cancellarius aliam clavem a se retentam remittere eodem tempore debet primae Capituli dignitati vel consultori dioecesano munere antiquiori ».

VI. Sigilla. C. 381 § 2. Antequam claves iis, quibus tradi debent ad normam § 1, remissae fuerint, Vicarius Generalis vel cancellarius et sacerdos, ut supra, ab Episcopo designatus, tabularium vel armarium sigillis Curiae obsignent ». Obligatio haec sigilla apponendi obtinet sede impedita vel vacante, uti apparet ex citatione § 1.

VII. Vicarius Capitularis an et quibus cautionibus possit aperire . . . C. 382 § 1. « Tabularium vel armarium nunquam aperiatur nec sigilla ab eo removeantur, nisi urgente necessitate et ab ipso Vicario Capitulari coram duobus canonicis vel dioecesanis consultoribus, qui evigilent ne qua scriptura e tabulario auferatur; solus autem Vicarius Capitularis documenta in tabulario asservata potest, iisdem canonicis vel consultoribus adstantibus, inspicere, nunquam tamen auferre. Archivum autem, post inspectionem, iterum sigillis obsignetur ».

VIII. Redditio rationis a Vicario Capitulari. C. 382 § 2. « Advenienti novo Episcopo, si sigilla remota fuerint et tabularium aut armarium apertum, Vicarius Capitularis rationem reddat urgentis necessitatis, qua ad hoc motus fuerit ».

284. Catalogi ceterorum archivorum. C. 383 § 1. « Curent Episcopi ut archivorum quoque ecclesiarum cathedralium, collegiatarum, paroecialium, necnon confraternitatum et piorum locorum inventaria seu catalogi conficiantur duobus exemplaribus, quorum alterum proprio archivio, alterum in archivio episcopali servetur, firmo praescripto c. 470 § 3, 1522, nn. 2, 3, 1523 n. 6 ».

285. **Documentorum:** I. *Exitus*: C. 383 § 2. « Documenta originalia ex praedictis archivis ne efferantur, nisi ad normam c. 378 ».

II. *Inspectio et exscriptio*. C. 384 § 1. « Documenta quae in paroeciarum et Curiarum archivis sub secreto servanda non sunt, fit cuilibet cuius intersit inspiciendi potestas; itemque postulandi ut sua impensa sibi legitimum eorum exemplar exscribatur et tradatur.

§ 2. Cancellarii autem Curiarum, parochi, alique archivorum custodes in communicandis documentis et eorum exemplaribus describendis tradendisque regulas servant a legitima auctoritate ecclesiastica datas, et in casibus dubiis loci Ordinarium consulant ».

286. **Notae historicae.** Officium notariorum in omnibus ecclesiis valde antiquum est; illis enim concredebatur cura scribendi acta martyrum, litteras Episcoporum, instrumenta donationum authentica, etc. Verisimile enim videtur eos primis temporibus etiam ordinem clericalem specialem constituisse.

Officium autem cancellarii, ut superintendentis super alios notarios, inde a tempore Caroli Magni in speciali fuit honore.

Decretalia hoc usum approbaverunt, sed clericis vetuerunt ne in curiis civilibus notarii munus assumerent. Concilium tandem tridentinum (sess. XII, cap. 10) amplissimis facultatibus munivit Episcopos ut ab hoc munere arcerent omnes non idoneos, etsi apostolica vel regia auctoritate iam constitutos.

ARTICULUS III

De examinadoribus Synodalibus et parochis consultoribus

287. **Examinatorum et Parochorum consultorum.** *Constitutio*. C. 385 § 1. « In quavis dioecesi habeantur examinadores synodales et parochi consultores qui omnes in Synodo constituentur, propositi ab Episcopo, a Synodo approbati ».

« propositi »: nomine et cognomine expressis;

« a Synodo approbati »: ad normam c. 101, n. 1; hoc in casu suffragia sunt decisiva; sed non necessario ferri debent secreto: etiam publice, dari possunt (17).

(17) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 652.

II. *Numerus*. C. 385 § 2. «Tot eligantur quot Episcopus prudenti suo iudicio necessarios iudicaverit, non tamen infra quatuor, nec ultra duodecim». Id intellige de personis utroque officio fungentibus h. e. omnium numerus ne excedat duodecim.

III. *Qualitates*. Codex tacet. Examinatoribus necessaria est omnino peculiaris scientia et prudentia; parochis autem consultoribus prudentia, experientia et bona fama «unde sperare liceat quod gaudeant fiducia ceterorum et quod sincero zelo boni publici ducantur» (18). Omnes esse possunt saeculares vel religiosi, dummodo, si agatur de munere parochi consultoris, assumendus sit parochus (19); in parvis dioecesibus, aut quoties iusta aliqua causa intercedat, eligi potest etiam extradioecesanus sacerdos (20). Inter examinatores non expedit ut accenseatur Vicarius Generalis (21).

«non tamen infra quatuor»: duae enim sunt instantiae processus administrativi in quo partem habere debent.

IV. *Interinales*. C. 386 § 1. «Examinatoribus et parochis consultoribus medio tempore inter unam et aliam Synodum demortuis vel alia ratione a munere cessantibus, alios pro-synodales Episcopus substituat de consilio Capituli cathedralis.

«§ 2. Quae regula servetur quoque in examinatoribus et parochis consultoribus constituendis quoties Synodus non habeatur».

V. *Muneris duratio*. C. 387 § 1. «Examinatores et parochi consultores, sive in Synodo sive extra Synodum constituti, post decennium ab incepto munere vel etiam prius, adveniente nova Synodo, officio cadunt; possunt tamen negotium iam coeptum ad exitum perducere et, servatis de iure servandis, denuo constitui.

§ 2. Qui loco examinerum ac parochorum consultorum deficientium constituentur, in officio persistunt dumtaxat quousque perstitissent ii quibus substituti fuerunt».

VI. *Remotio*. C. 388. «Removeri ab Episcopo nequeunt, nisi ex gravi causa et de consilio Capituli cathedralis».

(18) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 651.

(19) S. C. Consistor., 3 oct. 1910 ad IV (AAS, II, 854).

(20) Ib., ad 5.

(21) Ib., ad 6.

« Removeri... nequeunt »: intellige ante decennium vel non adveniente nova Synodo.

288. Examinatores. I. *Eorum munus.* C. 389. § 1. « Examinatores synodales operam suam diligenter navent praesertim experimentis habendis ad provisionem paroeciarum nec non processibus de quibus in c. 2147 seqq. ».

« praesertim »: quia Episcopus eorum opera uti *potest* pro experimentis de quibus in § 2.

« nec non processibus... »: videlicet in *primo gradu* processus administrativi de a) amovendis parochis *inamovibilibus* (cc. 2148 § 1, 2152 § 1, 2154 § 1); et b) *amovibilibus* (c. 2160); c) in procedendo contra clericos non residentes (cc. 2171, 2172, 2174, 2175); d) contra clericos concubinariorum (c. 2178); e) contra parochum negligentem paroecialia officia (c. 2183).

II. *Facultas aliorum opera utendi.* C. 389 § 2. Pro experimentis vero habendis ad clericorum ordinationem et approbationem sacerdotum qui petunt facultatem excipiendi sacramentales confessiones aut sacras conciones habendi, et pro examinibus de quibus in c. 130, integrum est Episcopo vel examinerum synodaliū vel aliorum opera uti ».

289. Parochorum consultorum munus unicum est: partem habere in processibus administrativis *secundi gradus* perpendentes cum Episcopo rationes allatas a recurrentibus ad ipsum Episcopum contra eiusdem Episcopi decretum (cc. 2153 § 1, 2165).

290. Cumulatio utriusque muneris. C. 390. « Idem potest esse examinador et parochus consultor, non autem in eadem causa ».

« non autem in eadem causa »: secus, eadem personae in *duplici instantia* processus partem habere possent. (Recole scripta ad can. praecedentem). « Generatim tamen expedit ut plura officia in una eademque persona non cumulentur » (22).

291. Notae historicae. Concilium trid. (23) iussit paroecias conferri per concursum, et eligendos in Synodo dioecesana constituit

(22) S. C. Consistor., 3 oct. 1910, ad 8 (AAS., II, 854) .

(23) Sess. XXIV, cap 18, *De reform.*

examinatores ad minus sex magistros seu doctores aut licentiatos in theologia aut iure canonico, saeculares vel regulares. Episcopus vel, eo impedito, Vicarius Generalis, una cum tribus saltem examinаторibus, clericorum ad regendas ecclesias idoneitatem examini subii-cere debebat.

Codex servavit disciplinam inductam per decretum Sacrae C. Consistor. *Maxima cura* (20 aug. 1910), tempus a quinquennio ad decennium prothrahens, et consensum consilio Capituli substituens (v. c. 386, 388). Ex citato deerto originem trahunt parochi con-sultores.

CAPUT V

De Capitulis Canonicorum.

292. **Notio.** I. *Capitulum* derivat a *brevi capite* (capitulo) regu-lae quod saec. IX-X canonici simul convenientes, singulis diebus, legebant, quodque primo ad conventus, dein, ad locum, denique ad institutum ipsum translatus est.

II. *Canonici* dicti sunt clerici in civitate episcopali commoran-tes, tum quia ad imitationem monachorum (qui *monasticam* seu *regularem* agebant vitam) vitam *canonicam* seu ad normam sacro-rum canonum ducebant, tum quia inscripti erant in *canone*, seu in albo dioecesano, tum quia *horas cononicas* celebrabant.

III. *Quid omne capitulum, quid cathedrale.* C. 391 § 1. «Capitulum canonicorum sive cathedrale sive collegiale seu collegiatum est clericorum collegium ideo institutum ut sollemniozem cultum Deo in ecclesia exhibeat et, si agatur de Capitulo cathedrali, ut Episcopum, ad normam sacrorum canonum, tanquam eiusdem se-natus et consilium, adiuvet, ac sede vacante, eius vices suppleat in dioecesis regimine ».

293. **Divisio:** a) *cathedrale* et *collegiale*; b) *insigne* aut *perinsigne*, si hoc titulo ex apostolico privilegio vel ab immemorabili con-suetudine gaudet (c. 391 § 2); c) *exemptum*, si ab Episcopi iurisdic-tione sit subductum; et *non exemptum*. «Nostra aetate rara sunt exempta capitula cathedralia vel collegiata » (1); d) *saeculare* et *regu-*

(1) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 676. Ad rem Benedictus XIV, *De Syn. dioeces.*, C. XIII, cap. IV, § 8: « Capitula itidem exempta obnoxia sunt Synodalibus Con-stitutionibus, quae versantur circa reformationem morum et disciplinae; quod a

lare ; e) *numeratum* seu *clausum* et *non numeratum* seu *apertum*, prout praebendas fixas habet vel non i. e. si tot admitti possunt quot sunt praebendae, vel quot ex proventibus, audito capitulo, congrue sustentari possunt (v. c. 394 § 1). Capitula *receptitia*, in quibus bona ita communia habentur ut omnes ea participant pro rata servitii, iuri vigenti minus congruunt.

294. Erectio. innovatio et suppressio. C. 392. « Capitulorum tum cathedralium tum collegialium institutio seu erectio, innovatio ac suppressio Sedi Apostolicae reservatur ».

« cathedralium »: quia afficiunt ipsius Episcopi potestatis exercitium, et regimen dioecesis sede vacante obtinent.

« tum collegialium »: quia iura et obligationes in Episcopo et in Capitulo oriuntur.

« erectio » i. e. conditio, constitutio seu creatio personae moralis collegialis;

« innovatio »: h. e. quae iam erant, suppressa non fuerunt, sed cessarunt: innovantur ab una Sede Apost. Si per aliquod tempus Capitulum sine canonicis fuit, ab Episcopo restitui potest: id non videtur dici posse *innovatio*.

« suppressio » i. e. personae moralis extinctio.

295. Dignitates et beneficia in capitulis. C. 393. § 1. « In qualibet ecclesia capitulari sint dignitates et canonici inter quos varia officia distribuuntur ; possunt esse etiam alia minora beneficia in uno vel pluribus gradibus ».

« dignitates »: Decanus, archidiaconus, archipresbyter, praepositus, primicerius, custos, praecentor, scholasticus, thesaurarius etc. Pro locorum diversitate, alius atque alius inter easdem obtinet praecedentiae ordo.

Sacra C. declaratum, testata sunt Concilia provincialia Nechliniense et Namurcense, relata a Van-Espere, *Iur. eccl. univ.*, part. I, tit. XVIII, cap. IV, n. 8; intacta in reliquis remanente eorundem Capitulorum exemptione, quae in hoc praecipue sita est, ut Episcopus, extra visitationem, procedere nequeat contra aliquem canonicum sine duobus adiunctis e gremio Capituli, ad normam Tridentini, Sess. XXV, cap. VI De Ref., quamvis eadem capitula, sine adiunctis, pro suo arbitrio, visitare queat, iuxta aliud eiusdem Concilii decretum, sess. VI, cap. IV, de Ref., quae duo decreta a nobis expensa et invicem conciliata fuere in causa tamen., *Iurisdictionis*, de qua tom. II *Thesaur. Resol.*, p. 162 et seq.». (Vide etiam cap. IX).

«et canonici»: praebendati seu titulares vel *supranumerarii* (2) quo nomine hodie veniunt potius ii qui ultra antiquum numerum constituuntur mediante foundatione et erectione novae praebendae. Canonici coadiutores cum iure successionis veri canonici sunt (3).

«minora beneficia»: haec uno vel pluribus gradibus constant: *beneficiatis, mansionariis et cappellanis* (4).

296. Capitulum qui constituent. 393 § 2. «Capitulum constat dignitatibus et canonicis, nisi, ad dignitates quod attinet, aliud ex capitularibus constitutionibus eruatur; non autem inferioribus beneficiariis seu mansionariis, qui canonicis auxilium praestant».

«constat»: Episcopus igitur etsi possit Capitulo praecipere et praesidere, non est de eius gremio.

297. Canonica. C. 393 § 3. «Canonicatus sine adnexis emolumentis (=canonia: *elementum* spirituale) ne instituantur sine speciali Apostolicae Sedis concessione». Legitime autem iam institutorum titulares habendi sunt ut veri canonici ad Capitulum pertinentes.

298. Praebendati quot. C. 394 § 1. «In Capitulis numeratis tot sint praebendati, quot praebendae; in non numeratis, quot ex proventibus decenter sustentari posse, Episcopus, audito Capitulo, iudicaverit».

«quot praebendae». Praebenda est «ius percipiendi redditus ex bonis officio fixe seu perpetuo adnexis». Videlicet elementum est quod *materiale* vocant canonicatus. *Fructus* sunt redditus praebendae, seu quidquid recipit beneficiarius ex hoc uno titulo: quia nempe est beneficiarius. Redditi enim beneficiales non sunt adnexi servitio choralis, sive quotidiano sive non, sed titulo sive officio, in sustentationem beneficiarii. Quapropter, bona quae cedunt beneficiario non propter functiones ecclesiasticas seu onera quae constituunt naturam officii, sed propter aliquod peculiare et determinatum opus aut servitium in aliquo casu praestitum (etsi opus exer-

(2) Hoc nomine veniebant quoque canonici: a) creati a R. P. cum expectativa praebendae vel qui ab eodem R. P. obtinuerunt canonicatum et praebendam primo in illa ecclesia vacaturam; b) mere honorarii (V. WERNZ-VIDAL, op. cit., nn. 660, 146 in fine et 212 scholion). CHELODI (op. cit., n. 204) canonicatus *super-numerarios* vocat *canonias* de quibus in c. 393 § 3.

(3) Aliter videtur sentire WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 662.

(4) Hi omnes antiquitus canonicos in choro substituebant.

ceatur vi muneris seu officii) aut propter alium titulum extrinsecum (5) non sunt stricte beneficialia (6).

Praebendae possunt esse separatae pro singulis canonicatibus, vel massam communem (*grossam*) constituere.

299. Dignitatum erectio, restitutio. C. 393 § 2. « Erectio dignitatum Sedi Apostolicae reservatur; sed est in Episcopi potestate, consentiente Capitulo, extinctas forte dignitates restituere et praebendis in Capitulo iam exstantibus alias sive canonicales sive beneficialia addere ».

« reservatur »: etsi dignitates non habeant speciales proventus (7).

« extinctas »: non iuridice ad normam c. 102 § 1, (8) secus talem dignitatem Episcopus *erigeret* ipse contra praescriptum huius paragraphi, sed de facto. Tales Episcopus restituere seu reintegrare potest in Capitulo in quo iam extitere (9).

300. Tenues praebendae. Distributiones. Mulctae et punctatores. C. 393 § 3. « In ecclesiis cathedralibus et collegialibus insignibus ubi adeo tenues praebendae sunt una cum distributionibus quotidianis, ut sustinendo canonicorum decori plane sint impares, Episcopi, audito capitulo et impetrata Sancta Sedis licentia (10):

a) vel beneficia aliquot simplicia (i. e. sine obligatione residentiae) praebendis uniant,

b) vel, si hac ratione provideri non possit, aliquibus praebendis suppressis, cum patronorum consensu, si de iure patronatus laicorum sint, quarum fructus (11) et proventus reliquarum praebendarum distributionibus quotidianis applicentur, eas (praebendas) ad minorem numerum reducant, ita tamen ut tot supersint, quot di-

(5) V. g. domus ex beneficio antianitatis et per optionem, distributiones (S. C. Concilii, 18 iun. 1932 *AAS*, XXVI, 58 sqq.).

(6) *Ib.*

(7) *Dataria Apost.*, 12 mart. 1921 (*AAS*, XIII, 274).

(8) Cfr. GOYENECHE, *op. cit.*, p. 337, nota 5 et WERNZ-VIDAL, *op. cit.*, nn: 146, 659, I.

(9) Cfr. WERNZ-VIDAL, *loc. cit.*

(10) Advertas has duas clausulas (*audito... impetrata*) afficere utramque hypothesis.

(11) Fructus praebendarum sumuntur ex *massa grossa* et dicuntur *fructus grossi* seu annui; distributiones autem sumuntur ex *massa parva*.

vino cultui celebrando ac dignitati ecclesiae commode respondeat».

«una cum distributionibus quotidianis». Distributiones sunt «*stipendia quae capitularibus tribuuntur propter eorum praesentiam et assistentiam divinis officiis*». Distributiones sunt *ordinariae* seu *quotidianae*, quae quotidie et pro singulis horis percipiuntur, et *extraordinariae* seu *inter praesentes*, quae praesentibus dantur quibusdam tantum diebus et pro peculiaribus functionibus quibus beneficiarii, vi praebendae, stricte non tenerentur interesse.

Haec autem sunt *fixae*, si statis temporibus (puta ex legatis, foundationibus etc.) obveniant, et *eventuales* (*manuales* seu *adventitiae*, si occasione determinatae functionis (funeris puta, exsequiarum, festi etc.) a fidelibus offeruntur.

Praesentia alia est *physica*, h. e. de persona, alia *ficta*, h. e. iuridica. Ad distributiones percipiendas extraordinarias generatim praesentia physica requiritur. Distributiones sunt quaedam stipendia seu emolumenta ob singulas praesentias in choro assignata i. e. portiones ecclesiasticorum reddituum, quae inter capitulares praesentes dividuntur. Attenditur proinde praesentia physica (realis) vel iuridica (per fictionem iuris) (12).

Cum distributiones non sint beneficii *fructus*, bonis, quae beneficiariis proveniunt ex distributionibus, non applicatur can. 1473 de fructibus beneficalibus superfluis impendendis pro pauperibus aut piis causis.

Distributiones tenues vel nullae. C. 395 § 1. «In ecclesiis tam cathedralibus quam collegialibus in quibus nullae sunt quotidianae distributiones vel ita tenues ut verisimiliter negligantur, Episcopi tertiam partem separent fructuum, proventuum, obventionum quae ex dignitatibus, canonicatibus, officiis aliisque illius ecclesiae beneficiis percipiuntur et in distributiones quotidianas convertant».

«ita tenues ut...»: praescripto huius paragraphi tenetur Episcopus licet distributiones tenues originem repetant ex privilegio apostolico (13). «*Tenues*» satis communiter in ordinariis casibus habentur si tertiam praebendae partem non adaequant (14).

«*tertiam partem separent...*»: in hac tertia parte fructuum computandum est *supplementum congruae* quod in aliquibus parti-

(12) Cfr. S. Congr. Concilii, 4 febr. 1933 (AAS, XXVI, 183 sqq.).

(13) C. I. A., 16 oct. 1919.

(14) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 671.

bus datur; et summa cumulata a die quo congruae supplementum decretum est (*arretrati*). Quod tamen attinet ad summam cumulatam, impetrari potest a Papa gratia sanationis et condonationis, celebratis una Missa cum cantu, integro adstante Capitulo et una Missa lecta per singulos canonicos. Salvis contrariis capitularibus statutis vel consuetudinibus, canonici et beneficiati, a civili auctoritate non recogniti, non participant de integro supplemento congruae in Capitulis ubi viget systema massae communis, sed de illa tantum parte, quae ab Episcopo fuerit pro distributionibus assignata (15).

Mulctae. C. 395 § 2. «Si distributiones quavis de causa introduci nequeant, Episcopus in dignitates, canonicos ac beneficiarios negligentes pecuniarias constituat mulctas, quae distributionibus respondeant earumque locum teneant».

«pecuniarias... mulctas». Hae, cum locum teneant distributionum amissarum («*fallentiarum*»), harum quoque nomine veniunt.

Distributionum (16) *finis*. C. 395 § 3. «Distributiones cedunt diligentibus, quavis collusionione aut remissione exclusa; si vero dignitates habeant proventus a massa seu bonis canonicorum diversos et separatos, distributiones ab eis amissae cedunt aliis dignitatibus praesentibus, si adsint, secus fabricae ecclesiae, quatenus indigeat, aut alii pio loco, Episcopi arbitrio».

«quavis collusionione (si choro addicti conveniant de non notandis absentibus) aut remissione (si sponte et sine ullo pacto distributiones negligentibus relinquuntur) exclusa» (17).

«distributiones... amissae» seu *fallentiae* (*Falle*) i. e. distributiones quotidianae amissae ab illegitime absentibus singulis horis (18) officii divini, praesentibus distribuendae. Inde, praesentes (physice vel iuridice) percipiunt distributiones, quae *augentur* illis

(15) S. . Concilii, 10 iulii 1925 (AAS, XVII, 381, 382).

(16) Distributionum auctor fuit Ivo Carnutensis († a. 1115?), qui eas prius in suum capitulum induxit «ut de negligentibus faceret diligentes, et de tardis assiduos». Quae provisio exinde communiter recepta fuit. Concilium trid. legem constituit, quam Codex fere eandem refert.

(17) CHELONI, op. cit., n. 206.

(18) Horae singulis diebus quinque sunt, h. e., matutinum cum laudibus, prima et tertia, missa conventualis, sexta et nona, vesperae et completorium.

quas absentes amiserunt. Nomine autem *fallentiarum* veniunt *quoque* muletæ de quibus in § 2 (19).

Punctatores (20) C. 395 § 4. « Ab unoquoque Capitulo, secundum sua cuiusque statuta, unus vel plures censores, seu *punctatores* nominentur, qui absentes a divinis officiis quotidie notent, praestito prius coram Capitulo vel eius praeside iureiurando de suo munere fideliter obeundo; quibus Episcopus alium addere potest punctatorem; quod si abfuerint punctatores, senior e canonicis qui adsunt, illorum vices suppleat ». Ad hoc officium, utpote qui continuo choro praesentes esse non possunt, poenitentiarius vel sacrista deputari non possunt.

301. Collatio dignitatum. C. 396. § 1. « Collatio dignitatum tum in Capitulis cathedralibus tum in collegialibus Sedi Apostolicae reservatur ».

« collatio dignitatum... »; licet nullam praebendam, nulla emolumenta aut valde exigua adnexa habeant (21).

Optio (i. e. ius quo quis petit ut ab ordine inferiori ad superiorem admittatur) prohibetur etiam ubi viget ex speciali indulto apostolico (22), reprobata contraria consuetudine, sed salva foundationis lege (§ 2); et quidem quoad dignitates, omnes canonici (23) et praebendas quomodocumque canonicae seu titulo canonicali adnexas (24), non autem quoad domos, praedia aliaque a praebendis canonicatibus distincta (25).

(19) Dignitates et officia participant de parte sibi peculiariter assignata immissa in massam communem capitularem ea quantitate quam percipiebant ante assignationem supplementi congruae. Quota pars, peculiariter assignata dignitatibus et officiis, subest legi canonicae distributionum ad tramitem can. 395 §§ 1 et 2. Dignitates et officia, in Capitulis ubi viget systema praebendarum separatarum, eam partem de massa communi distributionum lucrantur inserviando quae proportionaliter respondet ad id, quod de tertia parte suae praebendae detractum est et in distributiones conversum (Sacra C. Concilii, 16 maii et 4 iul. 1925, in *AAS*, XVII, 381).

(20) *Punctatores* originem trahunt a S. Carolo, qui eos in prima Synodo prov. mediolanensi instituit. Benedictus XIV (*De Syn.* l. IV, c. 4), innuit punctatores iam tempore Innocentii III extitisse, tunc *oboedientiales* vocatos, quasi ex oboedientia invisum munus subirent.

(21) C. I. A., 1 iul. 1922.

(22) C. I. A., 16 oct. 1919.

(23) C. I. A., 24 nov. 1920.

(24) C. I. A., 17 febr. 1930, ad I.

(25) *Ib.*, ad II.

«sed salva foundationis lege»: «*fundatio*» hic significat «*dare fundum*» seu dotem pro beneficio (cfr. cc. 1417, 1448, 1471, et analogice cc. 1489-1494), non beneficium *erigere* seu *constituere* (cf. c. 1435 § 1 n. 2) (26).

Peculiare requisitum ad dignitates. C. 396 § 3. «Prima saltem dignitas in Capitulo cathedrali, quantum fieri potest et ceteris paribus, laurea doctorali in sacra theologia vel iure canonico polleat».

302. Iura et officia dignitatum. C. 397. «Nisi aliud in statutis capitularibus caveatur, dignitatibus et canonicis secundum ordinem praecedentiae ius et officium est:

1° Episcopi vicem supplere in peragendis functionibus sacris in sollemnioribus anni festivitibus ». Dies et functiones indicantur in Caeremoniali Episc. (l. II, cc. 1 et 34).

2° Episcopo celebranti in pontificalibus, aspersionum in ingressu ecclesiae porrigere et presbyteri assistentis fungi officio;

3° Eidem decumbenti ministrare Sacramenta; defuncto iusta funebria persolvere.

4° Convocare Capitulum eique praeesse ac praescribere et ordinare quae ad chori directionem referantur, dummodo dignitas sit de gremio Capituli ».

«dummodo... Capituli»: id propter praescriptum c. 393 § 2.

NB. — Vi praecedentiae (v. supra, n. 271), Vicario Generali non competunt iura et officia de quibus c. 397; si sit canonicus non eximitur a munere adsistendi Episcopo in Missis aliisque functionibus pontificalibus (27), nec, ei competunt iura propria primae dignitatis iuxta constitutiones et consuetudines.

303. Canonicus theologus et poenitentiarius.

a) *Nominatio.* C. 398 § 1. «In nulla ecclesia cathedrali desit officium canonici theologi et, ubi fieri poterit, canonici poenitentiarii.

§ 2. Etiam in collegialibus, praesertim insignibus, officium canonici theologi et poenitentiarii constitui potest ».

b) *Qualitates.* C. 399 § 1. «Canonicus theologus et poenitentiarius eligantur qui aptiores pro loci qualitate ad propria munera adimplenda reperiantur; sed, ceteris paribus, praeferantur docto-

(26) S. Congr. Concilii, 9 iun. 1923 (AAS, XVI, 432) et 10 febr. 1923 (AAS, XV, 547).

(27) S. C. Concilii, 9 maii 1931 (AAS, XXIII, 235).

res in sacra theologia, si agatur de canonico theologo, in sacra theologia vel iure canonico, si de poenitentiario; expedit praeterea ut canonicus poenitentiarius aetatis annum tricesimum expleverit ».

« doctores in s. theologia »; his, ad munus de quo agitur, ceteris paribus, praeferrī debet qui laurea aut licentia in re biblica insignitus sit (28).

§ 2. « Praebenda theologalis et poenitentiaria ne conferantur, nisi prius de vita, moribus, doctrina candidatorum plane constiterit, salva lege concursus, ubi sit constituta.

§ 3. « Canonicus poenitentiarius prohibetur aliud simul officium in dioecesi suscipere aut exercere, cui adnexa sit iurisdictio in foro externo ».

« cui adnexa sit... »: v., supra, n. 268.

c) *Theologi munus*. C. 400 § 1. « Canonici theologi est, diebus et horis ab Episcopo cum Capituli consilio designatis, publice in ecclesia explanare sacram Scripturam; sed Episcopus, si id utilius iudicet, potest eidem alia doctrinae catholicae argumenta in ecclesia explicanda committere ».

« in ecclesia » capitulari;

impediti substitutio. C. 400 § 2. « Canonicus theologus munus expleat suum ipse per se, vel, si ultra sex menses fuerit impeditus, propriis expensis per alium sacerdotem ab Episcopo deputandum ».

doceat in Seminario. C. 400 § 3. « Episcopus gravi de causa potest canonico theologo committere ut, loco lectionum in ecclesia, sacras disciplinas in Seminario doceat ».

d) *Poenitentiarīi potestas*. C. 401 § 1. « Poenitentiarius canonicus tum ecclesiae cathedralis tum ecclesiae collegialis obtinet a iure potestatem ordinariam, quam tamen aliis delegare non potest, absolvendi etiam a peccatis et a censuris Episcopo reservatis, in dioecesi extraneos quoque, et dioecesanos extra territorium quoque dioecesis ».

munus. C. 401 § 2. « Debet in sede excipiendis confessionibus sibi in capitulari ecclesia destinata residere tempore ad fidelium commoditatem, iudicio Episcopi, opportuniore et praesto esse iis qui ad confitenda sua peccata accedunt ipso quoque divinorum officiorum tempore ».

e) *Notae historicae*. *Theologus*. Alexander III in Concilio

(28) Ita Dataria Ap. ex audientia Ss.mi, 8 apr. 1940 (*AAS*, XXXII, 163).

lateranensi III (a. 1179) praecepit ut in Ecclesia cathedrali haberetur magister, qui in studiis grammaticae pulchrarumque litterarum clericos et pauperes adolescentes doceret eique assignaretur propria praebenda. Innocentius III, in Conc. lateranensi IV (a. 1215), praeceptum firmavit, atque insuper iussit ut in quavis metropolitana ecclesia constitueretur *theologus* qui sacerdotes aliosque doceret *sacram paginam* ceteraque ad curam animarum pertinentia.

Tridentinum (29) « *ne caelestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus Sanctus summa liberalitate hominibus tradidit, neglectus iaceat...* decrevit quod in illis ecclesiis in quibus... stipendium pro lectoribus sacrae theologiae deputatum reperitur... locorum Ordinarii eos qui... stipendium huiusmodi obtinent, ad ipsius S. Scripturae expositionem et interpretationem per se ipsos, si idonei fuerint, alioquin per idoneum substitutum, ab ipsis... locorum Ordinariis eligendum, etiam per subtractionem fructuum, cogant et compellant... In ecclesiis autem metropolitanis vel cathedralibus, si civitas insignis vel populosa, ac etiam in collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, ... si ibi clerus numerosus fuerit, ubi nulla praebenda ... deputata reperitur, praebenda ... primo vacatura ... ad eum usum ipso facto perpetuo constituta et deputata intelligatur: et quatenus in ipsis ecclesiis nulla, vel non sufficiens praebenda foret, Metropolitanus vel Episcopus ipse per assignationem fructuum alicuius simplicis beneficii... vel alias... ita provideat ut ipsa sacrae Scripturae lectio habeatur ».

Poenitentiarius. Innocentius III, in Concilio lateranensi IV (a. 1215), iussit ut in Episcopi adiutorium in ecclesiis cathedralibus et conventualibus haberetur canonicus poenitentiarius. Praebendae erectionem Tridentinum imposuit et poenitentiarii officium confirmavit prouti in Codice refertur.

Tridentinum (30) decrevit ut « in omnibus etiam cathedralibus ecclesiis, ubi id commode fieri poterit, poenitentiarius aliquis cum unione praebendae, proxime vacaturae, ab Episcopo instituatur, qui magister sit vel doctor aut licentiatus in theologia vel iure canonico, et annorum quadraginta seu alius qui aptior pro loci qualitate reperitur; qui dum confessiones in ecclesia audiet, interim praesens in choro censeatur ».

(29) Sess. V, *De reform.*, cap. I.

(30) Sess. XXIV, cap. VIII, *De reform.*

304. Cura animarum. Vicarius constituendus. C. 402. « Si Capitulo adnexa sit cura animarum, haec exerceatur a vicario paroeciali ad normam c. 471 ».

Ecclesia capitularis esse potest simul paroecialis, idque *duplici modo*: aut paroecia est a) *pleno iure* unita (v. n. 348 B), aut est b) omnino sui iuris et dumtaxat ecclesia communis; in utroque casu obtinet c. 402.

305. Collatio beneficiorum. C. 403. « Exceptis dignitatibus, ad Episcopum pertinet, audito Capitulo, conferre omnia et singula beneficia ac canonicatus in ecclesiis tum cathedralibus tum collegialibus, reprobata quavis contraria consuetudine et revocato quolibet contrario privilegio, sed firma contraria foundationis lege et praescripto c. 1435 ». Ad ius hoc, Episcopus habet intentionem in iure fundatam (v. c. 1432 § 1), vi cuius, ceteris ius hoc in aliquo peculiari casu sibi pertinere asserentibus onus probandi incumbit.

« audito Capitulo » cathedrali si agatur de beneficio vel canonicatu ecclesiae cathedralis; collegiali, si de ecclesia collegiali (31);

« *conferre* » significat liberam collationem beneficiorum, non solum ad exclusionem aliorum collatorum sed etiam ad exclusionem collationis necessariae, (i. e. institutione, praemissa nempe praesentatione) quae a lege foundationis singulorum beneficiorum causam non habeat (32). « Itaque, sublato quovis alio titulo sive consuetudinis sive privilegii, hodie ex cit. c. 403 viget dumtaxat ius nominandi sive praesentandi seu ius patronatus quod a *lege foundationis* ortum ducit, i. e. ius quod in huiusmodi lege tamquam fundamento nititur atque ex ea subsistit » (33).

De sensu verbi « fundatio », v., supra, n. 300.

306. Candidatorum qualitates. C. 404 § 1. « Canonicatus Episcopus conferat sacerdotibus doctrina vitaeque integritate praestantibus.

§ 2. In canonicatum collatione, ceteris paribus, ratio habeatur illorum qui doctores in sacra theologia vel iure canonico renuntiati fuerint in aliquo athenaeo, vel laudabiliter ministerium ecclesia-

(31) C. I. A., 10 nov. 1925.

(32) S. C. Concilii, 12 nov. 1921 et 10 iun. 1922 (AAS, XIV, 464).

(33) S. C. Concilii, 10 febr. 1923 (AAS, XV, 545).

sticum aut magisterium exercuerint, firmo praescripto c. 130 § 2 ».

Hoc canone abrogantur leges particulares, revocantur privilegia et reprobantur consuetudines, vi quarum iidem *canonicatus* nonnisi indigenis seu civibus originariis civitatis, in qua sedem habet ecclesia, conferri possint aut isti ceteris praeferri debeant, salva autem manet contraria foundationis lex et firmum praescriptum c. 3 et 1435 § 3, ita tamen ut etiam in his casibus, si nullus inter indigenas reperitur idoneus seu dignus, *canonicatus* conferri possint ac debeant aliis idoneis et dignis, ad normam citati c. 404 (34). Responsum hoc mentionem facit expressam *canonicatum*, quia canon 404 qualitates recenset promovendorum ad *canonicatus*; nulla tamen apparet ratio cur intelligi non debeat de aliis quoque beneficiis, quod attinet ad qualitatem de qua agitur in eodem responso seu quod esse debeant originarii civitatis (35).

307. Captio possessionis. *Iura.* C. 405 § 1. « Dignitates, canonici et beneficiarii, capta legitime beneficii sui possessione ad normam c. 1443-1445, statim pro gradu suo acquirunt, praeter insignia ac privilegia propria, scamnum in choro, ius percipiendi fructus ac distributiones, ac vocem in capitulo ad normam c. 411 § 3 » (36). V., infra, n. 312.

Fidei professio. C. 405 § 2. « De fidei professione ab ipsis ante captam possessionem emittenda servetur praescriptum cc. 1406-1408 ».

308. Canonici ad honorem.

a) *Nominatio.* C. 406 § 1. « Episcopo, non autem Vicario Generali, nec Vicario Capitulari, ius est canonicos ad honorem nominandi sive dioecesanos sive extra-dioecesanos cum consilio Capituli cui canonicus est adscribendus, sed Episcopus raro et caute hoc iure utatur.

§ 2. Sacerdotem alienae dioecesis canonicum ad honorem nominaturus, Episcopus, praeter Capituli sui consilium, Ordinarii, cui subiectus est nominandus, assensum impetret, sub poena nomina-

(34) C. I. A., 26 nov. 1922.

(35) Cfr. WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 665, nota 82.

(36) De consueta praestatione solvenda ecclesiae occasione installationis a provis de beneficio per Apostolicas Bullas v. S. C. Concilii, 12 decembris 1914 (AAS, VII, 67 ss.),

tionis irritae, eundemque Ordinarium insignia edoceat ac privilegia quorum usum nominandus exinde habiturus sit.

b) *Numerus*. C. 406 § 3. « Canonici ad honorem extra dioecesim in qua nominati sunt degentes, numero sint tertia parte minores canonicis titularibus ».

c) *Privilegiorum usus*. C. 407 § 1. « Canonici ad honorem alicuius basilicae vel ecclesiae collegialis almae Urbis, privilegiis et insignibus uti possunt tantum intra eiusdem basilicae vel collegiatae ecclesiae eiusque filialium ambitum; canonici vero ad honorem aliarum ecclesiarum extra Urbem, privilegiis et insignibus utantur in dioecesi tantum ubi nominati sunt, non autem extra dioecesim, nisi ad normam c. 409 § 2.

d) *Scamnum*. C. 407 § 2. Canonici ad honorem, praeter insignia et privilegia seu iura honorifica, obtinent etiam scamnum in choro ».

309. Praecedentia. C. 408 § 1. « Capitulum cathedrale praecedit collegiali, etiam insigni, in ipsa quoque collegiali ecclesia; Capitulum insigne praecedit non insigni; in eodem Capitulo, salvis peculiaribus statutis, vel legitimis consuetudinibus, dignitates, servato inter se praecedentiae ordine, praecedunt canonicis; canonici antiquiores, qui nempe prius possessionem ceperunt, posterioribus; canonici titulares, honorarii; honorarii, beneficiarii; dignitates vero aut capitulares caractere episcopali ornati omnibus dignitatibus ac canonicis in presbyterali tantum ordine constitutis praecedunt ».

« cathedrale praecedit »: ratio ex c. 391 (v., supra, n. 392, III).

§ 2. « In Capitulis in quibus habentur distinctae praebendae presbyterales, diaconales, subdiaconales, servetur praecedentia ordinis; et in eodem ordine, praecedentia receptionis in ordinem, non autem in Capitulum ».

310. Vestes et insignia. C. 409 § 1. « In unaquaque ecclesia tum cathedrali tum collegiali, qui in dignitate episcopali sunt constituti, deferant in choro vestem episcopalem; ceteri omnes, dignitates, canonici et beneficiarii, vestem sibi in bulla erectionis assignatam vel apostolico indulto concessam; secus censeantur tanquam absentes ».

« secus... absentes »: clausula haec referri debet etiam ad Epi-

scopos, nisi ex immemorabili consuetudine (quae, ad normam c. 5 Ordinarii iudicio, prudenter submoveri non possit) veste tantum capitulari utantur (37).

Eorum usus. § 2. « Vestem choralem aut specialia insignia capitularia adhibere possunt in tota dioecesi in qua est Capitulum, sed, reprobata contraria consuetudine, non extra dioecesim, nisi vel Episcopum comitentur vel Episcopum aut Capitulum repraesentent in Conciliis aliisque sollemnitatibus ».

311. Statuta capitularia. C. 410 § 1. « Sua cuique Capitulo statuta ne desint, ab omnibus dignitatibus, canonicis, beneficiariis religiose servanda ».

« statuta... » i. e. normae quibus reguntur Capitulum et actus capitulares (38).

Statuta dicenda videntur pacta capitularia — uti innuere videntur § 2 verba « *per legitimum actum capitularem condita* » — non leges, cum Capitulum careat iurisdictione ad leges dandas; nec sunt leges episcopales, etsi ab Episcopo approbari debeant. Approbatio enim actum non efficit eius qui approbat.

§ 2. « Statuta capitularia, per legitimum actum capitularem condita, approbanda subiiciantur Episcopo, sine cuius auctoritate postea nec abrogari possunt nec mutari ».

Capitulum potest condere, sine approbatione Episcopi, aliquod statutum *transiens* de re de qua tacent statuta, firmo iure Episcopi etiam hoc statutum transiens examinandi num quidquam contra ius contineat (39). Res tamen respicientes regimen et administrationem ecclesiae cathedralis non possunt ordinari independentem ab Episcopo.

§ 3. « Si, Episcopo edicente ut statuta conficiantur, Capitulum id praestare neglexerit, exacto sexto ab intimatione mense, Episcopus eadem conficiat imponatque Capitulo ». Episcopus, vi potestatis legislativae id facit. At, statuta Capitulo ab Episcopo imposita non censentur leges episcopales: suppleta enim negligentia Capi-

(37) S. C. Concilii, 13 iun. 1925, ad I et III (AAS, XVII, 538).

(38) S. C. Concilii, 20 iun. 1925 (AAS, XVII, 538-540). Statuta debent esse scripta, et quae vetera sunt, ad apicem codicis reformanda sunt, S. C. Concilii, 25 iul. 1923 (AAS, XV, 453).

(39) Cf. WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 673, Scholion.

tuli, statuta habentur quasi essent a Capitulo condita et ab Episcopo tantum approbata.

«conficiantur»: vel ad iuris tramitem emendentur (40). Obiectum statutorum est servitium chori et ecclesiae capitularis, administratio bonorum, poenarum modo oeconomico inflictio, numeri capitularium determinatio, etc. (V. Coronata, o. c., I, n. 447, b).

312. Coetus Capitulares. C. 411.

Ordinarii et extra ordinem: § 1. «Stato tempore ac loco conveniat canonicorum coetus (coetus ordinarii) de suae ecclesiae et Capituli negotiis acturus; alii (extraordinarii) praeterea conventus haberi poterunt, quoties id aut Episcopo aut Capituli praesidi aut maiori canonicorum parti expedire videatur».

Convocatio: § 2. «Ad habendum coetum ordinarium non est necessaria specialis convocatio; quae tamen ad extraordinarium requiritur, et facienda est secundum statuta capitularia».

Ius convocandi Capitulum eique praesidendi pertinet, nisi aliud in statutis capitularibus caveatur, ad dignitates et ad canonicos secundum ordinem praecedentiae (c. 397, n. 4); ad Episcopum, si convocatio dirigitur ad normam iuris ad obtinendum Capituli consensum vel ad eiusmet consilium audiendum.

Canonicus coadiutor ius non habet praesidendi coetibus capitularibus (41).

«... Obligatio absentes vocandi a doctoribus satis communiter admittitur. ubicumque negotium est arduum et grave, modo commode fieri possit, periculum non sit in mora, nec habeatur contraria consuetudo. Qui legitime non fuerit vocatus, agere potest de contemptu, ut acta Capituli (in se valida) rescindantur» (42).

Vox. C. 411 § 3. «In capitulis vocem habent canonici, exclusis honorariis, et dignitates, si una cum canonicis Capitulum constituent ad normam can. 393 § 2».

«canonici». Si beneficiati et mansionarii vocem habeant in Capitulis vi tantum statutorum capitularium, vox non sustinetur: statuta, hac in re, post promulgationem Codicis abrogantur (43).

(40) S. C. Concilii, 25 iul. 1923 (AAS, XV, 453)

(41) S. C. Concilii, 11 dec. 1920 (AAS, XIV, 42).

(42) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 675.

(43) C. I. A., 24 nov. 1920.

Ius ad vocem concedere nequit Episcopus nec Capitulum.

313. Adsistentia Episcopo praestanda. C. 412 § 1. « Canonici sive ecclesiae cathedralis sive collegialis Episcopo sollemniter Missam celebranti aut alia pontificalia exercenti, etiam in aliis ecclesiis civitatis aut suburbii, ab eodem invitati, assistere et inservire debent, dummodo iudicio Episcopi sufficiens canonicorum et ministrorum in ecclesia numerus maneat; et eundem accedentem ad ecclesiam cathedralem et redeuntem comitari ad normam Caeremonialis Episcoporum.

§ 2. « Episcopus potest duos e Capitulo sive cathedrali sive collegiali assumere ac retinere ut sibi in ecclesiastico ministerio ac dioecesis servitio assistant ».

Canonici obligatione tenentur Episcopo adsistendi sacra peragenti, ad normam aut § 1 aut § 2 h. c., iuxta qualitatem functionum sacrarum (44). « Nam sive agitur de pontificalibus *extra* civitatem episcopalem et suburbium, sive agitur de functionibus non pontificalibus (45), pertinentibus tamen ad Episcopi ministerium ecclesiasticum, Episcopo praesto est dumtaxat ius ex c. 412 § 2 derivans » (46).

314. Celebratio divini Officii. (47) C. 413 § 1. « Quodlibet Capitulum obligatione tenetur quotidie divina officia in choro rite persolvendi, salvis foundationis legibus ».

« in choro »: non autem alio in loco, etsi ecclesiae contiguo, nisi iusta ex causa et de Episcopi licentia. Episcopus amissione distributionum quotidianarum punire potest clericum qui recusat in chori officio tenere stallum sibi ab ipso legitime adsignatum (48).

§ 2. « Divinum officium comprehendit psalmodiam horarum canonicarum et celebrationem cum cantu Missae conventualis, praeter alias Missas vel secundum rubricas Missalis vel ex piis foundationibus celebrandas ».

(44) S. C. Concilii, 9 febr. 1924 (*AAS*, XVII, 245-247).

(45) Ita v. g. solemnior generalis vel prima distributio s. Communionis quodam adhibito pontificalis ritus apparatu (vulgo *basso pontificale*), solemnior collatio baptismi aut confirmationis, adsistentia pontificalis matrimonii.

(46) V. locum de quo in nota 44.

(47) Officium *psallendum est* (c. 413 § 2), *in choro* (c. 413 § 1), *in scamno* (c. 405 § 1), *cum veste* (c. 409 § 1).

(48) S. C. Concilii, 8 iul. 1922 (*AAS*, XV, 120).

« *psalmodiam* »: omne enim Capitulum erigitur ut *sollemniorem* cultum Deo in ecclesia exhibeat (c. 391 § 1). Qui non psallit neque canit absens censetur a choro (49), quavis consuetudine non obstante (50).

§ 3. « Missam conventualem sine cantu celebrare licet hebdomadario, cum in ecclesia, pontificali ritu, Episcopus vel alius loco Episcopi celebrat ».

« hebdomadario »: onus incumbit hebdomadario, quia missa Episcopi *non est conventualis*; nec conventualis est Missa, quam Dignitas aut alius loco Episcopi impediti, aut tempore sedis vacantis, celebrat (c. 397, 1°). Substitutus enim in casu agit nomine Episcopi eumque supplet et repraesentat (51), conventualis e contra est Missa quam, diebus *non episcopalibus*, ex consuetudine Dignitates celebrant (52).

C. 414. « Omnes et singuli qui chorale beneficium obtinent, tenentur in ipso choro divina officia persolvere singulis diebus, nisi servitium per *turnum* a Sede Apostolica aut foundationis legibus fuerit indultum ».

« in ipso choro »: inde residentia, ad quam tenentur qui chorale beneficium obtinent, intelligitur in ipso choro, non — uti patet — in loco Capituli. A choro abesse non possunt nisi ad normam canonum (cc. 418 vacationes; servitium per turnum; mediaria, tertiaria etc. 419 § 1; causa canonica 420-422).

Qui *illegitime*, vel per unam horam, absens est, cum absentia computari debeat per *dies*, non per horas, non solum amittit distributiones, sed et *integros diei* fructus praebendae. Nam hi respondent *diebus* residentiae, sicut distributiones *horis* servitii praestiti. Residentia enim canonici est assistentia officio choralis, quod ex c. 412 § 2 comprehendit « *psalmodiam horarum* canonicarum et celebrationem Missae conventualis »; qui itaque vel ab uno ex his elementis choralis officii abest, *integre* officio non satisfacit: praesumi autem debet canonicum velle potius uti suo iure non residendi per vacationem sibi permissam c. 418 § 1, quam velle suae obligationi illegitime deficere. Si autem vacationum diebus *omnibus* usus

(49) S. R. C., *Cameracen.*, 22 maii 1841 (FCIC, n. 5908).

(50) S. C. Concilii, 7 iun. 1731 apud CHELONI, op. cit., n. 209 nota 2.

(51) S. C. Concilii, 13 mar. 1920 et 12 mar. 1921 (AAS, XIII, 439-41).

(52) *Ib.*, 441.

est, *integros diei*, in qua vel per unam horam abest a choro, fructus praebendae amittere debet; distributiones autem dumtaxat lucratur illas quae horis quibus choro praesens est respondent. Idcirco c. 2381 de privatione fructuum pro rata illegitimae absentiae intelligi debet de *diebus* vel *mensibus* quibus beneficiarius residentiam neglexit seu illegitime absens fuit, *non de horis* (53).

Dies integre computandus est in casu illegitimae absentiae a choro etiam per aliquot horas, idque etsi qui absens ita fuit obtinuerat *indultum pro diebus et horis* (54).

Facile ergo intelligitur Sacrae C. Concilii responsum vi cuius non potest sustineri vel tolerari centenaria et immemorabilis consuetudo lucrandi fructus praebendae quotidianos, etiamsi una tantum vel duabus horis canonicis praebendatus choro assistat die naturali vel liturgico (55).

«singulis diebus». Adnota duas tertias partes distributionum, quae locum tenent praebendae, dividendas esse per dies *naturales*, non per dies servitii; distributiones autem *quotidianas* dividendas esse per dies servitii, non per dies naturales (56).

«nisi... indultum»: non sufficit nec consuetudo nec constitutionum capitularium praescriptum (57).

315. Relationes inter Capitulum et parochum. C. 415 § 1. «Si ecclesia cathedralis aut collegialis simul sit paroecialis, relationes iuridicae inter Capitulum et parochum reguntur normis quae sequuntur, nisi aliud ferat aut Sedis Apostolicae indultum aut particularis conventio in erectione paroeciae inita et a loci Ordinario legitime probata.

(53) S. C. Concilii, 5 mar. 1924, *Abulen.* (AAS, XVII, 192 sqq.). — Poena de qua in canone citato (2381) urget etiam in casu non residentiae, non graviter culpabilis, vel materialiter tantum, non formaliter culpabilis ac notoriae (S. C. Concilii, 10 iul. 1920 in AAS, XII, 364 ad II) et beneficiarius vel canonicus illegitime absens retinere non potest fructus respondentes privatae recitationi Officii divini (Ib., ad III).

(54) S. C. Concilii, 2 maii 1927 (AAS, XIX, 415).

(55) S. C. Concilii, 10 iul. 1920 (AAS, XII, 364 ad I).

(56) S. C. Concilii, 4 febr. 1933 (AAS, XXVI, 183 sqq.).

(57) S. C. Concilii, 23 apr. 1927 (AAS, XIX, 415 ad I). Adnota canonicos iure *alternativae* gaudentes, per interessentiam choro in hebdomada non sua, non posse supplere absentias admissas in hebdomada sua (Ib., ad II).

§ 2. «Ad parochum spectat:

1° Applicare Missam pro populo et, debito tempore, praedicare ac christianam doctrinam fideles edocere;

2° Custodire libros paroeciales et ex iis attestaciones extra-
here;

3° Functiones paroeciales peragere de quibus in c. 462. Iusta funebria, in ecclesia ad normam iuris peragenda, non exclusa Missa exsequiali, persolvere ad Capitulum pertinet tantum in casu quo de funere agatur alicuius dignitatis, vel canonici, etiam honorarii tantum, vel beneficiarii, (etiamsi ii in alia paroecia commorabantur) (58);

4° Alias functiones non stricte paroeciales peragere quae in paroeciis fieri solent, modo non impediatur chorale servitium, nec Capitulum easdem functiones peragat;

5° Eleemosynas in bonum paroecianorum colligere, easdem directe vel indirecte oblatas recipere, administrare et secundum offerentium voluntatem distribuere.

§ 3. Ad Capitulum spectat:

1° Custodire sanctissimum Eucharistiae Sacramentum; sed altera sacri ciborii clavis apud parochum servari debet;

2° Invigilare ut in functionibus a parocho in capitulari ecclesia peragendis leges liturgicae observentur;

3° Ecclesiae curam habere eiusque bona administrare cum piis legatis.

§ 4. Nec parochus capitulares nec Capitulum paroeciales functiones et munera impediat; exorto autem conflictu, quaestionem dirimat loci Ordinarius, qui in primis curare debet ut catechetica instructio et Evangelii explicatio hora fidelibus commodiore semper habeatur.

§ 5. Non solum Capitulum impedire nequit parochum in exercenda paroeciali cura, sed insuper sciant capitulares se ex caritate teneri, maxime si designati coadiutores desint, eidem adiutricem operam navare, secundum modum ab Ordinario loci determinandum».

316. Servitium altaris. C. 416. «In statutis capitularibus iusta designetur norma, ad quam canonici et beneficiarii in servitio al-

(58) CHELODI, op. cit., n. 210.

taris fungantur per turnum tum officio celebrantis tum etiam ministerio diaconi ac subdiaconi, exclusis tamen ab hoc ministerio dignitatibus, canonico theologo, poenitentiario et, si praebendae distinctae habeantur, canonicis ordinis praebyteralis ».

« exclusis... »: canonicus theologus et poenitentiarius non eximuntur ab officio diaconi et subdiaconi praestando Episcopo sollemniter celebranti (59) et in Missis pontificalibus (60). Canonicus theologus eximitur ab onere hebdomadarii et Missae conventualis, sub conditione tamen tradendi Capitulo congruum stipendium pro Missa conventuali (61).

317. Missa conventualis. *Origo.* « Profecto (62) non solum prioribus Ecclesiae saeculis, verum etiam temporibus haud longe a nostra aetate remotis..., servabatur olim in singulis ecclesiis series accurata omnium et singulorum, quorum liberalitate unaquaeque aucta fuerat, eorumque nomina sacris diptychis... ideo consignata erant, ut eorundem recordatio nunquam interiret, utque pro iis tum preces funderentur, tum etiam Missae sacrificium offerretur; quam ob causam etiam praedictus catalogus in plerisque ecclesiis ob oculos presbyteri celebrantis apponi consuevit; licet iidem pii benefactores in suis donationibus nihil penitus pro se pacti essent, sed tantummodo pro peccatorum suorum remissione se bona sua Deo offerre declarassent, Ecclesiarum siquidem praesules preces pro iis imperandas esse duxerunt; quamvis illi propria bona offerentes ne verbum quidem ea de re fecissent. Sacrorum huiusmodi diptychorum usus sensim defecit; ob idque in oblivione iacent aliqui complurium benefactorum nomina. At non idcirco deserere fas est usum et disciplinam orandi pro iis, et sacrificium Missae pro illis offerendi. Atque inde praeceptum applicandi Missam conventualem pro benefactoribus in genere, originem atque rationem desumit ». Recte animadvertit Wernz-Vidal (63): « Quae historica origo probat illam obligationem applicandi missam obtinere etiam illis in locis, ubi spoliatis ecclesiis foundationes interierunt et cano-

(59) S. C. Concilii, 14 febr. 1920 (AAS, XII, 117).

(60) S. C. Concilii, 10 mar. 1923 (AAS, XV, 588).

(61) S. C. Concilii, 13 ian. 1923 (AAS, XVII, 20 sqq.).

(62) Benedict. XIV, ep. encycl. *Cum semper oblatas*, 19 aug. 1744, § 14.

(63) Op. cit., n. 687.

nici pensionem a gubernio accipiunt; quia illae pensiones vel succedunt in locum fundationum, vel supponunt benefactores qui pecuniam ad pensionem contribuunt ».

a) *canenda*: v., supra, n. 314;

b) *cui applicanda*. C. 417 § 1. « Missa conventualis applicanda est pro benefactoribus in genere ».

c) Si plures Missae eodem die celebrandae sint, eius est applicare pro benefactoribus cuius missa est conventualis.

d) *quid de capitulari infirmo*. C. 417 § 2. Capitularis infirmitate detentus non tenetur eleemosynam praebere sacerdoti capitulari, qui ipsius vicem supplet in Missae conventualis celebratione et applicatione, nisi statuta capitularia vel particularis consuetudo aliud ferant ».

e) *stipes danda*. C. 417 § 3. « Servari potest consuetudo praebendi stipem celebranti vel ex cumulo distributionum vel ex redditibus omnium praebendarum per contributum ».

318. *Vacationes*. C. 418 § 1. « Reprobata contraria consuetudine, canonici ac beneficiarii quotidiano choro adstricti, possunt singuli abesse tres tantum menses in anno, sive continuos sive intermissos, dummodo propriae ecclesiae statuta aut legitima consuetudo servitium diuturnius non requirant ».

« tres tantum menses... »: ad constituendum servitium novem mensium non sunt colligendae punctaturae, quasi ii, qui novem partes punctaturarum ex duodecim, quae ex servitio totius anni confiantur, deserviendo tulerint; servitio novem mensium debito satisfecerint; sed ipsi dies residentiae et servitii, sive continui fuerint sive interpolati, numerandi sunt ut compleant numerum dictorum novem mensium (64).

§ 2. « Sine causa legitima et speciali Episcopi licentia nec feriari licet Quadragesimae et Adventus tempore, aut in praecipuis anni sollemnitatibus de quibus in c. 338 § 3; nec permittitur uno eodemque tempore capitulares ultra tertiam partem abesse ».

« nec permittitur... abesse »: canonici iubilati et qui chorale indultum obtinuerunt censentur praesentes ad effectum constituen-

(64) S. C. Concilii, 17 iun. 1594 (C. I. C., *Fontes*, n. 2270) et 10 iul. 1920, ad IV (AAS, XII, 364).

di, simul cum aliis, duas tertias partes Capitularium qui ad normam huius paragraphi servitio chori intenti esse debent; idcirco, tertia pars cui permittitur abesse intelligi debet tertia pars numeri totalis canonicorum cuiuscumque ecclesiae, non demptis iubilatis et indultariis (65).

§ 3. «Tempore vacationum omne genus distributiones amittuntur, non obstante remissione ab aliis capitularibus facta; sed percipiuntur praebendae proventus aut duae tertiae distributionum partes, si omnes praebendae proventus in distributionibus consistent».

319. **Substitutio.** C. 419 § 1. «In ecclesiis in quibus non omnes simul choro intersunt, qui ad eum adstringuntur nequeunt per alium huic obligationi satisfacere, nisi in casibus particularibus, iusta ac rationabili de causa, et modo substitutus eodem tempore servitio chori non sit adstrictus, et sit in eadem ecclesia canonicus, si agatur de supplenda vice canonici, beneficiarius, si de beneficiarii; qui vero ad chorum non adstringuntur, obligatione residendi in loco beneficii non tenentur per dies quibus a choro absunt».

«non omnes simul...». Post Codicem ad ius *alternativae* requiritur expressa concessio Sedis Apostolicae et non sufficit consuetudo vel constitutiones capitulares. Canonici iure *alternativae* gaudentes, non possunt per interessentiam choro in hebdomada non sua supplere absentias admissas in hebdomada sua (66).

Ad substitutionem de qua in hac paragrapho, *in casibus particularibus*, non requiritur licentia Ordinarii aut Capituli (67).

«canonicus... beneficiarius»: horum nomine non veniunt adiutores canonicorum vel beneficiariorum (68).

Dignitatum expressa mentio non fit, eo fortasse quod, cum sint numero pauciores, perraro substitutio locum habeat; de iisdem tamen per analogiam idem sentiendum esse recte arguitur. Dignitates in servitio choralis, quoad officia dignitatum propria, a canonicis substitui non possunt; possunt autem, ad normam tamen iuris, quoad officia communia (69).

(65) S. C. Concilii, ad Episcopum Caurien. in Hispania, 14 nov. 1925 (*Monitore ecclesiastico*, 1927, p. 133).

(66) S. C. Concilii, 2 maii 1927 (*AAS*, XIX, 415).

(67) C. I. A., 25 iul. 1926.

(68) C. I. A., 29 ian. 1931.

(69) S. C. Concilii, 9 apr. 1932 (*AAS*, XXV, 492).

§ 2. «Si quis eodem die urgeatur onere utriusque Missae et pro populo et conventuali, hanc ipse celebret applicetque per se, illam per alium vel per se die sequenti».

320. **Excusati a choro**, multiplici ex causa, sequentibus canonicis, taxative recensentur, quorum non pauci iuris fictione praesentes habentur. Quo magis absentia a choro redundat in animarum bonum vel in Ecclesiae utilitatem eo magis fictae praesentiae augentur effectus (cf. v. g. c. 420 § 1 nn. 7, 11, 13).

Absentes a choro vi indulti apostolici quo conceduntur distributiones adiecta clausula *amissis inter praesentes tantum*, ius habent ad fallentias dummodo hae non proveniant ex fallentiis et distributionibus *inter praesentes tantum* (70).

I. *Percipiunt praebendae fructus, distributiones quotidianas et, nisi obstet fundatorum expressa voluntas, inter praesentes* (c. 420 § 1, nn. 1, 7, 11, 13 et, pro distributionibus *inter praesentes*, § 2 eiusdem c. 420):

1° Capitulares *iubilati* ad normam c. 422 § 2;

7° Qui piis exercitiis vacant ad normam c. 126; quo tamen indulto semel tantum in anno chori servitio liberantur;

11° Qui Episcopo sacra peragenti assistunt ad normam c. 412 § 1;

13° Qui operam navant conficiendis processibus in causis de quibus in c. 1999 seqq., vel uti testes in his causis vocati sunt, pro diebus et horis quibus hoc officium praestant».

II. *Percipiunt praebendae fructus et distributiones quotidianas* (c. 420 § 1 nn. 2-6, 8-10, 12, 14):

«2° Canonicus theologus singulis diebus quibus suo munere fungitur». Praescriptum hoc obtinet licet, de Episcopi sui licentia, Canonicus doceat extra dioecesim, in seminario regionali (regionis nempe ad quam pertinet dioecesis) theologiam, et stipendium accipiat; nec, in casu, tenetur ad habendam lectionem theologalem per substitutum, cum liberetur ab hoc onere (71). Fictio enim iuris, seminarium regionale consideratur tamquam seminarium dioecesanum (72);

(70) S. C. Concilii, 15 ian. 1921 (AAS, XIII, 198).

(71) S. C. Concilii, 9 iul. 1921 (AAS, XVI, 397).

(72) Ib., p. 399.

Canonicus theologus eximitur ab onere hebdomadarii et Missae conventualis praedictis diebus, sub conditione tamen tradendi Capitulo congruum stipendium pro Missa conventuali. Hac exemptione non fruitur tempore feriarum scholasticarum (73).

«3° Canonicus poenitentiarius dum tempore chori vacat confessionibus audiendis»; non autem horis quibus theologiam moralem in Seminario docet (74). E contra, fictio iuris de qua in praesenti numero extenditur ad canonicum vel beneficiatum ab Episcopo deputatum in locum poenitentarii absentis vel ob infirmitatem impediti, non autem ad alios canonicos vel beneficiarios tempore divini officii confessiones audientes, nisi illud munus annexum officio habeant aut nisi agatur de casu necessitatis vel magni concursus accedente superioris mandato (75).

«4° Vicarius paroecialis aliusve e Capitulo sive parochus sive coadiutor ab Episcopo deputatus, dum paroecialibus vacat officiis». Haec excusatio a choro non extenditur ad servitium paroeciae non capitularis (76);

«5° Qui infirmitate aliove physico impedimento choro prohibentur assistere;

«6° Qui pontificia legatione alibi funguntur aut personae Romani Pontificis actu inserviunt»;

«aut personae»: his comprehenduntur quoque cappellani seu clerici secreti, personae Romani Pontificis actu inservientes (77).

«8° Accedentes una cum Episcopo aut eiusdem vice ad visitanda *Limina Apostolorum*;

9° Qui ab Episcopo vel Capitulo mittuntur ad Concilium Oecumenicum, plenarium, provinciale aut ad Synodum dioecesanam;

10° Qui de Capituli consensu, non contradicente Episcopo, absunt a choro ob Capituli seu propriae ecclesiae utilitatem;

12° Qui Episcopum comitantur in visitatione dioecesis vel visitationem ipsam eius nomine et mandato peragunt;

14° Parochi consultores, examinatores et iudices synodales, dum proprio munere funguntur».

(73) S. C. Concilii, 13 ian. 1923 (*AAS*, XVII, 20-22).

(74) S. C. Concilii, 9 iun. 1923 (*AAS*, XVII, 510 sq.).

(75) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 692, 2°.

(76) C. I. A., 19 ian. 1940 (*AAS*, XXXII, 62).

(77) C. I. A., 20 maii 1925.

Capitularis absens a choro dum munere iudicis synodalis fungitur lucratur distributiones quotidianas, etiamsi peculiarem retributionem ratione huius muneris percipiat (78).

De hebdomadario. Sacra C. Concilii, 14 nov. 1925 (79), ad Episcopum Caurien. in Hispania respondit sustineri post Codicem consuetudinem vi cuius canonicus hebdomadarius et excusatur ab horis canonicis cantatis Missam conventualem sequentibus et fructus praebendae et distributiones illis horis respondentes percipit. At, si Missa tempore Quadragesimae cantetur post Tertiam, hebdomadarius tenetur redire ad chorum tempore Vesperarum.

III. *Percipiunt tantum fructus praebendae.* C. 421.

1° « Qui de licentia Ordinarii loci publice docent in scholis ab Ecclesia recognitis sacram theologiam aut ius canonicum ». Hi fructus praebendae percipiunt etsi habeant retributionem peculiarem pro lectione. (80).

« publice »: excluditur qui *privatim* docet, modo videlicet vigilantiae Ecclesiae omnino non subiecto, quo proinde alumnorum aedificatio atque utilitas vel Ecclesiae decor in tuto possint non esse.

« sacram theologiam vel ius can. »: videlicet qui docent in Facultate sacrae theologiae vel iuris canonici, ita ut ibi etiam comprehendantur disciplinae, quae ad normam statutorum uniuscuiusque Seminarii in praelaudatis Facultatibus edocentur, historia nimirum ecclesiastica, archeologia sacra, linguae biblicae, etc. (81).

2° « Dantes operam studio sacrae theologiae aut iuris canonici in publicis scholis ab Ecclesia probatis, de Ordinarii licentia;

3° « Vicarius Capitularis, Vicarius Generalis, Officialis ac Cancellarius, si de gremio sint, dum suis muneribus vacant;

4° « Canonici qui Episcopo inserviunt ad normam c. 412 § 2.

§2. « Quod si omnes praebendae fructus consistant in distributionibus, vel adeo sint tenues ut tertiam distributionum partem non attingant, tunc memorati omnes duas tantum tertias partes distributionum lucrantur, cumulas ex fructibus praebendae ac distributionibus ».

(78) S. C. Concilii, 14 febr. 1942 (AAS, XXXIV, 299, 300).

(79) In *Monitore ecclesiastico*, a. 1927, p. 133.

(80) C. I. A., 24 nov. 1920.

(81) Ib.

321. Iubilatio. C. 422 § 1. «Praebenda fruenter ab Apostolica tantum Sede impetrare possunt indultum emeriti seu, ut aiunt, *iubilationis* post *a)* continuum et *b)* laudabile *c)* quadraginta annorum *d)* in eadem vel distinctis ecclesiis eiusdem civitatis vel saltem dioecesis chori servitium.

Iura iubilati. § 2. «Iubilatus, etiamsi in loco beneficii non resideat, percipit tum fructus praebendae tum distributiones etiam inter praesentes, nisi obstant expressa fundatorum vel oblatorum voluntas, ecclesiae statuta aut consuetudo».

Iubilati eximuntur a servitio quoque altaris pro sua vice praestando, non obstante contraria consuetudine (82), non autem ab aliis oneribus praebendae suae forte adnexis (v. g. cura animarum, missa fundata, lectio S. Scripturae si sit canonicus theologus, functio sacra dignitati inhaerens).

Optioe privatur. § 3. «Ius optandi, si ex lege foundationis competat, non est capitulari iubilato».

322. Notae historicae. Iam ab antiquis temporibus christianis, Episcopi, in expediendis gravioribus negotiis, suum Presbyterium habebant tamquam senatum. Presbyterium constituiebant omnes clerici, praesertim presbyteri et diaconi, qui in civitate episcopali commorabantur.

Quarto exeunte saeculo, ad quandam vitam communem clericorum contulerunt tum praxis coelibatus (praesertim in Occidente) tum exemplum monachorum. Plurimi inter Episcopos (83) una cum clericis vitam ducebant, orationes aliaque divina officia communiter agebant, sub quadam regula quae, exceptis votis, regulam monasticam prope imitabatur.

Medio saec. VIII, S. Chrodegangus († a. 766) Episcopus Metensis hanc praxim in Gallia denuo instauravit praescribens ut servaretur constitutio, quae S. Benedicti Regulam in multis redolebat. Imperatores Galliae, praesertim Carolus Magnus et Ludovicus Pius, huic institutioni ardentem faverunt, adeo ut capitula condita fuerint non solum in ecclesiis cathedralibus, sed etiam in maio-

(82) C. I. A., 16 oct. 1919.

(83) Notum est exemplum S. Augustini qui «monasterium» hac de causa condidit, unde plurimi prodierunt Episcopi qui hanc institutionem propagaverunt.

ribus aliis ecclesiis. Ex quo facta est distinctio in capitula cathedralia et collegiata.

Sed iam inde a saec. IX, vita communis periclitata est; mox Episcopus, postea singuli canonici sibi bona privata in communi patrimonio reservaverunt vel saltem distinctas praebendas assecuti sunt. Numerosa antiqua in capitulo munera in duo quasi coarctata sunt, *in dignitates* scilicet et officia (84), quae sunt hodie tituli meri honoris.

Conatus undequaque prodierunt vitam communem in capitulis in antiquiorem splendorem restituendi; sed vel incassum cesserunt generaliter, vel in quibusdam locis novam induxerunt speciem «canonicorum regularium», qui vitam potius religiosorum quam canonicorum amplectebantur.

Interim, canonici maiorem in dies obtinebant potestatem. In pluribus gravioribus negotiis Episcopus eorum consilio tenebatur. A saeculo XII sedem vacantem regunt et Episcopum eligunt.

Haec praestantior potestas una cum pinguibus praebendis quas recipiebant canonici, causa fuerunt ut ad canonicatum plerumque adspirarent viri nobiles, qui vitae clericalis nec notionem habebant.

Reformatio a Conciliis saeculi XV (Constantiensi et Basileensi) praescripta nullum plerumque habuit effectum. Concilium autem tridentinum remedia fortiter decrevit, quae non ubique inania permanserunt. «Sed efficacior morborum medela fuit saecularizatio et direptio honorum, quae ineunte saec. XIX pauperiora sed intentioni Ecclesiae magis conformia capitula reddidit» (85).

CAPUT VI

De consultoribus dioecesanis.

323. Coetus consultorum existentia et finis. Consultores dioecesani, hypothetice et provisorie necessarii sunt, cum munere constituendi senatum Episcopi, huiusque vices in regimine dioecesis vacantis gerendi.

(84) Distinguebantur enim antiquitus in capitulo *dignitates* (praeeminentiam cum iurisdictione), *personatus* (praeeminentiam tantum) et *officia* (solum munus).

(85) CHELODI, *Ius de personis*, ed. altera, Tridenti 1926, p. 340.

I. *Ubi constituendi et quae eorum qualitates.* C. 423. « In quibus dioecesis nondum constitui potuit restituere cathedrale canonicorum Capitulum, instituantur ab Episcopo, salvis peculiaribus Apostolicae Sedis praescriptis, consultores dioecesani, hoc est sacerdotes pietate, moribus, doctrina ac prudentia commendati ».

« sacerdotes »: saeculares, exclusis religiosis et religiosis saecularizatis (1).

Extradioecesanus sacerdos, in parvis dioecesis iusta intercedente causa, consultor dioecesanus nominari forte poterit. (V., supra, n. 287. III).

Coetus consultorum dioecesanorum est verum collegium seu persona moralis ecclesiastica.

II. *Nominatio.* C. 424. « Consultores nominat Episcopus, firmo praescripto c. 426 ».

Potestne nominari Vicarius Generalis? Cum consultores dioecesani locum teneant capituli cathedralis, cumque Vicarius Generalis possit esse canonicus in eodem capitulo, prohiberi non potest, generatim saltem loquendo, quominus Vicarius Generalis inter consultores accenseatur. Quoties tamen consultores paucissimi sint, nec aequum nec opportunum est ut id obtineat; secus, alius sacerdos non de gremio consultorum est assumendus in Vicarium, vel numerus consultorum congrue augendus (2).

III. *Numerus.* C. 425 § 1. « Consultores dioecesani numero sint saltem sex; in dioecesis ubi pauci sint sacerdotes, saltem quatuor; iidemque omnes in civitate episcopali vel in locis vicinioribus commorentur ».

« iidemque... commorentur »: saepe enim convocari debent ad normam c. 105 n. 2.

IV. *Iusiurandum.* § 2. « Antequam munus huiusmodi suscipiant, iusiurandum interponant de officio fideliter exsequendo sine ulla acceptione personarum ». Fidei autem professio emitti debet coram Episcopo eiusve delegato et coram aliis consultoribus (c. 1406 § 1, 6).

V. *Duratio muneris.* C. 426 § 1. « Officium consultorum est ad triennium.

§ 2. « Exacto triennio, Episcopus vel alios in eorum locum sub-

(1) C. I. A., 29 ian. 1931.

(2) Sacra C. Consistor., 27 febr. 1914, (AAS, VI, III, 112).

stituatur, vel eosdem ad aliud triennium confirmet, quod idem servetur singulis triennis.

§ 3. «Deficiente, quavis de causa, aliquo consultore intra triennium, Episcopus alium de consilio ceterorum consultorum substituat, isque in officio maneat usque ad expletum idem triennium».

VI. *Sede vacante.* § 4. «Cum vero triennium excidisse contigerit vacante sede episcopali, consultores in officio maneant usque ad accessum novi Episcopi, qui intra sex menses ab inita possessione providere debet ad normam huius canonis.

§ 5. «Si, sede vacante, aliquis consultor moriatur vel renuntiet, Vicarius Capitularis, de consensu aliorum consultorum, alium nominet, qui tamen, ut munere, sede plena, fungatur, indiget novi Episcopi confirmatione».

VII. *Munus.* C. 427. «Coetus consultorum dioecesanorum vices Capituli cathedralis, qua Episcopi senatus, supplet; quare quae canones ad gubernationem dioecesis, sive sede plena sive ea impleta aut vacante, Capitulo cathedrali tribuunt, ea de coetu quoque consultorum dioecesanorum intelligenda sunt».

C. I. A. (3) declaravit post Codicem non amplius vigere dispositiones particulares Concilii Baltimorensis, quoad ius nominandi Administratorem dioecesis sede vacante, et c. 427 servari debere, ad *mentem tamen*. Mens autem est: Quatenus speciales circumstantiae hic et nunc impediunt quominus in illa regione applicetur c. 427, Sacra C. Consistorialis instructiones opportunas, ad tempus servandas, praebet, *dempto omnino Episcopis iure nominandi Administratorem dioecesis, mortis causa*. Sacra autem C. Consistorialis, 22 febr. 1919, attentis peculiaribus adiunctis in quibus Ecclesiae Foederatorum Statuum Americae versantur, decrevit ut in omnibus dioecesibus in quibus quinque saltem vel sex Consultores dioecesani non adsint — firma prohibitionem a Commissione Codicis facta — Archiepiscopus aut Episcopus senior provinciae ecclesiasticae providere possit, cum ratihabitione Delegati Apostolici, pro nominatione Administratoris dioecesani durante sedis vacatione. Idque per triennium, dummodo interim coetus Consultorum non fuerit auctus ad numerum superius indicatum (4).

(3) 24 nov. 1918.

(4) AAS, XI, 75, 76.

Die 8 maii 1919 haec omnia extensa sunt ad dioeceses Dominii Canadensis et Terrae Novae (5).

VIII. *Remotio*. C. 428. «Durante munere, consultores ne removeantur, nisi ob iustam causam ac de consilio ceterorum consultorum».

«removeri»: a Vicario quoque capitulari, intercedente iusta... causa.

324. *Notae historicae*. Institutum consultorum dioecesanorum inductum est a Sacra C. de Propaganda Fide pro locis sibi subiectis. Iure particulari (v. g. Concilium III Baltimorese a. 1884) videbat quibusdam in regionibus, ante promulgatum Codicem. Quo promulgato, evasit praeceptum ad normam expositorum canonum.

CAPUT VII

De sede impedita aut vacante ac de Vicario capitulari.

325. *Sedes impedita*:

A) *Facto aliorum vel inhabilitate Episcopi*. C. 429 § 1. «Sede per Episcopi captivitatem, relegationem, exsilium, aut inhabilitatem ita impedita, ut ne per litteras quidem cum dioecesanis communicare ipse possit, dioecesis regimen, nisi Sancta Sedes aliter providerit, penes Episcopi Vicarium Generalem vel alium virum ecclesiasticum ab Episcopo delegatum esto».

Captivitati aequivalet iniusta incarceration; exsilium (e patria); relegatio (commoratio praescripto loco imposita).

«aut inhabilitatem»: si v. g. demens fiat. Inhabilitas consecratoria canonica non habet, nisi sit manifesta et permanens. In dubio, adeunda est Sedes Apostolica.

«penes Episcopi Vicarium Generalem»: utpote qui iurisdictionem, sicut Episcopus, in universa dioecesi, nomine Episcopi, obtinet et exercet;

«vel alium... esto»: ea esse possunt personarum, locorum ac temporum adiuncta quae suadeant Episcopo ut dioecesis regimen non sit penes Vicarium Generalem.

(5) Ib., 233.

§ 2. «Potest in casu Episcopus, gravi de causa, plures delegare, qui sibi invicem in munere succedant».

«plures... succedant»; hi delegati, singuli iurisdictionem obtinent et exercent alter alteri succedens, non in solidum nec collegialiter, uti innuit vox «succedant». Canon tamen non videtur vetare delegationem in solidum nec (quam, certo, opportunam non censeo) collegialem.

Capitulum ecclesiae cathedralis. § 3. «His deficientibus, vel, uti supra dictum est, impeditis, Capitulum ecclesiae cathedralis suum Vicarium constituat, qui regimen assumat cum potestate Vicarii Capitularis».

Si Episcopus in remotis agens et Vicarius Generalis deficiat vel impediatur nec Episcopus possit alium nominare, Capitulum interim regimen suscipiat et Sedem Apost. et Episcopum certiores reddat (1).

Sedes Apost. monenda. § 4. «Qui dioecesim regendam, ut supra, suscepit, quamprimum Sanctam Sedem moneat de sede impedita ac de assumpto munere».

B) *Ob incursum ab Episcopo censuram.* C. 429 § 5. «Si Episcopus in excommunicationem, interdictum vel suspensionem inciderit, Metropolitae, eoque deficiente, vel, si de eodem agatur, antiquior inter Suffraganeos ad Sedem Apostolicam illico recurrat, ut ipsa provideat; quod si de dioecesi agatur vel praelatura de quibus in c. 285, Metropolitae qui fuit legitime electus, obligatione recurrenti tenetur». Ex c. 2227 § 2 Episcopi sub poenis *latae sententiae* suspensionis et interdicti non comprehenduntur; ob excommunicationem (2) autem, nisi sit specialissimo modo reservata vel adnexa violationi secreti S. Officii, iurisdictionem non amittunt nisi (c. 2264) post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam. Poenam autem *ferendae sententiae*, quae suspendat eorum iurisdictionem vel eos eadem privet, unus Papa iis infligere potest (c. 2227 § 1). Idem dicatur de declaratione poenae *latae sententiae*, in quam Episcopus incurrerit. Idcirco, vix accidere potest ut iurisdictio Episcopi impediatur quin Sedes Apost. id noscat.

(1) Ita recte WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 706, nota 7.

(2) A qua, vi can. 349 § 1 n. 1 et can. 239, a quovis sacerdote absolvi possunt. Vide tamen can. 2232 § 1.

326. Sedes vacans.

I. *Modi*. C. 430 § 1. «Sedes episcopalis vacat Episcopi morte, renuntiatione a Romano Pontifice acceptata, translatione (3) ac privatione Episcopo intimata».

«vacat»: plene statim, Episcopi morte, renuntiatione et privatione; semiplene seu ex parte, Episcopi translatione (cfr. § 3);

«renuntiatione... acceptata». Ad normam c. 190 § 1 sedes vacat «postquam renuntianti significata est acceptatio»: non constat de derogatione huic generali normae facta per c. 430 § 1 de quo agimus. Paragraphus secunda huius canonis derogationi seu exceptioni favere videtur, necnon, analogice, textus adductus sub nota Sacrae C. Epp. et Regul. circa translationem. Haec de expressa renuntiatione; de tacita obtinet c. 188;

«intimata». Verbum hoc trahendum non est ad translationem.

(3) «Translatio Episcoporum fieri debet, debita maturitate examinando, num graves, legitimae, sacrisque canonibus probatae interveniant causae, quae huiusmodi translationem suadeant, inspecta dumtaxat ecclesiarum necessitate, vel utilitate, ad quam profecto causae omnes illae reducuntur; ne alioquin, ob inconsultam facilitatem, cupiditas, et ambitio eorum, qui forsitan ad ampliores ecclesias aspirarent, aut ditiores, foveretur, simulque via aperiretur spiritualibus incommodis, quae Gregibus obvenire ex crebra Pastorum mutatione consueverunt». Benedictus XIV, Const. *Ad Apostolicae*, 17 oct. 1740 (C. I. C., *Fontes*. I, 302. § 5).

Idem Pontifex, in Const. *Apostolica praedecessorum*, 14 febr. 1742, habet: «Antistitum inauguratio spirituale dicitur foedus coniugii, quod est inter Episcopum et Ecclesiam cui praeficitur, in electione initiatum, in confirmatione ratum, in consecratione consummatum, ita ut transcuriones etiam de una ad aliam Ecclesiam, nulla intercedente legitima gravissimaque causa, veluti spiritualis adulterii species existimatae sunt a sanctis Patribus, et sacrorum canonum sanctionibus per maximas poenas coercitae».

(4) S. C. Ep. et Reg. (14 dec. 1624), SS. D. N. approbante, censuit ecclesiam, a qua volens transfertur, seu quam amittit Episcopus, vacare ab eo tempore, quo idem Episcopus ab illius vinculo absolvitur in Consistorio S. S. etiam ante expeditionem Litterarum Apostolicarum, vel adeptam possessionem secundae ecclesiae. Et postquam huiusmodi absolutionis notitiam Episcopus habuerit, etiam ex testimonio, seu documento Secretarii S. Collegii, illico teneri eum ab exercitio ordinariae iurisdictionis, eamque transire in Capitulum sede vacante, et ita posse, et debere Capitulum statim ea iurisdictione uti, ac Vicarium... eligere, sedemque vacantem publicare» (C. I. C., *Fontes*, IV, 1720).

II. *Actus interim positi*. C. 430 § 2. «Nihilominus, excepta collatione beneficiorum aut officiorum ecclesiasticorum, omnia vim habent quae gesta sunt a Vicario Generali, usque dum hic certam de obitu Episcopi notitiam acceperit, vel ab Episcopo aut Vicario Generali, usque dum certa de memoratis actibus pontificiis notitia ad eosdem pervenerit».

«excepta collatione...»: cum libera tum necessaria (h. e. cui praecessit praesentatio). Constat Vicarium Generalem, mandato speciali non munitum, non valere conferre officia vel beneficia liberae collationis (cc. 152, 1432 § 2), nec praesentatos instituere (c. 1466 § 2); canon ergo supponere videtur ipsum hoc mandato legitime auctum. Nihilominus dictam collationem factam medio tempore (a morte Episcopi aut ab acceptata renuntiatione vel decreta translatione usque ad certam notitiam mortis, habitam a Vicario Generali, aut ad certam notitiam acceptatae renuntiationis vel decretae translationis) nullam declarat canon quia in iis conferendis locus esse potest fraudi et dolo.

«omnia vim habent»: potestate non a iure delegata, sed ordinaria, cum Episcopus eiusque Vicarius Generalis censi debeant pergere in exercitio sui muneris, potestate ipsis iure communi subministrata, usque dum certam de translatione... habeant notitiam.

«certa de memoratis actibus»: certa vix esse potest, nisi sit authentica.

III. *Translationis effectus*. C. 430 § 3. «A certa translationis notitia, Episcopus intra quatuor menses debet dioecesim *ad quam* petere eiusdemque canonicam possessionem assumere ad normam cc. 333, 334 et a die captae possessionis dioecesis *a qua* plene vacat; interim vero in eadem Episcopus:

1° «Vicarii Capitularis potestatem obtinet eisdemque obligationibus tenetur, cessante qualibet Vicarii Generalis potestate;

Adnota: a certa translationis notitia, dioecesis vacat ex parte, quia Episcopus in ea obtinet potestatem Vicarii Capitularis; post captam possessionem novae dioecesis, dioecesis *a qua* plene vacat.

«cessante...»; v., supra, nn. 273.

2° «Honorifica Episcoporum residentialium privilegia conservat;

«Honorifica»: non ea quae iurisdictionis exercitium secum ferunt (v. c. 349 § 1, nn. 1 et 2, § 2 n. 3 de throno cum baldachino);

3° « Integros percipit fructus mensae episcopalis ad normam c. 194 § 2.

« integros... ». Amisso dioecesis titulo, Episcopus per se amittit etiam ius ad integros beneficii fructus. At, cum eandem dioecesim adhuc regat, etsi alio titulo (Vicarii nempe Capitularis), nimis durum esset cum ipso agere quasi cum extraneo, eique agnoscere dumtaxat ius ad congruam retributionem (v. c. 441 n. 1); idcirco, conceduntur ei integri fructus mensae episcopalis. Donec ergo dioecesis *a qua* plene vacet, Episcopus integros percipit fructus, etsi illicite (contra praescriptum c. 333) in dioecesi *a qua* permaneat.

327. Notae historicae de translatione Episcoporum ⁽⁵⁾.

Iuri repugnat translatio Episcoporum ad aliam sedem nisi auctoritate superiori fiat.

Christiana antiquitas habitudinem Episcopi ad suam dioecesim habuit quasi matrimonium mysticum quod, sine adulterio, rumpi non posset per translationem ad aliam sedem. Sic in Oriente, I Conc. nicaenum, c. 15, translationem expresse prohibuit tum Episcopis, tum aliis clericis (6). In Occidente, eandem disciplinam servandam praescripserunt Conc. III carthaginense (a. 397) et romanae Synodi (sub Romanis Pontificibus Damaso et Innocentio I), quae Episcopum transgressorem excommunicatione puniverunt et episcopatu privarunt.

Sed iam exeunte saec. iv, disciplina mitior evadit. Nam aliquando ipsius Ecclesiae bonum hanc translationem suasit. Ita c. 14 Apostolorum admittit translationem ob magnum bonum spirituale, et approbante Synodo Episcoporum. Aliunde maiores Ecclesiae Patres, ut S. Basilius, S. Athanasius alexandrinus alique plures, urgente necessitate animarum, Episcopos suae ditionis de una ad aliam sedem transtulerunt (7). Translatio multo facilius admittebatur in favorem illorum Episcoporum qui, legitime promoti, ob quamcumque causam (puta ob haeresim, schisma vel ob invasionem gentium) sedem titularem adire non poterant.

(5) Cfr. C. BRUNO, *De causis maioribus...*, Romae 1941, pp. 50-60.

(6) Eodem modo se habuerunt Concilia antiochenum (a. 341) et sardicense (a. 347).

(7) Eandem disciplinam confirmat can. 27 « Statutorum Ecclesiae Antiquorum » (saec. v): « Si utilitas Ecclesiae faciendum poposcerit... in praesentia Synodi transferatur ».

Usque ad saec. IX, Romani Pontifices intervenire non solebant nisi forsan in Italia. Sed a saec. IX, communis in Occidente evasit doctrina et consuetudo ferens translationem Episcoporum, a Synodo ob iustam causam decretam, indigere confirmatione Sedis Apostolicae. Inde vero a saec. XII, consuetudo effecta est regula quam Romani Pontifices et scriptores ecclesiastici omnino urserunt. Sic ait Innocentius III: Translatio Episcoporum « non tam constitutione canonica quam institutione divina, soli est Romano Pontifici reservata » (8).

328. Regimen dioecesis vacantis. I. Capitulum. C. 431 § 1. « Sede vacante, nisi adfuerit Administrator Apostolicus vel aliter a Sancta Sede provisum fuerit, ad Capitulum ecclesiae cathedralis regimen dioecesis devolvitur »;

« vel aliter... »; prouti in § 2 constituitur;

« ad capitulum ... »; v., supra, n. 392, III.

II. Administrator dioecesis. § 2. « Sicubi ex speciali Sanctae Sedis dispositione Archiepiscopus aliusve Episcopus Administratorem dioecesis vacantis designet, hic omnes et solas facultates habet quae Vicario Capitulari competunt, eisdem obligationibus ac poenis obnoxius » v. infra, n. 335.

« ac poenis obnoxius »; v., supra, n. 205.

329. Vicarii electio. C. 432 § 1. « Capitulum ecclesiae cathedralis, sede vacante, intra octo dies ab accepta notitia vacationis, debet Vicarium Capitularem qui loco sui *dioecesim* regat et, si fructuum percipiendorum ei munus incumbat, oeconomum unum vel plures fideles ac diligentes constituere ».

« loco sui »: Vicarius capit. obtinet vicariam ordinariam (non delegatam) potestatem; Capitulum autem octiduo perdurante (ante electionem Vicarii) potestatem ordinariam *propriam* nanciscitur, quam exercere potest sive per se sive per Vicarios constitutos in solidum vel qui sibi succedant. Potestatem Vicarii Capitularis non afficiunt vicissitudines Capituli (si v. g. in interdictum, excommunicationem incurrat), non est enim sicut Vicarius Generalis qui idem cum Episcopo tribunal constituit.

(8) C. II, X, *De translat.*, I, VII in RICHIER-FRIEDBERG, *Corpus Iuris Canonici* t. II (Lipsiae 1881), p. 97.

«constituere»: collegiali actu ad normam c. 433 § 2;

330. Devolutio iuris. I. *Ad Metropolitam.* § 2. «Si Capitulum intra praescriptum tempus Vicarium aut oeconomum, quavis de causa, nullum deputaverit, deputatio ad Metropolitam devolvitur; si autem ecclesia ipsa metropolitana fuerit vacans vel metropolitana simul et suffraganea, ad antiquiorem ex Episcopis suffraganeis».

«ad Metropolitam devolvitur»: non devolvitur ius — ut videtur — si electio nulla est ob vitium formae (v. c. 169 § 1, 2), sed octiduo non transacto, Capitulum actum repetere potest et debet. Item, ad Capitulum redit ius eligendi si electio, ob actionem de contemptu propter neglectam convocationem (v. c. 162 § 2), irrita effecta est (9). Devolvitur ius, si electio est nulla ob defectum idoneitatis in electo etsi nondum sit transactum praescriptum tempus (cfr. c. 434 § 3).

II. *Ad Metropolitam electum.* C. 432 § 3. «Etiam vacante dioecesi aut abbatia vel praelatura de quibus in c. 285, si Capitulum intra octiduum Vicarium vel oeconomum non nominaverit, hunc Metropolitam qui fuit legitime electus ad normam citati canonis, constituat, nisi in abbatia vel praelatura nullius religiosa aliter ad normam constitutionum provideatur». Si eodem tempore vacet et dioecesis aut abbatia vel praelatura et ipsa sedes metropolitana, deficiente iuris communis norma, Sedes Apost. adeunda est.

331. Monenda Sedes Apost. C. 432 § 4. «Capitulum quantocius de morte Episcopi et deinde electus in Vicarium Capitularem de sua electione Sedem Apostolicam certiores faciant».

332. Vicarius unus. C. 433 § 1. «Unus deputetur Vicarius Capitularis, reprobata contraria consuetudine; secus electio irrita est». Igitur, non plures simul, nec qui sibi succedant.

333. Modus constitutionis. § 2. «Vicarii Capitularis et oeconomi constitutio fieri debet per actum capitularem ad normam cc. 160-182, salvo peculiaribus huius Capituli normis, et ad eius validitatem requiritur numerus suffragiorum absolute maior demptis suffragiis nullis».

(9) Cfr. CHELONI, op. cit., n. 217.

« absolute maior »: videlicet in tertio scrutinio non sufficit relativa suffragiorum maioritas ad normam c. 101 § 1, 1 sed scrutinia repetenda donec obtineatur absoluta maioritas. Itaque, derogatur c. 174 incluso inter canones (160-182) hac § 2 confirmatos.

§ 3. « Idem potest in Vicarium Capitularem et oeconomum deputari ».

« potest »: sane, non debet; et, forte, opportunius si idem non sit.

334. Qualitates Vicarii. C. 434 § 1. « Ad Vicarii Capitularis munus deputari valide nequit clericus qui ad sacrum presbyteratus ordinem nondum fuerit promotus, aut tricesimum aetatis annum non expleverit, aut ad eandem vacantem sedem fuerit electus, nominatus vel praesentatus ».

« aut ad eandem vacantem sedem fuerit electus a Capitulis aut a laica potestate *nominatus* vel *praesentatus* (10).

Eligi potest etiam Capitulo extraneus.

§ 2. « Vicarius Capitularis sit praeterea in theologia aut iure canonico doctor vel licentiatius aut saltem earumdem disciplinarum vere peritus, in eoque morum integritas, pietas, sana doctrina cum prudentiae laude conspirent ».

Devolutio. § 3. « Si praescriptae § 1 condiciones posthabitaе fuerint, Metropolita, aut si ecclesia metropolitana vacans fuerit, vel de ipso Capitulo metropolitano agatur, antiquior provinciae Episcopus, agnita rei veritate, Vicarium pro ea vice deputet; actus autem illius qui a Capitulo electus fuerat, ipso iure sunt nulli ».

335. Eius potestas. C. 435 § 1. « Sicut ad Capitulum ante deputationem Vicarii Capitularis, ita deinde ad Vicarium Capitularem transit ordinaria Episcopi iurisdictio in spiritualibus et temporalibus, exceptis iis quae in iure expresse sunt eidem prohibita ».

« ordinaria Episcopi » non ergo Metropolitanae. Iura et officia Metropolitanae in provinciam, nisi alii, vacante sede, eorum aliquod competere in iure expresse statuatur (11), suspensa manent.

(10) Cfr. Pius IX, *Const. Romanus Pontifex*, 28 aug. 1873, § 7.

(11) V. g. de officiali tribunalis appellationis (c. 274, 7 et c. 1594), de celebrando concilio prov. (c. 284), de designando vicario capitulari (cc. 432 § 2, 434 § 3).

« exceptis . . . prohibita »: plura Vicario Capitulari prohibentur, quia ad interim constituitur.

§ 2. « Quare Capitulum et postea Vicarius Capitularis omnia possunt quae enumerata sunt c. 368 § 2; item facultate pollent exercitium pontificalium in dioecesi cuilibet Episcopo permittendi, imo, si Vicarius Capitularis sit Episcopus, potest ipse eadem exercere, excluso tamen usu throni cum baldachino ».

« excluso . . . cum baldachino »: quia non est titularis dioecesis. Usus throni cum baldachino nec aliis Episcopis permittere potest. Vicario Capitulari, vi muneris, non competit ius et officium peragendi functiones sacras in sollemnioribus anni festivitatibus, de quibus in c. 397, n. 1 » (12).

Vetita. § 3. « Vicario Capitulari et Capitulo non licet agere quidpiam quod vel dioecesi vel episcopalibus iuribus praeiudicium aliquod afferre possit; nominatim vero Vicarius Capitularis alique sive de Capitulo sive extranei, clerici aut laici, per se vel per alium prohibentur Curiae episcopalis documenta quaelibet subtrahere vel destruere vel celare vel immutare ».

C. 436. « Sede vacante nihil innovetur ». Quae autem evidenti modo statum dioecesis meliorem efficiunt nec ullo modo conditioni temporali vel spiritali dioecesis vel Episcopi iuribus praeiudicium afferre possunt vetari non videntur: *innovat* enim qui bonam iuridicam condicionem minuit, videlicet qui notabiliter iura minuit vel officia auget.

Vicarius Capit. non vetatur — ut videtur — nominare Vicarios foraneos (13): sicut potest Officialem nominare, si Officialis ab Episcopo nominatus quovis modo deficiat (v. c. 1573 § 7), ita et de Cancellario aliisque officialibus Curiae, de quorum nominatione, sede vacante, tacet Codex. Nam hi omnes sunt ad novi Episcopi nutum amovibiles.

C. 437. « In Vicario constituendo nullam sibi iurisdictionis partem Capitulum retinere potest, nec gerendo muneri tempus praefinire aliasve restrictiones praestituere ».

Quando obtinet Vicarius potestatem. C. 438. « Vicarius Capitularis, edita fidei professione de qua in cc. 1406-1408, statim iurisdictionem obtinet, quin necessaria sit illius confirmatio ». Non

(12) S. C. Concilii, 10 maii 1931 (AAS, XXIII, 235).

(13) V. GOYENECHE, op. cit., p. 364 nota 2.

constat utrum professio fidei praemittenda sit tamquam condicio *sine qua non* ad obtinendam iurisdictionem.

Illud «statim» referri debet ad comma «quin necessaria sit ullius confirmatio». Editio professionis fidei in aliis casibus non praescribitur praemittenda ut de officio vel beneficio provisos valide obtineat iurisdictionem. Nec irritantes leges deductione constabiliri possunt (v. c. 11).

336. Praecedentia et honorifica privilegia. C. 439. «Quae in c. 370 de Vicario Generali praescripta sunt, eadem de Vicario quoque Capitulari dicta intelligantur».

337. Obligationes. «C. 440. Vicarius Capitularis obligatione tenetur residendi in dioecesi et applicandae Missae pro populo ad normam cc. 338, 339». De applicatione Missae, v., supra, n. 230.

338. Iura. «C. 441. Nisi. aliter fuerit legitime provisum:

1° «Vicarius Capitularis et oeconomus ius habent ad congruam retributionem, in Concilio provinciali designatam vel recepta consuetudine concedi solitam, desumendam ex redditibus mensae episcopalis aut ex aliis emolumentis;

2° Cetera emolumenta, quo tempore sedes episcopalis vacaverit, futuro Episcopo pro dioecesis necessitatibus reserventur, si ad Episcopum, ecclesia non vacante, pertinuissent».

339. Oeconomorum:

a) *qualitates*: fidelis ac diligens (v. c. 432 § 1);

b) *numerus*: unus vel plures (ib);

c) *munus*: «C. 442. Oeconomus rerum ecclesiasticarum et proventuum curam et administrationem gerat, sub auctoritate tamen Vicarii Capitularis».

«rerum ecclesiasticarum...»: praesertim honorum mensae episcopalis;

d) *retributio congrua* (v. c. 441, 1°).

340. Cessatio Vicarii Capitularis et Oeconomi. C. 443 §1. «Vicarii Capitularis et oeconomi remotio Sanctae Sedi reservatur; renuntiatio authentica forma est exhibenda Capitulo, a quo tamen eam acceptari necesse non est, ut valeat; novi autem Vicarii vel

oeconomi constitutio post prioris renuntiationem, obitum vel remotionem ad ipsum Capitulum pertinet, facienda ad normam c. 432 ».

« a quo tamen . . . ut valeat »: Capitulum Superior non est Vicarii et oeconomi ut ei competat, ad normam cc. 187, 190, renuntiationis acceptatio.

Si Vicarius Capitularis impediatur, ad S. Sedem recurrendum est; interim vero regimen dioecesis ad Capitulum redit, nisi Vicarius Capitularis, ad normam c. 429, virum ecclesiasticum delegaverit. Ita etiam Coronata (o. c., I, n. 461), etsi canon 429 sermonem faciat de *Episcopo* et de *dioecesi* et Vicarius Capitularis nomine Episcopi non veniat (v. can. 215 § 2).

Vicarius Capitularis si eiusdem Sedis Episcopus designatur, non cessat eo ipso a munere Vicarii Capitularis: non est enim ratio cur quaesitam iurisdictionem amittere debeat.

§ 2. « Cessat praetera eorum munus per initam a novo Episcopo possessionem ad normam c. 334 § 3 ».

341. Rationis redditio. C. 444 § 1. « Novus Episcopus a Capitulo, a Vicario Capitulari, ab oeconomo et ab aliis officialibus, qui, sede vacante, fuerunt constituti rationem exigere debet officiorum, iurisdictionis, administrationis munerisve ipsorum cuiuslibet, et in eos animadvertere, qui in suo officio seu administratione deliquerint, etiamsi, redditis rationibus, a Capitulo vel a Capituli deputatis absolutionem aut liberationem impetraverint.

« Idem rationem reddant novo Episcopo scripturarum ad Ecclesiam pertinentium, si quae ad ipsos pervenerint ».

342. Notae historicae de regimine Sedis vacantis (14).

In evolutione huius Instituti tres periodos distinguere licet:

1) *Tribus prioribus saeculis*, totum regimen ecclesiae vacantis vel impeditae a presbyterio suscipiebatur, a clero scilicet dioecesano qui in civitate episcopali commorabatur.

2) *A saec. IV usque ad saec. XII*, ad regendam ecclesiam viuatam deputabatur a Metropolitae vel a Conciliis provincialibus Administrator qui in Africa solebat vocari « Interventor » vel « In-

(14) Has notitias hausimus e dissertatione P. Doimi Samuel, O. F. M. Conv., quae servatur apud « Institutum utriusque iuris », *De instituto visitatoris Episcopi* (a. 311-1298), Romae 1945.

tercessor», in Italia «Visitor», in Gallia et Hispania «Comendator».

Tempus quo ortum est hoc institutum cum certitudine non cognoscitur. (15) Originem habuit — ut videtur — in Africa, deinde successive introductum est in Italia, Gallia, Hispania, Germania et Anglia.

Sed hoc retinendum est: quoties nullus fuerit designatus Visitor, ipse clerus dioecesanus sedem regebat per se et, de consensu vicinorum Episcoporum et populi civitatis, pastorem eligebat; quoties autem visitor interveniebat, ipse in multis a clero dioecesano adiuvabatur.

Tempus quo durabat munus Visitoris non ubique idem erat. In Africa, «Intercessor» deputabatur ad totum tempus vacationis; in Italia, quandoque, ad singulos tantum actus ponendos; in Gallia et Hispania ad hebdomadam.

Similiter non eadem erat ubique potestas quam obtinebat Visitor. Generaliter tria ei tribuebantur: conservare bona temporalia in statu quo erant ante vacationem, maturare electionem Episcopi successoris, munia obire episcopalia in ecclesia viduata.

Visitatores semper assumebantur ex vicinioribus ecclesiis. In Africa poterant assumi etiam ex ordine presbyterali; in aliis autem regionibus semper Episcopus ad hoc munus eligebatur.

Inde a saec. VIII, inceperunt Romani Pontifices designare Visitatores extra Italiam, sed quoties id necessarium erat tantum. Verumtamen paulatim pervenerunt ad institutionem Administratorum Apostolicorum.

3) *Saeculo XII* fuit ubique recepta consuetudo, a quatuor saeculis in aliquibus locis iam recepta, totam iurisdictionem deferendi, sede vacante, Capitulo canonicorum ecclesiae cathedralis. Sed aliqui illa potestas collegialiter exercebatur, alibi per gyrum seu vires singuli canonici sedem regebant, alibi capitulum nominabat unum vel plures delegatos capitulares qui ad nutum capituli et iuxta eius beneplacitum removeri poterant.

Concilium tridentinum (16) praecepit Capitulis ut intra octo dies eligerent Vicarium Capitularem, cui totam transferrent irrevoc-

(15) Primum historicum documentum a S. Augustino repetendum est, qui tamen agit de Interventoribus donatistis, non de catholicis.

(16) Sess. XXIV, cap. 16, *De reform.*

cabiliter potestatem regendi sedem vacantem. Quod ius, saeculis posterioribus substantialiter servatum, in Codicem transiit.

CAPUT VIII

De Vicariis foraneis

343. Vicariorum foraneorum : I. *Notio* C. 445. « Vicarius foraneus est sacerdos qui vicariatui foraneo, de qui in c. 217, ab Episcopo praeficitur ».

II. *Qualitates.* C. 446 §1. « Ad munus vicarii foranei Episcopus eligat sacerdotem quem dignum iudicaverit, praesertim inter rectores ecclesiarum paroecialium ».

« praesertim . . . » : non debet esse parochus (v. etiam c. 448 § 2). Episcopus non ligatur consuetudine vi cuius Vicarius foraneus inter parochos eiusdem vicariatus nominari debeat.

III. *Cessatio* « § 2. Vicarius foraneus ad nutum Episcopo amoveri potest ». V. tamen c. 192 § 3 de iusta causa et de servanda naturali aequitate ;

IV. *Potestatis natura* : est ordinaria (ratione officii, iure communi tributa) vicaria ;

V. *Praecipuae facultates.* C. 447 § 1. « Vicario foraneo, praeter facultates quas ei tribuit Synodus provincialis vel dioecesana et secundum normas in eadem Synodo legitime statutas vel ab Episcopo statuendas, ius et officium est invigilandi potissimum ».

« quas . . . dioecesana » : dubium non est Episcopum, extra Synodum quoque, posse, data lege, potestatem Vicarii foranei augere ;

VI. *Obligationes.* A) *Vigilantia.* « 1° Num ecclesiastici viri sui ambitus seu districtus vitam ducant ad normam sacrorum canonum suisque officiis diligenter satisfaciant, praesertim circa residentiae legem, divini verbi praedicationem, impertiendam pueris atque adultis catechesim et obligationem infirmis assistendi ;.

2° Num decreta lata ab Episcopo in sacra visitatione executioni mandentur ;.

3° Num debitae cautelae circa materiam Sacrificii Eucharistici adhibeantur ;

4° Num decor et nitor ecclesiarum et sacrae suppellectilis, maxime in custodia sanctissimi Sacramenti et in Missae celebratione,

accurate servetur; an sacrae functiones secundum sacrae liturgiae praescripta celebrentur; bona ecclesiastica diligenter administrentur, adnexaque illis onera, in primis Missarum, rite impleantur rectene conscribantur et asserventur libri paroeciales ».

B) *Visitatio*. C. 447 § 2. « De iis omnibus ut reddatur certior, vicarius foraneus debet, statutis ab Episcopo temporibus, sui districtus paroecias visitare ».

C. *Cura de parochis infirmis...* C. 447 § 3. « Pertinet etiam ad vicarium foraneum, statim atque audierit aliquem sui districtus parochum graviter aegrotare, operam dare ne spiritualibus ac materialibus auxiliis honestoque funere, cum decesserit, careat; et curare ne, eo aegrotante vel decedente, libri, documenta, sacra supellex aliaque quae ad ecclesiam pertinent, depereant aut asportentur ».

D) *Collationes*. C. 448 § 1. « Vicarius foraneus debet, diebus ab Episcopo designatis, convocare presbyteros proprii districtus ad conventus seu collationes de quibus in c. 131 eisdemque praeesse; ubi vero plures habeantur huiusmodi coetus in variis districtus locis, invigilare ut rite celebrentur ».

E) *Residentia*. § 2. « Si non sit parochus, debet residere in territorio vicariatus vel alio in loco non valde distante secundum normas ab Episcopo definiendas ».

F) *Relatio*. C. 449. « Saltem semel in anno vicarius foraneus proprii vicariatus rationem reddere debet Ordinario loci, exponens non solum quae intra annum bene gesta sint, sed etiam quae mala obrepserint, quae scandala exorta sint, quae remedia ad ea reparanda adhibita et quidquid agendum existimet ad ea radicitus extirpanda ».

VII. *Sigillum*. C. 450 § 1. « Vicarius foraneus sigillum habeat vicariatus proprium ».

Alia leguntur in Codice munia quae Vicario foraneo competunt (v. g. cc. 899 § 2, 1526).

VIII. *Praecedentia*. § 2. « Praeedit omnibus parochis aliisque sacerdotibus sui districtus ». Si sit simul canonicus Capituli collegialis in suo districtu non praecedat ceteris canonicis in choro et actibus capitularibus (1).

344. *Notae historicae*. Notum est religionem christianam

(1) C. I. A., 10 nov. 1925.

prioribus tribus saeculis magis in civitatibus quam in vicis et villis propagatam fuisse. Si qui iam erant in vicis christiani, ecclesiam cathedralem vicinioris civitatis adibant, saltem in principalioribus diebus festis, ad recipienda sacramenta aliaque vitae christianae adimplenda officia, eo magis quod in antiquitate christiana, in singulis civitatibus, etiam minoribus, constituebatur generatim Episcopus.

Sed crescente ruri numero fidelium, necesse fuit condere in ipsis vicis ecclesias vel oratoria, quae aliquoties in anno adibant, ad celebranda divina officia, presbyteri. Hi priori tempore civitatem repetebant; postea, commorationem stabilem in vicis habuerunt. Disciplina haec a saec. III iam in Aegypto viget; communis evadit in Oriente saec. IV; magnam subito divulgationem in Occidente a saec. V, cum « pagani » (rustici) evangelizzarentur et beneficia ruri etiam instituerentur.

Inter huiusmodi ecclesias rurales, aliae, principales, « baptismales » vocabantur eo quod sacramentum baptismi nonnisi in illis conferri poterat; aliae simplicia erant « oratoria, martyria, cappellae » quae ecclesiae principaliori eiusque clero prorsus subiciebantur.

Non raro eveniebat ut clerici alicui ecclesiae rurali addicti, in collegium adunarentur sub regimine « Archipresbyteri » qui potestatem exercebat, ut dictum est, etiam in clerum oratoriorum minorum eiusdem regionis.

Usus invaluit inter saec. VI et IX dividendi dioecesim in Archidiaconatus. Unde et ipsi Archidiaconatus divisi sunt in districtus qui alias atque alias secundum regiones obtinebant appellationes: Archipresbyteratus, Decanatus, Christianitates, sub potestate « Archipresbyteri », vel « Decani », vel « Vicarii Foranei ». Horum quidem potestas semper valde restricta fuit. Concilium autem tridentinum, quod de illis nisi obiter loquitur, restrictiorem etiam hanc potestatem reddidit, minuendo eorum ius ad visitationem parochiarum, iisque penitus subtrahendo iurisdictionem in causis matrimonialibus et criminalibus.

Obligatio instituendi ubique Vicariatus foraneos in singulis dioecesibus, nonnisi in Codice praescribitur.

CAPUT IX

De Parochis ⁽¹⁾

345. **Notio et origo officii.** I. *Notio.* C. 451 § 1. «Parochus est sacerdos vel persona moralis cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda».

«sacerdos»: vi c. 154 non admittuntur arctati ad ordines (i. e. clerici qui intra certum tempus debeant certum sacrum ordinem recipere).

«persona moralis»: collegialis vel non collegialis (c. 99);

«cui paroecia»: i. e. ultima divisio dioecesis (c. 216), personali quoque haud exclusa.

(1) Quae canones habent de parcho perstringi possunt ita: parochus est adiutor Episcopi, vi officii, in cura animarum habituali et immediato modo exercenda (cfr. WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 718).

Adiutor. Antiquitus enim Episcopus erat unicus pastor animarum sibi concreditarum. Crescente fidelium numero, cum impar evaderet, curam pastorem cum aliis participavit quod attinet ad singulorum salutem aeternam seu *privatum bonum*, reservata sibi cura quae primo et directe *bonum publicum* totius dioecesis respicit.

vi officii, ut excludantur delegati in eadem cura exercenda.

in cura animarum. Haec duo complectitur: a) munus docendi, b) munus curandi gratiam et Dei charitatem in animabus fidelium. *Munus docendi* (quomodo audient sine praedicante?) continet obligationem exponendi veritates fidei iuxta audientium captum, et muniendi fideles contra serpentes errores. Obligatio haec urget parochum erga omnes fidelium classes et, diversa quidem ratione, aetates. Peculiari modo eius curae commendantur *pueri* (eorum enim quae discimus in infantili aetate difficile obliviscimur) et *miserabiles personae*: hae facile a societate civili negligi possunt, atque insidiis eorum fides et mores exponuntur, illi, quia in errores facilius inducuntur, quos deinde difficiliter deponent.

Vi muneris curandi gratiam et Dei charitatem, parochus obligatione tenetur operi incumbendi ut paroeciani *gratiam* habeant (baptisma, confessio), praeserventur a malo (hinc ad bonum eos alliciat parochus et a malo avertat), et abundantius habeant (S. Communio, orationes, opera charitatis, pietatis).

Etiā quod attinet ad hoc alterum munus, parcho commendantur: 1) *pueri*; 2) in periculis versantes; et 3) *aegroti*, maxime vero morti proximi.

Sequentium canonum dispositiones aut haec munera respiciunt (directe vel indirecte, puta residentia, stabilitas, administratio sacramentorum, applicatio Missae pro populo etc.), aut auxilia exhibent quibus indiget Ecclesia uti visibilis societas (libri paroeciales). V. etiam supra, n. 2 II B. ,

« in titulum »: i .e. eam regit potestate ordinaria propria non vicaria, nec ad tempus (v. supra, n. 2, II, B).

Potestas parochi est ordinaria iurisdictionis in foro interno (c. 873 § 1); in foro autem externo, iurisdictione ordinaria proprie dicta non gaudet sed tantum potestate quam vocant *domesticam* seu *oeconomicam*, quaeque *reducitur* ad *exsecutivam* iurisdictionem. Quominus parochi potestas in foro externo dicatur iurisdictionis ordinariae ecclesiasticae obstat a) ipsa iurisdictionis definitio et b) c. 110.

a) Iurisdictio enim fori externi « primario ad bonum societatis ordinatur et individua non nisi ut membra et partes sunt societatis respicit »; illa autem fori interni « tota est ad bonum singulorum qua talium » (2). Potestas fori externi complectitur legislativam, iudiciariam et exsecutivam (3). Quae omnia potestati parochi in foro externo non conveniunt.

b) ex cit. c. 110, qui iurisdictione ordinaria fori externi fruuntur praelati nomine in iure veniunt, quod parochis hucusque tributum non est (4).

« *sub Ordinarii loci auctoritate exercenda* »: quae dependenter ab Ordinario loci peculiari modo agenda sunt, dispersa exstant per Codicem.

Absolute, dari possent duae paroeciae in eadem ecclesia; descriptio parochi id non excludit omnino, etsi in c. 216 § 1 dicatur « unicuique parti sua peculiaris ecclesia... est assignanda » (v., supra, n. 2, II, B).

Origo officii parochi. Vix necesse est adnotare, contra Guilelmum de S. Amore et Gersonium, illud esse iuris ecclesiastici, prouti luculenter ostenditur in historia iuris canonici.

346. Paroecia est plerumque beneficium, cum, ex c. 1410, dotem beneficii (ad quam ordinatur ius percipiendi redditus de quo

(2) MAROTO, op. cit., I, 662, e.

(3) V., supra, n. 7 (CAVAGNIS, op. cit., I, n. 96).

NOA (4) Id in causa est cur a *iure delegatam* cogamur dicere potestatem qua utuntur parochi dispensandi ab impedimentis ad matrimonium (cc. 1044, 1045), a lege de observantia festorum, a lege abstinertiae et ieiunii (c. 1245 § 1). Admissa in paracho iurisdictione in foro externo ordinaria, haec, de qua agunt citati canones, dicenda esset quoque ordinaria (cum adnectatur officio parochi), etsi — ut liquet — vicaria.

in c. 1409) constituere possint etiam certae et voluntariae fidelium oblationes, necnon ipsa iura stolae. Haec autem non facile deficient.

Paroecia est persona moralis; itemque, ecclesia paroecialis et beneficium personalitate iuridica fruuntur (v. c. 99).

Ad erigendam paroeciam decretum non requiritur ad validitatem: Canonica enim constitutio paroeciae colligi et probari potest etiam ex pluribus elementis, quibus paroecia ipsa de facto coalescit. nimirum: a) ex certo territorio certis limitibus circumscripto, b) ex coetu fidelium, c) ex rectore seu parrocho animarum curam gerente, et tandem d) ex Episcopi auctoritate, hanc iuridicam condicionem servante et probante. (S. C. Conciliis, 5 mar. 1932 in *Acta A. S.*, XXIV, 437).

Parochi est bona beneficii et ecclesiae administrare (cc. 1476 § 1, 1182), et nomine paroeciae stare in iudicio ad normam canonum (c. 1649) seu eandem *repraesentare* (5). In unione pleno iure, repraesentat beneficium persona quae curam habitualement habet in foro externo, etiam contentioso; vicarius autem obtinet strictam curam animarum praesertim in foro interno.

347. **Signa paroecialitatis** generatim sunt: fons baptismalis, assistentia matrimonii, communio paschalis, funera, Missa pro populo. Deficiente horum aliquo non ideo necessario deducendus defectus paroecialitatis, sed videnda est ratio defectus.

348. **Divisio.** A) Parochi:

a) *singulares* et ad instar *collegii*, seu *in solidum* prout in eadem paroecia unus vel plures simul parochi constituti sunt. Iure vigenti (v. infra, n. 358) parochi collegiales non admittuntur. Iure praecedenti, in communes subditos potestatem exercebant vel *iure praeventiois vel alternatim*.

b) *amovibiles* et *inamovibiles*, prout minorem vel maiorem obtinent stabilitatem;

c) *personales*: stricte tales si nullum territorium habeant; aut non stricte tales i. e. si cumulative cum alio vel aliis parochis territorium habeant: hi tantum in suo territorio cumulativo cum alio habito potestatem exercent (Vide *Decisiones S. R. Rotae*, vol. XXXI, p. 430).

(5) Iure quoque civili, etiam italico (V. Lavitrano ML, XXVII, 1915, 169 ss. *Sulla rappresentanza giuridica della parrocchia*).

B) Paroeciae:

a) unitae (incorporatae) (6):

minus pleno iure seu ad temporalia tantum quod attinet. In hac unione persona paroeciae et altera persona moralis cui unitur paroecia (v. g. domus religiosa, seminarium) sarctae tectae manent. Persona autem moralis, in cuius commodum unio perficitur, fit subiectum dominii honorum temporalium beneficii et particeps solummodo fructuum paroeciae. Superior autem personae moralis (v. g. domus religiosae) praesentare debet sacerdotem e clero saeculari in eadem instituendum (c. 1425 § 1), cuique sacerdoti ius competit ad congruam reddituum paroecialium portionem (ib.). Bona autem utriusque personae distinctam administrationem habere debent «ne in casu solutae incorporationis praeter confusionem et iuris incertitudinem inducatur violatio iustitiae» (7).

pleno iure seu quod attinet cum ad spiritualia tum ad temporalia iura, quae omnia in subiectum cui unita est paroecia plene transeunt. Idecirco, paroecia ita incorporata v. g. domui religiosae, fit religiosa; ipsa persona moralis domus religiosae titulum obtinet paroeciae, quae proinde nunquam vacat; munus autem paroeciale exercet vicarius a Superiore religioso nominandus, qui ab Ordinario loci indiget institui (c. 1425 § 2).

Haec unio de se est perpetua.

Concreditae seu commissae ad tempus, cum ex indulto S. Sedis, personae morali (v. g. domui religiosae) paroecia committitur perdurante aliqua necessitate, sine ulla unione. Quo in casu, loci Ordinarius et Superior religiosus conventionem ineunt circa paroeciae regimen. Superior religiosus nominat sacerdotem suae religionis qui ab Episcopo approbari et institui indiget.

His paroeciis applicari debent, quatenus fieri potest, normae de paroeciis incorporatis pleno iure.

b) *saeculares, religiosae*, prout ad solos clericos saeculares, vel ad solos religiosos spectant.

c) *Matrices et filiales*. Historice haec ab illis originem ducunt. Si nova paroecia dotetur ex redditibus ecclesiae a qua dividitur, de-

(6) *Incorporatae* potius quam *unitae*, quia *unio* proprie dicta habetur inter beneficia.

(7) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 175, scholion II, b.

bet matriці honorem deferre modo et finibus ab Ordinario praestitendis (c. 1427 § 4) (8);

d) *Locales, personales, gentilitiae* prouti attenditur territorium vel personalis quaedam nota (idioma, natio, gens).

349. Parochis aequiparati. C. 451 § 2. « Parochis aequiparantur cum omnibus iuribus et obligationibus paroecialibus et parochorum nomine in iure veniunt;

1° Quasi-parochi, qui quasi-paroecias regunt, de quibus in c. 216 § 3;

2° Vicarii paroeciales, si plena potestate paroeciali sint praediti ».

Plena potestate paroeciali praediti sunt ii de quibus in c. 471 §§ 1, 4 (vicarius actualis), c. 473 (vicarius oeconomus), c. 474 (vicarius substitutus et vicarius supplens), c. 475 (vicarius adiutor).

350. Militum cappellani. C. 451 § 3. « Circa militum cappellanos sive maiores (9), sive minores, standum peculiaribus Sanctae Sedis praescriptis ».

Vicarii Castrensis potestas ordinaria est et cumulativa cum potestate loci Ordinarii, in spirituale bonum commissorum fidelium exercenda (V. cit. in nota 9 Instructionem S. C. Consistorialis).

351. Paroecia pleno iure unita. C. 452 § 1. « Sine Apostolicae Sedis indulto paroecia nequit personae morali pleno iure uniri, ita nempe ut ipsamet persona moralis sit parochus, ad normam c. 1423 § 2 ». (V. n. 348, litt. B, a.).

Cura habitualis et actualis. § 2. « Persona moralis, cui paroecia sit pleno iure unita, habitualement tantum curam animarum retinere potest, servato, quod ad actualem spectat, praescripto c. 471 ».

(8) Paroeciae filiales « interdum aliquibus iuribus paroecialibus carebant, quae ecclesiae matri fuerunt reservata v. g. ius proprii fontis baptismalis vel coemeterii » (WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 720, II, g). Eg cit. tamen c. 1427 baptismalis fons ecclesiae matri reservari non potest.

(9) Iurisdicção cappellani maioris Castrensis in Italia est ordinaria (adnexa officio) propria (S. C. Consist., decreto circa la giurisdizione dell'Ordinario militare in Italia, 13 apr. 1940, in AAS, 1940, 280). V. OESTERLE G., *Iurisdicção Cappellani maioris castrensis in Italia estne ordinaria aut delegata?* Sacra C. Consistorialis. *Instructio de vicariis castrensis*, 23 apr. 1951 (AAS, 1951, 562-565).

«habitualement tantum curam»: actualis cura penes vicarium est (V., infra, n. 358, n. 366. I).

352. Qualitates in parochum eligendi.

Ad validitatem. C. 453 § 1. «Ut quis in parochum valide assumatur, debet esse in sacro presbyteratus ordine constitutus.»

«in sacro...»: v. supra, n. 345.

Ad liceitatem. § 2. «Sit insuper bonis moribus, doctrina, animarum zelo, prudentia, ceterisque virtutibus ac qualitatibus praeditus, quae ad vacantem paroeciam cum laude gubernandam iure tum communi tum particulari requiruntur».

353. Parochorum stabilitas. C. 454 § 1. «Qui paroeciae administrandae praeficiuntur qua proprii eiusdem rectores, stabiles in ea esse debent; quod tamen non impedit quominus omnes ab ea removeri queant ad normam iuris».

«qua proprii eiusdem rectores»: ut excludantur omnes alii qui paroeciam *in titulum* non obtinent, quique, praeter vicarium perpetuum non religiosum (v. c. 471 § 3), ad nutum Episcopi sunt amovibiles (v. c. 477).

Amovibiles et inamovibiles. C. 454 § 2. «At non omnes parochi eandem obtinent stabilitatem; qui maiore gaudent, inamovibiles, qui minore, amovibiles appellari solent».

In his amovendis servari debent praescripta cc. 2147-2167. Parochi vero ad nutum amovibiles, ex quavis iusta causa amoveri possunt.

Favetur inamovibilitati. C. 454 § 3. «Paroeciae inamovibiles nequeunt amovibiles reddi sine beneplacito apostolico; amovibiles possunt ab Episcopo, non autem a Vicario Capitulari, de Capituli cathedralis consilio, inamovibiles declarari; novae quae erigantur, sint inamovibiles, nisi Episcopus, prudenti suo arbitrio, attentis peculiaribus locorum ac personarum adiunctis, audito Capitulo, amovibilitatem magis expedire decreverit».

Quasi-parochi. C. 454 § 4. «Quasi-paroeciae sunt omnes amovibiles». Ratio est quia hi paroeciam *in titulum* non obtinent, sed tantum parochis aequiparantur. Imminutionem hanc quasi-parochorum suadent ipsa Missionum ordinaria adiuncta.

Religiosi. § 5. «Parochi autem, ad religiosam familiam pertinentes, sunt semper, ratione personae, amovibiles ad nutum tam loci Ordinarii, monito Superiore, quam Superioris, monito Ordinario, aequo iure, non requisito alterius consensu, nec alter alteri

causam iudicii sui aperire multoque minus probare tenetur, salvo recurso in devolutivo ad Apostolicam Sedem ».

«ratione personae»: non paroeciae quae, plerumque, pleno iure unita est domui religiosae;

«amovibiles ad...»: idque propter votum oboedientiae;

«aequo iure»: detrimentum, secus, afferri potest curae animarum, si religiosus, quem Episcopus amovendum censet, a Superiore in officio forte sustineatur.

354. Provisio paroeciarum. C. 455 § 1. «Ius nominandi et instituendi parochos competit Ordinario loci, exceptis paroeciis Sanctae Sedi reservatis, reprobata contraria consuetudine, sed salvo privilegio electionis aut praesentationis, si cui legitime competat ».

«nominandi» i. e. libere conferendi (v. c. 152);

«et instituendi»: i. e. paroeciale officium conferendi (v. c. 455 § 2, 2);

«Ordinario loci»: non Vicario Generali sine mandato speciali (v. cc. 1432 § 2, 1466 § 2).

Eo quod nominatio et institutio parochi Ordinario loci reservatur, institutio *autorizzabilis* (10) non amplius viget. Haec ante Codicem ita definiebatur: «approbatio Episcopi, qua *cura animarum exercenda* committitur clerico ad officium curatum dioeceseos ab alio inferiore Praelato per institutionem collativam *tituli* iam promoti » (11). Institutio autem *collativa tituli* definiebatur: «Concessio necessaria tituli officii ecclesiastici vacantis praecedente aliqua *praesentatione* sive nominatione patroni vel alterius privilegiati a competente Superiore ecclesiastico alicui clerico idoneo canonice facta » (12).

«exceptis...»: v. c. 1435;

«reprobata...»: quae censetur non rationabilis (v. c. 27 § 2).

«sed salvo... praesentationis». Episcopus, ad normam c. 148 § 1, electo confirmatione, praesentato institutione, officium paroeciale confert.

(10) «Cum vero institutio ab alio, quam ab Episcopo, erit facienda, tunc Episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem patronus ei praesentet, ad quem institutio spectat » (Conc. trid., sess. XXIV, *De reform.* cap. XVIII).

(11) WERNZ, op. cit., II, 422.

(12) WERNZ, op. cit., II, 442.

§ 2. « *Sede vacante aut impedita* ad normam c. 429 ad Vicarium Capitularem aliumve qui dioecesim regat, pertinet:

1° Vicarios paroeciales constituere ad normam cc. 472-476;

2° Confirmare electionem aut acceptare praesentationem ad paroeciam vacantem, et institutionem electo aut praesentato concedere »;

« et institutionem »: i. e. conferre paroeciam in titulum;

3° « Paroecias liberae collationis conferre, si sedes ab anno saltem vacaverit » vel impedita fuerit.

Vicarius Capitularis beneficia *perpetua* liberae collationis conferre non potest (c. 1432 § 2). « Nam Capitulum et Vicarius Capitularis tantum provisoria quadam ratione dioecesim administrant, et libera collatio est actus gratiae et liberalitatis, non iustitiae et necessitatis; sed actus liberalitatis reservantur soli Episcopo... » (v. c. 455 § 2, nn. 2, 3) (13).

« § 3. Horum nihil Vicario Generali competit sine mandato speciali, salvo praescripto cit. c. 429 § 1 ». Cum, vacatione sedis, cesset Vicarii Generalis potestas (c. 371), praescriptum huius paragraphi respicit sedem *impeditam*; quo in casu, nisi Episcopus aliter statuerit, regimen dioecesis est penes Vicarium Generalem, qui ea de quibus in nn. 1 et 2 *statim*; quae vero habet n. 3, nonnisi post annum a sede impedita, agere potest.

Religiosi. C. 456. « Ad paroecias religiosis concreditas Superior, cui ex constitutionibus id competit, sacerdotem suae religionis praesentat Ordinario loci; qui eidem, servato praescripto c. 459 § 2, institutionem concedit ».

« concreditas »: etsi non unitas domui religiosae (v. n. 348 B).

C. 457. « Quasi-parochos e clero saeculari proprius loci Ordinarius nominat, audito Consilio de quo in c. 302 ».

« e clero saeculari »: indigena vel non;

« audito... »: ne ex nominatione non idonei quovis ex defectu (firmae fidei, cognitionis idiomatis vel loci consuetudinum et traditionum), scandalis occasio detur vel detrimentum missio patiatur.

Ad religiosos quod attinet, recolendum eosmet in missionibus

(13) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 237.

posse (14) et, aliquando, debere (v. cc. 296, 297) curam animarum exercere. Qua de re exstant peculiaria Sedis Apostolicae praescripta et conventiones inter Vicarium vel Praefectum Apost. et Superiores religiosos.

355. Tempus provisionis. C. 458. « Vacanti paroeciae curet loci Ordinarius providere ad normam c. 155, nisi peculiaria locorum ac personarum adiuncta, prudenti Ordinarii iudicio, collationem tituli paroecialis differendam suadeant ».

Verbis « nisi peculiaria... adiuncta » non veniunt necessitates oeconomicae dioecesis (C. I. A., 3 maii 1945. AAS., 1945, 149).

« collationem tituli »: nominatio enim vicarii qui paroeciam interim regat praecipitur canone 472.

356. Cui et qua ratione conferenda est paroecia. I. *Magis idoneo.* C. 459 § 1. « Loci Ordinarius, graviter onerata eius conscientia, obligatione tenetur vacantem paroeciam illi conferendi, quem magis idoneum ad eam regendam habuerit, sine ulla personarum acceptione ».

§ 2. « In hoc iudicio ratio haberi debet non solum doctrinae, sed etiam earum omnium qualitatium, quae ad paroeciam vacantem rite regendam requiruntur ».

« ad paroeciam vacantem »: idoneitas igitur subiectorum pendenda et iudicanda est inspectis adiunctis paroeciae conferendae.

II. *Agenda ut constet de idoneitate.* C. 459 § 3. « Quare loci Ordinarius:

1° Ne omittat documenta, si qua sint, ex curiae tabulario desumere quae clericum nominandum respiciunt et notitias, secretas quoque, si opportunum iudicaverit, prudenter exquirere etiam ex locis extra dioecesim;

2° Prae oculis habeat praescriptum c. 130 § 2;

3° Clericum examini super doctrina coram se et examinatori-

(14) « Facultas specialis autem Episcopis Missionum fit nominandi regulares ad paroecias cum idonei ad talia beneficia sacerdotes e clero saeculari omnino deficient ».

Decretum S. C. de Propaganda Fide, 9 dec. 1920 *de definiendis limitibus paroeciarum in dioecesibus sacrae C. de Propaganda Fide subiectis* (AAS, XIII, 18, 3°).

bus synodalibus subiiciat; a quo, de consensu eorundem examinatorum, potest dispensare, si agatur de sacerdote doctrinae theologiae laude commendato ». Periculum (15) semel factum pro prima paroecia sufficit, si translatio fiat proponente ac suadente Ordinario; renovandum vero est si translatio fiat ad instantiam parochi, nisi Ordinarius cum examinadoribus synodalibus iudicet idoneitatem adhuc perdurare eamque esse sufficientem ad novam paroeciam.

Examini subiiciendus non est parochus remotus a paroecia qui ad tramitem c. 2154 transfertur ad aliam paroeciam, neque parochus qui ex officio transfertur ad aliam paroeciam ad tramitem cc. 2162-2167.

Licet fiat coram Episcopo et examinadoribus synodalibus, non sufficit (16) examen de quo in c. 130 § 1 ad provisionem paroeciarum toto tempore, quo sacerdotes illud subire debent; item, non sufficit examen de quo in c. 996 §§ 2 et 3; nec ad provisionem pro prima paroecia, nisi versetur etiam circa ea omnia de quibus interrogandus est clericus de paroecia providendus.

III. *Concursus*. C. 459 § 4. « In regionibus in quibus paroeciarum provisio fit per concursum sive specialem ad normam Const. Benedicti XIV, *Cum illud*, 14 dec. 1742, sive generalem, haec forma retineatur, donec Sedes Apostolica aliud decreverit » (17).

« sive specialem... 1742 ». Constitutio haec Benedicti XIV (§§ 16, 17) sequentia habet:

A) Publico evulgatur edicto notitia concursus, congruo, et ab Episcopo praefinito tempore, celebrandi: eodemque edicto omnes... moneantur, ut interim decurrente termino assignato, coram Cancellario episcopali, vel altero ab Episcopo deputando, suarum qualitatium, meritorum, et munerum probationes, attestaciones tam iudiciales quam extraiudiciales, aliaque id genus documenta... exhi-

(15) C. I. A., 24 nov. 1920 ad I, II, III.

(16) C. I. A., 24 nov. 1920 ad V et VI — S. C. Consist., 13 apr. 1918, Episcopi paroecias, quae sufficientem dotem habent, conferant ad normam c. 459 § 3, nn. 1-3; poterunt vero alias conferre ad nutum. Curent tamen iidem Episcopi ut quamprimum hae paroeciae congrua dote compleantur (AAS, XI, 236).

(17) « Iure hucusque vigenti a concursu *eximebantur* paroeciae amovibiles, pleno iure incorporatae, patronatus laicalis vel mixti quae nimis exiguos redditus habebant, quae a nullo expetebantur (post alterum experimentum), quae permutabantur, denique eae in quibus instituto concursu factiones, rixae et tumultus praeviderentur » (CHELODI, op. cit., n. 225 litt. c).

beant. Alioquin, dicto termino elapso, documenta huiusmodi... nullatenus recipientur (§ 16, n. II);

B) Eveniente die concursus, a Cancellaria episcopali singulorum merita, qualitates et requisita... in scriptis summatim redigantur: porro copia epitomes tradetur non solum Episcopo, vel Vicario Generali vices illius obeunti, sed singillatim omnibus examinаторibus ad concursum adscitis, ut cum de scientia, tum de vita, moribus, aliisque regendae ecclesiae necessariis dotibus ferant iudicium (§ 16, n. III);

C) Die praestituta ab Episcopo habeatur concursus *sequenti forma*:

a) assignantur eaedem omnibus concurrentibus quaestiones, iidem casus, idemque textus Evangelii, super quo sermonis aliquid perscribant, ad probandam dicendi pro concione facultatem;

b) Casus et quaestiones resolvendae dictantur omnibus eodem tempore, atque omnibus pariter eodem tempore textus Evangelii traditur;

c) Certum, idemque omnibus spatium temporis constituatur, intra quod casus resolvant, quaestionibus respondeant, conciunculam componant;

d) Concurrentes omnes, in eodem conclavi claudantur, unde, quandiu scribent... nemo eorum egredi, neque alius quispiam eo ingredi possit, nisi postquam scripta confecerint et exhibuerint;

e) Omnes sua quisque manu tum responsa, tum sermonem scribant et subscribant;

f) Responsa quidem latine, sermo autem ea, qua ad populum haberi solet, lingua scribatur;

g) Unumquodque responsum et unusquisque sermo, cum ab unoquoque concurrentium exhibebitur, non solum ab eo, qui scripsit, atque a Cancellario concursus, verum etiam ab Examinatoribus et ab Ordinario vel eius Vicario qui concursui interfuerint, subscribitur (§ 16, n. IV et 37).

d) Examinatores diligenter singulorum scripta examini subiiciunt et praesentatorum alias qualitates, regimini animarum consentaneas; morum honestatem, gravitatem, prudentiam, praestita hactenus Ecclesiae obsequia, acquisitam in aliis muneribus laudem, aliaque spectabilium virtutum ornamenta: hisce omnibus coniunctim expensis inhabiles per sua suffragia reiiciunt, et idoneos Episcopo renuntiant (§ 16, n. V);

E) Ordinarius, cum primum ei libuerit, eligit ex approbatis digniorem (§ 16, n. V);

F) A mala relatione examinerum vel ab irrationabili iudicio Ordinarii datur recursus in devolutivo ad tribunal appellationis. Si hoc tribunal Ordinarii iudicium probet, « nullus patet novae appellationi aditus, sed auctoritate rei iudicatae controversiae finis imponitur » (§ 16 n. VI et § 17).

« sive generalem ». Huius concursus modi diversi esse possunt:

a) *Duplex concursus*: de scientia et de aliis qualitatibus: « Viget nihilominus in aliquibus dioecesibus consuetudo examen de doctrina separandi ab examine de reliquis canonicis requisitis, et hoc ad ipsum pro vacante paroecia concursum remisso, examen de scientia alio magis opportuno tempore instituendi. Quamobrem generatim bis in anno examen habetur de scientia, in quo qui adprobati fuerint, ad quodcumque parochiale beneficium intra sex proximos sequentes annos vacaturum concurrendi ius habent, sed exeunte sexennio, examini denuo sistere tenentur si beneficium parochiale obtinere velint. A lege autem subeundi hoc novum, exacto sexennio, examen ab Episcopo, audita examinerum sententia, dispensari possunt qui inter synodales... examinatores sunt assumpti, aut qui propter muneris vel beneficii quo fruuntur dignitatem, vel propter diuturnam operam qua Ecclesiae cum laude servierunt, scientiae testimonium abunde praestant. Ceterum, paroecia aliqua vacante, concursus habetur, examineribus, adhibita quae in usu est cautione, iudicantibus quinam ex competitoribus ad regendam paroeciam vacantem apti sint, salvo semper Episcopi iure eligendi inter approbatos, quem ipse digniorem aptioremque iudicaverit. Haec porro praxis ab Apostolica Sede approbari solet ad tempus » (18). Ita in Austria et Germania (19).

b) *Concursus de idoneitate ad regimen paroeciale*. Hic concursus fit ut generatim constet de idoneitate concurrentium ad regimen paroeciale absolute consideratum. In hoc concursu approbati, idonei renunciuntur ad *quamcumque* paroeciam, et ideo nihil ob stare quominus absque novo concursu ab una ad aliam transferantur (20).

(18) S. C. de Propaganda Fide, Instr. 10 oct. 1884 (Collect., n. 1627).

(19) Votum Consultoris in S. C. Concilii, 27 ian. 1912 (AAS, IV, 317).

(20) Cfr. S. C. Concilii, 21 iun. 1919 (AAS, XI, 317).

«retineatur»: nisi agatur de prima provisione novae erectae paroeciae (21).

«donec... decreverit»: Haec indicant legem concursus abrogatam fore.

357. Una paroecia. C. 460 § 1. «Parochus ad normam c. 156 unam tantum titulo paroeciam habeat, nisi de paroeciis agatur aeque principaliter unitis».

«ad normam c. 156»: plures habere paroecias *in titulum* est habere plura officia incompatibilia, quod vetatur;

«titulo»: paroecia enim quae non habetur in titulum, plerumque ad tempus habetur.

358. Unus Parochus. C. 460 § 2. «In eadem paroecia unus tantum debet esse parochus qui actualem animarum curam gerat, reprobata contraria consuetudine et revocato quolibet contrario privilegio».

«qui actualem...»: habitualis enim est penes personam moralem cui unita est paroecia (c. 452 § 2. V., supra, n. 349);

«reprobata... privilegio»: nisi enim unus tantum sit parochus, cura animarum facile detrimentum pati potest, quippe quod responsabilitas de paroeciae conservatione et profectu, cum penes plures dispersa existat, plerumque neminem re, efficaci modo, movet.

Praescriptum huius § 2 applicandum est non solum ad paroecias erigendas post promulgationem Codicis, sed etiam ad paroecias iam erectas (22).

359. Quando obtineatur cura animarum. C. 461. «Curam animarum parochus obtinet a momento captae possessionis ad normam cc. 1443-1445; et ante possessionem aut in ipso possessionis capiendae actu fidei professionem edere debet, de qua in c. 1406, § 1, n. 7».

«Curam animarum»: etenim *paroeciam* obtinuit provisione canonica;

369. C. 462. «Functiones parochi reservatae sunt», nisi aliud iure caveatur:

(21) C. I. A., 25 iunii 1932.

(22) C. I. A., 14 iul. 1922.

1° Baptismum conferre sollemniter »;

« sollemniter »: privatum enim baptismum quivis conferre potest (v. c. 742). In casu necessitatis licentia Ordinarii vel parochi *praesumpta* sufficit ad collationem baptismi *sollemniter* (c. 738 § 1);

2° « Sanctissimam Eucharistiam publice ad infirmos in propria paroecia deferre;

3° Sanctissimam Eucharistiam publice aut privatim tanquam Viaticum ad infirmos deferre atque in periculo mortis constitutos extrema unctione roborare, salvo praescripto cc. 397, n. 3, 514, 848 § 2, 938 § 2 »;

« salvo praescripto canonis 397 n. 3 », de iisdem sacramentis Episcopo decumbenti a dignitatibus et canonicis... administrandis, et canonis 514, de professis, novitiis, aliisve in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis aut hospitii aut infirmiae valetudinis, quibus omnibus Superior praedicta sacramenta administrat, et canonis 848 § 2, de publica delatione, ex licentia saltem praesumpta parochi, sacrae communionis ad infirmos, et, in fine, canonis 938 § 2, de extrema unctione administranda, in casu necessitatis vel ex licentia saltem praesumpta parochi;

4° « Sacras ordinationes et ineundas nuptias denuntiare; matrimonii assistere; nuptialem benedictionem impetiri;

5° Iusta funebria persolvere ad normam c. 1216;

6° Domibus ad normam librorum liturgicorum benedicere Sabbato Sancto vel alia die pro locorum consuetudine;

7° Fontem baptismalem in Sabbato Sancto (*et in sabbato Pentecostes*) (23) benedicere ». Imo, consuetudo benedicendi aquam baptismalem semel in anno, seu Sabbato Sancto Paschatis dumtaxat tolerari non potest (24).

Benedictio sacri fontis fieri potest etiam in paroeciis filialibus, servatis Missalis romani rubricis (25).

(23) S. R. C. *Urbevetana*, 7 dec. 1844: « ... dilucide edicitur parochi, Fontem baptismalem sabbatis diebus Paschatis et Pentecostes benedicere debere;... consuetudinem (benedicendi Fontem *semel tantum* per annum, sabbato sancto). velut abusum et Rubricis contrariam, esso eliminandam » (C. I. C., *Fontes*, 5927).

Benedictionem fontis in pervigilio Pentecostes *reservari* parochi « non incongrue ex analogia legis et ex can. 6, 2° » argui potest (S. C. Concilii, 10 iun. 1922, in *Voto Consultoris*; *AAS*, XV, 227).

(24) S. C. Concilii, 10 iun. 1922 (*AAS*, XV, 225).

(25) *Ibid.*

7° (*continuatio*), « publicam processionem extra ecclesiam ducere », initio facto (26) ab aliis quoque ecclesiis, intra ambitum territorii paroeciae sitis, idque etiam si hae ecclesiae non sint filiales et proprium rectorem habeant, firmo tamen praescripto cc. 482 et 1291. Ius (27) hoc parochi publicam processionem ducendi extenditur etiam ad processiones religiosorum, licet exemptorum, extra eorum ecclesias et claustra, firmo praescripto cc. 1291 § 2 et 1293.

7° (*continuatio*), « benedictiones extra ecclesiam cum pompa ac sollemnitate impertiri, nisi agatur de ecclesia capitulari et Capitulum has [omnes de quibus in n. 7] functiones peragat ».

361. Praestationes. C. 463 § 1. « Ius est parochus ad praestationes quas ei tribuit vel probata consuetudo vel legitima taxatio ad normam c. 1507 § 1 ».

« vel probata... taxatio ». Ex c. 2349 delictum est recusare has *taxas*, prudenti Ordinarii arbitrio puniendum.

§ 2. « Potiores exigens, ad restitutionem tenetur ». De poena qua hoc delictum punitur, v. c. 2408.

§ 3. « Licet paroeciale aliquod officium ab alio fuerit expletum, praestationes tamen parochus cedunt, nisi de contraria offerentium voluntate certo constet circa summam quae taxam excedit ».

« ab alio fuerit expletum »: intra fines paroeciae, functio aliqua parochus reservata peragi debet ut praescriptum § 3 obtineat. Extra enim fines propriae paroeciae, quominus iure proprio erga proprios paroecianos id praestare possit, obstant praescripta canonum (v. g. de matrimoniis adsistentia; c. 1095 § 1 n. 2; de sollemni benedictione nuptiali: c. 1101 § 2; de delatione Viatici: c. 850).

§ 4. « Gratuitum ministerium ne deneget parochus iis qui solvendo pares non sunt ».

Haec obligatio parochum urget ex officio (v. c. 464 § 1) seu ex iustitia: paroecian enim titulo habet.

362. Onus exercendae curae animarum. C. 464 § 1. « Parochus ex officio tenetur curam animarum exercere in omnes suos paroecianos, qui non sint legitime exempti ».

(26) C. I. A., 12 nov. 1922.

(27) C. I. A., 10 nov. 1925.

«*ex officio*»: i. e. vi contractus (do ut facias), hinc ex iustitia.

363. Exempti. C. 464 § 2. «Potest Episcopus iusta et gravi de causa religiosas familias et pias domos, quae in paroeciae territorio sint et a iure non exemptae, a parochi cura subducere». Etsi parochus competat iurisdictio in universo territorio paroeciae, eidem tamen non competit ut familia religiosa quaedam vel pia domus de eiusmet paroeciae territorio sit. *A fortiori potest* Episcopus alium delegare ad singulos actus vel functiones, etiam invito parochus (Ordinarius enim est Rector universi territorii), non tamen personas vel familias particulares a cura parochi subducere.

364. Obligationes. I. *Residentia.* C. 465 § 1. «Parochus obligatione tenetur residendi in domo paroeciali prope suam ecclesiam; loci tamen Ordinarius potest iusta de causa permittere ut alibi commoretur, dummodo domus ab ecclesia paroeciali non ita distet ut paroecialium perfunctio munerum aliquid inde detrimenti capiat».

De origine obligationis residendi, v., supra, n. 228.

«*alibi*»: etiam extra territorium propriae paroeciae.

§ 2. «Eidem abesse permittitur per duos ad summum intra annum menses sive continuos sive intermissos nisi gravis causa, iudicio ipsius Ordinarii, vel diuturniorem absentiam requirat vel brevior tantum permittat.

§ 3. Dies quibus parochus piis exercitiis vacat ad normam c. 126, non computantur, semel in anno, in duobus vacationum mensibus, de quibus in § 2.

§ 4. Sive continuum sive intermissum sit vacationum tempus, cum absentia ultra hebdomadam est duratura, parochus, praeter legitimam causam, habere debet Ordinarii scriptam licentiam et vicarium substitutum sui loco relinquere ab eodem Ordinario probandum; quod si parochus sit religiosus, indiget praeterea consensu Superioris et substitutus tum ab Ordinario tum a Superiore probari debet.

§ 5. Si parochus repentina et gravi de causa discedere atque ultra hebdomadam cogatur abesse, quamprimum per litteras Ordinarium commonefaciat, ei indicans causam discessus et sacerdotem suppletentem, eiusque stet mandatis.

§ 6. Etiam pro tempore brevioris absentiae parochus debet

fidelium necessitatibus providere, maxime si id pecuniaria rerum adiuncta postulent ».

II. *Missa pro populo*. C. 466. § 1. « Applicandae Missae pro populo obligatione tenetur parochus ad normam c. 339, quasi-parochus ad normam c. 306 ».

« tenetur » iure divino (28) hypothetico. Dicitur « *hypothetico* » quia parochi cum iure ecclesiastico sint instituti, « eorum (29) officium ex iure divino, quod *mediatum* et *hypotheticum* vocant, profiscitur. Contra vero ad Episcopos pastorale munus *immediate* pertinet, quippe quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei: pertinet etiam *principaliter*, quia inest in eis perfecta et plena cura pastoralis, cuius partem dumtaxat parochi exercent, Ecclesiae auctoritate sibi demandatam ».

Haec obligatio firma manet « licet parochi seu alii... animarum curam habentes, congruis praefinitis redditibus *destituantur* (30), et quamvis antiqua seu etiam immemorabili consuetudine in ipsorum dioecesibus seu parochiis obtinuerit ut Missa pro populo non applicaretur » (31).

« parochus ». Ad Missam (32) pro populo applicandam tenentur curatores in diasporis (i. e. ubi catholici veluti dispersi inter a catholicos vivunt, et paroeciae similes sunt *stationibus* missionum) ad instar parochorum, non autem curatores ad instar vicariorum cooperatorum (33).

« ad normam... ». Obligatio (34) applicandi Missam pro populo

(28) V., supra, n. 230.

(29) Leo XIII, Cnst. *In suprema*, 10 iun. 1882, n. 7.

(30) Ratio est quia causa obligationis Missam pro populo applicandi sita est *in pastoralis officio*, i. e. non ratione beneficii seu *officii*, non ratione bonorum seu reddituum sed *muneris*. Unum requiritur et sufficit ad hanc obligationem imponendam, h. e. quod quis sit *proprius pastor determinati gregis*, ita ut illi « cura animarum commissa » stricto sensu, ad normam Concilii trid., c. I, sess. XXIII, *De reform.*, dici valeat (S. C. Concilii, 13 iul. 1918, *Animadversiones*; AAS, XI. 48).

(31) Benedict. XIV, ep. enycl. *Cum semper oblatas*, 19 aug. 1744, § 5.

(32) S. C. Concilii, 13 iul. 1918 (AAS, XI, 46).

(33) Si districtus cui praesunt vicarii cooperatores non sit a parochia *plane* separatus, etsi quod attinet ad administrationem temporalium et ad iura temporalibus adnexa sit omnino separatus, non tenentur ad Missam pro populo » (Ib., p. 47).

(34) S. C. Concilii, 19 iul. 1930 (AAS, XXII, 521).

diebus festis suppressis, olim ex iure particulari de praecepto, urget.

§ 2. « Parochus qui plures forte paroecias aequae principaliter unitas regat aut, praeter propriam paroeciam, aliam vel alias in administrationem habeat, unam tantum debet Missam pro populis sibi commissis diebus praescriptis applicare (35).

§ 3. « Ordinarius loci iusta de causa permittere potest ut parochus Missam pro populo alia die applicet ab ea qua iure adstringitur ».

« iusta de causa » v. g. onus celebrandi Missas gregorianas vel si egenus sit parochus, qui, secus, amitteret eleemosynam (36), « ea tamen adiecta conditione, ut tot Missas infra hebdomadam pro populo applicent (parochi), quot in diebus festis, infra eandem hebdomadam occurrentibus iuxta peculiarem intentionem... benefactoris obtulerint » (37).

« permittere potest ». « Illa licentia Episcopi ad unum actum non videtur esse stricte necessaria, sed solum ut mutatio diei fieri possit permanenti modo quoties illa causa occurrerit » (38).

§ 4. « Parochus Missam pro populo applicandam celebret in ecclesia paroeciali, nisi rerum adiuncta Missam alibi celebrandam exigant aut suadeant.

§ 5. Legitime absens parochus potest Missam pro populo applicare vel ipse per se in loco in quo degit, vel per sacerdotem qui eius vices gerat in paroecia ».

De hac obligatione valent supra (n. 230) adnotata, eam videlicet esse *personalem* (c. 466 §§ 1 et 3), *localem* (c. c., §§ 3, 5) et *realem* (c. 339 § 6 cit. in praesenti c. 466 § 1).

Haec obligatio urget vicarium perpetuum (cuius ecclesia, quamvis in paroeciam nondum sit erecta, proprium tamen habet seiunctum territorium, atque a paroecia matrici omnino est separata atque independens) qui plena potestate paroeciali sit praeditum (S. C. Concilii, 5 martii 1932 in *A. A. S.*, XXIV, 436 ss.).

(35) S. C. Concilii, 12 nov. 1927. « Parochus qui, praeter propriam paroeciam, alteram aut plures alias in administrationem habet, tenetur missam applicare pro populo non tantum die festo suae paroeciae, sed etiam in festis *patronorum* alterius vel ceterarum » (*AAS*, XX, 84).

(36) V. Benedict. XIV, ep. encycl. *Cum semper oblatas*, 19 aug. 1744, § 8.

(37) Ibid.

(38) WERNZ-VIDAL, op. cit., n. 736, III, nota 68.

III. *Alia salutis media*. C. 467 § 1. « Debet parochus officia divina celebrare, administrare Sacramenta fidelibus, quoties legitime petant, suas oves cognoscere et errantes prudenter corrigere, pauperes ac miseros paterna caritate complecti, maximam curam adhibere in catholica puerorum institutione ».

« officia divina »: haec praesertim indicant libri liturgici et probatae consuetudines. Ita missa solemnis, processio, benedictio candelarum, cinerum etc.

« pauperes ac miseros... »: Hanc obligationem Tridentinum ex iure divino repetit (39). Pius XI, (40) in litt. encycl. *Divini Redemptoris*, verba repetit Leonis XIII ad sacerdotes: « Ad opifices egenos potissimum prodite (sacerdotes); immo, in universum, ad indigentes prodite »; — et prosequitur — « quemadmodum Christi eiusque Ecclesiae doctrina iubet. Turbulenti enim homines eos, qui in egestate versantur, insidiis prae ceteris petunt; quandoquidem e miseris, quibus hi conflictantur, rebus, facilem confingunt causam, qua eosdem in divitum invidiam rapiant vehementerque commoveant, ut in omnia violenter involent, quae sibi inique recusata a fortuna arbitrentur. Quodsi sacerdos opificibus atque egenis non occurrat, ut a qualibet eos, tum praeiudicata opinione, cum doctrina commenticia aut prohibeat aut liberet, nullo negotio iidem sunt *communismi* praeconibus in arbitrium cessuri ».

« maximam... puerorum institutione »: « Non satis — scribit Benedictus XIV (41) — animo comprehendere, aut verbis explicari potest, quanta christianae Reipublicae perniciēs impendat ex eorum quibus animarum cura demandata est, negligentia in pueris praesertim catechismo instruendis ».

De vigilantia super scholas, v. c. 469.

IV. *Ecclesia paroecialis frequentanda*. C. 467 § 2. « Monendi sunt fideles ut frequenter, ubi commode id fieri possit, ad suas paroeciales ecclesias accedant ibique divinis officiis intersint et verbum Dei audiant ».

V. *Aegroti*. C. 468 § 1. « Sedula cura et effusa caritate debet parochus aegrotos in sua paroecia, maxime vero morti proximos,

(39) V. textum supra, n. 228, nota 27.

(40) « De Communismo atheo », 19 mar. 1937, n. V (AAS., 1937, p. 97).

(41) Ep. encycl. *Ubi primum*, 3 dec. 1740, § 3. Cfr. hac de obligatione litt. encycl. Pii X *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, §§ 12, 18.

adiuvare, eos sollicitè Sacramentis reficiendo eorumque animas Deo commendando ».

« in sua paroecia » etsi, ratione domicilii aut quasi-domicilii, paroeciani non sint. V. c. 892 de obligatione ex iustitia audiendi confessiones, et c. 939 de obligatione administrandi extremam unctionem.

Benedictio Apost. et indulgentia plen. C. 468 § 2. « Parocho aliive sacerdoti qui infirmis assistat, facultas est eis concedendi benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria in articulo mortis, secundum formam a probatis liturgicis libris traditam, quam benedictionem impetiri ne omittat ».

« qui infirmis assistat ». Haec indulgentia in eadem infirmitate semel tantum datur.

VI. *Vigilantia.* C. 469. « Parochus diligenter advigilet ne quid contra fidem ac mores in sua paroecia, praesertim in scholis publicis et privatis, tradatur, et opera caritatis, fidei ac pietatis foveat aut instituat ».

« opera caritatis »: v. g. *Conferentias* S. Vincentii a Paulo.

« fidei »: v. g. praeservationis fidei, diffusio bonorum librorum;

« pietatis »: tertios Ordines, confraternitates (v. praesertim c. 711 § 2 de confraternitate Ss.mi Sacramenti et doctrinae christiana in singulis paroeciis instituendis); opera in bonum opificum etc.

Sine istis operibus, paroeciae bonum et paroecianorum salutem vix poterit parochus stabili et efficaci modo procurare.

VII. *Libri paroeciales.* C. 470 § 1. « Habeat parochus libros paroeciales, idest librum baptizatorum, confirmatorum, matrimoniorum, defunctorum; etiam librum de statu animarum accurate conficere pro viribus curet; et omnes hos libros, secundum usum ab Ecclesia probatum vel a proprio Ordinario praescriptum, conscribat ac diligenter asservet ».

« de statu animarum »: singulae familiae earumque membra singula (ordine alphabetico vel alio) hoc in libro recensentur;

§ 2. « In libro baptizatorum adnotetur quoque si baptizatus confirmationem receperit, matrimonium contraxerit, salvo praescripto c. 1107, aut sacrum subdiaconatus ordinem susceperit, vel professionem sollemnem emiseric, eaeque adnotationes in documenta accepti baptismatis semper referantur.

§ 3. In fine cuiuslibet anni parochus authenticum exemplar li-

brorum paroecialium ad Curiam episcopalem transmittat, excepto libro de statu animarum ».

VIII. *Sigillum et archivum* C. 470 § 4. «Paroeciali utatur sigillo habeatque tabularium, seu archivum, in quo memorati libri custodiantur una cum Episcoporum epistolis, aliisque documentis, necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia, ab Ordinario vel eius delegato visitationis vel alio opportuno tempore inspicienda, religiose caveat ne ad extraneorum manus perveniant ».

« aliisque documentis »: v. g. cc. 1522 n. 3, 1523 n. 6, 1549.

365. Notae historicae. Vox «parochus» (a gr. *πάροχος*) idem sonabat apud antiquos ac «copiarius» qui erat praefectus publicis stationibus vel, sensu latiori, dominus alicuius cauponae aut hospitii.

In auctoribus christianis, potius recens est usus huius vocabuli ad designandum, ut recipitur hodie, presbyterum cui stabili modo conceditur cura determinati coetus fidelium. Antiquiori iure, huiusmodi pastor solebat vocari: «sacerdos proprius, presbyter parochianus, plebanus, curatus, etc.». Etiam Concilium tridentinum nonnisi in ultimis sessionibus hoc vocabulo utitur.

Ad etymologiam quod attinet, vox «parochus» derivatur a «paroecia», quae vox in Occidente solet significare ultimam dioecesis partitionem, dum antiquitus — et etiam hodie in Oriente — «paroecia» (*ἐπαρχία*) significat illam divisionem territorii ecclesiastici quam dicimus hodie «dioecesim» (42).

Nonnulli ut Gulielmus a Sancto Amore, Gersonius, Thomassinus alique antiquiores Scholae Sorbonicae doctores, contenderunt parochos esse iuris divini, quatenus successores septuaginta duorum discipulorum essent, eodem titulo quo Episcopi Apostolorum sunt successores. Proinde parochi haberent — iuxta hos doctores — iurisdictionem in foro externo, et, in Synodo dioecesana, v. g., essent re legislatores et iudices, ut Episcopi in Concilio Oecumenico.

Doctrinam hanc esse falsam, probat, praeter alia theologica argumenta, historicum factum quod prioribus tribus saeculis vestigium quasi nullum invenitur parochorum proprie dictorum. Nam

(42) E contra antiquitus «dioecesis» erat subdivisio Praefecturae, plurimis «eparchiis» coalescens.

in civitatibus praeerat Episcopus, qui erat unicus verus pastor omnium fidelium, adeo ut plurima divina officia (sacrae functiones) ei exclusive reservarentur, alii autem presbyteri nonnisi eius ministri erant. In vicis autem, presbyteri qui nonnunquam illic mittebantur, etsi in rusticis locis commorarentur, non possunt sane dici sensu proprio «parochi». Hi enim supponunt certum fidelium coetum, ius perpetuum et officium stabile.

Officium parochi in pagis et vicis a saec. V proprie incepit, praesertim cum instituta sunt beneficia.

Saeculo XI, viguit mos dividendi etiam civitates in paroecias distinctas. Haec evolutio non erat prorsus communiter recepta nec tempore Concilii tridentini. Hoc Concilium praescripsit (43) ut paroeciae instituerentur etiam in civitatibus, certis finibus delimitatae et propriis stabilibusque pastoribus dotatae. Quod praescriptum in quibusdam regionibus non semper adamussim applicatum fuit. Tandem ab eversione Gallica (exeunte saec. XVII), usus invaluit instituendi parochos ad nutum Episcopi amovibiles, quem usum etiam Codex tolerat.

CAPUT X

De Vicariis paroecialibus

366. Constitutionis vicariorum ratio. Ne ex incuria (si parochus sit persona moralis), insufficientia vel absentia parochi damnum patiatur bonum animarum, canones iubent designari sacerdotem qui de cura animarum, etiam perdurante brevi parochi absentia, respondeat. Vicariorum nullus obtinet, in titulum, paroeciam. Inde, nec ius ad fructus beneficii, nec, plerumque (v. c. 471 § 3), stabiles sunt.

Vicariorum quinque species:

I. Vicarius perpetuus. C. 471 § 1. «Si paroecia pleno iure fuerit unita domui religiosae, ecclesiae capitulari vel alii personae morali, debet constitui vicarius, qui actualem curam gerat animarum, assignata eidem congrua fructuum portione, arbitrio Episcopi».

(43) Sess. XXIV, cap. 13, *De reform.*

« pleno iure »: v., supra, n. 348 B;

« qui actualem... »: habitualis enim est penes ipsam moralem personam (v. supra, n. 351);

« congrua... Episcopi ». Ius enim ad fructus beneficii spectat ad personam moralem. Hac § 1 confirmatur ius tridentinum (1). Ad vicarium pertinent oblationes et iura stolae perinde ac si esset parochus.

§ 2. « Excepto casu tum legitimi privilegii aut consuetudinis, tum dotationis vicariae ab Episcopo factae, reservata sibi libera nominatione, vicarium praesentat Superior religiosus, Capitulum aliave persona moralis; loci autem Ordinarius eundem, si idoneum, servato praescripto c. 459, reperit, instituat ».

Remotio. C. 471 § 3. « Vicarius si sit religiosus, est amovibilis sicut parochus religiosus de quo in c. 454 § 5; ceteri omnes vicarii ex parte praesentantis sunt perpetui, sed ab Ordinario possunt, ad instar parochorum, removeri, monito eo qui praesentavit ».

« sunt perpetui »: inde nomen « vicarius perpetuus »;

§ 4. « Ad vicarium exclusive pertinet tota animarum cura cum omnibus parochorum iuribus et obligationibus ad normam iuris communis et secundum probata statuta dioecesana vel laudabiles consuetudines ».

« exclusive... tota ». Igitur persona moralis (Capitula) exercere non potest curam animarum nec per vicarium temporarium nec immediate v. g. per vices seu gyrum (*turnum*) canonicorum.

« et obligationibus »: haud exclusa obligatione captionis possessionis, et applicationis Missae pro populo licet paroecia sit mensae episcopali pleno iure unita (2).

II. Oeconomus. C. 472. « Vacante paroecia »:

1° Ordinarius loci in ea quamprimum constituat idoneum vicarium oeconomum, de consensu Superioris, si de religioso agatur, qui eam tempore vacationis regat, assignata eidem parte fructuum pro congrua sustentatione;

2° Ante oeconomi constitutionem, paroeciae regimen, nisi ali-

(1) Sess. VII, *De reform.*, cap. 7. « Cum tertiae partis fructuum, aut maiori vel minori, arbitrio ipsorum Ordinariorum, portione, etiam super certa se assignanda ».

(2) S. C. Consilii, 20 iul. 1938 (AAS, XXXVII, 297-299).

ter provisum fuerit, assumat interim vicarius cooperator; si plures vicarii sint, primus; si omnes aequales, munere antiquior; si vicarii desint, parochus vicinior; si tandem agatur de paroecia religionis concredita, domus Superior; loci autem Ordinarius in Synodo vel extra Synodum tempestive determinet quatenus paroecia cuique paroeciae vicinior habenda sit »;

« interim ». Qua potestate? Ordinaria, utpote quae ratione officii, in casu, antecedenter ei competit; alii (v. g. uti Coronata, o. c., I, n. 479, 1°, c) eam a iure delegatam ad universitatem causarum dicunt.

3° « Qui paroeciae regimen ad normam n. 2 assumpsit, debet loci Ordinarium de paroeciae vacatione statim certiore facere ».

Eius munus. C. 473 § 1. « Vicarius oeconomus iisdem iuribus gaudet iisdemque officiis adstringitur, ac parochus, in iis quae animarum curam spectant; nihil tamen ipsi agere in paroecia licet, quod praeiudicium afferre possit iuribus parochi aut beneficii paroecialis ».

« quae animarum curam spectant »: administratio bonorum beneficii ad beneficiarium pertinet (c. 1476 § 1).

Redditio rationis. § 2. « Oeconomus novo parochi vel oeconomio successor coram vicario foraneo vel alio sacerdote ab Ordinario designato tradat clavem archivi et inventarium librorum ac documentorum aliarumque rerum quae ad paroeciam pertinent, et rationem reddat accepti et expensi tempore administrationis ».

III. Substitutus et supplens. C. 474. « Vicarius substitutus qui constituitur ad normam c. 465 §§ 4, 5 et c. 1923 § 2, locum parochi tenet in omnibus quae ad curam animarum spectant, nisi Ordinarius loci vel parochus aliquid exceperint ».

« ad normam c. 465 § 4 » i. e. de substituto parochi ultra hebdomadam abfuturi, et § 5, nempe de *supplente* parochum absentem ex repentina et gravi causa, et canonis 1923 § 2 de substituto, pendente recursu parochi paroecia privati.

Remuneratio. Substitutum vel suppletem, absente parochi, idem parochus retribuere debet. Obventiones autem, taxae etc. ad parochum spectant; substitutum e contra, paroeciam regentem pendente recursu parochi paroecia privati, retribuit loci Ordinarius ex fructibus beneficii aliisque obventionibus. Sed taxae obventiones et alia incerta servanda sunt, una cum beneficii fructibus, usque ad responsum Sedis Apostolicae.

IV. Adiutor. C. 475 § 1. « Si parochus ob senectutem, mentis vitium, imperitiam, caecitatem aliamve permanentem causam suis muniis rite obeundis impar evaserit, Ordinarius loci det vicarium adiutorem, praesentatum a Superiore, si de paroecia agatur religiosis concredita, qui suppleat eius vicem, assignata eidem congrua fructuum portione, nisi aliter provisum sit ».

Munus. § 2. « Adiutori, si in omnibus suppleat parochi vicem, iura omnia et officia competunt parochorum propria, excepta Missae applicatione pro populo quae parochum gravat; si vero suppleat ex parte dumtaxat, eius iura et obligationes desumantur ex litteris deputationis »

« iura... propria »: potestate ordinaria. Si ex parte suppleat, delegatam aliqui eius potestatem dicunt. At absonum, ut videtur, est dicere eum delegari ab Episcopo aut a iure. Inde, etiam quando supplet ex parte, eius potestas melius dicitur ordinaria (V. m. 367).

« excepta Missae applicatione »: fructus enim beneficii ad parochum spectant. Si non possit huic obligationi quavis ex causa per se satisfacere, obligatione tenetur id per alium facendi.

§ 3. « Si parochus sit sui compos, adiutor operam suam praestare debet sub eiusdem auctoritate secundum Ordinarii litteras.

§ 4. « Quod si per vicarium adiutorem bono animarum providi nequeat, locus est parochi amotioni ad normam cc. 2147-2161 ».

V. Cooperator. C. 476 § 1. « Si parochus propter populi multitudinem aliasve causas nequeat, iudicio Ordinarii, solus convenientem curam gerere paroeciae, eidem detur unus vel plures vicarii cooperatores, quibus congrua remuneratio assignetur.

§ 2. « Vicarii cooperatores constitui possunt sive pro universa paroecia, sive pro determinata paroeciae parte.

§ 3. « Non ad parochum, sed ad loci Ordinarium, audito paracho, competit ius nominandi vicarios cooperatores e clero saeculari ».

« non ad parochum... »: modus hic dicendi dirigitur ad excludendum ius praecedens (3), vi cuius ad parochum spectabat ius

(3) Conc. trid., sess. XXI, cap. IV, *De reform.*: « Episcopi... cogant rectores vel alios ad quos pertinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adiungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda et cultum divinum celebrandum ». Cfr. S. C. Concilii, 13 nov. 1920 (*AAS*, XIII, 43-46). Ibi legitur: « centenaria consuetudo nominandi Vicarios cooperatores, inaudito paracho, non sustineri et standum

eligendi cooperatores, et ad Ordinarium, parochi negligentiam supplere.

§ 4. « Vicarios cooperatores religiosos Superior cui id ex constitutionibus competit, audito parochi, praesentat Ordinario, cuius est eosdem approbare ».

Residentia. C. 476 § 5. « Vicarius cooperator obligatione tenetur in paroecia residendi secundum statuta dioeciesana vel laudabiles consuetudines aut Episcopi praescriptum; imo prudenter curet Ordinarius, ad normam c. 134, ut in eadem paroeciali domo commoretur ».

Munus. C. 476 § 6 « Eius iura et obligationes ex statutis dioecesis, ex litteris Ordinarii et ex ipsius parochi commissione desumantur; sed, nisi aliud expresse caveatur, ipse debet ratione officii parochi vicem supplere eumque adiuvere in universo paroeciali ministerio, excepta applicatione Missae pro populo ».

Dependentia. C. 476 § 7. « Subest parochi, qui eum paterne instruat ac dirigat in cura animarum, ei invigilet et saltem quotannis ad Ordinarium de eodem referat ».

Divisio paroeciae. C. 476 § 8. « Si nec per vicarios cooperatores spirituali fidelium bono consuli rite queat, Episcopus provideat ad normam c. 1427 ».

367 .Natura potestatis vicariorum. Vicarii qui actualement animarum curam (c. 471 § 1), et vicarii *oeconomi* (c. 473) (4) obtinent ordinariam (officio adnexam), vicariam potestatem. Item, et *substituti* (c. 465 § 4); limitari tamen potest a parochi vel loci Ordinario (5). Vicarius seu sacerdos supplens, de quo in cit. c. 465 § 5, ordinaria sua potestate uti valide et licite potest, quoadusque Ordinarius, cui significata fuit designatio eius (sacerdotis supplentis), aliter non statuerit (6). Praescriptum c. 465 § 5 obtinere videtur etiam quando parochus qui animo infra hebdomadam redeundi discessit, ultra hebdomadam re vera absentiam protrahit.

dispositioni Codicis, c. 476 § 3 ». Ratio est quia Episcopus declaravit consuetudinem hanc posse submoveri. Nec apparet quid incommodi suboriturum sit, si de persona nominandi cooperatoris, prius parochus interpelletur. De iure *quae sito* Ordinarii fieri non potest sermo, quia de lege nova agitur (Ib. p. 46).

(4) Cfr. C. I. A., 20 maii 1923, ad c. 1096.

(5) C. I. A., 14 iul. 1922 et 20 maii 1923, ad c. 1096.

(6) Cfr. C. I. A., 14 iulii 1922 et 20 maii 1923, ad c. 1096.

Vicarius *adiutor* (c. 475 §§ 2, 3) si in omnibus suppleat parochi vicem, ordinariam obtinet potestatem; item, si eius potestas designetur in litteris Ordinarii; hoc enim in casu haberi non potest uti Ordinarii delegatus in exercitio curae animarum in paroecia.

Vicarius autem *cooperator* (c. 476), cum ratione officii non gaudeat facultate assistendi matrimoniis (7), sed ad hoc indigeat generali vel saltem particulari commissione (8), dicendus videtur polere tantum delegata potestate. Absonum enim esset dicere eundem frui potestate delegata quod attint ad assistendum matrimoniis, ordinaria, quod ad cetera.

Quoties autem, ad normam c. 476 § 6, cooperatoris potestas determinatur in Constitutionibus seu statutis dioecesanis, cum id fiat pro omnibus cooperatoribus, *quia tales sunt*, nisi contrarium probetur, dicenda esset ordinaria.

Delegata est potestas sacerdotis de quo in cit. c. 465 § 6.

368. Vicariorum, perpetuo excepto, amotio. C. 477 § 1. « Vicarii paroeciales de quibus in cc. 472-476, si religiosi sint, amoveri possunt ad normam c. 454 § 5; secus ad nutum Episcopi vel Vicarii Capitularis, non autem Vicarii Generalis sine mandato speciali.

§ 2. Quod si vicaria sit beneficalis, vicarius cooperator removeri potest processu ad normam iuris, non solum ob causas propter quas alii parochi removeri possunt, sed etiam si graviter subiectioni defecerit parochi debitae in exercitio suarum functionum ».

369. Praecedentia. C. 478 § 1. « Sicut parochus ecclesiae cathedralis, ita vicarius paroecialis Capituli cathedralis praecedit omnibus aliis dioecesis parochis aut vicariis; oekonomi vero ius praecedentiae regitur normis in c. 106 statutis ».

« Ratio huius (9) praescripti repetenda est ex dignitate praefatae ecclesiae, cuius nomine, ut patet ex ipsa vocis etymologia, intelligitur ecclesia, in qua *sedes* seu *cathedra* Episcopi existit, quaeque proinde merito a canonistis dicitur ecclesia *princeps, omnium*

(7) C. I. A., 31 ian. 1942 (AAS, XXXIV, 50).

(8) Can. 1096 § 1 « ... exclusis quibilibet delegationibus generalibus nisi agatur de vicariis cooperatoribus pro paroecia cui addicti sunt ».

(9) S. C. Concilii, 10 febr. et 9 iun. 1923 (AAS, XVI, 400 sqq.).

ecclesiarum dioecesis matrix, caput ecclesiarum totius dioecesis... » (10).

§ 2. « Vicarii substituti et adiutores praecedunt, dum in munere manent, vicariis cooperatoribus; hi aliis sacerdotibus ecclesiae paroeciali addictis ».

CAPUT XI

De ecclesiarum rectoribus

370. Rectorum. I. *Notio.* C. 479 § 1. « Nomine rectorum ecclesiarum hic veniunt sacerdotes, quibus cura demandatur alicuius ecclesiae, quae nec paroecialis sit nec capitularis, nec adnexa domui communitatis religiosae, quae in eadem officia celebret ».

« nec paroecialis »: nec a paroecia dependens (v. c. 1341 § 2); secus, *rectorem* a *paroch*o distinctum non habet.

Differunt a cappellanis. § 2. « De Cappellano religiosarum, sodalium virorum religionis laicalis, confraternitatis vel alius legitimae associationis, servantur particularium canonum praescripta ».

II. *Nominatio.* C. 480 § 1. « Ecclesiarum rectores libere nominantur ab Ordinario loci, salvo iure eligendi aut praesentandi, si cui legitime competat; quo in casu Ordinarii est rectorem approbare ».

« quo in casu... approbare »: i. e. electum confirmare et praesentatum instituere;

§ 2. « Licet ecclesia pertineat ad aliquam religionem exemptam, rector tamen a Superiore nominatus debet ab Ordinario loci approbari.

§ 3. « Si ecclesia coniuncta sit cum Seminario aliove collegio quod a clericis regitur, Superior Seminarii vel Collegii est simul ecclesiae rector, nisi aliter loci Ordinarius constituerit ».

III. *Potestas.* C. 481. « In ecclesia sibi commissa rector functiones paroeciales peragere nequit ». Hae enim *paroch*o reservantur (v. supra, n. 360).

(10) V. S. C. Concilii, 9 iun. 1923 in *Forolivien*, ubi de iure canonici-parochi ecclesiae cathedralis praecedendi, in collegio parochorum, canonico-primicerio (AAS, XVI, 400).

C. 482. « Ecclesiae rector potest divina officia etiam sollemnia ibidem celebrare, salvis legitimis foundationis legibus et dummodo non noceant ministerio paroeciali; in dubio autem utrum huiusmodi detrimentum contingat, necne, Ordinarii loci est rem dirimere et opportunas normas praescribere ad illud evitandum ».

IV. *Obligationes quaedam paroeciales.* C. 483. « Si ecclesia, Ordinarii loci iudicio, ita a paroeciali distet ut paroeciani non sine gravi incommodo possint paroecialem ecclesiam adire ibique divinis officiis interesse:

1° Loci Ordinarius, gravibus quoque statutis poenis, potest rectori praecipere ut horis populo commodioribus officia celebret, fidelibus dies festos ac ieiunia denuntiet et catechetica instructionem et Evangelii explicationem tradat;

2° Parochus potest ex eadem sanctissimum Sacramentum, inibi ad normam c. 1265 forte asservatum, pro infirmis desumere ».

V. *Licentia requirenda.* C. 484 § 1. « Sine rectoris vel alius legitimi Superioris licentia saltem praesumpta, nemini licet in ecclesia Missam celebrare, Sacramenta ministrare aliasve functiones sacras peragere; haec vero licentia dari vel negari debet ad normam iuris.

§ 2. Quod attinet ad conciones in ecclesia habendas, serventur praescripta cc. 1337-1342 ».

VI. *Munus.* C. 485. « Rector ecclesiae, sub auctoritate Ordinarii loci servatisque legitimis statutis ac quaesitis iuribus, debet curare seu advigilare ut divina officia ad sacrorum canonum praescripta ordinate in ecclesia celebrentur, onera fideliter adimpleantur, bona rite administrentur, sacrae suppellectilis atque aedium sacrarum conservationi et decori prospiciatur, et ne quidpiam fiat quod sanctitati loci ac reverentiae domo Dei debitae quoquo modo repugnet ».

VII. *Remotio.* C. 486. « Rectorem ecclesiae, etsi ab aliis electum aut praesentatum, Ordinarius loci remove ad nutum potest ex qualibet iusta causa; quod si rector fuerit religiosus, servetur, circa eius remotionem, praescriptum c. 454 § 5 ».

INDEX

(Numeri marginales indicantur)

Liber secundus C. I. C.

DE PERSONIS

PARS PRIMA

De clericis

SECTION I. — <i>De clericis in genere</i> (remissive)	NN	
SECTION II. — <i>De clericis in specie</i>	»	1-37
<i>Praemittenda</i> , ...	»	1
<i>Divisio territorialis</i>	»	2
<i>Divisio tractationis</i>	»	3

TITULUS VII

De suprēma potestate deque iis qui eiusdem sunt ecclesiastico iure participes

CAP. I. — <i>De Romano Pontifice</i>	»	5-48
CAP. II. — <i>De Concilio Oecumenico</i>	»	49-69
CAP. III. — <i>De Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus</i>	»	96-116
CAP. IV. — <i>De Curia Romana</i>	»	117-144
<i>Art. I.</i> — <i>De Sacris Congregationibus</i>	»	125-137
<i>Art. II.</i> — <i>De Tribunalibus Curiae Romanae</i>	»	138-139
<i>Art. III.</i> — <i>De Officiis Curiae Romanae</i>	»	140-144
CAP. V. — <i>De Legatis Romani Pontificis</i>	»	145-154
CAP. VI. — <i>De Patriarchis, Primitibus, Metropolitibus</i>	»	155-164
CAP. VII. — <i>De Conciliis plenariis et provincialibus</i>	»	70- 95
CAP. VIII. — <i>De Vicariis et Praefectis Apostolicis</i>	»	165-186
CAP. IX. — <i>De Administratoribus Apostolicis</i>	»	187-196
CAP. X. — <i>De Praelatis inferioribus</i>	»	197-211

TITULUS VIII

De potestate episcopali deque iis qui de eadem participant

CAP. I. — <i>De Episcopis</i>	»	212-240
CAP. II. — <i>De Coadiutoribus et Auxiliariis Episcoporum</i>	»	241-248

NN

CAP. III.	— De Synodo dioecesana	» 249-261
CAP. IV.	— De Curia dioecesana	» 262-291
Art. I.	— De Vicario Generali	» 264-274
Art. II.	— De cancellario aliisque notariis et archivo episcopali.	» 275-286
Art. III.	— De examinadoribus synodalibus et parochis consulto- ribus	» 287-291
CAP. V.	— De Capitulis canonicorum	» 292-322
CAP. VI.	— De consultoribus dioecesanis	» 323-324
CAP. VII.	— De sede impedita aut vacante ac de Vicario Capitulari.	» 325-342
CAP. VIII.	— De vicariis foraneis	» 343-344
CAP. IX.	— De parochis	» 345-365
CAP. X.	— De vicariis paroecialibus	» 366-369
CAP. XI.	— De ecclesiarum rectoribus	» 370.

CORRIGENDA

PAG.	LIN.	ERRATA	CORRIGE
58	penult.	vetendumque	verendumque
64	14	sinodos	similes
71	12	...1623	...1603
104	9	munere	munera
127	16	2	(2)
137	2	§ 3 957; § 2	§ 3; 957 § 2
232	12	nota Sacrae C.	nota (4) Sacrae C.
240	24	« Iidem ...	§ 2. « Iidem ...
278	9	I, n. 479 ...	I, n. 489 ...

In notis :

85		Nota (26) est nota (27)	
		Nota (27) est nota (26)	
148	nota (3)	...280	...380
163	nota (23)	...1228	...1882
167	in fine notae (25)	(AAS, XV, L..)	(AAS, XVI..)
267	nota (1)	certa se	certa re

Addenda :

88	Adde in fine lineae 10 notam (39)
97	Adde in fine lineae 14 notam (73)

E praelectionibus in librum
secundum Codicis iuris

3 0311 00069 2983